

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО

Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису

Киливник Вікторія Вікторівна

УДК 378.093.2:[304.4:005.336.2](043.5)

ДИСЕРТАЦІЯ
ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В СИСТЕМІ
ПЕДАГОГІЧНОГО КОЛЕДЖУ

015 – професійна освіта

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ В. В. Киливник

Науковий керівник:

Кадемія Майя Юхимівна,
кандидат педагогічних наук,
професор

Вінниця-2019

АНОТАЦІЯ

Киlivник В.В. Формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови в системі педагогічного коледжу. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 015 – професійна освіта (13.00.04 – теорія і методика професійної освіти). – Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, Міністерство освіти і науки України. Вінниця, 2019.

Аналіз вітчизняної та зарубіжної філософської, культурологічної, психолого-педагогічної літератури засвідчив, що проблема формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови є міждисциплінарною і займає одне з головних місць серед завдань вищої освіти в Україні, що потребує першочергового розв'язання.

Важливість формування соціокультурної компетентності учителя іноземної мови в процесі формування професійної компетентності є одним із невідкладних завдань, як відзначається вітчизняними та зарубіжними вченими. Підготовка соціокультурно компетентного вчителя іноземної мови дозволяє подолати суперечність, що виникла між потребою суспільства в компетентних учителях іноземної мови та недостатнім рівнем підготовки студентів у педагогічних коледжах до соціокультурної діяльності; між визнанням за соціокультурною компетентністю важливої ролі в особистісно-професійному становленні майбутнього вчителя іноземної мови і недостатньою розробленістю науково-методичного забезпечення розвитку соціокультурної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови в системі педагогічного коледжу; між домінуючою спрямованістю педагогічного процесу у педагогічних коледжах на формування у студентів предметно-фахових знань та

вмінь і недостатньою увагою до формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови.

З'ясовано, що соціокультурна компетентність майбутнього вчителя іноземної мови є складним, цілісним, індивідуально-психологічним, інтегративним утворенням, яке об'єднує соціокультурні знання, особистісне ставлення до іншомовних культур, дає змогу успішно спілкування з їхніми представниками, почуватися впевнено та комфортно в іншомовному соціокультурному середовищі завдяки володінню способами застосування іноземної мови; характеризує теоретичну і практичну готовність до соціокультурної діяльності й розвитку відповідних якостей в учнів під час вивчення іноземної мови.

У структурі соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови виокремлено інформаційно-когнітивний, мотиваційно-ціннісний та практико-діяльнісний компоненти. Критеріями визначення рівня сформованості інформаційно-когнітивного компонента соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови є аксіологічний, лінгвокультурологічний, практично-комунікативний.

Показниками аксіологічного критерію соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови є: мотивація в оволодінні та майбутньому використанні в педагогічній практиці соціокультурних знань; потреба у формуванні соціокультурної компетентності; усвідомлення значення соціокультурної компетентності для майбутньої професійної діяльності; толерантне й емоційне ставлення до представників різних етнічних груп, носіїв різних мов і культур.

Показниками лінгвокультурологічного критерію соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови є: соціокультурні знання, рівень обізнаності з національно-культурними особливостями носіїв української та іноземних мов; володіння знаннями про особливості здійснення ефективної комунікації в мультинаціональному середовищі; готовність використовувати соціокультурні знання у професійній педагогічній діяльності.

Показниками практико-комунікативного критерію соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови є: уміння та навички використання соціокультурних знань у конкретних соціально-мовленнєвих ситуаціях; навички організації соціокультурної діяльності зі школярами; досвід спілкування у полікультурному середовищі; рефлексія щодо результатів власної соціокультурної діяльності.

Розроблені критерії та показники дали змогу виділити чотири умовних рівні сформованості соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови у процесі професійної підготовки в умовах педагогічного коледжу: високий, достатній, базовий та початковий рівні.

Дослідженням доведено позитивний вплив на формування соціокультурної компетентності студентів педагогічного коледжу дисциплін психолого-педагогічної і спеціальної підготовки. Розширення змісту фахових дисциплін шляхом додання текстів, вправ, аудіо- та відеофайлів соціокультурного спрямування позитивно впливає на розвиток їхньої соціокультурної компетентності як здатності особистості через адекватне розуміння та повагу до інших мов і культур виявляти активну і відповідальну життєдіяльність у соціумі.

Формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови визначено як складний, поступовий, неперервний процес активної теоретичної й практичної діяльності студентів, спрямованої на здобування соціокультурних знань, стійкої мотивації до соціокультурної діяльності, здатності успішно спілкуватися з представниками різних культур й почуватися впевнено та комфортно в іншомовному соціокультурному середовищі.

Педагогічними умовами формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови визначено: використання під час вивчення іноземної мови інтегрованих завдань соціокультурного спрямування з варіативним змістом; удосконалення змісту дисципліни «Іноземна мова» шляхом уведення тем про національно-культурні особливості та специфіку національної комунікативної поведінки носіїв іноземної мови; забезпечення

ціннісної орієнтації студентів на соціокультурну діяльність у процесі комплексного використання традиційних та інноваційних методів навчання.

Структурно-функціональна модель формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови складається з чотирьох блоків: цільового, теоретико-методологічного, процесуального, результативного з такими структурними компонентами: мета; завдання; методологічні підходи; принципи; педагогічні умови; зміст підготовки майбутнього учителя; форми і методи навчання у педагогічному коледжі (традиційні та інноваційні); етапи формування соціокультурної компетентності; структурні компоненти соціокультурної компетентності; рівні соціокультурної компетентності (високий, достатній, середній, базовий, початковий), від яких залежить результат – позитивна динаміка соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови.

Методику реалізації педагогічних умов формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови впроваджено в три етапи (стимуляційно-мотиваційний – формування мотивації, адаптація студентів до умов експерименту; діяльнісний – реалізація педагогічних умов в аудиторній та позааудиторній роботі задля ефективного формування соціокультурної компетентності; корекційно-результативний – аналіз та корегування результатів).

Для розв'язання завдань вказаних етапів методики реалізації педагогічних умов формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови використовували такі методи: вправи; творчі завдання; написання творів-роздумів; ігри: ділові, сюжетні, ситуаційно-рольові; інтерактивні методи: «мікрофон», «карусель», «акваріум», «мозковий штурм»; кейстехнології; метод проектів тощо.

Отримані результати дослідження підтвердили ефективність запропонованої методики реалізації педагогічних умов формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови.

Статистична значущість змін у студентів експериментальної групи підтверджена обчисленням критерію згоди χ^2 Пірсона.

Наукова новизна й теоретичне значення одержаних результатів полягає в тому, що: *вперше* обґрунтовано педагогічні умови формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови (використання під час вивчення іноземної мови інтегрованих завдань соціокультурного спрямування з варіативним змістом; удосконалення змісту дисципліни «Іноземна мова» шляхом уведення тем про національно-культурні особливості та специфіку національної комунікативної поведінки носіїв іноземної мови; забезпечення ціннісної орієнтації студентів на соціокультурну діяльність у процесі комплексного використання традиційних та інноваційних методів навчання); розроблено методику реалізації педагогічних умов та структурно-функціональну модель формування досліджуваної якості;

- *уточнено* сутність, структуру, критерії (аксіологічний, лінгвокультурологічний, практично-комунікативний), показники та рівні сформованості соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови;

- *подальшого розвитку* набули положення щодо етапів, форм і методів формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови.

Практичне значення отриманих результатів полягає у розробленні та впровадженні в практику професійної підготовки в закладах вищої педагогічної освіти структурно-функціональної моделі формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови, педагогічних умов і методики їх реалізації; розробленні та впровадженні спецсемінару «Соціокультурна компетентність майбутніх учителів іноземної мови», розробленні методичних рекомендацій для викладачів педагогічних коледжів, які можуть бути використані з метою вдосконалення та підвищення ефективності формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови.

Матеріали дисертації можуть бути використані у процесі професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови у закладах вищої педагогічної освіти з метою удосконалення лекційних, практичних занять, навчальних і педагогічних практик; під час розробки освітніх програм.

Проведене дисертаційне дослідження не претендує на вичерпний розгляд усіх аспектів проблеми формування соціокультурної компетентності особистості. Перспективи подальших досліджень полягають у з'ясуванні можливостей інформаційно-комунікаційних технологій у формуванні соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови; формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів у процесі педагогічної практики, вивченні та узагальненні зарубіжного досвіду формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів.

Ключові слова: майбутні вчителі іноземної мови; соціокультурна компетентність майбутніх учителів іноземної мови; компоненти, критерії, показники, рівні соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови; педагогічні умови; структурно-функціональна модель формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови.

SUMMARY

Kylivnik V.V. Formation of Sociocultural Competence of Future Foreign Language Teachers in the College of Pedagogy. – Qualifying scientific work as a manuscript.

Dissertation for obtaining a scientific degree of a candidate of pedagogical sciences in speciality 13.00.04 – theory and methodic of professional education. – Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynsky State Pedagogical University, Ministry of Education and Science of Ukraine. – Vinnytsia, 2019.

The analysis of national and foreign philosophical, cultural, psychological and pedagogical literature has shown that the problem of formation of sociocultural

competence of future foreign language teachers is interdisciplinary and occupies one of the main places in higher education in need of need.

The importance of developing the sociocultural competence of a foreign language teacher in the process of professional competence formation is one of the urgent tasks, as noted by domestic and foreign scholars. The preparation of a socioculturally competent foreign language teacher allows to overcome the contradiction that arose between the need of the society for competent foreign language teachers and the insufficient level of preparation of students in pedagogical colleges for sociocultural activity; between recognition of an important role in socio-cultural competence in the personal and professional development of a future foreign language teacher and insufficient development of scientific and methodological support for the development of sociocultural competence of a future foreign language teacher in the pedagogical college system; between the dominant orientation of the pedagogical process in pedagogical colleges to the formation of students of subject-specific knowledge and skills and insufficient attention to the formation of sociocultural competence of future foreign language teachers.

It has been found out that the sociocultural competence of the future foreign language teacher is a complex, holistic, individually-psychological, integrative formation that combines sociocultural knowledge, personal attitude to foreign-language cultures, enables successful communication with their representatives, comfortable feeling and comfortable socio-cultural environment, due to mastery of foreign language usage; characterizes theoretical and practical readiness for sociocultural activity and development of appropriate qualities in students during learning a foreign language.

In the structure of sociocultural competence of future foreign language teachers, information-cognitive, motivational-value and practical-activity components are distinguished. The criteria for determining the level of formation of the informative-cognitive component of socio-cultural competence of future foreign language teachers are axiological, linguocultural, practical-communicative.

Indicators of the axiological criterion of sociocultural competence of future foreign language teachers are: motivation in mastering and future use of sociocultural knowledge in pedagogical practice; the need to develop socio-cultural competence; awareness of the importance of socio-cultural competence for future professional activity; tolerant and emotional attitude towards representatives of different ethnic groups, speakers of different languages and cultures.

Indicators of linguocultural criterion of sociocultural competence of future foreign language teachers are: sociocultural knowledge, level of awareness of national and cultural features of native speakers of Ukrainian and foreign languages; knowledge of the peculiarities of effective communication in a multinational environment; willingness to use socio-cultural knowledge in professional pedagogical activity.

Indicators of the practical and communicative criterion of sociocultural competence of future foreign language teachers are: the ability and use of sociocultural knowledge in specific social and speech situations; skills of organizing socio-cultural activities with students; experience of communication in a multicultural environment; reflection on the results of one's socio-cultural activity.

The developed criteria and indicators made it possible to distinguish four conditional levels of socio-cultural competence of future foreign language teachers in the process of vocational college preparation: high, sufficient, basic and initial level.

The research has proved a positive influence on the formation of sociocultural competence of students of the pedagogical college of disciplines of psycho-pedagogical and special training. Expanding the content of professional disciplines by providing texts, exercises, audio and video files of sociocultural orientation positively influences the development of their sociocultural competence as an ability of the individual through adequate understanding and respect for other languages and cultures to show active and responsible life in society.

Formation of sociocultural competence of future foreign language teachers is defined as a complex, gradual, continuous process of active theoretical and practical activity of students aimed at acquiring sociocultural knowledge, stable motivation for

sociocultural activity, ability to successfully communicate with representatives of different cultures and feel comfortable in the environment .

The pedagogical conditions for the formation of sociocultural competence of future foreign language teachers are defined: the use of integrated tasks of sociocultural orientation with variant content in the study of a foreign language; improving the content of the discipline "Foreign language" by introducing topics about national and cultural features and specifics of the national communicative behavior of native speakers; ensuring students' value orientation to socio-cultural activities in the process of integrated use of traditional and innovative teaching methods.

Structural and functional model of formation of sociocultural competence of future foreign language teachers consists of four blocks: target, theoretical, methodological, procedural, effective with the following structural components: purpose; task; methodological approaches; principles; pedagogical conditions; the content of the future teacher's preparation; forms and methods of teaching at the Teachers College (traditional and innovative); stages of socio-cultural competence formation; structural components of sociocultural competence; levels of sociocultural competence (high, sufficient, average, basic, initial), on which the result depends - the positive dynamics of sociocultural competence of future foreign language teachers.

The methodology of realization of pedagogical conditions of formation of sociocultural competence of future foreign language teachers is introduced in three stages (stimulation-motivational - formation of motivation, adaptation of students to the conditions of experiment; activity - realization of pedagogical conditions in auditorium and extra-auditory analysis; and correction of results).

The following methods were used to solve the tasks of the indicated stages of the methodology of realization of pedagogical conditions of formation of sociocultural competence of future foreign language teachers: exercises; creative tasks; writing of reflections; games: business, story, situation-role; interactive

methods: "microphone", "carousel", "aquarium", "brainstorming"; case technologies; method of projects, etc.

The results of the study confirmed the effectiveness of the proposed methodology for the implementation of pedagogical conditions for the formation of sociocultural competence of future foreign language teachers.

The statistical significance of the changes in the students of the experimental group was confirmed by the Pearson 2 agreement.

The scientific novelty and theoretical significance of the obtained results is that: for the first time pedagogical conditions of formation of sociocultural competence of future teachers of a foreign language (using in the study of a foreign language integrated tasks of sociocultural orientation with variational content; national-cultural peculiarities and specifics of national communicative behavior of foreign language speakers; ensuring students' value orientation Consumer Care in socio-cultural activities in the integrated use of traditional and innovative teaching methods); the method of realization of pedagogical conditions and the structural-functional model of formation of the investigated quality are developed;

- the essence, structure, criteria (axiological, linguocultural, practical-communicative), indicators and levels of socio-cultural competence of future foreign language teachers are specified;

- provisions on the stages, forms and methods of shaping the sociocultural competence of future foreign language teachers have been further developed.

The practical significance of the obtained results is to develop and put into practice the training in institutions of higher pedagogical education structural and functional model of the formation of sociocultural competence of future foreign language teachers, pedagogical conditions and methods of their implementation; development and implementation of a special seminar "Sociocultural Competence of Future Foreign Language Teachers", development of methodological recommendations for teachers of pedagogical colleges, which can be used to improve and improve the formation of sociocultural competence of future foreign language teachers.

The materials of the dissertation can be used in the process of professional training of future foreign language teachers in higher educational establishments in order to improve lectures, practical classes, educational and pedagogical practices; during the development of educational programs.

The conducted dissertation research does not claim to exhaustive consideration of all aspects of the problem of formation of sociocultural competence of the individual. Prospects for further research are to explore the possibilities of information and communication technologies in shaping the sociocultural competence of future foreign language teachers; formation of sociocultural competence of future teachers in the process of pedagogical practice, study and generalization of foreign experience of formation of sociocultural competence of future teachers.

Keywords: future foreign language teachers; socio-cultural competence of future foreign language teachers; components, criteria, indicators, levels of sociocultural competence of future foreign language teachers; pedagogical conditions; structural and functional model of formation of sociocultural competence of future foreign language teachers.

Основні результати дослідження викладені в таких публікаціях автора:

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Киливник В. В. Соціокультурна компетентність як складова професійної компетентності майбутніх учителів англійської мови в процесі навчання. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія*. Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД», 2015. Вип. 44. С. 173–175 (Індексується у міжнародній наукометричній базі Index Copernicus).

2. Киливник В. В. Формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземних мов у процесі підготовки в коледжі. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5:*

Педагогічні науки: реалії та перспективи : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2016. Вип. 53. С. 75–79.

3. Киливник В. В. Педагогічні умови формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології* : наук. журнал / гол. ред. А. А. Сбруєва. Суми : Сум ДПУ імені А. С. Макаренка, 2018. № 2 (76). С. 156–166. (Індексується в міжнародних наукометричних базах Copernicus Master List, GoogleScholar, Crossref, CEJSH).

4. Киливник В. В. Діагностика знань про соціокультурну компетентність майбутніх учителів іноземної мови в системі професійної підготовки. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка*: в. 2-х т. Т. 1 / Чернігівський національний університет імені Т. Г. Шевченка ; гол. ред. М. О. Носко. Чернігів : ЧНПУ, 2018. Вип. 151. С. 188–191.

5. Киливник В. В. Педагогічна модель формування соціокультурної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови (англійської) в умовах коледжу. *Збірник наукових праць «Проблеми освіти»* : зб. наук. пр. Вінниця : ТОВ «Твори», 2019. Вип. 91. С. 196–203.

6. Киливник В. В. Структура соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка. Серія: Педагогічні науки* : зб. наук. пр. Чернігів : ТОВ «Десна Поліграф», 2019. Вип. 2 (158). С. 217–221.

7. Kylyvnyk V. Interactive methods in shaping the sociocultural competence of future foreign language teachers in college of education. *European science scientific journal*. Slovakia, 2018. 5. P. 84–88.

8. Киливник В. В. Результати впровадження моделі формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови. *Science, Research, Development # 15. Pedagogy*. Warszawa, 2019. P. 20–27.

Опубліковані праці апробаційного характеру

9. Киливник В. В. Рольова гра як один з методів активного навчання студентів іноземній мові. *Вісник науково-методичних досліджень Вінницького гуманітарно-педагогічного коледжу* / [ред. кол.: Заболотний В. Ф. (гол. ред.) та інші]. Вінниця : ТОВ «Вінницька міська друкарня», 2012. Вип. 1. С. 94–105.

10. Киливник В. В. Особистісне зорієнтування студентів у процесі вивчення англійської мови. *Актуальні проблеми сучасної науки та наукових досліджень* : зб. наук. пр. / редкол.: Р. С. Гуревич (голова) [та ін.] ; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2015. Вип. 4 (7). С. 273–277.

11. Киливник В. В. Професійна підготовка майбутнього вчителя іноземної мови. *Матеріали наукової конференції викладачів кафедри теорії та історії педагогіки* (Київ, 16–17 квітня 2015 року). Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. С. 155–159.

12. Киливник В. В. Використання інтегрованих завдань професійного спрямування з варіативним змістом для формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови. Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини. *Слов'янська філологія: історія, сьогодення, перспективи*: матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції (Умань, 25–26 листопада 2016 року). Умань : ВПЦ «Візаві», 2017. С. 61–64.

Опубліковані праці, що додатково відображають наукові результати дисертації

13. Киливник В. В. Методичні рекомендації щодо формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови в системі педагогічного коледжу : навч.-метод. посіб. Вінниця : ТОВ «Твори», 2019. 92 с.

14. Киливник В. В. Зміст соціокультурної компетентності майбутніх вчителів іноземної мови. *Матеріали наукової конференції викладачів кафедри теорії та історії педагогіки* (Київ, 22 березня 2018 року). Київ : НПУ імені

М. П. Драгоманова, 2018. С. 219–233.

15. Киливник В. В. Умови формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів англійської мови. *Матеріали наукової конференції викладачів кафедри теорії та історії педагогіки* (Київ, 22 березня 2018 року). Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. С. 335–344.

16. Киливник В. В. Специфіка формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів англійської мови в умовах педагогічного коледжу. *Теоретико-методичні засади вивчення англійської мови (партнерство школи й університету)*, 30 березня 2018 р., Умань : ФОП Новожилов С. В., 2018. С. 101–105.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	18
РОЗДІЛ 1.ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В СИСТЕМІ ПЕДАГОГІЧНОГО КОЛЕДЖУ.....	26
1.1.Формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови як педагогічна проблема.....	26
1.2. Сутність та структура соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови.....	50
1.3. Педагогічний потенціал фахової підготовки майбутніх учителів іноземної мови щодо формування соціокультурної компетентності.....	61
Висновки до першого розділу	72
РОЗДІЛ 2.ОБГРУНТУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ	74
2.1. Використання інтегрованих завдань соціокультурного спрямування з варіативним змістом у фаховій підготовці учителів іноземної мови.....	74
2.2. Вивчення національно-культурних особливостей та специфіки національної комунікативної поведінки носіїв іноземної мови.....	87
2.3. Забезпечення ціннісної орієнтації студентів на соціокультурну діяльність у процесі комплексного використання традиційних та інноваційних методів навчання.....	97
2.4. Структурно-функціональна модель формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови в умовах коледжу	121
Висновки до другого розділу	139
РОЗДІЛ 3. ОРГАНІЗАЦІЯ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ТА АНАЛІЗ ЙОГО РЕЗУЛЬТАТІВ.....	141

3.1. Критерії, показники та рівні сформованості соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови.....	141
3.2.Діагностика стану сформованості соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови	157
3.3.Аналіз результатів упровадження методики реалізації педагогічних умов формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови.....	186
Висновки до третього розділу	202
ВИСНОВКИ	204
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	207
ДОДАТКИ	246

ВСТУП

Актуальність теми. В Законах України «Про вищу освіту» (2014), «Про професійний розвиток працівників» (2012), у Стратегії інноваційного розвитку України на 2010-2020 в умовах глобалізаційних викликів, Національній стратегії розвитку освіти України на період до 2021 року зазначені пріоритети сучасного розвитку освітньої системи в Україні, зокрема підготовки сучасного вчителя у відповідності з національними інтересами та європейськими стандартами. Пріоритетним напрямом розвитку вищої освіти у зазначених документах є компетентнісний підхід, у межах якого особливо актуальним є формування професійної компетентності фахівця, складовою якої є соціокультурна компетентність майбутнього вчителя.

Україна – держава багатоетнічна і багатокультурна, що, у свою чергу, актуалізує необхідність розроблення та впровадження нової моделі формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів, зокрема іноземної мови, котра передбачала б не лише засвоєння студентами фахових знань та відповідних умінь і навичок, а й розвивала б в них власне ставлення до соціокультурних іншомовних явищ і фактів, сприяла б розвитку особистісного досвіду щодо власних стратегій адаптування в іншомовному соціокультурному середовищі. Особливої уваги проблема соціокультурної компетентності вчителя іноземної мови набуває в зв'язку з входженням України в європейський освітній простір.

Проблемі професійної підготовки майбутніх педагогів, теоретичних і методичних засад формування в них професійної культури та професійної компетентності присвячені дослідження українських (В. Андрущенко, Г. Балл, І. Бех, Г. Васянович, Л. Вовк, І. Зязюна, В. Кремень, Н. Ничкало, С. Максименко та ін.) та зарубіжних (М. Аріян, В. Безпалько, В. Біблер, Б. Гершунський, І. Зимня, Н. Ішханян, В. Сластьонін, Р. Adler, D. Brown та ін.) науковців. У контексті дослідження особливе значення мають праці О. Акімової, О. Гомонюк, Р. Гуревича, М. Кадемії, А. Коломієць, Л. Лукянової, О. Матяш, В. Шахова, О. Щербак та ін., що стосуються професійної підготовки

майбутніх учителів.

Питання формування професійної, загальнокультурної, міжкультурної та соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови розглядаються у дисертаційних роботах українських дослідників (І. Закір'янової, І. Кушнір, Т. Несвірської, С. Шехавцової та ін.); особливості формування мовної особистості досліджувалися вченими Г. Богіним, Є. Боринштейном, Н. Гальсковим, І. Зимньою, Ю. Карауловим; механізми володіння відповідною культурою під час вивчення іноземної мови вивчали В. Красних, Ю. Пасов, В. Сафонов, О. Селіванова, С. Тер-Мінасова, Г. Томахін та ін. Науковими працями охоплено окремі аспекти формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови як у навчальній, так і в позанавчальній діяльності студентів.

Проте, проблема формування соціокультурної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови в системі педагогічного коледжу не була предметом спеціального наукового дослідження.

Актуальність обраної проблеми також підсилюється низкою суперечностей, що потребують розв'язання, а саме між:

- потребою суспільства в компетентних учителях іноземних мов та недостатнім рівнем підготовки студентів у педагогічних коледжах до соціокультурної діяльності;

- між визнанням за соціокультурною компетентністю важливої ролі в особистісно-професійному становленні майбутнього вчителя іноземної мови і недостатньою розробленістю науково-методичного забезпечення розвитку соціокультурної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови в системі педагогічного коледжу;

- між домінуючою спрямованістю педагогічного процесу в педагогічних коледжах на формування у студентів предметно-фахових знань та вмінь і недостатньою увагою до формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови.

Отже, потреба в розв'язанні вказаних суперечностей, з'ясуванні умов

формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови під час професійної підготовки у педагогічному коледжі та недостатня розробленість у науці, відсутність комплексного розв'язання з урахуванням сучасних суспільних змін зумовила вибір теми дисертаційного дослідження: **«Формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови в системі педагогічного коледжу».**

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконувалося у межах науково-дослідної теми кафедри педагогіки і професійної освіти Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського «Методологія і технологія педагогічного супроводу особистісно професійного розвитку майбутнього вчителя» (номер держреєстрації 0111U001620), відповідно до тематичного плану науково-дослідної роботи кафедри теорії та історії педагогіки і є складовою наукового напрямку Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова «Зміст, форми, методи і засоби фахової підготовки вчителів». Тема дисертації затверджена вченою радою Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (протокол № 9 від 30.03.2017 р.) й узгоджена в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 4 від 20.06.2017 р.).

Мета дослідження полягає в розробленні, науковому обґрунтуванні та експериментальній перевірці педагогічних умов і структурно-функціональної моделі формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови в системі педагогічного коледжу.

Об'єкт дослідження – підготовка майбутніх учителів іноземної мови в педагогічному коледжі.

Предмет дослідження – педагогічні умови та структурно-функціональна модель формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної (англійської) мови.

Гіпотеза дослідження полягає у припущенні, що ефективність формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної

мови в процесі професійної підготовки у педагогічному коледжі підвищиться за реалізації таких педагогічних умов: використання під час вивчення іноземної мови інтегрованих завдань соціокультурного спрямування з варіативним змістом; акцентуація соціокультурного компоненту в процесі викладання іноземної мови у педагогічному коледжі; забезпечення ціннісної орієнтації студентів на соціокультурну діяльність у процесі комплексного використання традиційних та інноваційних методів навчання.

У відповідності до поставленої мети, об'єкта, предмета, гіпотези визначено **завдання дослідження:**

1. З'ясувати стан дослідження проблеми у педагогічній теорії і практичній діяльності педагогічних коледжів.
2. Визначити структуру, критерії, показники та рівні сформованості соціокультурної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови.
3. Обґрунтувати педагогічні умови, що забезпечують ефективність формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови та розробити структурно-функціональну модель формування їхньої соціокультурної компетентності.
4. Здійснити експериментальну перевірку ефективності методики реалізації педагогічних умов формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови в процесі професійної підготовки в умовах педагогічного коледжу. Укласти методичні рекомендації щодо формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови.

Теоретичну основу дослідження становлять положення філософії, філософії освіти, комунікативної філософії (В. Андрущенко, І. Бех, Г. Васянович, І. Зязюн, В. Лутай, С. Клепко, М. Култаєва та ін.); психологічної теорії діяльності (Л. Виготський, Г. Костюк, О. Леонт'єв, С. Максименко, С. Рубінштейн та ін.); теорії педагогічної діяльності (В. Бондар, Р. Гуревич, Н. Кузьміна, В. Сластьонін); історії та теорії соціокультурної підготовки вчителя (О. Акімова, Л. Вовк, Н. Дем'яненко, С. Сисоєва та ін.); теорії взаємодії культур (В. Біблер, А. Тойнбі, О. Шпенглер та ін.); законодавчі документи з проблеми

гуманізації і гуманітаризації освіти та значення державної та іноземних мов у цьому процесі.

Методи дослідження. На різних етапах роботи використано комплекс методів наукового педагогічного дослідження: *теоретичного рівня*: узагальнення наукової інформації з проблеми дослідження, навчально-методичної та нормативної документації; метод теоретичного аналізу і синтезу для визначення мети, предмета, завдань дослідження, метод моделювання для розробки структурно-функціональної моделі формування соціокультурної компетентності студентів педагогічного коледжу в процесі вивчення іноземної мови; *емпіричного рівня*: цілеспрямоване спостереження, бесіди з викладачами та студентами; вивчення методичної бази коледжів; анкетування студентів, викладачів, аналіз продуктів їхньої навчально-пізнавальної діяльності; самооцінка та оцінка рівня сформованості соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови у процесі професійної підготовки в умовах педагогічного коледжу; педагогічний експеримент (констатувальний та формувальний) та узагальнення його результатів із використанням методів статистичної обробки наукових даних.

Експериментальна база. Дослідно-експериментальна робота проводилася на базі Вінницького гуманітарно-педагогічного коледжу, Коростишівського педагогічного коледжу імені І. Я. Франка, Уманського гуманітарно-педагогічного коледжу імені Т. Г. Шевченка, Білгород-Дністровського педагогічного училища, Чортківського гуманітарно-педагогічного коледжу імені Олександра Барвінського, Балтського педагогічного училища. Усього в експерименті взяли участь 396 студентів.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що:

- *вперше* обґрунтовано педагогічні умови формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови (використання під час вивчення іноземної мови інтегрованих завдань соціокультурного спрямування з варіативним змістом; вивчення національно-культурних особливостей та специфіки національної комунікативної поведінки носіїв іноземної мови;

забезпечення ціннісної орієнтації студентів на соціокультурну діяльність у процесі комплексного використання традиційних та інноваційних методів навчання); розроблено методику реалізації педагогічних умов і структурно-функціональної моделі формування досліджуваної якості;

- *уточнено* сутність, структуру, критерії (аксіологічний, лінгвокультурологічний, практично-комунікативний), показники та рівні сформованості соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови;

- *подальшого розвитку* набули положення щодо етапів, форм і методів формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземних мов.

Практичне значення одержаних результатів полягає у: розробці та впровадженні в практику професійної підготовки в закладах педагогічної освіти структурно-функціональної моделі формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземних мов, педагогічних умов і методики їх реалізації; розробленні та впровадженні спецкурсу «Вдосконалення соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземних мов»; розробленні методичних рекомендацій для викладачів педагогічних коледжів, що можуть бути використані з метою вдосконалення та підвищення ефективності формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови.

Матеріали дисертації можуть бути використані у процесі професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови у закладах вищої педагогічної освіти з метою вдосконалення лекційних, практичних занять, навчальних і педагогічних практик; під час розробки освітніх програм.

Організація та основні етапи дослідження

На I етапі (2014-2015 рр.) – здійснено аналіз філософської, педагогічної, психологічної, лінгвістичної, методичної літератури вітчизняних і зарубіжних авторів, навчальних програм і підручників вітчизняних авторів та видань Oxford University Press, в яких відображено наявні напрями розв’язання

проблеми формування та розвитку соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови у процесі професійної підготовки в умовах педагогічного коледжу. Визначені теоретико-методологічні засади, мета і завдання дослідження.

На II етапі (2015-2016 рр.) – проаналізовано актуальний стан сформованості соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови, обґрунтовано та експериментально перевірено ефективність педагогічних умов і структурно-функціональної моделі формування професійної самосвідомості майбутніх учителів.

На III етапі (2017-2019 рр.) – проведено аналіз й узагальнення результатів формувального етапу експерименту; сформульовано загальні висновки, оформлено текст дисертаційної роботи, визначено перспективи подальших досліджень.

Основні результати дослідження впроваджені в практику підготовки Вінницького обласного комунального гуманітарно-педагогічного коледжу (довідка № 98 / 01-07 від 25 квітня 2018 р.), Балтського педагогічного училища (довідка № 383 від 19 березня 2018 р.), Білгород-Дністровського педагогічного училища (довідка № 186 від 17 квітня 2018 р.), Чортківського гуманітарно-педагогічного коледжу імені Олександра Барвінського (довідка № 475 від 14 грудня 2017 р.), Уманського гуманітарно-педагогічного коледжу імені Т. Г. Шевченка (довідка № 136 від 18 квітня 2018 р.), Коростишівського педагогічного коледжу імені І. Я. Франка (довідка № 240/18 від 17 квітня 2018 р.).

Апробація результатів дисертації. Основні положення та результати дослідження доповідалися й обговорювалися на науково-практичних конференціях, методологічних семінарах і «круглих столах» різного рівня, а саме *міжнародних*: «IV Міжнародні Драгомановські читання (До 180-річчя НПУ імені М. П. Драгоманова)» (Київ, 2015); «Трансформації в українській освіті і наукових дослідженнях: світовий контекст» (Умань, 2017); «Педагогічна освіта на зламі століть: досвід минулого – погляд у майбутнє» (Ніжин, 2017);

«Сучасні проблеми підготовки та професійного удосконалення педагогів» (Чернігів, 2018); «Science, Research, Development # 15 Pedagogy» (Rotterdam, The Netherlands, 2019); *всеукраїнських*: «Актуальні проблеми науки та наукових досліджень» (Вінниця, 2015); «Слов'янська філологія: історія, сьогодення, перспективи» (Умань, 2016, 2017); «Творча спадщина А. С. Макаренка в контексті інноваційного розвитку освіти ХХІ століття» (Суми, 2018); «Теоретико-методичні засади вивчення англійської мови (партнерство школи й університету)» (Умань, 2018); «Philological Horizons: scientific, linguistic, philosophical, political, national-patriotic vectors» (Вінниця, 2019); *міжвузівських*: «Лінгводидактика романо-германських мов: теорія і практика» (Вінниця, 2015); «Сучасні тенденції євроінтеграції українського освітнього простору» (Вінниця, 2016).

Публікації. За матеріалами дослідження автором опубліковано 16 наукових праць. З них 6 – у провідних наукових фахових виданнях України (дві з них у виданнях, що індексуються міжнародною наукометричною базою Index Copernicus), 2 – у зарубіжних збірниках наукових праць, 7 – у збірниках наукових праць, 1 – методичні рекомендації.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів і загальних висновків, списку використаних джерел (362 найменування) і додатків (8 додатків на 20 сторінках). Загальний обсяг дисертації становить 273 сторінки, у тому числі основного тексту – 180 сторінок. Робота містить 5 таблиць та 2 рисунки.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В СИСТЕМІ ПЕДАГОГІЧНОГО КОЛЕДЖУ

1.1. Формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови як педагогічна проблема

Підготовка, професійна діяльність, неперервність освіти педагога визначається як одержання компетентнісно-орієнтованих знань, засвоєння цінностей і загалом соціалізація. Обов'язок перманентної діяльності вчителя у соціумі спричиняє проектність завдань формування компетентностей: врахування ролі освіти у соціальній мобільності, професійна діяльність в умовах полікультурної ліберальної демократії в школі, врахування проблеми толерантності культур та ін. Тому важливим є формування у майбутнього вчителя соціокультурної компетентності.

Початок нового тисячоліття характеризується динамікою міжнародних і міжнаціональних контактів, що спричиняє багатопланові зміни в суспільстві, наголошує І. Процюк. Нині, поряд з економічною та політичною інтеграцією, в нашій країні відбуваються фундаментальні процеси, спрямовані на створення нового європейського суспільства, а відтак, і спільного європейського соціокультурного простору. Це означає, що поряд із співробітництвом у політичній, економічній та правовій галузях важливими стають спільні європейські освітня, мовна та культурна неекономічні галузі. Паралельно із цим, підвищується попит на висококваліфікованих конкурентоспроможних фахівців, здатних стати різнобічно розвиненими особистостями, які володітимуть навичками толерантного ставлення до носіїв мови з різних країн, культур і стилів життя, а саме – володітимуть соціокультурною компетентністю [234]. Це стосується і майбутніх учителів іноземної мови.

У сучасних умовах глобалізації та інтеграції України до світового та європейського освітнього простору надзвичайно важливим є пошук засобу чи механізму, що дозволить перетворити різноманітні мови та культури з чинника, що заважає діалогу між представниками різних культур, у засіб, що сприяє взаєморозумінню, культурному збагаченню та творчому розвитку особистості. Саме тому засвоєння знань, умінь та навичок як мета професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови в умовах педагогічного коледжу втрачає дієздатність. Майбутнім учителям іноземної мови для ефективної професійної діяльності потрібно мати високий рівень соціокультурної компетентності.

Соціальна та академічна мобільність сучасної молоді й продуктивних сил України спрямована допомогти їм зберегти й примножити свою приналежність до рідного народу й усвідомлювати себе громадянином батьківщини й одночасно забезпечити входження до полікультурної та мультилінгвальної світової цивілізації, продуктивної взаємодії, компетентностей, пріоритетом формування яких є іншомовна освіта [20, с. 169]. Безумовно, що головна роль у цьому процесі відводиться саме вчителю іноземної мови, професіоналізм якого стає умовою соціальних перетворень, зокрема завдяки сформованій соціокультурній компетентності.

Е. Сепір зазначав, що мова не існує без культури, тобто без соціально наслідуваної сукупності практичних навичок та ідей, які характеризують спосіб життєдіяльності [256, с. 32]. Трансляція культури здійснюється засобами мови, мова також забезпечує органічний зв'язок між освітою і культурою, між індивідом і суспільством, між індивідуальною і суспільною свідомістю, між культурою особистості і культурою суспільства, а іноземні мови є ефективним регулятором соціального розвитку особистості. Їх вивчення має сприяти формуванню гуманітарного мислення, опануванню культурою спілкування і соціальною етикою носіїв мов, що вивчаються.

Сучасна освіта розглядається як підготовка і передача наступним поколінням накопичених сучасним суспільством знань для розвитку у молоді

пізнавальних можливостей, а також формування вмінь і навичок для застосування цих знань (загальноосвітніх та професійних) на практиці.

Студенти педагогічного коледжу, вивчаючи іноземну мову, перебувають в умовах діалогу культур (рідної та іноземної), оскільки «освіта забезпечує процес соціалізації особистості, включаючи її в культурний контекст епохи, національні і загальнолюдські культурно-цивілізаційні перетворення та конструювання нових цінностей» [185, с. 127].

Професійна кваліфікація вчителя іноземної мови – випускника коледжу, в установленому порядку засвідчена відповідним документом – стандартизована сукупність здобутих особою компетентностей, що дозволяють виконувати функції вчителя в умовах середньої школи і реалізації соціокультурних компетентностей, бути провідником позитивних соціально-гуманітарних змін. Освітня кваліфікація майбутнього вчителя сьогодні є лише складовою компетентностей професійної кваліфікації.

Аналіз сутності компетентнісного підходу у підготовці майбутнього вчителя, характеристики його складових знаходимо у дослідженнях вітчизняних науковців – Ю. Бурцевої [31], О. Локшиної [161], В. Паламарчук [207], О. Шапран [315, 316] та ін.; освітні уміння як ключова компетентність випускника закладу загальної середньої освіти розкрита О. Савченко [250,251]; Я. Кодлюк [126] та О. Овчарук [200] аналізували сучасні тенденції формування компетентностей у контексті розвитку змісту освіти у зарубіжних країнах, філософські аспекти соціокультурних компетентностей розглядали М. Арцишевська [10], І. Зазюн [88] та інші соціологи, психологи, культурологи; про аксіологічну спрямованість компетентнісного підходу у підготовці вчителя іноземної мови в умовах коледжу йдеться у працях В. Баркасі [15], В. Бондар [27, 28], Н. Волкова [41], Л. Воротняк [43] та ін.

Трансляція культури через освіту, результатом якого є зокрема високий рівень соціокультурної компетентності майбутніх фахівців, у процесі фахової підготовки майбутніх учителів іноземної мови в умовах коледжу носить особистісну орієнтацію, оскільки «заломлюється» через внутрішній світ

особистості. Механізмом такої трансляції є інтеріоризація культурних особливостей носіїв іноземної мови майбутніми учителями. Ключовою в цьому процесі є особистість з її потребами, мотивами, цілями та прагненнями.

Головна функція освіти сучасними вченими визначається як соціокультурна адаптація людини в світі (В. Андрущенко, І. Бех, І. Зазюн, С. Максименко, О. Падалка та ін.). Саме цьому сприяє соціокультурна компетентність особистості.

Для студентів коледжу – майбутніх учителів іноземної мови, засобом отримання професійної кваліфікації є міжпредметна і міжгалузева інтеграція знань, де структуротворчою є англійська мова. Саме це відіграє роль способу соціалізації особистості студента, його інтеграції в іншій культурі [300].

Проблеми оволодіння відповідною культурою у процесі вивчення іноземної мови знайшли відображення у наукових дослідженнях Б. Блазгіної [20], Р. Гришакової [53], І. Закір'янової [83], О. Селіванової [255], Т. Тер-Мінасової [284], В. Топалової [285] та інших. Аналіз результатів, висвітлених у дослідженнях зазначених науковців, засвідчив, що більшість з них ефективність зазначеного процесу вбачають у формуванні в учнів чи студентів соціокультурної компетентності у процесі вивчення іноземної мови.

У контексті нашого дослідження важливим є бачення авторами наукових праць чотирьох аспектів засвоєння студентами іншомовної культури: пізнання, навчання, виховання та розвитку. Зокрема Ю. Пасов вважає, що: «пізнання спрямоване на оволодіння культурознавчим змістом (явища культури народу, мова як частина культури), розвиток – це оволодіння психологічним змістом (здібності, психічні функції тощо), виховання як оволодіння педагогічним змістом (моральний та етичний аспекти); навчання як оволодіння соціальним змістом, тому що мовленнєві вміння засвоюються як засоби спілкування в соціумі» [209, с. 54].

Відповідність підготовки в коледжі передбачає поєднання у програмах з іноземної (англійської) мови опанування обраною предметною спеціальністю з викладанням та міждисциплінарними зв'язками, поєднання навчання з науково-

дослідною роботою. Усі ці аспекти є важливими у формуванні соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови в системі педагогічного коледжу.

Далі вважаємо за необхідне розглянути ключові поняття нашого дослідження.

Ключовими у дослідженні є поняття «компетентність», «компетенція», «культура», «соціум». Передусім, слід визначитися з поняттями «компетенція» та «компетентність». У педагогічній науці ці обидва поняття є досить поширеними, тому існують різні їх трактування, «компетенція» та «компетентність» мають свої смислові відтінки [46, 50, 73, 194, 195, 196, 197].

Проблемі компетентнісного підходу в системі освіти присвячено дослідження В. Болотова, А. Бараннікова, Н. Кошарної, А. Кузнецова, В. Лаптева, Джона Равена, С. Ракова, М. Рижова, І. Фрумїна, А. Хуторського та інших. Зокрема у роботах Н. Бібік, Л. Ващенко, І. Єрмакова, В. Паламарчук, Л. Парашенко, О. Савченко, С. Трубачова розглянуті питання взаємозв'язку компетентностей і компетенцій.

За визначенням Б. Ельконіна, «компетентність – це кваліфікаційна характеристика індивіда, що стосується моменту його включення у діяльність. Оскільки у будь-якій дії існує два аспекти: ресурсний і продуктивний, то саме розвиток компетентностей визначає перетворення ресурсів у продукт» [333, с. 4-8]. Це стосується й соціокультурної компетентності.

Новий підхід до модернізації освіти, що пропонується сучасними вченими, базується на компетентнісній основі. Його сутність визначається конструюванням такого змісту, який передбачає цілісний досвід розв'язання життєвих проблем, виконання ключових функцій, соціальних ролей, компетенцій і не зводиться до знаннево-орієнтувального компонента [209, с. 9].

Терміном «компетентність» можна охарактеризувати рівень поінформованості фахівця у своїй професійній діяльності [205, 165]. Тобто, компетентність – це результат професійного досвіду, який внаслідок його накопичення впродовж професійної діяльності забезпечує глибоке знання своєї

справи, знання різних способів і засобів досягнення цілей, а також здатність правильно оцінювати різні професійні ситуації та у випадку необхідності приймати відповідні рішення. У контексті дослідження ці рішення пов'язані, безумовно, з соціокультурною компетентністю.

Зарубіжні дослідники (Р. Хайгерті, А. Мейхью та ін.) розглядають професіоналів як носіїв шести типів професійних компетенцій, які є стержнем (інваріантом) професійної кваліфікації (рис. 1.1) [65, с. 115].

Рис. 1.1. Основні типи професійних компетенцій

Міжнародною Організацією економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР, з англ. «Organization for Economic Cooperation and Development», OECD) професійна компетентність визначається як здатність особистості успішно відповідати зазначеним вимогам або виконувати встановлені завдання (діяльність), що складається з когнітивних та некогнітивних компонентів [277, с. 56]. Зважаючи на це, вважаємо соціокультурну компетентність майбутніх учителів іноземної мови складовою їхньої професійної компетентності.

Як свідчать дослідження вчених з аналізу сучасних світових тенденцій розвитку освіти у багатьох країнах Європи та США, відбір і впровадження ключових компетентностей стає пріоритетним методологічним та дидактичним завданням сучасної освіти, вирішення якого є визначальним для конструювання державних освітніх стандартів, навчальних робочих програм, матеріалів методичного супроводу освітнього процесу, систем визначення результатів освіти. Наявність компетентностей дає змогу практично оперувати набутими в процесі навчання знаннями, застосовувати їх упродовж усього життя [20; 53; 285]. Вважаємо, що соціокультурну компетентність майбутні учителі іноземної мови також мають застосовувати упродовж усього життя.

Аналіз наукової літератури свідчить, що «компетентність» – досить складне багатозначне поняття, яке викликає широкі дискусії в науковому світі [163, 164, 181, 182]. Важливим внеском у розроблення компетентнісного підходу до проблем сучасної освіти вважається доробок Національного центру освітньої статистики США, Федерального статистичного департаменту Швейцарії й Канади, які започаткували програму «Визначення та відбір компетентностей: теоретичні та концептуальні засади» (скорочено «DeSeCo»). Експерти цієї програми розглядають компетентність як здатність особистості успішно задовольняти індивідуальні й соціальні потреби [359, 360, 362]. На думку експертів, знання, пізнавальні та практичні уміння й навички, ставлення, емоції, цінності та етика, мотивація є складовими компетентності [83, с. 18]. Про складові соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови йдеться нижче.

На нашу думку, проблему формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови доцільно розглядати з позицій компетентнісного підходу.

Проблема компетентнісного підходу до навчання є об'єктом підвищеної уваги як зарубіжних, так і вітчизняних дослідників [352, 355, 335, 337]. На підставі відбору ключових компетентностей у Фінляндії, Австрії, Бельгії, Німеччині та Нідерландах вітчизняні дослідники В. Андрущенко, В. Бондар,

В. Войтов, О. Матвієнко, О. Овчарук, В. Паламарчук, П. Хобзей та ін. узагальнили класифікацію головних груп компетентностей, серед яких: соціальні компетентності, пов'язані з оточенням, соціальною діяльністю особистості й виявляються в здатності до співпраці, активності, мобільності в різних соціальних умовах, у комунікативних навичках, у соціальних і громадянських цінностях та вміннях; мотиваційні компетентності, які відображають внутрішню мотивацію, інтереси й індивідуальний вибір особистості, здатність до навчання, вміння досягати успіху в житті; функціональні, мають відношення до знань, умінь; поділяються на лінгвістичну компетентність, технічну та наукову компетентність, уміння використовувати джерела інформації для власного розвитку тощо. Вважаємо, що соціокультурна компетентність майбутніх учителів іноземної мови більше чи менше пов'язана з вищеназваними головними групами компетентностей.

У руслі загальноєвропейських процесів реформування та розвитку освіти в Україні відбувається, з одного боку, переорієнтація національної системи освіти на кінцевий результат навчання, що визначається термінами компетентнісного підходу, а з іншого боку – формування узгодженої з європейською системою кваліфікацій (ЄСК) національної системи кваліфікацій (НСК) [259, 279, 280, 281]. Таку систему кваліфікацій вважають «основною складовою успішності Європейської вищої освіти у світовому масштабі» [169, с. 118]. В Україні діє процес впровадження системи кваліфікацій; основою Національної системи кваліфікацій (НСК) є визнана на національному і міжнародному рівнях цілісна система – національна рамка (framework) кваліфікацій (НРК), що дає змогу незаперечно вимірювати, порівнювати і співвідносити досягнення у галузі освіти та встановлювати відносини між усіма дипломами/сертифікатами [192]. Основні завдання НРК такі:

- встановити спільні системи координат для результатів навчання і рівнів компетенції, для чого рівні та їх опис формуються у загальному вигляді, що забезпечить охоплення всього різноманіття кваліфікацій, які діють на рівні національних систем і галузей;

- стати «засобом перекладу» (ключем), який дозволяє порівняти результати освіти в різних системах;
- задати спільну систему координат для забезпечення якості і розвитку освіти;
- задати спільну систему координат для структур, які відповідають за визнання результатів освіти;
- задати спільну систему координат для органів управління освітою та закладами освіти в частині порівняння запропонованої освіти з освітою в інших країнах;
- для кожного рівня кваліфікацій мають бути передбачені свої типи дипломів/свідоцтв/сертифікатів, які будуть забезпечувати систему освіти і визначати умови переходу з одного рівня на інший [192].

В основі ж Європейської системи кваліфікацій є вісім рівнів: від базового до найрозвиненішого, кожен з яких характеризується необхідним мінімумом знань, умінь, особистісних та професійних компетенцій [72]. Особистісні та професійні компетенції поділені на групи:

- автономія та відповідальність;
- уміння навчатись;
- комунікативна та соціальна відповідальність;
- професійна компетенція [189].

Таким чином, оцінка кваліфікацій здійснюється не за зовнішніми ознаками чи ресурсами навчання (learninginputs), тобто тривалістю освіти, місцем набуття освіти, а за результатами навчання (learningoutputs), тобто конкретними знаннями, навичками, здатностями, якість, які вона засвоїла [347, с. 15].

У контексті нашого дослідження цікавим є висновок, що зробив О. Дахін щодо розрізнення понять «компетенція» та «компетентність»: він стверджує, що «освітня компетенція» – ідеальна, нормативна, моделює якість випускника та в якомусь розумінні обслуговує термін «освітня компетентність», скоріше, надає опис його смислового наповнення. Освітня

компетентність – реальна, що відноситься до особистості, існує «тут та зараз». З нею можуть відбуватися трансформації, вона має емоційну забарвленість [277, с. 137].

Зрозуміло, що компетентність у педагогічному розумінні – це особистісна якість випускника закладу освіти, що формується у процесі навчання, який потребує використання особистісно орієнтованого підходу [22, с. 28].

М. Лук'янова запропонувала визначення поняття «компетентність» у психолого-педагогічному концепті. Вона вважає, що компетентність учителя – це сукупність певних якостей особистості педагога з високим рівнем професійної підготовки до фахової педагогічної діяльності та ефективної взаємодії з учнями в освітньому процесі [166, с. 56].

З позицій елементно-структурного аналізу психолого-педагогічної компетентності вона запропонувала три основні компоненти психолого-педагогічної орієнтації:

- грамотність, тобто загальнопрофесійні знання;
- уміння як здатність учителя використовувати свої знання у педагогічній діяльності, організації взаємодії;
- професійно значущі особистісні якості, які невідривні від самого процесу педагогічної діяльності [74, с. 12]. Треба зазначити, що у процесі розроблення структури психолого-педагогічної компетентності науковець акцентує свою увагу на психологічних компонентах системи [60, с. 24].

З огляду на міжпредметний зміст, поліфункціональність, особливості формування, що передбачає залучення багатьох навчальних предметів і життєвопрактичну функцію соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови, її, безумовно, слід віднести до надпредметної або ключової компетентності [26, с. 12].

На основі запропонованих у педагогічній науці визначень Л. Карпова виділяє такі суттєві характеристики компетентності:

- ефективне використання здібностей, що дозволяє здійснювати професійну діяльність на належному рівні згідно з наявними вимогами;
- здатність оволодівати знаннями, вміннями й здібностями, необхідними для виконання професійних завдань при одночасній автономності й гнучкості, зокрема під час вирішення професійних проблем; розвинуте співробітництво з колегами й професійним міжособистісним середовищем;
- інтегроване сполучення знань, здібностей і установок, необхідних для якісного виконання фахових завдань в сучасному виробничому середовищі;
- здібність щось робити якісно, ефективно в широкому форматі контекстів з високою мірою саморегуляції, саморефлексії, самооцінки; гнучкої, швидкої й адаптивної реакції на динаміку обставин і середовища [100, с. 44]. На нашу думку, вказані характеристики компетентності притаманні й соціокультурній компетентності майбутніх учителів іноземної мови.

Деякі вчені (А. Хуторський, Н. Бібік), з думкою яких ми погоджуємося, виділяють в особливу групу освітні компетентності (або «компетентності в навчанні»), які необхідні для засвоєння студентом необхідного змісту освіти. Виокремлюючи освітні компетентності, А. Хуторський зазначає, що вони відносяться не до всіх видів діяльності, в яких бере участь студент, а тільки до тих, що входять до переліку загальноосвітніх галузей і навчальних дисциплін [306, с. 111]. На думку науковця, існує певна ієрархія освітніх компетентностей, на вищому рівні в класифікації освітніх компетентностей містяться ключові надпредметні (або базові) компетентності, на другому рівні – загальнопредметні – ті, що належать до певної сукупності предметів або освітніх галузей, а вже на третьому – предметні, яких набуває студент у процесі вивчення окремих навчальних дисциплін [308, с. 221].

Узагальнивши вищезазначене, поняття «компетентність» можна визначити як інтегративну якість, що містить в собі такі головні аспекти: готовність до цілепокладання; готовність до дії; готовність до оцінювання; готовність до рефлексії.

Можна стверджувати, що поняття *«компетентність» особистості* – це *здатність діяти, самотійно приймати рішення, спираючись на знання та особистий досвід й бути відповідальною за власні дії та вчинки.*

Таким чином, поняття компетентності є значно ширшим порівняно з поняттями знання, уміння та навички, оскільки воно враховує цілісний напрям особистості: здатність долати труднощі, мотивацію, ціннісні орієнтири, самотійність, стереотипи, творчу ініціативу, цілеспрямованість до мети тощо. Маємо додати, що компетентна людина – це певним чином соціально визнана людина.

Перш ніж розпочати аналіз поняття «соціокультурна компетентність», звернемо увагу на той факт, що знання іноземної мови ще не гарантує вдалу участь у міжкультурній комунікації. Під час іншомовного спілкування між представниками різних культур, а тим більше – соціальних сфер, можливе виникнення повного непорозуміння, стану «культурного шоку» та переоцінки схожостей рідної та іншомовної культури.

Аналіз педагогічної літератури, практики та досвід автора засвідчив, що випускники педагогічних коледжів недостатньо знають і розуміють іншомовну культуру та іншомовне соціокультурне середовище. Майбутні фахівці з іноземної мови інколи не відчують потреби в поширенні своїх соціокультурних знань. Отже, вони не тільки не готові до міжкультурного спілкування, а й недооцінюють важливість урахування знань іншомовної культури для повноцінної взаємодії з представниками іншої мови та культури.

Наявність у майбутніх учителів іноземної мови високого рівня соціокультурної компетентності дозволить почуватися їм впевнено та комфортно в іншомовному соціокультурному середовищі, забезпечить успішне спілкування з представниками іншомовної культури. Засвоєння культурних особливостей носіїв іноземної мови в процесі вивчення мови обґрунтовано науковцями та дослідниками (М. Байрам, Н. Баришников, І. Бім, А. Вартанов, Г. Воробйов, Р. Ладі, Р. Мільруд, С. Ніколаєва, В. Сафонова, П. Сисоєв, А. Солодка, Ю. Пасов, Г. Рогова та ін.), проте й нині проблема формування

соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови в умовах коледжу залишається актуальною й до сьогодні.

У розроблених методичних системах формування соціокультурної компетентності студентів філологічних (І. Закір'янова [83], О. Селіванова [255]) і нефілологічних (Р. Гришкова [53], В. Топалова [285]) спеціальностей закладів вищої освіти феномен соціокультурної компетентності розглядається як компонент комунікативної компетентності (В. Сафонова [253], П. Сисоєв [282], А. Щукін [332]), професійної компетентності (І. Закір'янова [83]). У зазначених дослідженнях розроблено методики формування іншомовної соціокультурної компетентності студентів, які навчаються в рідному мовному середовищі, тобто в штучному іншомовному [162, с. 14]. По суті, під час навчання англійської мови як іноземної відбувається трансляція іншомовної культури як здобутку іноземного соціуму до мовної особистості студента коледжу засобами іншомовної освіти [68, с. 26].

В Україні актуальною проблемою постає оновлення змісту іншомовної освіти відповідно до вимог входження до європейської освітньої системи. Важливим є, насамперед, підвищення якості підготовки і конкурентоспроможності фахівців, відповідність сучасному європейському ринку праці, створення умов для переміщення студентів на теренах України і Європи. Науковцями наголошується, що проблема якості мовної підготовки студентів як закладів вищої освіти, так і коледжів України потребує розв'язання [190, с. 12].

З метою з'ясування сутності досліджуваного поняття, а саме соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови, важливо зупинитися на аналізі поняття, яке зустрічається в науковій літературі: «мовна особистість».

Визначення поняття *мовна особистість* С. Шехавцовою стало класичним: це особистість, яка має характер, зацікавлення, соціальні та культурні переваги і настанови, проявляє себе у мовленнєвій діяльності,

володіє сукупністю знань та уявлень, є представником певної мовної спільноти [322].

Мовна особистість, за С. Шехавцовою, має трирівневу структуру: вербально-прагматичний рівень (нульовий), лінгвокогнітивний (або тезаурусний) та прагматичний, що регулює соціально-групову поведінку людей. Дослідниця зазначає, що власне мовна особистість починається з другого, тобто з лінгвокогнітивного, рівня оскільки лише починаючи з цього рівня можливий індивідуальний вибір, особисте надання переваги тому чи іншому поняттю, присвоєння статусу більш важливого у суб'єктивній ціннісній ієрархії, тоді як нульовий рівень (рівень слова) приймається кожною мовною особистістю як безумовне існування» [323, с. 10].

Є. Боринштейн конкретизує прагматичний рівень мовної особистості, виділений Ю. Карауловим, розглядаючи зазначений феномен як «особистість, охарактеризовану зі сторони впливу мовної культури, що нею засвоєна, на її особистісні якості та соціально-культурну ефективність її діяльності як суб'єкта суспільних відносин» [30, с. 68].

Науковцями виокремлено якості-характеристики, що здатні позитивно впливати на процес соціально-культурної трансформації: «мовна відкритість і доступність, соціально-діяльнісна спрямованість, адаптивно-акумуюча характеристика, соціально-культурна пізнавальна мотивація, мисленнєва індивідуалізація світу, культурно-репрезентативна, естетико-мовний профіль особистості» [201, с. 34].

Перелічені якості властиві мовній особистості, що формується та розвивається під час засвоєння рідної мови. В процесі вивчення іноземної мови у суб'єктів навчання формується вторинна мовна особистість. Це поняття розглядається як одне з центральних у теорії міжкультурної комунікації (Н. Гальсков [44], С. Шукліна [328], О. Леонтович [156]). Вторинна мовна особистість – це «особа, що прилучена до культури народу, мова якого вивчається, тобто до нерідної мови і культури; людина, яка може себе реалізувати в діалозі культур» [272, с. 8]. Під час засвоєння іноземної мови

вторинна мовна особистість оволодіває іншою «мовною картиною світу», що дає можливість зрозуміти нову культуру.

В. Топалова [285] розглядає рівні мовної особистості студентів, що вивчають англійську мову як іноземну. На «нульовому», вербально-семантичному, рівні організації мовної особистості відбувається опанування системно-структурними зв'язками мови, завдяки яким у студентів формуються вміння ідентифікувати висловлення або текст як продукт мовленнєвої діяльності. Зв'язок між вербально-семантичним і тезаурусним рівнями мовної особистості студента зумовлено тим, що сприйняти та зрозуміти певне висловлення означає «пропустити» його крізь свій тезаурус, співвіднести з особистими знаннями та знайти відповідне його змісту місце в мовній картині світу. Одиниці лінгвокогнітивного рівня – поняття, ідеї, концепти – складаються в кожній мовній особистості у більш чи менш упорядковану, систематизовану «картину світу», яка відображає ієрархію цінностей. Лінгвокогнітивний рівень упорядкування мовної особистості та її аналізу «передбачає розширення значення і перехід до знань, тобто охоплює інтелектуальну сферу особистості» [128]. Тезаурусні зв'язки «відображають у вербальній формі зафіксований у пам'яті студентів минулий індивідуальний досвід (мовний та лінгвокогнітивний), який активно використовується у практичній діяльності студентів» [135]. Третій рівень – прагматичний (мотиваційний) – містить у собі цілі, мотиви, інтереси, настанови й інтенціональності. Як одиниці тут виступають не мовно-орієнтовані структурні елементи – слова і не гностично-орієнтовані структурні елементи тезауруса – концепти, поняття, дескриптори, але орієнтовані на практику одиниці прагматичного рівня, які проявляються у комунікативно-діяльнісних потребах особистості. Автор вважає, що назвати їх тільки комунікативними неправомірно, тому що в чистому вигляді таких потреб не існує – особистісні, як і більш масштабні суспільні потреби, зумовлені екстрапрагмалінгвістичними чинниками. Відношення між одиницями прагматичного рівня регламентуються умовами сфери спілкування, особливостями комунікативної ситуації і комунікативних ролей, що виконують

студенти. На прагматичному рівні мовна особистість (як об'єкт дослідження) поєднується з особистістю в найбільш загальному вигляді, глобальному соціально-психологічному значенні [285, с. 14].

На підставі факту, що мова не існує поза культурою, більше того, мова як один з видів людської діяльності є невід'ємною складовою культури, І. Закірянова [83, с. 11] робить висновок про те, що культура водночас із мовою, мовленням, мовленнєвою діяльністю – це один із об'єктів навчання. В результаті знайомства з культурою країни мови, що вивчається, студенти отримують знання, навички та вміння, які забезпечують можливість міжкультурної комунікації, тобто здатність до взаєморозуміння учасників комунікації, що належать до різних національних культур. Автор стверджує, що поряд з рідною культурою («культура № 1») під впливом вже існуючих стереотипів про культуру, що вивчається, («культура № 2») формується нова культура («культура № 3»). Вирішальним чинником у такому випадку буде вплив рідної культури на уявлення про культуру тієї мови, яка вивчається. У цьому зв'язку рідна культура у взаємодії з культурою країни, мова якої вивчається, знаходить відображення як у принципі навчання міжкультурної взаємодії, так і у «діалозі культур» як засобі міжкультурного спілкування. Результатом знайомства з культурою країни мови, що вивчається, та оволодіння способами міжкультурного спілкування є соціокультурна компетентність [83, с. 21].

Варто зазначити, що всі компоненти соціокультурної компетентності взаємопов'язані через поняття культурного та соціального контекстів. Якщо контекст культури передбачає знання реалій, загальних для всього народу-носія мови, то соціальний контекст – це знання конкретних соціальних умов спілкування, прийнятих у країні, мова якої вивчається [130, с. 22].

З позиції соціальної педагогіки термін «соціальний» (від лат. *socialis*) трактується як суспільний, що пов'язаний із життям та стосунками людей у суспільстві. Мова йде не тільки про соціальний розвиток та виховання людини, а її орієнтації на соціальні цінності, норми і правила суспільства (середовища

життєдіяльності), у якому вона мусить жити та реалізовувати себе як особистість [264**Ошибка! Источник ссылки не найден.**, с. 208].

Термін «соціокультура» означає, що кожна людина, залежно від віку, з одного боку, є певною субкультурою, а з іншого – конкретним результатом культурного становлення особистості, яка зумовлена середовищем, соціумом, у якому вона жила та формувалась [169, с. 108].

У соціальній філософії поняття «соціальне» вживається у двох значеннях: як усе суспільне і як те, що відноситься до однієї зі сфер суспільного, до соціальної галузі [60, с. 25].

Донині науковці нараховують кілька сотень визначень поняття «культури» [45, с.128]. Сучасний словник іноземних слів та висловів пропонує традиційний переклад поняття «культури» з латинської (лат. *cultura* як оброблення; покоління, ввічливість; виховання, освіта, розвиток), крім цього, додається ще кілька визначень [265, с. 328].

Словник з культури та культурології надає більш поширені визначення. Нас цікавить одне з визначень культури як сфери духовного життя людей, що містить у собі предметні результати діяльності людей, а також здібності людини, які реалізуються в діяльності (знання, уміння, навички, рівень інтелекту, естетичного розвитку, світосприйняття, засоби та форми спілкування людей) [144, с. 45].

Іноді про культуру говорять як про сукупність форм набутої поведінки, що характерні для деякої групи або суспільства, які переходять із покоління в покоління. У зарубіжній літературі існує навіть кілька напрямків, у межах яких розробляються визначення поняття «культури», тому що ні одне з них ще не визнано єдино правильним [358, с. 56].

Вважається, що культура – це одне з фундаментальних понять соціально-гуманітарного пізнання. Цей термін почав уживатися у другій половині XVIII сторіччя і мав визначення комплексу, що містить знання, вірування, мистецтво, закони, мораль та інші здатності та звички, набуті людиною як членом суспільства [144, с. 7-8].

Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить, що зарубіжні та вітчизняні науковці, досліджуючи поняття «соціокультурна компетентність», особливу увагу приділяють співвживченню мов, культур та цивілізацій, взаємозв'язку мови та суспільства (соціуму), мови та культури. Існує декілька тлумачень цього явища, способів інтерпретації його сутності та структури [357, 353, 348]. Але наразі немає єдиного визначення соціокультурної компетентності. Більшість дослідників визначають соціокультурне спрямування навчання з позиції соціокультурної компетенції, а не компетентності; деякі вживають ці поняття в одному значенні [298].

Одне з перших трактувань феномена «соціокультурна компетентність» було запропоноване фахівцями Ради Європи Jan van Ek та John L. M. Trim у дослідженні «Threshold 1990». Згідно з даним документом, соціокультурна компетенція визначається як аспект комунікативної здатності особистості, який містить ті специфічні особливості суспільства та його культури (здатність до адекватної взаємодії в ситуаціях повсякденного життя, становлення і підтримки соціальних контактів за допомогою комунікації), які проявляються в комунікативній поведінці членів даного суспільства. Науковці класифікують ці ознаки як «соціальні конвенції», «соціальні ритуали» та «універсальний досвід», оволодіння якими є необхідною умовою для успішної комунікації [344, с. 24].

У сучасних педагогічних дослідженнях соціокультурна компетентність трактується як властивість особистості, що характеризує її теоретичну і практичну готовність до соціокультурної діяльності (Т. Жукова); у тому числі знанняву обґрунтованість (випереджувальну і рефлексивну) поведінкових актів на основі осмислено прийнятих рішень (С. Чехова); визначає ціннісні орієнтації особистості та сприяє їх формуванню (О. Жежера) [234].

І. Процюк трактує поняття «соціокультурна компетентність» як знання елементів національної культури, національно-культурної специфіки мовної поведінки носіїв відповідної мови і здатність користуватися такими елементами соціокультурного контексту як звичаї, правила, норми, країнознавчі знання

носія мови. Явище соціокультурної компетентності, на думку науковця, нерозривно пов'язане з формуванням особистості в сучасному суспільстві, де людина має можливість не тільки усвідомлювати себе у суспільстві, а й суспільство у собі, яке вона може прийняти або змінити. Соціокультурну компетентність доцільно розглядати як якісну характеристику особистості, що базується на сукупності набутих знань соціальних та культурних сфер життя, ціннісних орієнтацій; як здатність і готовність до міжкультурного спілкування з носіями інших мов та культур; як важливий фактор розвитку особистості, соціалізації її в сучасному суспільстві, самореалізації та культурного самовизначення [234].

Соціокультурна компетентність – це вміння і готовність застосовувати сукупність соціопедагогічних, соціолінгвістичних, соціопсихологічних, країнознавчих та міжкультурних знань для досягнення порозуміння між особами або групами, які є представниками різних соціумів, мовними засобами та в межах соціокультурного контексту однієї із сторін, наголошує О. Жорнова [77, с. 94].

М. Максимець розуміє соціокультурну компетентність як здатність особистості через адекватне розуміння та повагу до інших мов, культур і релігій виявляти активну і відповідальну життєдіяльність у соціумі на засадах демократичності, гуманізму, толерантності тощо [167, с. 212].

І. Мінчак виокремлює соціокультурну толерантність, яка виявляється в прагненні досягти взаємної поваги, розуміння, узгодженості різних поглядів, інтересів та базується на засадах доброти, емпатії, поваги [183, с. 544].

Можна цілком погодитися з П. Сисоєвим, який трактує соціокультурну компетентність як рівень знань соціокультурного контексту використання іноземної мови, а також досвід спілкування і використання мови в різних соціокультурних ситуаціях [282, с. 12].

Застосувавши до формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови компетентнісний підхід, М. Шиловська доходить висновку, що соціокультурна компетентність є системоутвірним чинником

професійної культури вчителя, оскільки перетворює її у відкриту, самодостатню, таку, що розвивається і саморегулюється, систему. У свою чергу, соціокультурна компетентність є підсистемою професійної культури, оскільки вона має ознаки системності, її компоненти взаємодіють між собою. Науковці вважають, що компетентність можна розглядати як результативно-діяльнісну характеристику навчання. Реалізація компетентнісного підходу в умовах підготовки майбутнього вчителя іноземної мови сприяє підготовці кваліфікованого, професійно мобільного фахівця, здатного до роботи на рівні сучасних вимог. Тому М. Шиловська розуміє соціокультурну компетентність як сукупність відповідних компетенцій, складну комплексну характеристику, яка відображає інтеграцію професійно-теоретичних знань, ціннісних орієнтацій, особистісних якостей і практичних умінь педагога [324].

Соціокультурна компетентність трактується Т. Фоменко як якісна характеристика особистості, що базується на сукупності набутих знань соціальних та культурних сфер життя, ціннісних орієнтацій; як здатність та готовність до міжкультурного спілкування з носіями інших мов та культур, до участі в діалозі культур; як важливий фактор розвитку особистості, соціалізації її в сучасному суспільстві, самореалізації та культурного самовизначення [298].

На думку О. Жежери, соціокультурна компетентність як важлива характеристика особистості визначає ціннісні орієнтації індивіда, сприяє їх формуванню, є сферою їх практичної реалізації [75].

Оволодіння іноземною мовою передбачає не лише навчання іншомовної комунікації, а й формування особистості, готової до міжкультурного спілкування, до успішної участі в діалозі культур, який неможливий без соціокультурних знань. У зв'язку з цим актуалізується проблема формування соціокультурної компетентності як одного з показників готовності особистості до міжкультурного спілкування [298].

Інтенсивний розвиток міжнародного співробітництва України в економічній, освітній та культурній сферах на початку XXI століття, приєднання до Болонської конвенції в процесі загальноєвропейської інтеграції

зумовлює становлення якісно нової парадигми освіти. Модернізація освіти відбувається у зв'язку з об'єктивною потребою суспільства у фахівцях зі знанням іноземних мов, щоб ефективно функціонувати у полікультурному просторі, використовуючи мову як засіб комунікації з представниками різних культур та народів [298].

Проаналізувавши визначення поняття «соціокультурна компетентність» зарубіжних і вітчизняних науковців та порівнявши структуру її компонентів, Т. Фоменко доходить висновку, що соціокультурну компетентність доцільно розглядати як якісну характеристику особистості, що базується на сукупності набутих знань соціальних та культурних сфер життя, ціннісних орієнтацій; як здатність та готовність до міжкультурного спілкування з носіями інших мов та культур; як важливий фактор розвитку особистості, соціалізації її в сучасному суспільстві, самореалізації та культурного самовизначення [298].

С. Пахотіна вважає соціокультурну компетентність сукупністю знань, умінь і якостей особистості, необхідних для міжкультурної комунікації відповідно до культурних і соціальних норм комунікативної поведінки [210, с. 6].

Оптимальний рівень соціокультурної компетентності О. Квасник пов'язує з наявністю у людини спеціальної системи знань, умінь і навичок, які дозволяють будувати позитивні відносини з різними людьми, у тому числі і з несхожими на неї за різноманітними параметрами: етнокультурним, релігійним, расовим, соціальним і світоглядним [105, с. 157].

Т. Жукова, обґрунтовуючи педагогічні умови формування соціокультурної компетентності, вважає, що остання може розумітися як «інтеграційна властивість особистості, що характеризує її теоретичну і практичну готовність до соціокультурної діяльності, вираженої в особистісно-усвідомленому позитивному ставленні до неї, в наявності глибоких і міцних знань і умінь, спрямованих на вирішення соціокультурних завдань» [78, с. 7].

Соціокультурну компетентність фахівця системи діяльності «людина-людина», зокрема соціального педагога, Л. Вольнова розуміє як його

інтеграційну особистісно-професійну якість, яка забезпечує ефективну взаємодію з клієнтами (дітьми, батьками, педагогами тощо) та спрямована на створення умов для їх успішного входження у динамічний, полікультурний соціум, самовизначення та самореалізацію в ньому [42].

З погляду загальнофілософських підходів у складі соціокультурної компетентності відзначається важливість таких ознак, як: психологічна мобільність і комунікабельність індивіда, його соціальна адаптивність і культурна толерантність (А. Флієр), готовність до соціокультурної діяльності, сформовані ціннісні орієнтації особистості, готовність до ведення діалогу (О. Садохін), уміння розуміти соціальний контекст професійної діяльності (Г. Паніна), здатність людини адаптуватися та інтегруватися в соціумі (О. Астафьева) [270**Ошибка! Источник ссылки не найден.**].

Грунтуючись на аналізі наукових джерел і власних спостережень, І. Закір'янова сформулювала таке визначення соціокультурної компетентності як інтегральної якості особистості, яка дозволяє людині на основі відрефлексованої наявної системи знань визначати свої ціннісні переваги, виходячи з яких конструювати свою поведінку і відносини з партнерами по взаємодії, надавати конструктивну відповідь на проблемні ситуації в системах відносин «людина – людина», самореалізуватися в конкретних культурно-історичних умовах власної життєдіяльності [83].

Соціокультурна компетентність, як вважає Т. Фоменко, – це якісна характеристика особистості, що базується на сукупності набутих знань соціальних і культурних галузей життя, ціннісних орієнтацій; здатність та готовність до міжкультурного спілкування з носіями інших мов і культур [298].

Соціокультурна компетентність забезпечує, на думку Т. Фоменко, можливість орієнтуватися в соціокультурних особливостях автентичного мовного середовища, прогнозувати можливі соціокультурні перешкоди в умовах міжкультурного спілкування і способи їх усунення, адаптуватися до іншомовного середовища, слідуючи канонам ввічливості в середовищі іншої

культури, проявляючи повагу до традицій, ритуалів і стилю життя представників іншого культурного співтовариства [298].

Формування соціокультурної компетентності є, на думку Л. Топчій:

- ціннісно-зумовленим процесом, який забезпечує формування в особистості соціальних цінностей, поваги, достоїнства, співробітництва; залучення особистості до процесу діалогу культур, інтеріоризацію цінностей як своєї, так й інших культур;

- соціальним процесом, який передбачає багатоаспектну толерантність, самостійність, комунікабельність, емпатію, апріорну доброзичливість до співрозмовника і світу, наполегливість як виявлення стратегії комунікативної поведінки, здатність до співробітництва, пошуку компромісів для досягнення взаєморозуміння між етносами, соціальними групами, позитивної взаємодії з людьми іншого культурного, національного чи соціального середовища;

- практико-орієнтованим процесом, що спрямований на одержання конкретного результату освіти відповідно до державних стандартів, має за мету виявлення мовними особистостями комунікативної компетентності у використанні рідної та іноземної мов в умовах моно- і полікультурності;

- комплексним, цілісним та інтегративним процесом; за сумісності внутрішніх зусиль учнів / студентів і зовнішніх цілеспрямованих дій педагогів з формування соціокультурної компетентності в результаті внутрішньо-особистісної інтеграції відбувається інтеграція ціннісно-смыслових орієнтацій, емоційно-вольової регуляції, інтелектуальних можливостей, діяльнісних характеристик і мотивації;

- культуровідповідним процесом, що нерозривно пов'язаний із рідною культурою людини і з розумінням через неї розмаїття інших культур, їх взаємної цінності в подібному й відмінному, з формуванням культурно-мовної ідентичності, ментальності, когнітивної свідомості, культурної картини світу [287, с. 200].

Соціокультурна компетенція – це знання культурних особливостей носіїв мови, їхніх звичок, традицій, норм поведінки й етикету та вміння розуміти

комунікативну поведінку носіїв іноземної мови й адекватно використовувати набуті знання у процесі спілкування, залишаючись при цьому носієм іншої культури [2, с. 30].

Соціокультурна компетентність учителя виявляється в соціокультурній діяльності вчителя, яку визначають як науково обґрунтоване культуровідповідне регулювання взаємодії вчителя із соціальними інститутами (сім'єю, соціальними службами, культурно-просвітницькими установами, громадськими організаціями, неформальними групами учнів тощо) задля вирішення питань навчання, виховання, а також соціалізації учнівської молоді. Мета соціокультурної діяльності вчителя іноземної мови полягає у створенні сприятливих умов для соціалізації учнів, їхнього культурного розвитку та виховання, професійного самовизначення, самореалізації. Водночас соціокультурна діяльність учителя спрямована на прищеплення культурних цінностей молодому поколінню [286**Ошибка! Источник ссылки не найден.**]. Таке визначення є близьким для нашого дослідження.

У процесі реалізації соціокультурної діяльності виражаються суб'єкт-суб'єктні або суб'єкт-об'єктні відносини особистості в межах певного соціокультурного середовища, представленого сукупністю соціальних інститутів. Формування соціокультурної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови буде ефективно функціонувати та розвиватися за таких умов: забезпечення особистісно-розвивального характеру процесу навчання на основі ідей міжкультурної комунікації, тобто в дусі міжнаціонального взаєморозуміння і терпимості до своєї та чужої культури; організація відносин «викладач – студент», «викладач – група студентів», «студент – група студентів» на принципах взаєморозуміння та співробітництва; використання оптимального поєднання форм, методів і засобів у навчальній та навчально-професійній діяльності [288**Ошибка! Источник ссылки не найден.**].

Таким чином, на підставі аналізу літератури з проблеми дослідження [234; 282; 344 та ін.] доходимо висновку, що *соціокультурна компетентність особистості* – це якість, яка дає змогу успішно спілкування з представниками

іншомовної культури, почуватися впевнено та комфортно в іншомовному соціокультурному середовищі; характеризує теоретичну і практичну готовність до соціокультурної діяльності; визначає відповідні ціннісні орієнтації особистості та сприяє їх формуванню; є важливим фактором розвитку особистості, соціалізації її в сучасному суспільстві, самореалізації та культурного самовизначення.

1.2. Сутність та структура соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови

У дослідженні важливо уточнити сутність поняття «соціокультурна компетентність майбутніх учителів іноземної мови» та його структуру. Для цього проаналізуємо наукові джерела, у яких дослідники пропонують різні підходи до визначення структури і змісту соціокультурної компетентності майбутніх фахівців цього профілю.

Соціокультурна компетентність як особистісна характеристика є потенційною, наголошує І. Закір'янова. Вона закладена, проте її необхідно цілеспрямовано розвивати. Досягнення високого рівня соціокультурної компетентності розглядається автором у контексті формування цілісної соціально зрілої особистості, яку характеризує: орієнтація на позитивне, а не на негативне сприйняття життя; здатність реально оцінювати себе і добре розуміти інших; прагнення до безперервного оновлення і вдосконалення своїх знань; упевненість у собі [83]. Саме тому, на нашу думку, важливо розвивати цю якість у майбутніх учителів іноземної мови під час їхнього навчання у педагогічному коледжі.

Варто зазначити, що науковці поруч з поняттям «соціокультурна компетентність» використовують поняття «соціокультурна компетенція».

Останнє використовує зокрема М. Шиловська, зазначаючи, що термін «соціокультурна компетенція» був уведений для відображення того факту, що

студент-філолог повинен бути готовим до міжкультурної комунікації, мати сформовану інтеркультурну та транскulturну свідомість, яка визнає існування іншої національно-культурної ідентичності як рівноправної з його власною культурою, виступати захисником свободи людини зі всіма її індивідуальними рисами, інтересами, орієнтаціями та надавати можливості для її повної, багатопланової реалізації. Науковець вважає соціокультурну компетенцію частиною загальної і професійної культури особистості [324], з чим, звісно, можна погодитися.

Соціокультурна компетенція, на думку Т. Колодько, – це інтегративне утворення, яке включає: країнознавчі, лінгвокраїнознавчі, соціолінгвістичні знання, вміння та навички співвідносити мовні засоби з метою та умовами спілкування; вміння організувати мовленнєве спілкування відповідно до соціальних норм поведінки, прийнятих у носіїв мови; вміння використовувати мовні засоби відповідно до національно обумовлених особливостей їх вживання [130].

Саме соціокультурна компетенція є інструментом виховання міжнародно-орієнтованої особистості, наголошують О. Тарнопольський та З. Корнева, інструментом, що визнає взаємозалежність культур і цілісність світу, необхідність міжкультурної співпраці у вирішенні глобальних проблем людства. Соціокультурна компетенція як компонент іншомовної комунікативної компетентності посідає важливе місце і в структурі професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови, що реалізується у процесі створення професійно значущого продукту засобами іноземної мови (її складниками є також знання, уміння й навички з іноземної мови і спеціальних дисциплін, творчі, професійні здібності, професійні цінності, відповідний рівень мотивації, а також особистісні та професійно значущі якості, необхідні фахівцю для успішного здійснення професійної діяльності [283, с. 238].

Л. Шутовська вважає, що соціокультурна компетенція, під якою вона розуміє комплекс знань про цінності, вірування, звичаї, традиції, мову, досягнення культури, властивих певному суспільству і характеризують його, а

також здатність і готовність індивіда здійснювати адекватну міжкультурну комунікацію, розвивається у процесах соціокультурного виховання (прилучення особистості до культури і народних традицій країни досліджуваної мови) і навчання при комплексному освоєнні всіх складових іншомовної комунікативної компетенції [330, с. 23].

Вочевидь, вище названі науковці використовують поняття «соціокультурна компетенція» і «соціокультурна компетентність» як синоніми.

Питання про структуру і зміст власне соціокультурної компетентності особистості неодноразово були предметом наукових досліджень вітчизняних дослідників.

Так, зокрема у «Новому словнику методичних термінів і понять» визначено поняття соціокультурної компетентності як сукупність знань про країну мови, що вивчається, національно-культурних особливостях соціального та мовної поведінки носіїв мови і здатність користуватися такими знаннями в процесі спілкування, дотримуючись звичаїв, правил поведінки, норм етикету, соціальних умов і стереотипів поведінки носіїв мови. Соціокультурна компетентність має структуру, у яку входять такі компоненти:

а) соціокультурні знання (відомості про країну досліджуваної мови, духовних цінностях і культурних традиціях, особливостях національного менталітету);

б) досвід спілкування (вибір прийнятного стилю спілкування, правильне трактування явищ іншомовної культури);

в) особистісне ставлення до фактів іншомовної культури (у т. ч. здатність вирішувати соціокультурні конфлікти при спілкуванні);

г) володіння способами застосування мови – правильне вживання соціально маркованих мовних одиниць у мовленні в різних сферах міжкультурного спілкування, сприйнятливості до подібності та відмінності між рідними й іншомовними соціокультурними явищами [1, с. 383].

Згідно з нормативними документами основною метою навчання іноземної мови є формування іншомовної комунікативної компетентності, до структури якої входять такі компоненти:

- лінгвістична компетенція;
- соціолінгвістична компетенція;
- соціокультурна компетенція;
- стратегічна компетенція;
- дискурсивна компетенція;
- соціальна компетенція [274, с. 14].

Як зазначає О. Соловова, для адекватного вирішення завдань спілкування, окрім лінгвістичної, людині потрібна соціокультурна компетенція, тобто здатність здійснювати вибір мовних форм і використовувати їх відповідно до контексту [273, с. 6-9].

М. Байрам стверджує, що наближення до рівня загальнокультурної компетенції носіїв мови з причини культурних розрізень є неможливим і, тим більше, не потрібним. Те, що справді необхідно майбутнім фахівцям, – це бути посередником між представниками різних культур, повноправними учасниками в діалозі культур [338, с. 65], що підтверджує важливість формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови.

С. Шехавцова розуміє соціокультурну компетентність майбутніх учителів іноземної мови як інтегративну особистісну якість, яка ґрунтується на знаннях, вміннях та досвіді, що набуваються у закладі вищої освіти, переважно у позанавчальній діяльності, й дозволяє продуктивно взаємодіяти з представниками інших мов і культур у соціокультурному просторі [322].

Соціокультурна компетентність, на думку Г. Харченко, Ю. Дем'янової, передбачає наявність знань про національно-культурні особливості країни, мова якої вивчається, норм та особливостей вербальної і невербальної поведінки її носіїв і вміння відповідним чином корелювати свої дії [303].

У системі професійної іншомовної комунікативної компетенції, за О. Тарнопольським і З. Корневою, соціокультурна компетенція є одним з

найважливіших компонентів серед низки інших (лінгвістичної, прагматичної, формально-логічної, психологічної, предметно-логічної тощо) [283, с. 238].

У дослідженні Л. Смірної йдеться про сучасного фахівця, який здатний до саморозвитку та продуктивного діалогу з соціумом, відзначається мобільністю й динамізмом особистісного розвитку, інакше кажучи, учителя іноземної мови, який володіє соціокультурною компетентністю [269, с. 60].

Соціокультурну компетентність науковець вважає інтегративним утворенням, що проявляється у діалектичній взаємодії індивідуально-особистісних характеристик майбутнього учителя, ґрунтується на гуманістичних засадах й реалізується у творчому навчальному процесі, виступає важливою методичною проблемою сьогодення [268].

У дослідженні Т. Колодько уточнено зміст поняття «соціокультурна компетентність майбутніх учителів іноземної мови» відповідно до загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти та комунікативного методу навчання іноземних мов [130].

У дослідженні Н. Білоцерківської визначено поняття «соціокультурна компетентність майбутнього вчителя» як інтегративного особистісного утворення майбутнього вчителя, сукупність знань, умінь і якостей, що забезпечують ефективну соціокультурну діяльність [19, с. 12].

Отже, можна стверджувати, що соціокультурна компетентність є важливим складником професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови, формування якої невід'ємне від понять толерантності, міжкультурного діалогу, відкритості та міжкультурної співпраці.

Узагальнення вище наведених підходів [1; 19; 268; 322 та ін.] дало змогу уточнити сутність поняття «соціокультурна компетентність майбутніх учителів іноземної мови», яке ми розуміємо як інтегративну особистісну якість, що поєднує соціокультурні знання, особистісне ставлення до іншомовних культур, дає змогу успішно спілкування з їхніми представниками, почуватися впевнено та комфортно в іншомовному соціокультурному середовищі, завдяки володінню способами застосування іноземної мови; характеризує теоретичну і

практичну готовність до соціокультурної діяльності й розвитку відповідних якостей в учнів під час вивчення іноземної мови.

По-різному науковці визначають також структуру соціокультурної компетентності.

Так, наприклад, у дослідженні С. Шехавцової складовими соціокультурна компетентність названі: лінгвокультурна, соціолінгвістична, етнопсихологічна та комунікативна компетентність [323, с. 12].

Н. Білоцерківською визначено взаємопов'язані структурні компоненти соціокультурної компетентності – когнітивний, процесуально-діяльнісний, особистісно спрямований [19, с. 14].

Ю. Безвін пропонує таку структуру соціокультурної компетентності: лінгвокраїнознавчий компонент (лексика з соціально-культурною семантикою); культурологічний компонент (соціокультурний, історико-культурний, етнокультурний фон); соціолінгвістичний компонент (мовні особливості соціальних груп); соціально-психологічний компонент (національно специфічні моделі поведінки) [16, с. 172].

І. Закір'янова структуру соціокультурної компетентності розглядає як поєднання двох її складових: внутрішньої і зовнішньої. Внутрішньоособистісний компонент передбачає особистісну зрілість учителя, його готовність до прояву соціокультурної компетентності, тобто здатність зробити адекватний вибір, вибудувати конструктивні відносини з партнерами по взаємодії та інші. Зовнішній, або інструментально-операційний компонент передбачає навички організації такої діяльності і спілкування, в яких здійснюється дійова реалізація тієї внутрішньоособистісної готовності [83, с. 14].

Зміст соціокультурної компетенції може бути представлений чотирма складовими, вважає Р. Гришкова: соціокультурні знання (відомості про країну мова, якої вивчається, духовні цінності культурних традицій, в тому числі представників різних етнічних груп, особливості національної ментальності поведінки); досвід спілкування (вибір прийнятного стилю спілкування,

адекватне трактування явищ іншомовної культури); особистісне ставлення до фактів іншомовної культури (в тому числі здатність долати і вирішувати соціокультурні конфлікти при спілкуванні); володіння способами застосування мови (правильне вживання національно-маркованих мовних одиниць у мовленні в різних сферах міжкультурного спілкування, сприйнятливість до подібностей та відмінностей між рідним й іншомовним соціокультурними полями) [54, с. 238]. Вочевидь, структура Р. Гришкової подібна до запропонованої Е. Азимовим та А. Щукіним [1, с. 212].

Вслід за І. Зимньою, соціокультурна компетентність розглядається багатьма дослідниками як складне структурне утворення, що охоплює єдність чотирьох структурних компонентів:

- а) знання змісту компетенції (когнітивний аспект);
- б) готовність до виявлення компетенції (мотиваційний);
- в) ставлення до змісту компетенції і об'єкта її застосування (ціннісно-смысловий);
- г) досвід виявлення компетенції (поведінковий аспект).

Так, у дослідженнях, присвячених формуванню соціокультурної компетентності (Є. Жежера, Т. Жукова, І. Ярцева та ін.), виокремлюють такі структурні компоненти:

- когнітивний (знання своєї культури і культури мови, що вивчається);
- аксіологічний (цінності культури);
- особистісно-операційний (навички спілкування, вміння організувати діалог культур);
- оцінно-рефлексивний (самостійність, рефлексія, самооцінка);
- концептуальний (знання щодо професійної, соціокультурної діяльності, культурно-фонові знання);
- комунікативний (техніка і прийоми вербального й невербального спілкування);
- емоційно-моральний (соціокультурна свідомість і соціокультурна відповідальність особистості);

– діяльнісний (мотивація, рефлексія і креативність) [234].

На думку Л. Топчій, даний феномен розглядається як інтегративне особистісне утворення, складниками якого є: знання, пов'язані зі світовою, національною, регіональною культурою, цінностями, що визначають стосунки між людьми, між людиною і світом; шанобливе ставлення до культурних надбань, дбайливе ставлення до рідної мови, відповідальне ставлення до рідномовних обов'язків, поважне ставлення до інших мов; бажання здійснювати свою діяльність у соціальному середовищі, зокрема й мовленнєву поведінку, за законами добра й краси; уміння організовувати власну діяльність, зокрема й мовленнєву, з урахуванням соціальних норм поведінки, морально-етичних, естетичних та інших цінностей; досвід емоційно-ціннісного ставлення до світу; здатність до життєтворчості в певному лінгвосоціумі [268].

Досить розгорнуту структуру соціокультурної компетентності пропонує В. Сулейманова. Дослідниця виокремлює такі компоненти: когнітивний (знання з культури, історії, релігії; знання традицій, норм та правил спілкування, взаємодії, етикет; засоби застосування цих знань на основі актуалізації); мотиваційно-ціннісний (мотиви, які спонукають людину до організації діяльності; мотивація до взаємодії; толерантність; переконання та принципи, якими особистість оперує в процесі спілкування та в поведінці; емоційне ставлення до етнічних груп), причому, мотив повинен бути усвідомленим та реально дієвим, не залишатися на рівні знань; діяльнісно-поведінковий (соціокультурні вміння: регуляція вольової сфери; конкретні мовленнєві дії; досвід спілкування в полікультурному суспільстві). Сформований діяльнісно-поведінковий компонент передбачає здатність до діалогу культур, прояв адекватної поведінки в ситуаціях міжкультурного спілкування [278].

О. Горошкіна у структурі соціокультурної компетентності виокремлює такі компоненти: лінгвокраєзнавчий, лінгвокраїнознавчий, лінгвополікультурний [51, с. 184-186]. Лінгвокраєзнавчий компонент соціокультурної компетентності учня як україномовної особистості охоплює соціокультурні знання про рідний край, уміння оперувати цими знаннями в

мовленнєвій практиці засобами української мови. Лінгвокраїнознавчий компонент містить знання про національно-культурні надбання України, здатність використовувати відповідні знання в соціальному житті. Останній із зазначених компонентів – лінгвополікультурний – полягає в знаннях щодо соціокультурних особливостей різних націй, народностей, з представниками яких можливе спілкування сучасного школяра, вміння оперувати цими знаннями в конкретній соціально-мовленнєвій ситуації тощо [51, с. 186].

Отже, аналіз вище наведених досліджень дає підстави стверджувати про відсутність чіткої структури соціокультурної компетентності загалом і майбутніх учителів іноземної мови зокрема.

На основі сучасних педагогічних підходів та напрямків, які було проаналізовано в дослідженні, нами визначено такі компоненти соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови: мотиваційно-ціннісний, інформаційно-когнітивний та діяльнісно-поведінковий.

Отже, до складу соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови входять:

- мотиваційно-ціннісний компонент (позитивне сприйняття та толерантне ставлення до цінностей, властивих іншомовній культурі; сприйняття загальнолюдських цінностей як професійно значущих);
- інформаційно-когнітивний компонент (знання історичних, країнознавчих особливостей іншомовної культури, особливостей способу життя носіїв іншої мови, норм, традицій тощо);
- діяльнісно-поведінковий компонент (здатність до взаємодії в умовах міжкультурної комунікації, до прояву толерантності, уміння ефективно спілкуватися з представниками інших культур, враховуючи їхні соціокультурні особливості; уміння обрати відповідний стиль спілкування).

Структуру соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови можна бачити на рисунку 1.2.

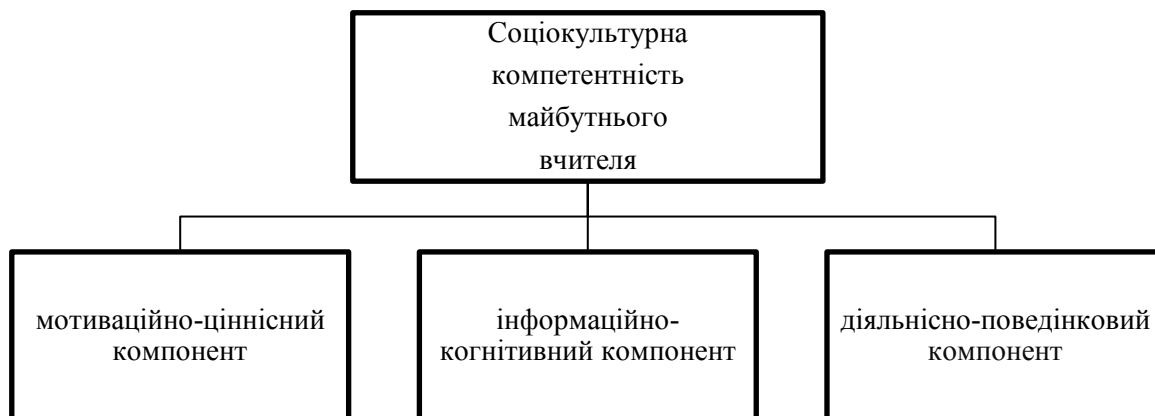

Рис. 1.2. Структура соціокультурної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови

Отже, важливим компонентом у структурі соціокультурної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови є мотиваційно-ціннісний, оскільки мотиваційна сфера особистості – це вся сукупність мотиваційних утворень, що є у людини: диспозицій (мотивів), потреб і цілей, атитюдів, поведінкових патернів, інтересів. Її оцінюють за такими параметрами, як гнучкість, ієрархічність і широта. Мотиваційна сфера – це соціальне ядро особистості. Вона закладається у ранньому віці та розвивається впродовж усього життя [84, с. 110]. Відповідні мотиви, потреби, інтереси і цінності щодо соціокультурної компетентності мають бути у майбутнього вчителя іноземної мови.

У структурі соціокультурної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови доцільно виокремити блок, який містить знання, що стосуються соціокультурної компетентності. Умовно цей блок можна назвати інформаційно-когнітивним [334, с. 14].

Важливим також є відповідні уміння майбутніх учителів іноземної мови, що стосуються, наприклад, здатності до взаємодії в умовах міжкультурної

комунікації, вибору відповідного стилю спілкування тощо. Умовно цей блок можна назвати діяльнісно-поведінковим [313].

Отже, з урахуванням результатів аналізу наукових праць та результатів аналізу емпіричного досвіду з'ясовано, що соціокультурна компетентність майбутнього вчителя іноземної мови є складним, цілісним, індивідуально-психологічним, інтегративним утворенням, яке об'єднує соціокультурні знання, особистісне ставлення до іншомовних культур, дає змогу успішного спілкування з їхніми представниками, почуватися впевнено та комфортно в іншомовному соціокультурному середовищі завдяки володінню способами застосування іноземної мови; характеризує теоретичну і практичну готовність до соціокультурної діяльності й розвитку відповідних якостей в учнів під час вивчення іноземної мови. У структурі соціокультурної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови доцільно виокремити інформаційно-когнітивний, мотиваційно-ціннісний та діяльнісно-поведінковий компоненти. З'ясування сутності, структури і змісту соціокультурної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови дає змогу визначити діагностичний апарат дослідження для аналізу практики її формування у педагогічних коледжах.

Формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови визначено як складний, поступовий, неперервний процес активної теоретичної й практичної діяльності студентів, спрямованої на здобування соціокультурних знань, стійкої мотивації до соціокультурної діяльності, здатності успішного спілкування з представниками різних культур й змоги почуватися впевнено та комфортно в іншомовному соціокультурному середовищі.

1.3. Педагогічний потенціал фахової підготовки майбутніх учителів іноземної мови щодо формування соціокультурної компетентності

Для того, щоб визначити педагогічні умови формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови у процесі їхньої професійної підготовки у педагогічному коледжі, доречно з'ясувати особливості їхньої практичної підготовки щодо розвитку досліджуваної якості та педагогічний потенціал різних дисциплін щодо формування соціокультурної компетентності студентів.

Комунальний заклад вищої освіти «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж» – єдиний коледж в Україні, який провадить підготовку бакалаврів з германської та української лінгвістики. Філологічний факультет постав як окремий підрозділ коледжу в 2016 році, хоча перший прийом на спеціальність «Філологія (англійська, німецька)» було здійснено ще в 2007 році.

Важливо розглянути освітньо-кваліфікаційну характеристику з галузі знань 0203 Гуманітарні науки напряму підготовки 6.020303 Філологія, мова і література (англійська), яку враховано під час розроблення навчальних планів і програм підготовки майбутніх учителів іноземної мови, засобів діагностики якості підготовки бакалаврів на різних етапах навчання, організації навчально-виховного процесу тощо.

Варто зазначити про наявність окремого розділу освітньо-кваліфікаційної характеристики з галузі знань 0203 Гуманітарні науки напряму підготовки 6.020303 Філологія, мова і література (англійська), що стосується соціальної спрямованості діяльності вчителів англійської мови і зарубіжної літератури. Саме цей аспект з-поміж інших є важливим у контексті досліджуваної проблеми, оскільки для різностороннього розвитку соціальноактивної, гуманістично спрямованої особистості майбутнього вчителя іноземної мови важливо формувати у нього соціокультурну компетентність [151,152].

На підставі аналізу вказаної освітньо-кваліфікаційної характеристики можна стверджувати про позитивний вплив на формування соціокультурної

компетентності студентів дисциплін психолого-педагогічної і спеціальної підготовки.

Так, з-поміж умінь, якими має володіти бакалавр у результаті психолого-педагогічної підготовки, спостерігаємо: творче застосування набутих знань для оптимального розв'язання педагогічних, навчально-виховних та науково-методичних завдань з урахуванням вікових, індивідуальних відмінностей учнів, особливостей різних соціально-педагогічних ситуацій (ці відмінності можуть стосуватися і соціокультурних особливостей); сприяння формуванню в учнів уявлень про сучасну мовознавчу науку, розвивати в них інтерес до вивчення англійської мови і зарубіжної літератури та суміжних наук; здатність продовжити навчання та здійснювати професійну діяльність в іншомовному середовищі, що, звісно, потребує високого рівня соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови.

Відповідно, для формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови значні потенційні можливості мають дисципліни циклу соціально-гуманітарної підготовки («Історія України», «Українська мова», «Філософія», «Історія української культури», «Основи інформаційних технологій» тощо) та циклу фундаментальної загальнопрофесійної підготовки («Вступ до мовознавства», «Латинська мова», «Історія мови», «Теоретична фонетика», «Теоретична граматики», «Стилістика», «Лексикологія», «Загальне мовознавство», «Зарубіжна література», «Психологія», «Педагогіка»). Особливе значення у контексті формування досліджуваної якості мають дисципліни циклу фахової професійної та практичної підготовки («Основна іноземна мова (англійська)», «Практична фонетика», «Практична граматики», «Країнознавство», «Методика викладання іноземних мов», «Основи педагогічної майстерності», «Друга іноземна мова»).

Дисципліни циклу соціально-гуманітарної підготовки розширюють загальнокультурний рівень майбутніх учителів іноземної мови, збагачують їх необхідними знаннями у галузі дисциплін відповідного спрямування,

забезпечуючи необхідний для фахівця рівень комунікації у сферах професійного та ситуативного спілкування іноземною мовою.

Дисципліни циклу фундаментальної загальнопрофесійної підготовки також збагачують майбутніх фахівців знаннями у вказаних вище галузях.

Дисципліни фахової професійно-орієнтованої підготовки знайомлять студентів з психолого-педагогічними засадами навчально-виховного процесу, методикою викладання іноземної мови і світової літератури, основами мовознавчих і літературознавчих понять, практикою усного і писемного мовлення у контексті необхідних граматичних і фонетичних знань; розширюють знання студентів з проблем сучасної лексикології англійської мови; спонукають до застосування цих знань у наукових дослідженнях і навчальному процесі.

Звісно, значні потенційні можливості мають навчальні (семінар-практикум з позакласної та позашкільної виховної роботи; спостереження уроків англійської мови та зарубіжної літератури в школі; табірний збір з підготовки для роботи з дітьми влітку) та педагогічні практики (практика з позакласної та позашкільної виховної роботи; практика в літніх дитячих оздоровчих таборах; пробні уроки та заняття з англійської мови; пробні уроки із зарубіжної літератури; практика з науково-педагогічних досліджень; переддипломна практика). Їх теж варто враховувати й використовувати.

Вивчення майбутніми вчителями іноземної мови вказаних дисциплін покликане забезпечити підготовку фахівців у сфері навчально-виховної діяльності, виконання ним обов'язків вчителя іноземної мови навчального закладу нового типу. А для цього майбутнім учителям іноземної мови необхідно розвивати, з-поміж інших якостей, соціокультурну компетентність.

Проаналізуємо окремі навчальні програми з позиції можливостей формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови. Схарактеризуємо особливості названих програм та окреслимо зміни, внесені нами до навчальних програм під час формувального етапу експерименту.

Програма вивчення навчальної дисципліни «Практичний курс англійської мови» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалавра напряму (спеціальності) 035 «Філологія (англійська, німецька)».

Предметом вивчення навчальної дисципліни є комунікативні навички вільного володіння англійською мовою у різних ситуаціях спілкування.

Метою навчальної дисципліни є якісне формування та розвиток фонетичних, лексичних, граматичних навичок; розвиток навичок читання, говоріння, аудіювання та письма, розширення словникового запасу з метою використання у мовленнєвих ситуаціях спілкування, розвиток навичок монологічного та діалогічного мовлення; формування мовної культури студентів, формування толерантного ставлення до країни, мова якої вивчається.

Варто назвати основні завдання вивчення дисципліни «Практичний курс англійської мови», з-поміж яких: створення у студентів бази знань для вільного користування англійською мовою у професійних, наукових та інших цілях; забезпечення володіння чотирма видами мовленнєвої діяльності на високому рівні, удосконалення мовленнєвої підготовки шляхом використання автентичних англомовних матеріалів; застосовування культурологічної інформації та використовування власного досвіду оволодіння іншомовним мовленням у професійній діяльності.

Студенти, згідно з вимогами освітньо-професійної програми, повинні набути певних знань та умінь щодо аудіювання: вони мають розуміти зміст складних текстів, зміст діалогів та полілогів; висловлювання співрозмовників, зміст відео- та телефільмів; виділяти основну думку; диференціювати основні факти і додаткову інформацію; узагальнювати та мати власну думку про дану інформацію; щодо говоріння: повинні вміти спонтанно, непередбачено спілкуватися; вести різні види діалогів: розпитування, обмін інформацією, спонукання до дії; передавати основний зміст почутого чи прочитаного, висловлюючи свою думку; підготувати повідомлення обсягом 25-30 речень (2-3 хвилини); давати оцінку інформації, подіям; вести бесіду з одним або кількома особами; працювати в групі і вести групове обговорення питання; щодо

читання: мають розуміти головний зміст текстів різного спрямування; читати вголос і про себе, розширювати словниковий запас; узагальнювати інформацію і робити власні висновки; проглянути текст з метою отримання певної інформації; розвивати контекстуальну догадку для розуміння незнайомих слів у тексті; прогнозувати зміст тексту, виходячи з наявної інформації; розпізнавати головну ідею, складові, структуру тексту та засоби зв'язку між ними; щодо письма: студенти повинні вміти: писати листи (інформаційні, електронні, запити, замовлення, запрошення, подяки, вибачення, скарги); заповнювати автобіографію, анкету, резюме з основними відомостями про себе; робити короткі записи потрібної інформації, тези для повідомлення, твору; писати повідомлення об'ємом 25-30 речень; описувати об'єкти та події.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

1. Зовнішність і характер. Appearance and character.
2. Моє повсякденне життя. Student's life.
3. Погода. Пори року. Seasons and weather.
4. Мій будинок. Квартира. The House of my dream.
5. Їжа. Meals.
6. Магазин та покупки. Shopping.
7. Освіта в Україні та за кордоном. Education.
8. Медицина. Medicine.
9. Спорт у нашому житті. Sports and Games.
10. Театр. Кіно. Телебачення. Theatre. Cinema. TV.
11. Світ навколо нас. The World.
12. Великобританія. Лондон. Great Britain. London.
13. Україна. Ukraine.
14. Подорожі. Місто. Travelling. City.
15. Виховання дітей. Bringing up children.
16. Художнє мистецтво. Painting.
17. Почуття та емоції. Feelings and Emotions. Talking about People.
18. Людина і природа. Man and Nature.

19. Освіта в США та Великобританії. Education in the USA and Great Britain.
20. Судочинство. Courts and trials.
21. Книги в нашому житті. Books and reading.
22. Людина і музика. Man and Music.
23. Сучасна сім'я. Modern Family.
24. Україна. Велика Британія. США. Ukraine. G.B. The USA today.

Ураховуючи завдання дослідження, яке полягає у формуванні соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови як складного, цілісного, індивідуально-психологічного, інтегративного утворення, що об'єднує соціокультурні знання, особистісне ставлення до іншомовних культур, дає змогу успішно спілкування з їхніми представниками, почуватися впевнено та комфортно в іншомовному соціокультурному середовищі, завдяки володінню способами застосування іноземної мови; характеризує теоретичну і практичну готовність до соціокультурної діяльності й розвитку відповідних якостей в учнів під час вивчення іноземної мови, ми внесли окремі зміни до навчальних і робочих планів фахових дисциплін.

Зокрема до змістових модулів навчальної дисципліни «Практичний курс англійської мови» було додано матеріал (теоретичний матеріал, вправи, творчі завдання, перегляд відеофрагментів тощо) соціокультурного спрямування, а саме:

Під час вивчення теми «Зовнішність і характер» студенти готували й демонстрували однокурсникам власні презентації на теми: «Зовнішність європейця», «Зовнішність корінних жителів африканських країн», «Зовнішність індіанських племен», «Зовнішність жителів Півночі», «Зовнішність японців», «Зовнішність монголів» тощо.

Під час вивчення теми «Погода. Пори року» («Seasons and weather») студенти з великим інтересом готували і презентували доповіді, відеопрезентації, фрагменти відео іноземними мовами про погоду на різних континентах, різних країнах та регіонах земної кулі. Наприклад, це були такі теми, як: «Клімат і погода Великої Британії» («Climate and weather of Great

Britain)), «Клімат на Північному полюсі» («Climate at the North Pole»), «Клімат і погода у країнах Балтії» («Climate and weather in the Baltic countries»), «Погода в Індії» («Weather in India»), «Прогноз погоди на сьогодні у різних країнах» («Weather forecast for today in different countries») тощо.

Значний інтерес у студентів викликала тема «Їжа» («Meals»). Майбутні вчителі іноземної мови яскраво презентували відмінності кухонь різних націй і народностей. Наприклад: «Особливості національної грузинської кухні» («Features of national Georgian cuisine»), «Кухня Франції» («French cuisine») тощо.

Багато часу ми приділили вивченню теми «Освіта в Україні та за кордоном» («Education»), оскільки саме під час вивчення цієї теми можна було простежити чимало соціокультурних відмінностей представників різних націй. Зокрема під час експериментальної роботи нами було організовано і проведено «круглі столи», кожний з яких було присвячено освіті окремої країни. Наприклад, розглядалися такі теми: «Феномен освіти Фінляндії» («The phenomenon of education in Finland»), «Особливості організації освітнього процесу в університетах Скандинавських країн» («Features of organization of educational process at the universities of the Scandinavian countries») тощо.

Під час вивчення теми «Театр. Кіно. Телебачення» («Theatre. Cinema. TV») розглядали питання: «Англійська драматургія і театр доби Відродження» («English drama and theater of the Renaissance»), «Ранній англійський театр» («Early English Theater»), «Королівський Національний театр у Лондоні» («Royal National Theater in London»), «Британський театр» («British theater») тощо.

Під час вивчення теми «Світ навколо нас» («The World») розглядали питання: «Червона книга України» («Red Book of Ukraine»), «Заповідні зони України» («Protected Areas of Ukraine»), «Туристичний Лондон» («Tourist Londo»), «Нетуристичний Лондон» («Outstanding London»), «Essay on My trip» тощо.

Під час вивчення теми «Великобританія. Лондон» («Great Britain. London») розглядали питання: «Цікаві факти про Лондон» («Interesting facts about London»), «Лондонське метро» («Underground»), «Вестмінстерський палац» («Westminster Palace») тощо.

Під час вивчення теми «Подорожі. Місто» («Travelling. City») розглядали питання: «Мандрівки і туризм – чому варто подорожувати» («Traveling and hiking - Why Travel?»), «Цікаві та видатні місця України й світу» («Interesting and prominent places of Ukraine and the world») тощо.

Під час вивчення теми «Художнє мистецтво» («Painting») розглядали питання: «Образотворче мистецтво Англії» («Fine Arts of England»), «Англійські собори» («English cathedrals»), «Культура Великобританії» («Culture of Great Britain»), «Англійський живопис» («English painting»), «Модернізм» («Modernism») тощо.

Під час вивчення теми «Освіта в США та Великобританії» («Education in the USA and Great Britain») розглядали питання: «Вимоги та правила вступу до коледжу та університету в США» («The admission requirements to the USA colleges and universities»), «Три типи вищих навчальних закладів у США» («Three types of high educational institutions of the USA»), «Наукові ступені. Бакалавр. Магістр. Докторський ступінь» («The degrees offered by schools of higher institutions of the USA»), «Студентське життя у США» («Student life in the USA»), «Молодь та молодіжний рух у США» («Youth and youth movement in the USA»), «Вища освіта у Великій Британії» («Higher Education in G.B.»), «Університети у Великій Британії» («Universities in the U.K. Оксфордський університет. University of Oxford. Кембриджський університет. University of Cambridge. Лондонський університет. University of London») тощо.

Таким чином, заглиблення студентів під час вивчення іноземної мови у проблему соціокультурних відмінностей різних націй і народностей в цілому мало позитивний вплив на розвиток їхньої соціокультурної компетентності, оскільки студенти отримали нові соціокультурні знання, через вивчення тем соціокультурного спрямування у них почало формуватися особистісне

ставлення до іншомовних культур. Тому маємо надію, що вони в подальшому зможуть більш успішно спілкуватися з їхніми представниками, почуватися впевнено та комфортно в іншомовному соціокультурному середовищі, завдяки володінню способами застосування іноземної мови. Внаслідок внесених змін до змісту навчальної дисципліни «Практичний курс англійської мови» у студентів експериментальної групи підвищився рівень теоретичної і практичної готовності до соціокультурної діяльності.

Значні потенційні можливості щодо формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови має навчальна дисципліна «Практика усного і писемного мовлення», програма якої складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалавра напряму (спеціальності) 035 «Філологія (англійська, німецька)».

Предметом вивчення навчальної дисципліни є усне і писемне мовлення, фонетичні та граматичні особливості сучасної англійської мови, знання яких дає можливість формувати лінгвістичну компетенцію студентів.

Метою викладання навчальної дисципліни «Практика усного і писемного мовлення» є якісне удосконалення вмінь та навичок практичного володіння англійською мовою; розвиток техніки читання та вміння розуміти англійський текст, який вміщує попередньо вивчену граматику та лексику; розвиток навичок письма у межах програми. Основними завданнями вивчення дисципліни «Практика усного і писемного мовлення» є створення у студентів бази знань для вільного користування англійською мовою у професійних, наукових та інших цілях; забезпечення володіння чотирма видами мовленнєвої діяльності на високому рівні, удосконалення мовленнєвої підготовки шляхом використання автентичних англомовних матеріалів; застосовування культурологічної інформації та використання власного досвіду оволодіння іншомовним мовленням у професійній діяльності.

Знання, отримані майбутніми вчителями іноземної мови у процесі вивчення дисципліни, мають забезпечити володіння: емоційно-оцінними та стилістичними компонентами значення лексики, що вивчається; основними

вимогами до реферування текстів; знаннями: основних стилістичних особливостей художніх текстів та публіцистичних текстів; правил пунктуації та механіки англomовного письмового тексту; способів побудови речень різної довжини, складності та різних типів (basic, loose, periodic); способів створення ритму письмового твору; основного членування письмового тексту на абзаци; основних прийомів зв'язку абзців у письмовому тексті; основних ознак різних письмових жанрів (summary, composition, essay).

Також студенти мають оволодіти такими уміннями: висловитися в монологічній формі за запропонованою комунікативною ситуацією у межах тем, визначених програмою; вести діалог за запропонованою комунікативною ситуацією у межах тем, визначених програмою; розуміти монологічне та діалогічне мовлення при одноразовому та дворазовому прослуховуванні; уміти висловити власне ставлення щодо почутого; розуміти прочитане у деталях; уміти висловити власне ставлення щодо прочитаного; викласти власні думки письмово з урахуванням комунікативної ситуації; правильно оформити усне та письмове повідомлення з урахуванням умов комунікативної ситуації.

У межах пропонованої навчальної програми під час формувального етапу педагогічного експерименту ми також вносили певні зміни до вивчення цієї дисципліни. Так, зокрема, оскільки студенти мають оволодіти основними вимогами до реферування текстів, ми після засвоєння ними цих вимог пропонували студентам для реферування тексти соціокультурного спрямування; після теоретичного опрацювання ними основних стилістичних особливостей художніх текстів та публіцистичних текстів – пропонували для закріплення вправи з текстами соціокультурного змісту; після вивчення ними основних ознак різних письмових жанрів (summary, composition, essay) – вчилися їх визначати у текстах соціокультурного змісту вказаних письмових жанрів.

Також студенти мають оволодіти такими уміннями: висловитися в монологічній формі за запропонованою комунікативною ситуацією у межах тем, визначених програмою; вести діалог за запропонованою комунікативною

ситуацією у межах тем, визначених програмою; розуміти монологічне та діалогічне мовлення при одноразовому та дворазовому прослуховуванні; уміти висловити власне ставлення щодо почутого; розуміти прочитане у деталях; уміти висловити власне ставлення щодо прочитаного; викласти власні думки письмово з урахуванням комунікативної ситуації; правильно оформити усне та письмове повідомлення з урахуванням умов комунікативної ситуації.

Оскільки соціокультурна компетентність передбачає здатність майбутніх учителів іноземної мови до адекватної взаємодії з представниками інших культур у ситуаціях повсякденного життя, становлення і підтримки соціальних контактів за допомогою комунікації, ми пропонували студентам висловитися в монологічній формі за запропонованою комунікативною ситуацією, наприклад, учасниками якої є представники різних культур і мов; вести діалог за запропонованою комунікативною ситуацією у межах тем, визначених програмою (і тем, поглиблених соціокультурною проблематикою). Оскільки майбутнім учителям іноземної мови важливо знати елементи різних національних культур (мов, що вивчаються), національно-культурну специфіку мовної поведінки носіїв відповідної мови і бути здатними користуватися такими елементами соціокультурного контексту як звичаї, правила, норми носія іншої мови, ми під час експерименту працювали над тим, щоб студенти могли розуміти монологічне та діалогічне мовлення при одноразовому та дворазовому прослуховуванні; уміти висловити власне ставлення щодо почутого; розуміти прочитане у деталях; уміти висловити власне ставлення щодо тих чи інших комунікативних ситуацій з представниками інших мов, звичаїв, правил тощо.

Отже, розширення змісту фахових дисциплін, що вивчають студенти педагогічного коледжу, майбутні вчителі іноземної мови, шляхом додання текстів, вправ, аудіо- та відеофайлів соціокультурного спрямування позитивно впливає на розвиток їхньої соціокультурної компетентності як здатності особистості через адекватне розуміння та повагу до інших мов і культур виявляти активну і відповідальну життєдіяльність у соціумі.

Висновки до першого розділу

Здійснене в першому розділі дисертації дослідження теоретичних засад формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови дає змогу зробити висновки узагальнюючого характеру. Вони відображають, по-перше, результати проведеного теоретичного аналізу науково-дослідної літератури з проблеми дослідження, по-друге, сутність та структуру соціокультурної компетентності як особистісної якості майбутніх учителів іноземної мови в межах компетентнісного підходу.

Аналіз вітчизняної та зарубіжної філософської, культурологічної, психолого-педагогічної літератури засвідчив, що проблема формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови є міждисциплінарною і займає одне з головних місць серед завдань вищої освіти в Україні, що потребує першочергового розв'язання.

Важливість формування соціокультурної компетентності учителя іноземної мови в процесі формування професійної компетентності є одним із невідкладних завдань, як відзначається вітчизняними та зарубіжними вченими. Підготовка соціокультурно компетентного вчителя іноземної мови дозволяє подолати суперечність, що виникла між наявним традиційним професійним рівнем вчителя іноземної мови та потребами оновленого українського суспільства.

З'ясовано, що соціокультурна компетентність майбутнього вчителя іноземної мови є складним, цілісним, індивідуально-психологічним, інтегративним утворенням, яке об'єднує соціокультурні знання, особистісне ставлення до іншомовних культур, дає змогу успішно спілкування з їхніми представниками, почуватися впевнено та комфортно в іншомовному соціокультурному середовищі, завдяки володінню способами застосування іноземної мови; характеризує теоретичну і практичну готовність до соціокультурної діяльності й розвитку відповідних якостей в учнів під час вивчення іноземної мови. У структурі соціокультурної компетентності

майбутнього вчителя іноземної мови доцільно виокремити інформаційно-когнітивний, мотиваційно-ціннісний та практико-діяльнісний компоненти.

На основі аналізу зарубіжної та вітчизняної літератури, а також європейського досвіду щодо проблеми класифікації ключових компетентностей було визначено компоненти, що входять до складу соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови:

- мотиваційно-ціннісний компонент (позитивне сприйняття та толерантне ставлення до цінностей, властивих іншомовній культурі; сприйняття загальнолюдських цінностей як професійно значущих);

- інформаційно-когнітивний компонент (знання історичних, країнознавчих особливостей іншомовної культури, особливостей способу життя носіїв іншої мови, норм, традицій тощо);

- діяльнісно-поведінковий компонент (здатність до взаємодії в умовах міжкультурної комунікації, до прояву толерантності, уміння ефективно спілкуватися з представниками інших культур, враховуючи їхні соціокультурні особливості; уміння обрати відповідний стиль спілкування).

Дослідженням доведено позитивний вплив на формування соціокультурної компетентності студентів педагогічного коледжу дисциплін психолого-педагогічної і спеціальної підготовки. Розширення змісту фахових дисциплін шляхом додання текстів, вправ, аудіо- та відеофайлів соціокультурного спрямування позитивно впливає на розвиток їхньої соціокультурної компетентності як здатності особистості через адекватне розуміння та повагу до інших мов і культур виявляти активну і відповідальну життєдіяльність у соціумі.

Матеріали першого розділу детальніше розкрито в працях автора [108], [110], [116], [118].

РОЗДІЛ 2.

ОБГРУНТУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

2.1. Використання інтегрованих завдань соціокультурного спрямування з варіативним змістом у фаховій підготовці учителів іноземної мови

Для організації ефективного впливу на формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови в процесі професійної підготовки в умовах коледжу варто визначити, обґрунтувати й експериментально перевірити педагогічні умови формування досліджуваної якості.

Педагогічні умови В. Андреев розглядає як результат цілеспрямованого відбору, конструювання і застосування елементів захисту, методів (прийомів) організаційних форм певного процесу задля досягнення цілей [5, с. 112].

Заслуговує на увагу позиція І. Беха, який трактує педагогічні умови як єдність змісту, методів і форм, зокрема виховного процесу [17, с. 30].

На думку З. Курлянд, коли явище викликає інше явище, воно є причиною; коли явище взаємодіє з іншим у процесі розвитку цілого, до якого воно належить, воно є чинником; коли ж явище зумовлює існування іншого, воно є умовою [148, с. 9].

За Ю. Бабанським, педагогічні умови є тими необхідними й достатніми обставинами, які впливають на ефективність навчально-виховного процесу [13, с. 46].

Отже, педагогічні умови варто сприймати як обставини, від яких залежить та за яких відбувається продуктивний педагогічний процес, в даному випадку, процес формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови.

Варто зазначити, що науковці визначають різні чинники і умови, що позитивно впливають на розвиток соціокультурної компетентності особистості. Схарактеризуємо окремі з них.

С. Шехавцова, наприклад, вважає ефективними такі педагогічні умови, реалізація яких забезпечує ефективність процесу формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови в позанавчальній діяльності університету:

- упровадження моделі формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови в позанавчальній діяльності університету;
- реалізація комплексної програми за соціокультурним напрямком у позанавчальну діяльність університету;
- спрямування позанавчальної діяльності університету на набуття студентами особистісного досвіду у сфері міжкультурної комунікації [323].

Вважаємо визначені науковцем педагогічні умови, які у нас не викликають сумнівів, прийнятними для застосування в педагогічному коледжі.

Заслужують на увагу обґрунтовані та експериментально перевірені С. Яблоковим педагогічні умови формування загальнокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови засобами інноваційних технологій:

- інтеграція формалізованої навчальної діяльності з неформальним й інформальним навчанням на засадах інноваційного підходу;
- створення алгоритму формування загальнокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови на основі впровадження наскрізних навчальних програм;
- реалізація ідей «діалогу культур» у процесі включення майбутніх учителів іноземної мови до міжкультурної комунікації у створеному культурно-освітньому середовищі [334, с. 112]. Умову щодо алгоритму, на нашу думку, можна поглибити, оскільки цей алгоритм потрібно не лише теоретично розробити, а й упровадити в практику.

Низку педагогічних умов формування соціокультурної компетенції майбутніх учителів іноземної мови пропонує Т. Колодько: формування та розвиток соціокультурної компетенції майбутніх учителів іноземної мови на основі дидактичної моделі, яка передбачає комплексне оволодіння студентами країнознавчою, лінгвокраїнознавчою та соціолінгвістичною компетенціями; навчання на основі доцільно відібраного матеріалу з використанням системного та комунікативно-діяльнісного підходів до процесу формування соціокультурної компетенції; навчання з урахуванням творчої діяльності студентів, що стимулює їхній пізнавальний інтерес і забезпечує цілісність знань під час вивчення іноземної мови; створення на заняттях ситуації успіху шляхом інтеграції навчального змісту на основі міжпредметних зв'язків; використання колективної комунікативної діяльності майбутніх учителів іноземної мови та комунікативних ситуацій як пріоритетних засобів формування соціокультурної компетенції у різних формах спілкування; використання спеціально підготовленого курсу, до змісту якого входять доцільно відібрані тематичні тексти та вправи і завдання до них, а також ілюстративний аудіовізуальний матеріал; спрямованість навчального процесу на міжкультурну комунікацію, на завдання реального спілкування з носіями мови у типових сферах діяльності та комунікативних ситуаціях [130]. Визначені нами педагогічні умови формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови також покладено в основу розробленої структурно-функціональної моделі.

Педагогічними умовами підготовки майбутніх учителів-філологів до формування соціокультурної компетентності учнів Л. Топчій було визначено: забезпечення усвідомленості майбутніми вчителями на рівні переконань вагомості формування власної соціокультурної компетентності і готовність до реалізації соціокультурного складника майбутньої професійно-педагогічної діяльності; актуалізація міждисциплінарної інтеграції та її програмно-методичного супроводу у процесі підготовки майбутніх учителів до формування соціокультурної компетентності учнів; занурення студентів в активну професійно спрямовану соціокультурну навчальну і професійну

діяльність; забезпечення усвідомлення студентами необхідності рефлексивно-оцінної діяльності у процесі їхньої підготовки до формування соціокультурної компетентності учнів [286]. Результати дослідження науковця видаються нам значущими і такими, що можна використовувати також у підготовці майбутніх учителів іноземної мови.

Формування соціокультурної компетентності у майбутніх журналістів буде успішним, на думку Н. Бобаль, за таких умов: планомірного використання на всіх етапах навчання у закладах вищої освіти дидактичних і специфічних принципів, урахування компетентнісного, соціокультурного підходів; цілеспрямованого вдосконалення методики й технології підготовки майбутніх журналістів, зокрема застосування алгоритмізованої методики, технологій розвитку критичного мислення та методу проектів, які враховують професійну орієнтацію студентів; орієнтації навчально-виховного процесу на розвиток у студентів розуміння відмінностей між рідною й іншими культурами, усвідомлення важливості культурного різноманіття, толерантного ставлення до іншої культури; розвитку вмінь і навичок взаємодії з носіями різних культур; проектування в нових підручниках і навчальних посібниках професійно спрямованого змісту навчання у поєднанні із завданнями проблемно-пошукового характеру [21, с. 12].

Стимулювання професійної спрямованості особистості в процесі вивчення гуманітарних дисциплін є важливою педагогічною умовою формування соціокультурної компетентності майбутніх фахівців, вважає Т. Фоменко, оскільки передбачає залучення студентів до різноманітних видів діяльності, які активізують мотиваційну сферу особистості, розвивають увесь спектр пізнавальних здібностей. Ефективним є моделювання професійно-орієнтованих ситуацій, розв'язання проблемних соціокультурних завдань, обговорення тем соціокультурного спрямування, проведення пізнавально-пошукових досліджень [299, с. 179]. На нашу думку, стимулювання професійної спрямованості особистості може лише опосередковано впливати на

формування соціокультурної компетентності майбутніх фахівців. Натомість, пропоновані методи і прийоми сумнівів не викликають.

Формування соціокультурної компетентності майбутнього вчителя буде ефективним, на думку науковців І. Турчиної, М. Шостак, за таких умов: розвиток високого рівня мотивації студентів щодо розширення професійного досвіду, встановлення професійних контактів і стосунків у процесі міжкультурної комунікації; забезпечення особистісно-розвивального характеру процесу навчання на основі ідей міжкультурної комунікації, тобто в аспекті міжнаціонального взаєморозуміння і терпимості, поваги до своєї і чужої культури; організація відносин «викладач – студент», «викладач – група студентів», «студент – студент», «студент – група студентів» на принципах взаєморозуміння і співпраці; оптимальне поєднання форм і методів у навчальній, квазіпрофесійній і навчально-професійній діяльності та залучення студентів до активної професійно-спрямованої соціокультурної діяльності [292]. Безперечно, важливим у формуванні соціокультурної компетентності майбутніх фахівців є розвиток відповідної мотивації та залучення їх до соціокультурної діяльності. Вважаємо це важливим і для майбутніх учителів іноземної мови.

Важливою умовою процесу формування соціокультурної компетентності є забезпечення студентів не тільки знаннями, а й формування відповідних умінь і навичок використання знань на практиці, наголошують Т. Варянко, Л. Іванченко. Спираючись на теоретичні положення, науковці визначають комплекс педагогічних умов, які спрямовані на поетапне моделювання й ефективне формування соціокультурної компетентності: формування та розвиток соціокультурної компетентності передбачає оволодіння студентами країнознавчою, лінгвокраїнознавчою та соціолінгвістичною компетентностями; навчання повинно відбуватися на основі доцільно відібраного матеріалу; широке використання комунікативних ситуацій, як пріоритетних засобів формування соціокультурної компетентності у різних формах спілкування; підготовка спеціального курсу, до змісту якого входять тематичні тексти та

вправи і завдання до них, а також ілюстративний аудіовізуальний матеріал [33]. Оскільки ці науковці займаються формуванням соціокультурної компетентності у студентів на заняттях з іноземної мови – їхні ідеї є особливо близькими і важливими у контексті нашого дослідження.

Система формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів-філологів буде успішно функціонувати, вважають Н. Чернуха та А. Мурзіна, при дотриманні таких умов: забезпечення особистісно-розвиваючого характеру процесу навчання на основі ідей міжкультурної комунікації, міжнаціонального взаєморозуміння й толерантності, поваги до своєї й чужої культури; формування ціннісно-мотиваційної орієнтації студентів, майбутніх учителів-філологів на оволодіння соціокультурною компетентністю; як методико-технологічний інструмент формування соціокультурної компетентності повинно виступати навчання у співпраці, метод проєктів [312, с. 171].

У дисертації Л. Ліпшиць також теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено педагогічні умови формування соціокультурної компетентності майбутніх фахівців (забезпечення позитивної мотивації до формування соціокультурної компетентності як чинника розвитку їх професіоналізму; удосконалення соціально-гуманітарної підготовки шляхом насичення її навчальним матеріалом соціокультурного спрямування та використання традиційних й інноваційних форм і методів навчання; занурення майбутніх фахівців у навчальні професійно-орієнтовані ситуації, наближені до реальної професійної діяльності) [158, с. 181].

Як видно з проаналізованих наукових джерел, дослідники визначають різні умови і чинники впливу на формування соціокультурної компетентності, зокрема майбутніх фахівців. Окремі умови є суперечливими, окремі – надто загальними, проте деякі є такими, що можна використати й у підготовці майбутніх учителів іноземної мови.

Аналіз та узагальнення наукових джерел з проблеми дослідження дозволив визначити педагогічні умови формування соціокультурної

компетентності майбутніх учителів іноземної мови. До таких педагогічних умов відносимо чинники, які спеціально створюються у процесі професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови в педагогічному коледжі та забезпечують ефективне формування їх соціокультурної компетентності. Отже, припускаємо, що формуванню у майбутніх учителів іноземної мови досліджуваної якості сприятиме впровадження в освітній процес педагогічного коледжу таких педагогічних умов:

- використання під час вивчення іноземної мови інтегрованих завдань соціокультурного спрямування з варіативним змістом;
- вивчення національно-культурних особливостей та специфіки національної комунікативної поведінки носіїв іноземної мови;
- забезпечення ціннісної орієнтації студентів на соціокультурну діяльність у процесі комплексного використання традиційних та інноваційних методів навчання.

Обґрунтуємо визначені педагогічні умови.

Однією з визначених педагогічних умов є використання під час вивчення іноземної мови інтегрованих завдань соціокультурного спрямування з варіативним змістом.

Сучасному вчителю іноземної мови, який прагне високого рівня соціокультурної компетентності, недостатньо вузькоспеціальних знань зі свого предмета, адже він, крім вивчення власне іноземної мови з учнями, повинен розвивати у них загальнолюдські цінності, ознайомлювати їх з цінностями культури тієї мови, яку вони вивчають, тощо. Звісно, такі уміння майбутні вчителі іноземної мови набувають не лише в процесі лише вивчення іноземної мови, а й під час вивчення інших дисциплін, як психолого-педагогічних, так і фахових. Безумовно, знання зі спеціальних предметів мають інтегруватися зі знаннями, які студенти отримують у процесі вивчення дисциплін психолого-педагогічного циклу.

В сучасному світі інтеграція стала однією з тенденцій розвитку в сфері економіки, політики, освіти, та й практично в усіх сферах життєдіяльності

людини. Так, зокрема, В. Вернадський зазначав, що « ... зростання наукових знань XX століття швидко стирає межі між окремими науками. Вони дедалі більше спеціалізуються не за науками, а за проблемами. Це дає змогу, з одного боку, надзвичайно глибоко вивчати явище, а з другого, – охоплювати його з усіх точок зору» [10, с. 16].

Згідно з сучасними вимогами до підготовки майбутнього вчителя іноземної мови альтернативою традиційній, знаннєво-орієнтованій моделі навчання має стати особистісно-діяльнісна концепція підготовки фахівця. Ця концепція дозволяє розглядати процес формування соціокультурної компетентності в органічній єдності з формуванням унікальної особистості майбутнього вчителя іноземної мови. Включення особистісного аспекту в процес формування соціокультурної компетентності наповнює новим змістом поняття цілісності дидактичного процесу, забезпечуючи суб'єктивну позицію майбутнього вчителя через введення особистісного досвіду в усі види діяльності [153, с. 18].

У зв'язку зі значним обсягом знань, накопичених людством, на сьогодні диференційований підхід у закладах передвищої освіти, безумовно, сприяє підвищенню рівня професійної компетентності майбутніх учителів іноземної мови. Проте таким чином не завжди вдається реалізувати важливий дидактичний принцип – системності. Використання інтегрованих завдань професійного соціокультурного спрямування дає змогу майбутнім учителям іноземної мови систематизувати свої знання з різних дисциплін, що позитивно впливає на розвиток їхньої професійної компетентності в цілому та соціокультурної компетентності зокрема.

Показником високого рівня соціокультурної компетентності сучасного вчителя іноземної мови є уміння поєднувати знання не лише з різних галузей як рідної, так й іноземної культури, але й уміння інтегрувати ці знання із загальнопедагогічними знаннями, вміннями та навичками [168, с. 155].

Проблема інтеграції у психолого-педагогічній теорії досліджувалася науковцями в різні періоди і з різних позицій.

Варто згадати, що ідея інтегрованого підходу до навчання простежується у працях класиків: Я. Коменського, Дж. Локка, Г. Песталотці, Ж. Руссо та ін.

Про важливість здійснення міжпредметних зв'язків (іншими словами – інтегративного підходу до навчання) наголошував у праці «Людина як предмет виховання» К. Ушинський. Я. Коменський також доводив можливість практичної реалізації міжпредметних зв'язків.

Психологічні основи процесу інтеграції в системі шкільного навчання розкриті в дослідженнях Л. Виготського, В. Давидова, В. Зінченка, Е. Носенко, Ю. Самаріна та ін. Питанням розкриття особистісно-розвивальних можливостей інтеграції змісту навчально-виховного процесу присвячені роботи психологів О. Запорожця, І. Кулагіна, М. Лейтеса, О. Леонтьєва, І. Лернера, С. Рубінштейна та ін. Процес інтеграції у різних аспектах висвітлюється в працях О. Алексеєнко, С. Гончаренка, М. Вашуленка, С. Загв'язінського, В. Тиценка, С. Якименка та ін.

У словнику української мови знаходимо тлумачення слова «інтеграція» як об'єднування чого-небудь у єдине ціле [37, с. 212].

Сучасна дослідниця А. Котковець, розглядаючи інтегрований підхід до навчання англійської мови майбутніх фахівців, визначає інтеграцію як процес взаємопроникнення, ущільнення, уніфікації знання, який проявляється через єдність із процесом диференціації. Інтеграція змісту освіти являє собою процес утворення єдності між однорідними його елементами за допомогою виявлення в них однотипних сутностей і закономірностей [140].

Як зазначає М. Іванчук, у педагогічному процесі зустрічаються такі ступені інтеграції: предметна (інтеграторами є складні об'єкти дослідження чи комплексні проблеми), проблемна (інтеграторами є загальні методи дослідження); а також горизонтальна (у природничих науках) і вертикальна (між групами наук) [93, с. 53-55]. Вважаємо, що усі з них можна використовувати під час вивчення іноземної мови.

Процес формування соціокультурної компетентності, на нашу думку, повинен будуватися на основі системно-діяльнісної концепції, яка передбачає

заміну переважно інформаційної, пояснювально-інформаційної моделі навчання, що використовується під час підготовки майбутнього вчителя іноземної мови, на справжню навчальну діяльність, яка б моделювала майбутню професійну діяльність. І сприяти цьому може саме інтеграція.

З цією метою, ми вважаємо, доцільно використовувати під час вивчення іноземної мови інтегровані завдання соціокультурного спрямування з варіативним змістом.

Варіативна складова інтегрованих завдань професійного спрямування соціокультурного змісту передбачає врахування особливостей загальнопедагогічної, психологічної та спеціальної підготовки студентів, а також психічних процесів (пам'яті, мислення, уяви та ін.) [171, с. 60].

Реалізувати особистісно-зорієнтований підхід до кожного студента як у процесі засвоєння ним знань з іноземної мови, так і в процесі формування соціокультурної компетентності в умовах традиційного пояснювально-ілюстративного навчання, що поширене у вищій школі, досить складно. Адже у кожного студента свій суб'єктивний характер сприймання, рівень знань з іноземної мови та іншомовної культури, власний запас життєвого досвіду соціальних відносин [176, с. 171].

У кожній навчальній групі з іноземної мови в середньому 12-18 студентів, які мають різний життєвий досвід, фізичний розвиток, серед них можуть бути діти з певними дефектами зору та слуху; одні реагують лише на сильні подразнення, інші чутливі і до найменших, одні допитливі і спостережливі, інші поверхово сприймають інформацію тощо. Відповідно рівень сприйняття студентами соціокультурного змісту іншомовних текстів матеріалу, що подається педагогом, а також рух думки кожного студента в процесі засвоєння ним цього змісту, зрозуміло, буде різним. Можливості для формування педагогом належного рівня соціокультурної компетентності студентів за умов традиційного навчання надзвичайно обмежені. А це, в свою чергу, означає, що викладач не в змозі повною мірою сприяти ефективному формуванню соціокультурної компетентності кожного студента.

Зумовлено це рядом недоліків, притаманних існуючому процесу навчання, одним з основних серед яких є «суб'єкт-об'єктні» відносини (процес навчання побудований на засвоєнні студентом тих знань, носієм яких є викладач). Такий процес навчання не дає змоги майбутньому вчителю іноземної мови засвоювати інформацію соціокультурного змісту в індивідуальному темпі, розвивати свої особистісні та професійні, лише йому притаманні якості, реалізувати свої здібності, інтереси, прагнення тощо. До того ж, студент перебуває у жорстких рамках процесу навчання і звикає до пасивної ролі, відведеної йому. Щоб позбутися або уникнути цього недоліку, слід якомога ширше, на нашу думку, впроваджувати систему «суб'єкт - суб'єктних» відносин студента та викладача [194, с. 212]. Процес оволодіння соціокультурною компетентністю за таких відносин здійснюється в атмосфері інтелектуальних, моральних і естетичних переживань, зіткнення думок, поглядів, позицій, наукових підходів, пошуку істини, проектування можливих розв'язків того чи іншого пізнавального завдання, творчості викладачів та студентів. Як свідчить досвід, тільки спеціально організоване навчання робить студента суб'єктом учіння та дозволяє багаж знань соціокультурного змісту перетворити в засіб їх особистісного та професійного розвитку [219, с. 14].

Розглянемо докладніше особливості інтегрованих завдань соціокультурного спрямування з варіативним змістом.

Як зазначалося вище, одним з ключових методологічних підходів нашого дослідження є компетентнісний.

В основі компетентнісного підходу лежить нове бачення кінцевих освітніх результатів, зазначає М. Роменвіл (M. Romenvil). Компетентнісний підхід зміщує освітню мету у бік мобілізації знань, які учень або студент у змозі зрозуміти і сприйняти, навчає мислити і діяти в соціальному середовищі [25, с. 233].

Варто зазначити, що у процесі фахової підготовки майбутніх учителів іноземної мови у педагогічних коледжах з використанням компетентнісного підходу важливо зосередити увагу на їхній практичній підготовці, що сприяє

набуттю студентами умінь розв'язувати нестандартні ситуації у професійній діяльності. У нашому дослідженні йдеться, наприклад, про знання й уміння, що стосуються соціокультурної компетентності студентів, наприклад, вміння будувати стосунки з представниками іншомовної культури на основі принципів толерантності й гуманності тощо.

Тому головним призначенням інтегрованих завдань соціокультурного спрямування з варіативним змістом, використання яких сприяє підвищенню рівня соціокультурної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови, є такі:

- поглиблення зв'язку теоретичних знань щодо соціокультурної компетентності з реальним педагогічним процесом на основі практичного навчання, використання їх у розв'язанні конкретних завдань, наприклад, що стосуються вміння будувати стосунки з представниками іншомовної культури [69, с. 50];

- формування у майбутніх учителів іноземної мови психологічної готовності соціокультурної та професійної діяльності [70, с. 30];

- вироблення у майбутніх учителів педагогічних навичок і умінь практичної соціокультурної діяльності [94, с. 12];

- оволодіння сучасними формами соціокультурної педагогічної діяльності [98, с. 15];

- формування творчого дослідницького підходу до соціокультурної педагогічної діяльності, розвиток педагогічного мислення майбутніх учителів іноземної мови [125, с. 14].

Таким чином, можемо стверджувати, що використання інтегрованих завдань професійного соціокультурного спрямування з варіативним змістом з метою формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови сприяє розвитку складових соціокультурної компетентності (інформаційно-когнітивного, операційно-процесуального та мотиваційно-ціннісного компонентів); соціокультурна спрямованість інтегрованих завдань сприяє формуванню позитивної мотивації студентів до розвитку власної

соціокультурної компетентності й тим самим підвищується рівень відповідних знань соціокультурного спрямування на заняттях з іноземної мови.

Варто зазначити, що інтегровані завдання професійного соціокультурного спрямування пропонували як індивідуально кожному студенту (самостійні, домашні роботи), так і для роботи в групах в аудиторії.

Групова форма організації навчання обрана нами пріоритетною, оскільки має меншу кількість недоліків порівняно з фронтальною та індивідуальною. Крім того, у випадку групового навчання, навчання у співробітництві педагог має змогу повною мірою реалізувати свою головну функцію – управлінську: педагог знаходиться ніби «за кадром», на перший погляд, за межами вільної діяльності студентів для оволодіння знанням, а насправді – чітко контрольованій. Його завдання відтепер зводиться не до передачі певної суми знань соціокультурного спрямування і відповідного досвіду, а до допомоги студентам самостійно здобувати потрібні соціокультурні знання, критично осмислювати отриману інформацію, вміти робити висновки, аргументувати їх, володіючи необхідними фактами, розв'язувати актуальні проблеми соціокультурного характеру. Також викладач має змогу детальніше вивчити індивідуальні особливості кожного зі студентів для того, щоб адекватно підібрати кожному індивідуальне завдання, що максимально буде сприяти розвитку в нього соціокультурної компетентності.

Отже, використання інтегрованих завдань професійного соціокультурного спрямування під час вивчення студентами педагогічного коледжу іноземної мови виконує важливі функції у формуванні їхньої соціокультурної компетентності. Це такі функції:

Дидактична функція полягає у набутті студентами знань соціокультурного спрямування [34, с. 22].

Розвивальна функція забезпечує якісні зміни запасу у студентів знань соціокультурного спрямування (про культуру, звичаї, етикет, особливості спілкування людей інших націй) [35, с. 53].

Мотиваційна функція забезпечує формування позитивної мотивації вдосконалення власної соціокультурної компетентності [95].

Виховна функція забезпечує розвиток мотиваційно-ціннісної сфери студентів у процесі пізнання ними під час вивчення іноземної мови різних соціокультурних явищ [101, с. 117].

Прикладом таких інтегрованих завдань є використання під час вивчення іноземної мови педагогічних ситуацій соціокультурного спрямування (вони використовуються у процесі вивчення педагогіки).

Отже, використання інтегрованих завдань соціокультурного спрямування з варіативним змістом є важливою організаційно-педагогічною умовою формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови. Використання інтегрованих завдань соціокультурного спрямування дає змогу студентам забезпечити засвоєння соціокультурних знань в єдиній логіці з іншими психолого-педагогічними дисциплінами.

2.2. Вивчення національно-культурних особливостей та специфіки національної комунікативної поведінки носіїв іноземної мови

У дисертації Л. Ліпшиць теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено педагогічні умови формування соціокультурної компетентності майбутніх фахівців (забезпечення позитивної мотивації до формування соціокультурної компетентності як чинника розвитку їх професіоналізму; удосконалення соціально-гуманітарної підготовки шляхом насичення її навчальним матеріалом соціокультурного спрямування та використання традиційних й інноваційних форм і методів навчання; занурення майбутніх фахівців у навчальні професійно-орієнтовані ситуації, наближені до реальної професійної діяльності) [158, с. 179]. Вважаємо визначені науковцем педагогічні умови до певної міри універсальними, тобто такими, що можна

використати у процесі формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови.

І тому, спираючись на підхід Л. Ліпшиць, *другою* педагогічною умовою формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови вважаємо вивчення національно-культурних особливостей та специфіки національної комунікативної поведінки носіїв іноземної мови.

Теоретичним підґрунтям формування соціокультурної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови можна вважати відомі слова Вільгельма фон Гумбольдта про те, що різні мови за своєю суттю, за своїм впливом на пізнання і на почуття насправді є різним світобаченням. Говорячи про навчання іноземній мові, Гумбольдт вважав, що її адекватне засвоєння передбачає отримання нової точки зору, позиції у світосприйнятті, а не підхід до неї з іншої позиції, хай і рідної мови, оскільки мова окреслює навколо народу, якому вона належить, коло, за межі якого можна вийти, лише вивчивши ще одну мову [36, с. 24].

Отже, соціокультурна компетентність дає змогу людям, що володіють іноземною мовою, краще розуміти культурні відмінності й особливості носіїв цієї мови.

Відомо, що предметом вивчення іноземної мови є не лише власне мова, але й мовленнєва діяльність, або, точніше, мовленнєва взаємодія, а також культура народу-носія мови, певні мовні, лінгвокраїнознавчі та суто країнознавчі знання. Твердження американського етнолінгвіста Едварда Сепіра про те, що мова — це символічний ключ до культури, можна вважати ключовим для розуміння предмета і завдань формування соціокультурної компетентності [256, с. 323]. Основне завдання полягає у виявленні зв'язків між мовою і культурою народу, що є носієм цієї мови.

Варто зауважити, за умови традиційного пояснювально-ілюстративного навчання студентами педагогічних коледжів складно встановити такі зв'язки [104, с. 90]. Щоб зробити цей процес ефективнішим, викладачам варто спеціально акцентувати увагу на соціокультурних аспектах у наявних текстах

або додавати спеціально підготовлений матеріал соціокультурного спрямування на заняттях. Зручно з цією метою використовувати аудіоуроки, розміщені у мережі інтернет (додаток А, рис. А.1).

Наприклад, ми пропонували студентам для поглибленого опрацювання такі теми: «British culture», «Culture and traditions of England», «Time is money», «Theater at Shakespeare's home», «Homeland football», «British universities», «London is the capital of world fashion», «Culture of the United Kingdom», «British directors», «British population: national composition, languages, religions», «English language etiquette», «Features of the national english humor» тощо.

Мовленнєвий етикет, який ми вивчаємо зі студентами на заняттях з іноземної мови, являє собою соціально зорієнтований аспект спілкування з урахуванням національно-культурної специфіки. З лінгвістичного погляду формули мовленнєвого етикету за своєю структурою можуть бути:

- *словами*, наприклад: certainly, indeed, really, hi, heavingly, so-so etc.;
- *словосполученнями*, наприклад: if I were you..., excuse me, but..., for ages, allow me to... etc.;
- *реченнями*, наприклад: Drop any time you please. See you soon. Many happy returns of the day. Awfully sorry. Not at all. etc.

Визначальною рисою, що характеризує формули мовленнєвого етикету, є ввічливість, інакше, мовленнєвий етикет є системою стійких висловів, які реалізуються функцією ввічливості під час прощання, вибачення, прохання та ін., наприклад: I beg your pardon (вибачте), very pleased (дуже радий/вдячний/задоволений), ever so glad to see you (дуже радий бачити вас), if I am not mistaken (якщо я не помиляюсь), many thanks (дуже дякую), etc. Але ввічливість виступає лише однією з ознак формул мовленнєвого етикету. В них знаходять своє відображення також й інші сторони людського спілкування: наміри, ілюкції, які є нейтральними, але виражають більш різноманітні стосунки між співрозмовниками, ніж формули ввічливості: to be speaking acquaintance of smb (бути знайомим заочно), perhaps so (можливо, так), take it easy (не сприймайте це серйозно), if I were you (якби я був на вашому місці), etc.

Ще однією функцією формул мовленнєвого етикету є комунікативні стереотипи, без яких неможливий повноцінний ілокутивний акт, — це такі утворення, які використовуються лише у мовленнєвих актах для вираження комунікативних намірів співрозмовників. Наприклад: Will you...? (Чи не ... ви...?); Could you...? (Чи не ... ви...?); Pardon! (Вибачте/Прошу); To meet you, of all people, here! (Яким вітром?!); Cheerio! (Будьмо!); Keep in touch! (Не зникай!); I say! (Слухайте!); How goes it? (Як справи?); By what chance? (Яким вітром?); Let me... (Дозвольте...); Ten thousand pardons! (Тисяча вибачень!); I cannot for the life... (Вбийте, не можу). Їх можна назвати ситуаційними кліше.

Тому ми, ознайомлюючи студентів з видами мовленнєвого етикету англomовних країн, переважно Англії та Сполучених Штатів Америки, організовуємо роботу в групах над порівнянням мовленнєвого етикету українців та в подальшому спонукаємо студентів до їх використання під час навчальних занять.

Рациональний відбір способів і засобів роботи, що забезпечували б досягнення кожним студентом, окрім високого рівня соціокультурної компетентності якісного рівня розвитку комунікативних умінь, є вкрай важливим [124, с. 18]. Тому органічно поєднуватися з інтерактивними методами мають інтегровані завдання професійного спрямування з варіативним змістом.

Під час експерименту студентам експериментальної групи ми пропонували інтегровані завдання професійного соціокультурного спрямування, що включають знання не лише із суміжних з «Іноземною мовою» дисциплін, а й з педагогіки. Завдання формулюються таким чином, щоб вони були орієнтованими на наявний у студента рівень соціокультурної компетентності і спрямованими на його «зону найближчого розвитку» (за Л. Виготським). Скажімо, для студентів з низьким рівнем соціокультурної компетентності ми пропонували завдання, що передбачали наявність знань з однієї галузі і орієнтованими на певну вікову категорію учнів. Скажімо: «Змодельовати та продемонструвати фрагмент уроку іноземної мови, що

передбачає перевірку знань учнів 6 класу про географічне положення Великої Британії». Для студентів початкового рівня соціокультурної компетентності завдання виглядало таким чином: «Запропонувати метод засвоєння учнями 8 класу на занятті з іноземної мови особливостей історичної епохи, в якій жив і творив У. Шекспір, та фрагменти його біографії». Для студентів кожного наступного рівня завдання ускладнювалося на один крок. Варіативність змісту пропонованих завдань професійного соціокультурного спрямування визначалася індивідуальними особливостями кожного студента і враховувалися побажання самого студента, скажімо, стосовно вікових особливостей учнів чи конкретних тем. Таким чином вдавалося зацікавити практично всіх студентів до виконання таких завдань.

Загалом показниками, що використовувалися для ускладнення завдань, були: загальні відомості з історії країни, мова якої вивчається, загальні відомості про державний і політичний устрій країни, загальні відомості з фізичної географії країни, інформація про великі міста, історичні та культурні центри Великої Британії, видатні діячі, вікові особливості учнів, етап (етапи) уроку, методи та прийоми формування соціокультурної компетентності в учнів.

Критеріями для перевірки даного завдання було:

1. Володіння країнознавчою та лексикознавчою інформацією.
2. Врахування індивідуальних особливостей учнів.
3. Професійні та особистісні якості майбутнього вчителя (за вимоги демонстрації фрагменту уроку чи форми роботи з дітьми).

Як свідчать спостереження за виконанням завдань професійного соціокультурного спрямування, вони виявляються особливо цінними для студентів високого рівня соціокультурної компетентності, оскільки, як правило, вони володіють енциклопедичними знаннями соціокультурного змісту. А виконання пропонованих завдань дозволяє надати цим знанням практичної спрямованості, тобто перевести їх на компетентнісний рівень.

Отже, удосконалення змісту дисципліни «Іноземна мова» шляхом уведення тем про національно-культурні особливості та специфіку

національної комунікативної поведінки носіїв іноземної мови позитивно впливає на формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови.

Під час вивчення спецкурсу ми використовували інтегровані завдання соціокультурного спрямування з варіативним змістом, що максимально наближені до педагогічних реалій, у процесі виконання яких студенти не лише демонстрували знання культурологічних особливостей країни, що вивчається, а ще й пояснювали доцільність найоптимальнішого варіанту дій. Розв'язання завдань студентами здійснювалося на трьох рівнях: варіативному (вибір правильної відповіді); репродуктивному (знаходження стандартного рішення); творчому (розробка власного проекту).

На заняттях з іноземної мови вивчали теми про англomовні країни, Україну, традиції і звичаї народів, про власну сім'ю, про себе, особливості характеру, охорону навколишнього середовища, екологічні проблеми тощо. В процесі таких занять акцентується увага на толерантному ставленні до навколишньої дійсності, на великодушному і тактовному сприйнятті й розумінні інших людей, їх проблем, недоліків, соціокультурного розвитку тощо.

Вивчення англійської мови є головною передумовою досягнення адекватного взаєморозуміння між співрозмовниками, які належать до різних культур [186, с. 19]. Англійська мова викладається не тільки як засіб спілкування, здобуття додаткової інформації, а й стає засобом відкриття іншого культурного світу, досягнення складності та багатогранності рідної мови та національної культури, національної гідності та рівності, засобом громадянської освіти, розвитку особистості, її індивідуальних пізнавальних здібностей, соціальних можливостей, культурних потреб [1, с.179].

Формування у майбутніх вчителів англійської мови соціокультурної компетентності передбачає наявність знань про національно-культурні особливості країни, мова якої вивчається, про норми мовленнєвої та

немовленнєвої поведінки її носіїв і вміння будувати свою поведінку відповідно до цих особливостей і норм [2 с.167].

Процес формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів англійської мови в умовах педагогічного коледжу доцільно реалізувати під час вивчення більшості навчальних дисциплін, передбачених навчальним планом. У такому випадку соціокультурна компетентність як психологічне новоутворення стане важливим особистісним новоутворенням [193, с. 44].

Вважаємо, що формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови має відбуватися на основі вивчення ними на заняттях з англійської мови національної культури різних англослов'янських країн світу. Студенти, вивчаючи культуру різних англослов'янських країн, усвідомлюють відмінності між рідною культурою й іншими, що сприяє набуттю вмінь урахувати у різних комунікативних ситуаціях ці соціокультурні відмінності. Стратегічною метою сучасного навчання іноземної мови є формування здатності майбутніх фахівців брати активну участь у міжкультурній комунікації. Для цього студенти повинні здобути певну соціокультурну інформацію, яка б сприяла взаєморозумінню на міжкультурному рівні, а також набути певних особистісних рис, які дають змогу здійснювати ефективне й продуктивне спілкування з представниками інших культур.

Педагогічний коледж забезпечує за досить короткий час навчання (3–4 роки) підготовку вчителів іноземної мови. З'ясовано, що студенти педагогічних коледжів – це молоді люди віком від 15 до 20 років, які мають певний рівень неврівноваженості через хаотичні життєві прагнення, амбітність тощо. Тому з метою ефективного формування соціокультурної компетентності у майбутніх учителів англійської мови важливо, окрім виокремлення соціокультурного компонента зі змісту гуманітарних предметів, використовувати не інформаційні, а проблемно-творчі, інтерактивні методи засвоєння цих знань.

Беручи до уваги вищезазначене, можна стверджувати, що викладачу коледжу варто підбирати автентичні тексти та завдання на заняття з іноземної мови, уривки з творів літератури тієї країни, мова якої вивчається.

Використання сучасних публіцистичних матеріалів з метою формування у майбутніх учителів англійської мови соціокультурної компетентності в умовах коледжу зумовлено тим, що зазначені вище засоби являють собою фрагмент національної культури, який містить інформацію про політичні, економічні, соціокультурні процеси сучасного англомовного суспільства та відображає специфіку світогляду, світосприйняття носіїв мови – представників іншої культури.

Формуючи соціокультурну компетентність у майбутніх вчителів англійської мови, недостатньо виконувати лише тренувальні вправи [212, с. 77]. Викладач повинен творчо застосовувати мовний матеріал, щоб заняття з англійської мови стало дослідженням, яке дозволяє студентам використовувати знання з різних предметів, а також створити умови для іншомовної комунікації.

Виходячи з вищесказаного, формувати соціокультурну компетентність та навчити творчо користуватися мовою можна тільки в ході активного спілкування (взаємодії) всіх суб'єктів навчального процесу, тому на заняттях повинні переважати способи навчання, спрямовані не тільки на засвоєння системи мови. На зміну їм мають прийти інтерактивні форми навчання, що додають процесу навчання діяльнісного характеру, сприяють розвитку в них волі і розкнутості, що є справжнім підґрунтям для розвитку комунікативних компетенцій майбутніх вчителів англійської мови. Саме тому у процесі формування соціокультурної компетентності слід використовувати такі різновиди ігор: ділові, сюжетні, ситуаційно-рольові. Наприклад, ділова гра включає імітаційні завдання, ігрове проектування, аналіз ситуації. При цьому формується комплекс комунікативних умінь і уміння відчувати партнера зі спілкування, уміння ідентифікувати себе з ним, знаходити способи досягнення позитивного кінцевого результату. Слід надавати перевагу роботі в малих групах, дискусії, мозковому штурму, кейсметоду, презентації, інсценізації тощо [1, с. 181]. Варто обирати найбільш адекватні завдання, які вимагали б від студентів уміння легко і швидко приймати умови, запропоновані ситуацією, а також використовувати імпровізацію [1, с. 181-182]. Для підготовки та

проведення педагогічного експерименту було складено програму, якою передбачались, по-перше, актуалізація та поглиблення базових країнознавчих, лінгвокраїнознавчих та соціокультурних знань і вмінь на основі реалізації внутрішньопредметних і міжпредметних зв'язків і, по-друге, формування та вдосконалення соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови.

Розглянемо викладене вище на прикладі однієї з тем програми вивчення англійської мови що пропонується студентам коледжу – майбутнім учителям іноземної мови.

У темі чинної програми, що має назву «Національна приналежність. Nationality Test. Розвиток навичок письма», замість стандартних завдань (сприймання тексту на слух) ми пропонуємо уривки тексту радіопередачі різним студентам, що зачитують текст від імені ведучого та учасників програми – людей, що проживають у Великій Британії. Думки людей подані спеціально кардинально різні: одна людина думає, що Британія є багатокультурним місцем, і вважає, що відрізняється від валлійців й шотландців і також відчуває себе європейцем; інша – вважає Британію історичною країною і пишається цим. А також вважає себе на сто відсотків британцем і не відчуває себе європейцем; третій думає, що Велика Британія є мультикультурною країною. Є британці, які толерантно ставляться до людей інших рас, віросповідань, культур, але вони в меншості, і це є проблемою; батьки ще однієї людини народилися в Пакистані, але вона народжена тут і вважає себе англійкою, але також відчуває себе членом пакистанського співтовариства; ще один вважає Британію дуже консервативною, відчуває себе шотландським націоналістом і одночасно європейцем.

Потім пропонуємо підтвердити чи спростувати твердження:

- Great Britain is made up of four different nations: England, Northern Ireland, Scotland and Wales.
- In a poll, British people describe themselves as animal lovers and tolerant but suspicious of foreigners and reserved.

- Eighty-seven percent of British people thought that the British were class-conscious.
- The first caller thinks Britain is an innovative place.
- She describes herself as English rather than place.
- The second caller feels European.
- The third caller is of Indian origin.
- She thinks Britain is multicultural but there is an intolerant minority.
- The last caller thinks Britain is a modern country.
- He is a Scottish nationalist and doesn't feel British.

Таким чином, заохочуючи дискусію як один із інтерактивних методів, вдається не лише актуалізувати країнознавчі, лінгвокраїнознавчі та соціокультурні знання Англії, Шотландії та Уельсу, але й поглибити їх, оскільки спірні запитання спонукали студентів підготувати ґрунтовні доповіді на наступне заняття стосовно особливостей поведінки, ставлення до іноземців, прагнень зберігати та примножувати власну мову та культуру жителів Великої Британії.

У подальшому під час занять спецсемінару це було підґрунтям розгляду актуальної української сучасності – проживання в багатонаціональній країні, кожна з яких має свою мову, історію, культуру, традиції. Таким чином, на прикладі багатьох англomовних цивілізованих країн та їх історій вдалося сформуванати у студентів чітке переконання у наявності толерантності до інших народів.

Закріплювали ми це переконання індивідуальним завданням: написати твір-роздум (англійською мовою) з приводу того, що тебе влаштовує і що не влаштовує у своїй країні, місті чи області:

- What kind of things do you like about living in?
- What sort of things do you dislike about living in ...?
- Where else would you like to live? Why?

Під час перевірки творів увага приділялася розвитку у студентів мобільності знань і глибини розуміння країнознавчого, лінгвокраїнознавчого та

соціолінгвістичного матеріалу з англійської мови, формуванню умінь усвідомлено оперувати основними поняттями, аналізувати, узагальнювати інформацію соціокультурного змісту, підвищенню гнучкості мислення. Важливо було сформувати у студентів уміння раціонально вибирати матеріал культурологічного характеру та критично його аналізувати.

Важливе значення у формуванні соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови має метод аналізу конкретних ситуацій соціокультурного змісту. Методична цінність цього методу полягає в тому, що він передбачає оволодіння професійними знаннями шляхом самостійного вирішення проблем, які містять дидактично обґрунтовані та відповідно підібрані ситуації, а не пасивним прослуховуванням інформації [223, с. 14]. Аналіз конкретної ситуації, в основі якої лежить певна проблема, відрізняється від традиційних методів навчання тим, що практичні навички студенти набувають за допомогою реальних прикладів з життя, з професійної діяльності. На основі цього відбувається дискусія, що сприяє вирішенню суттєвої ситуаційної проблеми [320, с. 160].

При цьому на формувальному етапі експерименту ми обов'язково використовували вправи, що сприяють оволодінню рефлексією: осмислення того, як тебе сприймають іншомовні співрозмовники, формування уявлень про рефлексію інших людей щодо різних комунікативних ситуацій; свідоме контролювання виявів у себе рефлексії; спостереження за виявами рефлексії в інших людей і уявлення про її результати; уявлення себе на місці, наприклад, іноземця, опис його можливих комунікативних проблем тощо.

2.3. Забезпечення ціннісної орієнтації студентів на соціокультурну діяльність у процесі комплексного використання традиційних та інноваційних методів навчання

Третьою умовою формування соціокультурної компетентності

майбутнього вчителя іноземної мови вважаємо забезпечення ціннісної орієнтації студентів на соціокультурну діяльність у процесі комплексного використання традиційних та інноваційних методів навчання.

Серед завдань іноземної мови є розвиток у студентів умінь: говоріння, аудіювання, читання, письма. І в процесі формування соціокультурної компетентності на заняттях з іноземної мови важливо усе це забезпечити.

Для цього доцільним вважаємо комплексне використання традиційних та інноваційних методів навчання.

Методом навчання у педагогічній практиці вищого навчального закладу називають упорядкований спосіб діяльності з досягнення навчально-виховних цілей [129, с. 209]. Відомо чимало класифікацій дидактичних методів (методів навчання) за різними ознаками: за дидактичними завданнями (Б. Єсіпов, М. Данилов), за характером пізнавальної діяльності (І. Лернер, М. Скаткін), за джерелом знань тощо.

Аналіз наукової літератури з проблеми вибору та оптимального поєднання дидактичних методів, що використовуються у вищих педагогічних навчальних закладах, дозволяє стверджувати, що провідною метою фактично всіх методів є освітня; а виховна та розвиваюча якщо і презентуються, то декларативно, теоретично [220, с. 14]. Ця теза підтверджується багаторічним досвідом автора, спостереженнями за процесом підготовки майбутніх учителів іноземної мови у педагогічних коледжах та бесідами з колегами та студентами. Зокрема учасники II Всеукраїнської науково-практичної конференції у м. Харкові [227, с. 112], висловлюючи ідеї стосовно поєднання інноваційних і традиційних технологій навчання української та іноземних мов, визначають таке поєднання чинником забезпечення дієвості знань. Дослідники у сфері педагогіки вищої школи зазначають, що навіть уміле застосування різних методів на планових заняттях не може зробити процес підготовки фахівців оптимальним без добре організованої самостійної роботи, прагнення студентів самостійно знаходити необхідну інформацію [129, с. 210].

А цього досягти за умови наявного в сучасних ЗВО традиційного пояснювально-ілюстративного навчання досить складно. Для цього доречним вважаємо оптимальне поєднання традиційних та інноваційних методів навчання [361, с. 275]. Важливим у цьому сенсі є активне використання комп'ютерно-орієнтованих технологій, які останнім часом настільки широко інтегрувалися в освітній процес, що дозволяють реалізувати різноманітні методики навчання іноземної мови [356, с. 54].

Варто зазначити, що з метою формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови ми використовували такі інноваційні методи, як: «Мікрофон», «Мозковий штурм», «Карусель», «Акваріум», метод проектів, робота в малих групах, кейстехнології тощо.

Один з методів, що ми використовували з метою формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови, був «Мозковий штурм» [213], його було поділено на кілька етапів: генерація студентами власних ідей, відбір кращої ідеї та її аналіз. Під час першого етапу «Мозкового штурму» майбутні учителі висловлювали власні пропозиції щодо тієї чи іншої проблеми, наприклад, ефективності спілкування учителя іноземної мови з новим учнем у класі, який є представником іншої культури і національності [214, с. 89]. Студенти фіксували на дошці всі висунуті ідеї щодо того, як саме забезпечити ефективне спілкування учителя з учнем. На наступному етапі разом відбирали кращі ідеї, запропоновані студентами. Для аналізу представлених ідей студенти аргументовано висловлювали підтримку або незгоду з тим чи іншим підходом до розв'язання запропонованої проблеми. Звісно, викладач намагався забезпечити належну моральна атмосферу і психологічну підтримку студентів, увагу до кожної пропозиції, спрямування обговорення на змістовність аргументацій. Студентам цей метод виявився цікавим і продуктивним, оскільки вони набували практичних умінь розв'язання складних соціокультурних ситуацій.

На наше глибоке переконання, методичне забезпечення процесу формування соціокультурної компетентності майбутнього вчителя іноземної

мови, сприяючи при цьому розвитку мовленнєвої та комунікативної компетенцій, має здійснюватися з урахуванням діалогічного підходу. Найефективніше зазначеної мети вдається досягти шляхом використання інтерактивних методів навчання, які передбачають поєднання самостійної діяльності та групової взаємодії.

Важливо під час впровадження інтерактивних методів навчання для формування соціокультурної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови враховувати сучасні розробки українських та зарубіжних науковців у цій галузі [217, с. 290].

Таким чином, під час використання інтерактивних методів майбутні вчителі іноземної мови відчували себе суб'єктами навчання, що забезпечувало їм високий рівень пізнавальної мотивації до навчання загалом і до формування власної соціокультурної компетентності зокрема.

Ми переконані в тому, що процес формування соціокультурної компетентності – це нескінченний процес, тому не слід забувати про величезні можливості і позааудиторної роботи з англійської мови. Нами були використані конкурси, вікторини, виставки творчих робіт, «круглі столи» тощо, що сприяло формуванню у студентів толерантного і зацікавленого ставлення до англomовних країн, їхньої культури і народу.

Комбінований стиль викладання є виграшним рішенням у порівнянні із традиційною системою. Blended learning, або змішане навчання – технологія поєднання традиційних методів навчання (практичних занять, уроків, лекцій) та онлайн-навчання за підтримки інноваційних систем, цільовою особливістю якого є якісне та продуктивне використання часу заняття. Звільнення від паперової роботи уже є впливовим фактором на зацікавленість цільової аудиторії та розвиток новітніх стратегій [314, с. 183].

1. Фактором впливу на пришвидшення модернізації галузей нашого життя став початок розвитку нового покоління дітей, народжених у технологічно розвинених країнах у період від 90-х років (за новішими джерелами, від 1995 року) і до сьогодні [325, с. 31].

Унікальність нової генерації в тому, що вони народилися і росли у час розвитку інноваційних технологій, а прагнення та вміння користуватися новими гаджетами має високий рівень, тому сучасні молоді люди – «технічно підковані».

У фаховій підготовці майбутніх учителів іноземної мови ми активно використовували можливості інформаційного освітнього середовища. Погоджуємося з академіком Р. Гуревичем, який визначає інформаційне освітнє середовище як педагогічну систему, що об'єднує в собі інформаційні освітні ресурси, комп'ютерні засоби навчання, засоби управління навчальним процесом, педагогічні прийоми, методи і технології, спрямовані на формування інтелектуально розвиненої соціально-значущої творчої особистості, що володіє необхідним рівнем професійних знань, умінь і навичок [202, с. 224]. Вважаємо таке середовище важливим засобом розвитку соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови.

Реалізувати інформаційне освітнє середовище для вивчення іноземної мови ми змогли з використанням сервісів Google Classroom (додаток Б, рис. Б.1). Освітні додатки, спроектовані Google, нараховують уже понад 70 мільйонів користувачів.

Google Classroom є одним із безкоштовних інструментів, що набув популярності за короткий проміжок часу. Він скомпонований і запущений у травні 2014 році у тестовому режимі, щоб допомогти педагогам в ефективному управлінні навчально-методичною літературою способом її систематизованого розподілу та обумовлення зворотного зв'язку зі студентами.

Одразу після представлення світові пілотного проекту цієї хмарної технології її стали активно використовувати освітяни з-понад 40 країн світу (в загальному рахунку близько 100 тисяч працівників освіти). Першою в цьому списку була приватна жіноча школа Fontbonne Hall Academy в Брукліні (Нью-Йорк). Розмарі ДеЛоро за роки свого 60-річного педагогічного досвіду ніколи не вдавалася до користування комп'ютером на заняттях аж до впровадження системи Classroom на її робочому місці. Ділячись враженнями, вона наголосила

на важливості зворотного зв'язку між вчителем та учнем, що допомагає останньому удосконалювати те, що йому необхідно. За її словами, «не можна бути педагогом, залишаючись на одному і тому ж старому шляху» [343].

Нині інтерфейс Google Classroom реалізований 42 мовами, серед яких і мови зі зворотним написанням. Це середовище не є інформаційною системою, призначеною для забезпечення адміністративної та технічної підтримки процесів, пов'язаних із електронним навчанням, не є інформаційною системою для студентів, але престижність і затребуваність пропозиції Google Classroom обумовлюють численні переваги, серед яких простота та зручність користування. Створена на вимогу та під контролем педагогів, система повністю виправдовує мету: вигідний менеджмент часу, порядок в інструментарії предметів і налаштування комунікації зі студентами [342].

Щоб дати вичерпну відповідь на питання про існуючі переваги Google Classroom, перерахуємо та опишемо їх.

Професійне значення для педагога у досягненні його цілей:

1. Заощадження часу студента та викладача: все, що вимагається від здобувача вищої освіти для отримання доступу до бази даних – це спеціальний код, який він отримує від викладача-предметника, що є одночасно організатором бази, та зареєстрована на Gmail електронна скринька; до того ж, педагог має змогу використовувати повідомлення, завдання та запитання повторно – вони зберігаються, він також має можливість підключати матеріали з інших предметів (курсів, груп, занять) (додаток Б, рис. Б.2).

2. Співвикладання, співорганізація навчального процесу: доступна функція запрошення та підключення до кабінету кількох інших викладачів (лише з одного навчального закладу) або й цілих груп (якщо є акаунт у Google Groups).

3. Миттєве створення, відправлення та перевірка робочих бланків, а також їх сортування. Досить хорошою опцією є налаштування часу, наприклад, коли файл має бути опублікований або розісланий (додаток Б, рис. Б.3).

4. Додавання текстових, відео-, аудіо- та інших файлів із Google Drive без ризику їх втрати. Google Classroom – це сервіс, що зв'язує Google Docs, Google Drive і Gmail (додаток Б, рис. Б.4-Б.10).

Загалом, у сервісі підтримується перегляд та робота з файлами таких форматів і видів:

- Google Docs, Sheets та Slides;
- Microsoft Word/ Excel/ PowerPoint;
- PDF;
- зображення та текстові файли всіх форматів;
- відеофайли (WEBM, MPEG4, 3GPP, MOV, AVI, MPEG-PS, WMV, FLV, OGG) [343].

5. Вибір унікального дизайну сторінки відповідно до специфіки предмета або цільової групи.

6. Підтримка організованості як студентів, так і педагогів завдяки наявності календаря, куди можна просто вносити дані. Ширші можливості календаря відкриваються власникам Google-акаунтів. Педагог регулярно отримує звіт про коментування, новини про виконані завдання. Матеріали занять вчитель може змінювати, упорядковувати, додавати нові теми, або видаляти файли, які втратили актуальність. Хорошу перспективу має сервіс для шкіл (класів), які не повністю забезпечені підручниками, а також на початку навчального року, коли відбувається постійне оновлення навчальної програми, навчальні матеріали підлаштовувати досить легко.

7. Варіативність оцінювання: на вибір вчитель може оцінити роботу за шкалою, залишити коментар або, за потреби, комбінувати обидва способи.

8. Синхронізація власного додатку із додатками колег.

9. Розсилка завдань індивідуально та для всієї групи.

Разом з тим, Google Classroom дозволяє:

- отримати доступ до навчальних матеріалів з будь-якого місця у будь-який, зручний для навчання, час через браузер або спеціальний мобільний додаток;

- проводити дискусії та відслідковувати навчання учнів у режимі реального часу;
- надавати та обмежувати можливість постити дописи та коментувати у потоці новин;
- синхронізувати матеріали з комп'ютерами та виводити на екран необхідні для роботи сторінки у всіх учнів (за умови роботи у браузері Google Chrome);
- контролювати результати роботи учнів батьками, розсилати показники успішності та рейтингу дітей на електронну пошту [341].

Підсумовуючи зазначені можливості, підкреслимо, що встановлені пропозиції щодо спрощення та полегшення освітньої діяльності суттєво впливають на вибір вчителів іноземної мови користуватися саме «кабінетом» від розробників Google. Але вартий уваги факт, що користування вважатиметься успішним саме тоді, коли у викладача у розпорядженні буде ретельно продумана та розроблена програма курсу.

Отож, основу аудиторії осіб-користувачів Google Classroom складають вчителі, учні, батьки та адміністратори додатку. Самим додатком можуть оперувати:

- Школи, що використовують G Suite for Education;
- Організації, які мають доступ до G Suite for Nonprofits;
- Особи, які досягли 13 років (вік варіюється залежно від країни) [341].

Опанування іноземних мов потребує особливих навичок та належного обладнання, а також оригінального підходу до викладу матеріалу – дотримання цих умов стає у пригоді в розвитку мовленнєвої компетенції здобувачів освіти, а також допомагає в удосконаленні чотирьох основних компетенцій, необхідних для всебічного користування мовою: рецептивних (читання, аудіювання) і продуктивних (говоріння, письмо) – знання не засвоюються в чистому вигляді, акцентується розвиток саме цих умінь [295, с. 8].

Завдяки універсальності додатку Google Classroom відкриваються шляхи візуалізованого та вербалізованого подання інформації. Як уже було згадано, на цій платформі реально створювати завдання та опитування, завантажувати уже готові матеріали, а також під'єднувати тренувальні вправи із сайтів, спеціально призначених для цього. Для вчителів іноземної мови це зручний засіб підвищити інтерес до навчання. Наприклад, викладач завантажує текст лекції іноземною мовою, прикріплює тематичний відеоролик – стає цікавіше вивчати матеріал. Поряд із традиційним вивченням теоретичного матеріалу учні можуть виконувати вправи як практичні, так й основані на теорії. На етапі перевірки засвоєного учень проходить тест і одразу може дізнатися свій рівень знань з вивченої теми, а також визначити прогалини у знаннях і встановити теми, над якими ще потрібно попрацювати.

Кожна із чотирьох основних компетенцій має свою специфіку в навчанні, але в навчальному процесі всі вони між собою пов'язані. Проаналізуємо, що потрібно робити для їх удосконалення.

1) Формування навичок читання.

У методиці викладання іноземної мови існують чотири види читання, диференціація яких відбувається за розпізнаванням та опрацюванням цільової інформації. З них розглянемо три наступні види:

- всеохоплююче читання: зміст тексту опрацьовується повністю і в усіх деталях.
- швидке читання, «пробігаючи очима»; основне завдання учня – вилучити з тексту і запам'ятати найголовнішу інформацію, систематизувати її.
- вибіркове читання: учень орієнтується на конкретне завдання і обирає з тексту інформацію, яку вимагає питання [362].

Опрацювавши матеріал, учень повинен здійснити закріплення. Варіанти завдань для цього такі:

- вибір правильної відповіді чи кількох правильних відповідей;
- текст із пропусками;
- завдання «правильно\неправильно» або «так\ні»;

- відтворення послідовності подій у тексті;
- створення плану тексту;
- створення time-line або mind-map;
- відповіді на запитання;
- встановлення відповідності (картинка-абзац, заголовок-абзац тощо)

[360, с. 36].

Перед прослуховуванням тексту для полегшення розуміння доцільно подати опорний матеріал, як-от список нових слів або граматичних конструкцій, активувати наявні знання: навести питання або спонукати обдумати особистий досвід, попередити про моменти в тексті, які потребують додаткової уваги.

Розглянемо реалізацію такого методу вивчення навчального матеріалу за допомогою Google Classroom. Для початку в Google Classroom розміщуємо текст лекції до теми, який підлягає опрацюванню (додаток Б, рис. Б.4).

Для отримання відповіді на питання лекції чи контролю за опрацюванням її тексту можна використовувати форми-опитувальники або тестові завдання, які приєднуються до електронного освітнього ресурсу. Опитувальники можна створити у вигляді Форм Google (додаток Б, рис. 12). Це досить зручний і простий у реалізації метод. Крім того, Форми Google досить легко розсилати студентам, приєднувати до матеріалів сайтів, навчальних матеріалів Google Classroom. Отримані результати опитувань зручно аналізувати у вигляді таблиць чи діаграм (додаток Б, рис. 10).

2) Формування навичок аудіювання.

Навчання слухати і розуміти мову, використовуючи Google Classroom, можливе як з допомогою аудіо-, так і відеофайлів. До них пропонується виконати деякі завдання, кожне з яких вимагає дотримання правил, що лежать в основі різних видів аудіювання, передбачених у методиці викладання. Основні три з них:

- студент слухає та зауважує ту інформацію, яка найважливіша, в цьому випадку повне розуміння сказаного необов'язкове (додаток Б, рис. Б.8).

- студент слухає та виокремлює важливу інформацію. Це можуть бути факти, імена, цифри.
- орієнтування відбувається на інформацію, яку вимагає завдання або яка цікавить слухача.

Типові завдання, які отримують для виконання студенти після прослуховування текстів:

- скласти mind-maps або асоціограми (словесні сітки або розгалуження);
- візуальні форми завдань із фото (історія в картинках, комікс);
- робота над картками з реченнями;
- загальні вправи на встановлення відповідності;
- заповнення таблиць або пропусків у текстах;
- загальні вправи на встановлення порядку (подій, ієрархії тощо);
- тестові завдання;
- робота із групами слів;
- складання питань та обговорення почутого;
- відгадування ключових слів;
- завдання на визначення правильності\хибності твердження.

Безперечно, щоб розробити та запропонувати для виконання завдання, яке матиме високу ефективність, потрібно зважати на тип аудіювання. Наприклад, завдання, які вимагають продуктивного відтворення змісту почутого, більше підходять, якщо аудіо (відео) зрозуміле майже повністю; коли ж ми розглядаємо роботу із готовими відповідями чи доповнення інформації, це доцільно для другого описаного різновиду аудіювання.

Завдання такого типу можна реалізувати за допомогою інтерактивних вправ LearningApps (додаток Б, рис. Б.16).

3) Формування навичок говоріння та письма.

Компетенція говоріння поряд із письмом за своєю сутністю вважається продуктивною, тобто якщо інформація двох рецептивних компетенцій подається для сприймання та аналізу, то інші дві самі по собі уже є

результатами цього аналізу. Їх хороша натренованість актуальна, коли людині необхідно продукувати інформацію самостійно в усній або письмовій формі. Важливо, щоб мовець мав у розпорядженні достатній словниковий запас для вичерпного висловлювання на обрану тематику, але в будь-якому разі додатково можна запропонувати опорний лексичний матеріал.

Опираючись на зміст обраної дисципліни (лексикологія), варто зазначити, що тут можливий розвиток монологічного мовлення (діалогічне є швидше винятком в даному випадку).

З метою навчити студента добре розмовляти впроваджують такі вправи на тренування говоріння:

- імітативні – надається зразок розповіді (діалогу), розмовні формули, кліше; пропоновані зразки повинні мати ясний сюжет, вживану та зрозумілу лексику. Відбувається мовлення на основі готового тексту.
- підстановчі – націлені на максимальну повторюваність одних і тих самих зразків і моделей. Знову ж таки, береться приклад розповіді (діалогу) та лексичні одиниці для підстановки – на їх основі відбувається створення нового матеріалу для говоріння.
- конструктивні – носять ширший творчий характер. Студенти самі будують висловлювання з опорою на поданий мовний матеріал (відповідають на запитання, складають розповідь за планом тощо) [5].

Виконати такі вправи можна у процесі спілкування з викладачем чи одногрупниками у форматі відеочатів, які можна приєднати до електронного освітнього ресурсу.

Що стосується письма, тут наявність опорної інформації також грає не останню роль. Принципово важливою у освоєнні письмового мовлення є грамотність у написанні слів та застосуванні конструкцій [224, с. 11].

Сучасні комп'ютерно орієнтовані технології дозволяють реалізувати різноманітні технології вивчення іноземної мови, і всі вони можуть бути приєднані до електронного освітнього ресурсу GoogleClassRoom.

Викладач може автоматизувати процес вивантаження навчальних матеріалів засобами GoogleClassRoom та налагодити ефективне спілкування зі студентами (додаток Б, рис. Б.3).

Система надає значну кількість ресурсів і послуг для педагогічної взаємодії між викладачем та студентами, а також між студентами і викладачами як групами дійових осіб.

Ефективним методом формування соціокультурної компетентності майбутніх фахівців виявився метод проектів [23, с. 44]. Ми пропонували студентам експериментальної групи самостійну підготовку й реалізацію проектів соціокультурного спрямування. Темі проектів студенти обирали самостійно. Для виконання проектів їм доводилося інколи поєднувати знання, уміння з різних галузей науки і мистецтва. Розв'язання тієї чи іншої проблеми завершувалося обов'язковою презентацією чи представленням отриманих результатів, це спонукало майбутніх учителів іноземної мови до використання дослідницьких, пошукових, проблемних методів, творчих за своєю суттю.

Безумовно, у процесі підготовки і презентації виконаних проектів студенти використовували інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ).

Цілком погоджуємося з М. Кадемією щодо того, що використання ІКТ передбачає дотримання таких умов: врахування індивідуальних особливостей студента, його здібностей, бажань, мотивів, інтересів і переваг індивідуальних особистісних якостей: темпераменту, особливостей мислення, особливостей сприйняття, пам'яті, уваги, мотивації, самооцінки; розвиток комунікативних здібностей особистості, що передбачає вміння правильно спілкуватися, поважаючи оточуючих, відстоюючи власну точку зору, свою позицію (у контексті дослідження спілкування стосувалося представників інших культур та мов); самооцінка індивіда, заснована на збереженні його індивідуальності, розкритті інтелектуальних творчих здібностей; сприйняття студента як активного суб'єкта пізнання, його власної діяльності, самостійного вибору мети, траєкторії навчання тощо [97, с. 90].

У формуванні соціокультурної компетентності майбутніх учителів

іноземної мови ІКТ на усіх ланках педагогічного експерименту були незамінним джерелом інформації; каналом спілкування, що дозволяє студентам здійснювати обмін інформацією (e-mail, форуми, чати тощо); засобом творчості (текстові редактори, вебсторінки, мультимедійні презентації), який вони використовували, зокрема, коли готували власні проекти; інструментом оброблення інформації та інтерактивним навчальним ресурсом.

Розглянемо приклад проекту, розробленого студенткою Вінницького комунального гуманітарно-педагогічного коледжу (додаток В). Метою даного проекту є розроблення навчально-методичних матеріалів до вивчення теми «The National Gallery». Серед основних матеріалів, розроблених студентами, варто відзначити план проекту та план реалізації проекту (додаток В, рис. В.3). План проекту містить детальну інформацію про планування діяльності, компетентності, для формування яких він призначений, галузі знань та навчальні предмети, знання з яких використовуються під час планування, підготовки, реалізації проекту. План реалізації проекту містить детальну інформацію про роботу викладача та учнів під час проекту.

Реалізація такого проекту дасть змогу:

- ґрунтовно проаналізувати навчальну інформацію, творчо підійти до засвоєння навчального матеріалу;
- навчитися слухати співрозмовника, поважати альтернативну думку; моделювати і розв'язувати пізнавальні завдання;
- навчитися будувати конструктивні відносини, визначати своє місце у суспільстві, уникати конфліктів, розв'язувати їх;
- розвивати навички проєктної діяльності, самостійної роботи, виконання творчих робіт.

У рамках навчального проекту студенти розробляли мультимедійні презентації для подання та візуалізації навчального матеріалу, такі дидактичні засоби дозволяють занурити студента в середовище навчання, максимально впливати на усі можливі органи чуття для ефективного запам'ятовування матеріалу. Наведена для прикладу презентація (додаток В, рис. В.3) містить

історичні відомості про структуру та запуск Національної галереї. На слайдах наведені мистецькі твори, експозиції, зали галереї. Кожен слайд презентації супроводжує аудіозапис з описом твору чи експозиції, який студенти можуть прослухати на іноземній мові. Такі презентації дають змогу краще запам'ятовувати навчальний матеріал, ознайомитися з мистецтвом, культурними традиціями іншої країни, її населення тощо.

Звісно, у формуванні соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови ми активно використовували можливості ІКТ, оскільки вони розширюють можливості педагога у формуванні досліджуваної якості. Інтеграція звуку, зображення і тексту створює нове навчальне середовище, значно багатше за своїм потенціалом. Інтерактивні можливості використання комп'ютерних програм дозволяють налагодити і розвивати надійний зворотний зв'язок, забезпечити діалог і постійну підтримку, що неможливо в більшості традиційних систем навчання [228, с. 34; 244, с. 16]. Швидке об'єктивне опитування, добір навчальних програм для кожного студента індивідуально стимулює їхню роботу, забезпечує диференційований підхід до їхніх навчальних можливостей [24, с. 44]. Але це не означає повної відмови від традиційних, перевірених часом методів професійної підготовки. Практика свідчить, що використання комп'ютерної техніки в освітньому процесі сприяє урізноманітненню форм навчальних занять і може призвести до виникнення таких форм, де головна роль буде відведена студентам [131, с. 238].

Для вивчення модальних дієслів студенти розробили інтерактивний плакат – презентацію з нелінійним відтворенням, у якій використані тригери – управляючі елементи, що дають змогу користувачеві самостійно керувати ходом презентації (додаток В, рис. В.5).

Для закріплення вивченого матеріалу студенти розробили інтерактивні вправи з використанням платформи LearningApps. Це невеликі інтерактивні завдання (додаток В, рис. В.9).

У процесі формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови значну роль відіграє інтернеткомунікація, спілкування

за допомогою глобальної комп'ютерної мережі інтернет [57, с. 35]. Ми активно використовували один із популярних засобів інтернеткомунікації, блог (мережевий журнал). У цьому вебпросторі розміщували записи (статті, повідомлення, відеосюжети соціокультурного спрямування), регулярно їх оновлювали та поповнювали. Студенти з великим інтересом відвідували цей блог, адже загальновідомо, що інтерактивні технології ґрунтуються на спілкуванні, а блоги є одним із сучасних засобів комунікації, застосування яких доцільно й під час навчання загалом, і під час формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови зокрема.

Також предметом уваги і використання були інтерактивні методи навчання.

Варто зазначити, що термін «інтерактивний» походить з англійської мови і означає «той, що взаємодіє». Існують різні підходи до визначення інтерактивного навчання. Одні вчені визначають його як діалогове навчання: «Інтерактивний – означає здатність взаємодіяти чи знаходитись у режимі бесіди, діалогу з чим-небудь (наприклад, комп'ютером) або ким-небудь (людиною). Отже, інтерактивне навчання – це, перш за все, діалогове навчання, в ході якого здійснюється взаємодія суб'єктів педагогічної взаємодії» [71, с. 23].

Використовуючи сучасні технологічні і технічні досягнення у галузі освіти, пропонуємо використовувати інтерактивні технології з використанням комп'ютерно-орієнтованих засобів. Кожного року активно розробляються навчальні комп'ютерні програми, доступні для використання просто з планшета чи смартфона за умов наявності Інтернету. Проаналізуємо деякі з них.

Одним із прикладів є безкоштовний онлайн-сервіс Kahoot, створений у Норвегії у 2013 році. З його допомогою можна організувати тестування, опитування, дискусію, турнір або змагання між командами, отримати зворотний зв'язок і провести формуюче оцінювання, використовуючи будь-який гаджет, приєднаний до мережі Інтернет. Аби розпочати роботу у сервісі, потрібно зареєструватися: перейти за посиланням <https://create.kahoot.it> та

обрати у правому верхньому кутку опцію «Зареєструватися безкоштовно» (Sign up for free!). У першому діалоговому вікні необхідно натиснути на стрілку й обрати роль «Я — вчитель». Нижче з'явиться ще одна клітинка, де потрібно ввести назву навчального закладу. Відтак заповнити реєстраційні дані: обрати ім'я користувача (Username), зазначити свій email та підтвердити його, обрати пароль. Аби завершити реєстрацію, потрібно обрати опцію «Створити обліковий запис» [345].

Сервіс пропонує чотири форми гри:

- Quiz (вікторина) – змагання, в якому учасникам пропонуються запитання з варіантами відповідей, серед яких одне чи декілька правильних;
- Jumble (переміщення) – змагання, в якому учасники повинні розставити фрагменти відповіді у потрібній послідовності;
- Discussion (обговорення) – дозволяє поставити одне запитання на обговорення;
- Survey (опитування) – проведення опитування аудиторії з метою подальшого опрацювання отриманих результатів [18, с. 12].

До змісту запитання можна додати графічне зображення або відео. Для створення ефекту змагання до запитань встановлюється таймер. Посилання на гру можна створити на сайті, у блозі чи іншій онлайн-платформі або поштою надіслати повідомлення. Для входу студенту не потрібно реєструватись, йому необхідно перейти за посиланням <https://kahoot.it> та ввести відповідний пін-код, що з'являється на моніторі викладача прямо перед початком гри. Після введення коду студенти набирають власні імена і гра почалась. Результати тестування зберігаються у вигляді поіменного списку в таблиці MS Excel. Таким чином можна провести моніторинг знань і визначити стратегію подальшого навчання [134, с. 7].

Kahoot сприяє соціалізації навчання, адже під час використання платформи студенти зазвичай збираються навколо спільного екрана, інтерактивної дошки або проектора, інколи можуть працювати в командах. Також використання Kahoot – один із способів підвищення активності

студентів на заняттях, пожвавлення їх за рахунок атмосфери змагання. Дослідження показали, що 70 % студентів вважають платформу корисною та дієвою для перевірки знань, в той час як на думку 10-20% опитаних виконання тестів у Kahoot забирає занадто багато часу. Проте, як зазначають науковці Н. Білоус та Н. Чала, до однозначних переваг сервісу можна віднести простоту використання, оригінальність оцінювання, можливість виконання завдань студентами як в аудиторний, так і позааудиторний час і, звичайно, зміну виду діяльності під час заняття, що пожвавлює та активізує увагу студентів [18, с. 13].

Серед таких, що дозволяють в інтерактивному режимі формувати компетентності в галузі іноземної мови, варто зазначити інтерактивні вправи LearningApps.

LearningApps.org – онлайнний сервіс, який дозволяє створювати інтерактивні вправи. Він є конструктором для розроблення різноманітних завдань з різних предметних галузей для використання і на уроках, і позаурочний час, і для малечі, і для старшокласників, і для студентів закладів вищої освіти.

Сервіс Learningapps є додатком Web 2.0 для підтримки освітніх процесів у навчальних закладах різних типів. Конструктор Learningapps призначений для розроблення, зберігання інтерактивних завдань з різних предметних дисциплін, за допомогою яких студенти можуть перевірити і закріпити свої знання в ігровій формі, що сприяє формуванню їх пізнавального інтересу.

Сервіс Learningapps надає можливість отримання коду для того, щоб інтерактивні завдання були розміщені на сторінки сайтів або блогів викладачів і студентів. Створюючи власну вправу, треба заповнити форму шаблону. У вправу можна додавати текст, зображення, звук та відео. Після створення власного завдання з'являється можливість опублікувати його, скачати або поділитися з іншими. Кожен вчитель чи викладач у власному акаунті може створити набір класів чи груп, ввести дані та створити профіль для кожного студента і, відповідно, задати пароль для входу. Для обраного класу чи групи

можна додати вправу чи колекцію з вправ. Під час заняття кожний учень/студент чи група студентів отримує пароль для входу і виконує запропоновані завдання. Вправи можна використовувати в оффлайновому режимі. Дана опція дає можливість завантажити вихідний код цього додатка, як ZIP файл. Більшість завдань можна використовувати в режимі оффлайн після вилучення з архіву. Для запуску програми використовується файл `index.html`. Такий підхід дає можливість диференціювати завдання [215, с. 47].

Величезний вибір шаблонів вправ, що пропонує сервіс Learning Apps, дає можливість створювати найрізноманітніші інтерактивні завдання. У контексті викладання іноземних мов особливо ефективно студенти розвивають лексичні та граматичні навички, виконуючи створені в Learning Apps вправи. Яскраве унаочнення та виконання завдань у формі гри стимулюють розвиток інтересу до виучуваної теми, таким чином сприяючи кращому запам'ятовуванню граматичних конструкцій чи лексичних одиниць. Це навчальне середовище можна застосовувати при організації самостійної, індивідуальної діяльності та у спільній проектно-дослідницькій діяльності. Окрім виконання готових вправ, студенти можуть створювати їх самостійно, проявляючи при цьому творчий підхід та власні знання. Використання таких завдань можна організовувати на заняттях узагальнення та систематизації знань.

Отже, сервіс Learningapp органічно поєднує традиційні та інноваційні технології навчання під час опанування іноземної мови. До переваг такого роду навчання відносяться: ефективність та продуктивність, гнучкість (можливість навчатися як у зручний для учня час, так і в потрібному для нього темпі), легкість в організації повторення вивченого матеріалу, можливість обміну інтерактивними завданнями, самоосвіта і саморозвиток, підвищення рівня комп'ютерної грамотності учнів і викладача.

Оволодіння лексичною компетенцією є чи не найважливішою метою у вивченні іноземних мов, досягти яку допоможе онлайн-інструмент навчання під назвою Quizlet. У 2005 році в Олбані, штат Каліфорнія, студент-другокурсник Ендрю Сазерленд розробив програму для вивчення 111 французьких термінів,

навіть не підозрюючи, що вона стане однією з найбільш швидкозростаючих безкоштовних освітніх платформ із 30 мільйонами щомісячних користувачів зі 130 країн світу [67].

Quizlet – це безкоштовний онлайн-сервіс для створення та застосування флеш-карток та навчальних ігор у різних категоріях. Використання флеш-карток у процесі вивчення лексики не нова ідея, але цей засіб є одним з найефективнішим під час вивчення нових слів та довготривалого їх запам'ятовування [136].

Флеш-картки дають змогу запам'ятовувати слова візуально, а також на слух, а портал Quizlet надає їм сучасний сенс. Запропоновані програмою режими сервісу дозволяють вивчати лексичні одиниці різними способами:

- режим «Cards» – режим перегляду карток (можна переглядати або обидві сторони картки відразу, або одну з них; є функція прослуховування слова);
- режим «Speller»: введіть те, що чуєте;
- режим «Learn» (у двох варіантах: вписати переклад слова і прослухати значення і записати);
- режим «Test» (4 типи запитань);
- гра «Scatter» (перетягувати терміни до їх значення, щоб вони зникли);
- режим «Race» – гра «Космічні перегони» (поки картка «пролітає» екраном, потрібно встигнути ввести слово у відповідне текстове поле).

Працювати в програмі з метою тренування можна без реєстрації, однак для створення власного набору карток потрібно авторизуватися. Далі необхідно клацнути на верхню праву кнопку сайту, вибрати вихідну мову і мову перекладу, спочатку вводимо слово, а потім його значення. Після введення необхідної кількості слів клацаємо «Finish», даємо сету назву і встановлюємо рівень приватності.

Інтерфейс даного сервісу є досить зрозумілий, для прикладу, кнопка «Don't know» може використовуватися тоді, коли ви не знаєте перекладу певного слова на картці. Більше того, після завершення певного етапу

тренування з'являється коротка статистика, яка дає інформацію про рівень засвоєння лексичних одиниць. До перекладу можна також додавати картинку для кращого сприйняття лексичної одиниці, однак зробити це можна лише на сайті, а не на мобільному додатку, і лише за умов платної підписки. Проте сервіс подбав також про соціальну складову так, що для тренування можна використовувати набори інших користувачів, у яких ці картинки наявні. Таким чином це дає можливість створювати цілі групи з користувачами та папки з власними файлами. Проте варто зазначити, що останні функції, а також деякі режими тренування, на зразок «Space Race» та тестування «True/False», мобільний додаток Quizlet не підтримує на відміну від сайту Quizlet. На сайті також під час введення слова можна користуватися автоматичним визначенням перекладу та із запропонованого списку обирати потрібний варіант. Quizlet являє собою зручний інструмент для первинної презентації лексичних одиниць, семантизації та закріплення, який можна використовувати у будь-якому місці і у будь-який час. Ще один портал, що може використовуватися через будь-який гаджет, Lyricstraining дозволяє вивчати іноземну мову через пісні. Музику можна сортувати за жанрами (поп, джаз, рок, фанк, блюз, фолк тощо). Тут представлені тисячі пісень англійською мовою, хоча доступні також деякі мелодії на французькій, іспанській, німецькій, італійській та португальській мовах. Варто просто обрати улюблену пісню та виконавця і клацнути на «Play». У вкладці, що з'явиться, обираємо відповідний рівень Beginner, Intermediate, Advanced чи Expert. Далі слухаємо музику та виконуємо вправу: заповнюємо пропущені слова в субтитрах. Чим вищий рівень, тим більше слів пропущено. Дасться деякий час на опрацювання кожної пісні. З кожним тренуванням сприйняття мовлення на слух буде покращуватися. Lyricstraining перш за все удосконалює вміння в аудіюванні та читанні. Більше того, відбувається розвиток слуховимовних навичок, навіть якщо просто поспівати в режимі караоке. Усі ті, хто виконує запропоновані сайтом вправи, з легкістю розширюють свій словниковий запас. Пропущені в субтитрах слова потрібно також правильно вписати, таким чином повторюємо правила орфографії.

Зрозуміло, що повністю стандартний курс англійської Lyricstraining не замінить, але стане чудовим доповненням до основного курсу з метою урізноманітнення традиційних методів вивчення іноземної мови [354].

Ми схилиємося до визначення О. Пометун та Л. Пироженко, згідно з яким сутність інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес відбувається за умов постійної, активної взаємодії всіх учнів. Це співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове навчання у співпраці) [230, с. 7].

Варто зазначити переваги використання інтерактивних методів навчання у порівнянні з традиційними під час формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови. Передусім, використання інтерактивних методів навчання спонукає до того, щоб студенти відчували себе суб'єктами формування соціокультурної компетентності, були активними учасниками цього процесу. І, власне, ця суб'єктна позиція сприяє розвитку пізнавальної мотивації щодо соціокультурної компетентності, що сприяє ефективному засвоєнню студентами знань соціокультурного спрямування і результативності формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови в цілому.

Останнім часом багато дослідників, що займаються проблемою підготовки майбутнього вчителя, говорять не стільки про впровадження у педагогічний процес інноваційних методів, як про створення інноваційного освітнього середовища.

Так, наприклад, Ю. Карпова інноваційне середовище визначає як складну систему правових, матеріальних, фінансово-економічних, політичних, духовних умов існування, формування взаємодіючих індивідів, соціальних груп, інститутів, культур, які забезпечують розробку новацій і подальшу їх трансформацію у нововведення. Інакше кажучи, інноваційне середовище – це організований певним чином соціальний простір, що забезпечує інноваційний розвиток в інтересах суспільства і людини [100, с. 46].

Н. Разіна, скажімо, розглядає поняття «інноваційне освітнє середовище» як комплекс взаємопов'язаних умов, які забезпечують освіту людини,

формування особистості педагога з інноваційно-творчим мисленням, його професійну компетентність [240, с. 43].

М. Діденко визначає інноваційне освітнє середовище як частину соціокультурного, професійно-освітнього середовища, сукупність освітніх і професійних інститутів і відповідних їм органів управління в кооперації з освітніми, науково-виробничими, професійними (трудовими) та іншими об'єднаннями й організаціями, орієнтованими в одному з напрямів своєї діяльності на інноваційні цілі випереджаючої освіти і забезпечують, з одного боку, суб'єктам освітнього процесу соціальну мобільність, здатність адаптації майбутньої діяльності у професійному середовищі і, з іншого боку – інноваційність освітнього закладу як спосіб і механізм високого рівня його розвитку [66, с. 12-13]. Вважаємо, що створення такого середовища позитивно впливатиме на формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови.

На сьогодні різні сайти, соціальні мережі, портали та ін. стали чудовим джерелом інформації, середовищем для навчання і спілкування, площадками для обміну досвідом тощо. Для вчителя іноземної мови вони дають змогу вийти за шкільні рамки спілкування і приєднатись до різних всеукраїнських і міжнародних проєктів. Надаємо перелік сайтів, на які ми пропонуємо звернути увагу вчителям англійської мови:

Сервіси Веб 2.0

- <https://tagul.com> – сервіс для створення хмар слів;
- <https://app.wizer.me> – сервіс для створення власних інтерактивних робочих зошитів з іноземної мови;
- <http://generation.global> – платформа, яка дає можливість підготувати та проводити онлайн-конференції та телемости з учнями різних країн світу;
- <http://etwinning.com.ua> – платформа для створення спільних проєктів з навчальними закладами будь-якої країни;
- <https://smartypins.withgoogle.com> – онлайн-вікторина від компанії Google;

– <http://www.englishgrammar.at> – онлайн-вправи з граматики англійської мови;

– <http://www.teachingenglish.org.uk> – онлайн-ресурс для вивчення іноземної мови.

Канали відеосервісу YouTube:

– <https://www.youtube.com/user/EnglsherESL>;

– <https://www.youtube.com/channel/UCz9KyOw0HM9hmewatG81YjQ>;

– <https://www.youtube.com/channel/UCAmWPxCtOaY06jYoNJRdkQ>;

– https://www.youtube.com/channel/UCE0Nc_YEB74w0TLVPDNUkEA.

Порівняємо дані стосовно переваг і недоліків традиційних та інноваційних методів навчання під час формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови.

Так, якщо за використання традиційних методів навчання мета, що полягає у формуванні соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови, формулюється викладачем, то за інноваційних методів навчання вона формулюється у взаємодії зі студентом.

Якщо за традиційних методів навчання мотивацію щодо соціокультурної компетентності доводиться розвивати переважно через використання додаткових стимулів, то за інноваційних методів навчання у студентів з'являються внутрішні пізнавальні мотиви.

За традиційних методів навчання студенти є більш пасивними; викладач повністю визначає хід процесу; він є транслятором інформації; результат оцінюється переважно через рівень знань з іноземної мови.

За інноваційних методів навчання студенти є активними; викладач не претендує на «істину в останній інстанції», натомість організовує і заохочує отримання студентами інформації з різних джерел; у студентів виробляється здатність творчого застосування знань соціокультурного спрямування, отримані за час навчання у практичній діяльності.

Для оптимального поєднання традиційних з інноваційними методами навчання з метою формування соціокультурної компетентності майбутніх

учителів іноземної мови вважаємо необхідним добирати інноваційні технології відповідно індивідуальних особливостей студентів та рівня сформованості їх соціокультурної компетентності чи якогось із її компонентів; чітко формулювати мету, що може бути досягнута лише використанням такого методу.

2.4. Структурно-функціональна модель формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови в умовах коледжу

Цілісне уявлення про процес формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови в умовах коледжу дає метод моделювання. З метою досягнення основної мети та ефективного розв'язання завдань дослідження нами розроблено структурно-функціональну модель формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови. Розроблена модель є наочним, схематичним відтворенням цього процесу.

У контексті нашого дослідження слід уточнити сутність поняття «модель». Слово «модель» походить від латинського «modus, modulus», що означає «міра, образ, спосіб тощо» [327, с. 7]. Як зазначає В. Штофф, початкове значення цього терміну було пов'язано з будівельним мистецтвом і майже в усіх європейських мовах він вживався для позначення зразка чи прообразу, чи речі, подібної чимось до цієї речі [327, с.7].

Тлумачний словник української мови дає декілька значень слова «модель»: зразок якого-небудь нового виробу, взірцевий примірник чогось; тип, марка конструкції; предмет, відтворений у зменшеному, іноді у збільшеному або натуральному вигляді; те, що є матеріалом, натурою для художнього зображення, відтворення; зразок, з якого знімається форма для відливання або відтворення в іншому матеріалі [37, с. 76]. У контексті дослідження розроблена структурно-функціональна модель формування соціокультурної

компетентності майбутніх учителів іноземної мови є схематичним відтворенням цього процесу.

У психологічній енциклопедії зазначається, що «модель – це певна система об'єктів або знаків, яка відображає суттєві властивості оригіналу. Часткова подібність до оригіналу дає змогу використовувати модель як заміник оригіналу. Її відносна простота робить таку заміну особливо наочною і зумовлює перевірку істинності і повноти теоретичних уявлень в різних галузях знань» [236, с. 209]. Розроблена структурно-функціональна модель формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови відображає найсуттєвіші властивості цього процесу.

Педагогічний словник дає таке визначення: «Модель – це відображення, схема, опис будь-якого об'єкта чи його системи» [211, с. 329].

Щодо досліджень педагогічних процесів, то, як зазначають К. Гнезділова, С. Касярум, створення моделі є найкращим методом, який надає певну інформацію про процеси, що протікають у так званих «живих системах» [47, с. 8].

Моделювання широко використовується не лише в математиці, інформатиці, фізиці та інших точних науках, а останнім часом – і у педагогічних дослідженнях. Як зазначає С. Архангельський, використання моделювання у наукових педагогічних дослідженнях дозволяє розглядати об'єкт дослідження як елемент у взаємопов'язаній системі компонентів. Будучи аналогом соціальної реальності, модель, з одного боку, відтворює об'єкт дослідження, з іншого – надає нову інформацію про цей об'єкт. При цьому припускається «навмисно обмежений вибір характеристик об'єкта, що вивчається» [9, с. 112].

До особливостей моделей С. Архангельський відносить наближеність; обмеженість уявлення структури або функціонування того чи іншого об'єкта; тенденційність (представленість об'єкта лише з деяких сторін); допущення всіляких ідеалізацій і відволікань. Основними принципами моделювання, згідно з С. Архангельським, є: наочність – виразність моделі (конструктивна,

образотворча, знакова, символічна), визначеність (чітке виділення певних сторін вивчення), об'єктивність (незалежність проведення досліджень від особистісних переконань дослідника) [9, с. 45]. Саме цим принципам моделювання відповідає розроблена структурно-функціональна модель формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови.

Г. Бордовський, О. Нестеров виділяють три етапи побудови моделі:

- стадія структуризації – формування складу основних базових елементів моделі;
- стадія композиції – формування загальної структурної схеми;
- стадія регламентації – проектування керуючих впливів [29, с. 112]. У даному підрозділі представлено кінцевий варіант розробленої структурно-функціональної моделі.

Розглядаючи гносеологічні аспекти моделювання, найбільш загальне визначення поняття «модель» подає В. Штофф, який зазначає, що під моделюванням розуміється система, що уявляється мислено та яку можна реалізувати матеріально, система, яка, відображаючи та відтворюючи об'єкт дослідження, здатна замінити його так, що її вивчення дає нам нову інформацію про цей об'єкт [327, с. 42].

Також важливим у контексті нашого дослідження вважаємо бачення моделі В. Краєвським і В. Полонським: «Модель – це наступний результат абстрактного узагальнення практичного досвіду, а не прямий результат експерименту» [142, с. 268].

Такої ж думки дотримуються і Г. Матушинський і А. Фролов, додаючи, що моделювання дозволяє об'єднати емпіричне та теоретичне в педагогічному дослідженні, тобто поєднувати у процесі вивчення педагогічного об'єкта експеримент з побудовою логічних конструкцій і наукових абстракцій [175, с. 187].

Як зазначає Ю. Шапран, на сьогодні існують різні класифікації використовуваних моделей. За метою моделі диференціюють на структурно-

системні, структурно-функціональні, програмно-цільові тощо. У процесі розроблення моделей особлива увага звертається не на визначення підструктур відносно цілісної системи, а на пошук оптимальних зв'язків між ними. Певним різновидом застосування моделювання є розробка статутів, положень про функціонування навчального закладу, різних програм і навчально-тематичних планів. В інших випадках розробляються моделі професійних якостей фахівця, його професіограми, а також комплексні моделі підготовки робітників за тим чи іншим фахом [315, с. 333]. У даному випадку розроблена модель є структурно-функціональною.

Проаналізувавши наукові джерела з проблеми моделювання у педагогічних процесах, можемо зробити проміжний висновок: не зважаючи на те, що модель є суто теоретичним ідеальним прообразом реального процесу чи об'єкта, з іншого боку вона є результатом абстрактного узагальнення практичного досвіду, співвіднесенням теоретичних уявлень про об'єкт і емпіричних знань про нього.

Варто зазначити, що традиційним під час класифікації моделей є їх поділ на матеріальні (статичні і динамічні) та ідеальні (образні, знакові, уявні) [236, с. 10]. Моделі, що ґрунтуються на певній концепції або теорії, називають концептуальними. Розрізняють такі їх види: логіко-семантичні, елементами яких є твердження та факти; структурно-функціональні; причинно-наслідкові, елементами яких виступають певні чинники [236, с. 14]. Ми вже зазначали вище, що розроблена нами модель є структурно-функціональною.

Варто зазначити, що А. Хуторський та Л. Хуторська пропонують використовувати в педагогічних дослідженнях ідеальну модель компетентності. Автори відзначають, що, будучи інваріантною основою процесу особистісно зорієнтованого навчання, ідеальна модель компетенції дозволить конструювати різні конкретні варіанти навчання на всіх етапах системи неперервної освіти. Однак, загальна модель не може бути однозначною та простою, бо компетентності, які формуються в тих, хто навчається, – є багатоплановими, багатоструктурними характеристиками студентів, що обумовлено впливом

значної кількості зовнішніх і внутрішніх факторів. Їх не можна трактувати як набір предметних чи психолого-педагогічних знань, умінь та навичок. Оскільки спектр властивостей і функцій цього поняття достатньо широкий, можлива побудова декількох різних моделей цього поняття, які створюють його системну модель. Тоді кожна із моделей в умовах відповідної інтерпретації буде відображати лише окремі аспекти поняття «компетентність»: когнітивний, операційно-технологічний, мотиваційний, етичний, соціальний, поведінковий тощо. Загальна абстрактна модель поняття «компетентність» може включати у себе такі одиничні моделі, як: ієрархічна модель компетентності, структурно-функціональна, діагностична, організаційно-управлінська та інші. Автори стверджують, що такий діапазон моделювання допускає різні можливості для свого вдосконалення, для надання інформації у вербальній або графічній формі. А. Хуторський і Л. Хуторська запропонували різноаспектні системно-структурні і структурно-функціональні моделі: загальна (системна) модель компетентності, модель базового поняття – освітнього досвіду особистості, параметрична модель складових процесу формування компетентності, спіральна модель формування рівнів компетентності тощо. На думку авторів, ці моделі відрізняються структурою, способами зв'язків між елементами, їх внутрішньою організацією. Кожна із них деталізує і поглиблює системну (загальну) модель компетентності. Загальна модель значно спрощує одиничні моделі [307, с. 122]. У даному випадку ми пропонуємо не модель базового поняття (для цього нами розроблено схему), а структурно-функціональну модель формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови.

Тому ми цілком погоджуємося з А. Кочергіним, який розглядає моделювання як «...метод опосередкованого пізнання за допомогою штучних і природних систем, які зберігають деякі особливості об'єкта дослідження, що створює можливість презентувати цей об'єкт у певних відношеннях і надавати про нього нові знання» [141, с. 37].

Певне застереження у розумінні реальних можливостей моделі помічаємо в думці С. Гончаренка: «...жодна модель, навіть дуже складна, не може дати повного уявлення про об'єкт вивчення і точно передбачити його розвиток або описати його траєкторію руху в якомусь власному просторі. Тому й доводиться науковцям при конструюванні моделей балансувати на межі їх повноти і валідності» [49, с. 120]. Цілком погоджуємося з науковцем з тим, що пропонована структурно-функціональна модель формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови не дає повного уявлення про об'єкт вивчення.

Примітно, що науковець В. Арнольд називає моделі, в яких має місце невизначеність, множинність шляхів розвитку, «м'якими» і доводить їх користь на відміну від «жорстких» моделей, у яких все передбачено і виключена варіативність. Погоджуємося з думкою автора, що при побудові «м'якої» моделі доцільно використовувати синергетичний підхід, тому що ефективне управління системою, яка самоорганізується, можливе тільки у випадку виходу її на власний шлях розвитку [7, с. 18]. У цьому сенсі розроблена модель, звісно, є «м'якою».

Можна вважати продовженням цієї думки твердження Р. Шеннона, який зазначає, що будь-який набір правил для розробки моделей у найкращому випадку має обмежену користь і може слугувати лише як каркас майбутньої моделі. На думку дослідника, не існує магічних формул для вибору змінних, параметрів, відношень, що описують поведінку системи, обмежень, а також критеріїв ефективності моделі [331, с. 48]. У дослідженні критерієм ефективності є розроблені нами педагогічні умови, оскільки саме від їхньої ефективності залежить ефективність розробленої структурно-функціональної моделі формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови. Тому під час експерименту вони мають бути перевірені.

Цінність моделювання як методу дослідження процесу формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови в тому, що модель відображає у спрощеному вигляді структуру, якості, взаємозв'язки,

відношення між елементами досліджуваного процесу й полегшує отримання інформації про нього.

Процес формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови – це складна багаторівнева і динамічна система компонентів, орієнтованих на забезпечення цілісного результату – позитивної динаміки рівня соціокультурної компетентності випускника коледжу, яке визначається ступенем відповідності цілей і результатів. Саме мета задає форми, засоби, зміст, від мети залежить хід педагогічного процесу і, звичайно, результат. Враховуючи значну активність процесу упровадження компетентнісного підходу в систему професійної підготовки майбутнього вчителя, варто говорити про перебудову системи діагностики якості освіти шляхом переходу від оцінювання знань до оцінювання компетенцій, оскільки компетентнісний підхід акцентує увагу на результаті професійної підготовки, а не на його процесі.

Під час визначення мети моделі бралось до уваги, що очікуваним результатом, на досягнення якого спрямована діяльність майбутніх учителів іноземної мови, є їхня соціокультурна компетентність, а саме, її позитивна динаміка.

Теоретико-методологічною основою процесу формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови визначено такі наукові підходи: гуманістичний, аксіологічний, компетентнісний, інтегративний, діяльнісний та культурологічний. Вони, звісно, відображені у моделі.

Гуманістичний підхід відображає принцип людиноцентризму в процесі формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови, гармонізацію педагогічних і соціальних відносин, формування у майбутніх учителів цілісної картини світу, духовної і педагогічної культури. Цей підхід передбачає зміну знаннєвого підходу під час засвоєння майбутніми вчителями іноземної мови знань соціокультурного спрямування на особистісно-зорієнтований, у співпраці й вияві толерантності до представників інших мов і культур (повазі та прийнятті іншої культури, її соціальних норм та правил

поведінки), готовності до взаємодії з представниками інших мов та культур, навчально-виховний процес у вищій школі вимагає доброзичливого й гуманного ставлення до кожної особистості, урахування її здібностей та інтересів;

Діяльнісний підхід. В основі такого підходу полягає концептуальне положення про те, що студенти стають активними суб'єктами соціокультурної діяльності: в ситуаціях реального міжкультурного спілкування з представниками іншомовних культур, створюваних викладачем та створюваних самостійно в процесі професійного самовдосконалення; у процесі формування соціокультурної компетентності своїх учнів. Діяльнісний підхід у формуванні соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови передбачає здатність до міжособистісної та міжкультурної взаємодії.

Компетентнісний підхід при підготовці майбутніх учителів іноземної мови передбачає формування соціокультурної компетентності як складової їх професійної компетентності. Компетентнісний підхід як один із шляхів оновлення змісту освіти й навчальних та виховних технологій у вищій школі, узгодження їх із сучасними потребами, інтеграції до європейського та світового освітнього простору потребує розвитку особистісних якостей і творчих здібностей майбутніх учителів іноземної мови, умінь самостійно здобувати нові знання у сфері як власної, так й іншомовної культури, розв'язувати соціальні та професійні проблеми. Основні положення компетентнісного підходу детально розглянуті у підрозділі 1.1.

Інтегративний підхід. При формуванні цілого (в даному випадку, соціокультурної компетентності) однією із умов інтеграції є утворення нової якості різнорідних частин чи елементів. В. Якиляшек стверджує, що у процесі інтегрування наук відбувається посилення взаємних зв'язків між їх структурними ланками і підвищення ступеня їх єдності, що і є системним інтегративним ефектом. На думку науковця, інтегративні взаємодії завжди призводять до нових результатів, підсилюючи ефективність наукових досліджень [336, с. 70].

Інтегративний підхід спрямований на якісне вдосконалення існуючих педагогічних систем і обумовлює інноваційний тип діяльності сучасних навчальних закладів. Це сприяє створенню інноваційно-творчої атмосфери взаємодії між учасниками процесу професійної підготовки, формування готовності майбутнього вчителя іноземної мови до реалізації інноваційної діяльності в умовах освітнього простору. При реалізації єдиної стратегії професійної підготовки студентів до ефективної соціокультурної діяльності має бути закладена ідея інтеграції особистісних, соціальних і діяльнісних аспектів, що сприяє координації змісту навчальних дисциплін (зовнішня інтеграція) і формуванню інтегральних характеристик особистості майбутнього фахівця (внутрішня інтеграція).

Культурологічний підхід у формуванні соціокультурної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови в умовах коледжу передбачає: здійснення особистої культурної практики кожного студента через самоосвіту, творчу діяльність, розвиток культурних інтересів, розширення спілкування; створення, а не передачу готових зразків нових творчих, культуровідповідних компонентів освіти за допомогою таких форм, як різноманітні творчі майстерні, ділові ігри, вільні дискусії тощо; перенесення акценту з пояснення і передачі готових знань соціокультурного спрямування на зростання і розширення пізнавальних інтересів майбутніх учителів, систематизацію індивідуально значущого знання у процесі продуктивної діяльності, тобто практичному застосуванні соціокультурних знань; оволодіння здатністю до особистої і спільної з учнями творчої діяльності у межах студії, майстерні, співтовариства.

Аксіологічний підхід полягає у ставленні студентів – майбутніх учителів іноземної мови до соціокультурної взаємодії як до цінності. Соціокультурні цінності пов'язані з соціально-політичними і є складовою загальнолюдських цінностей. Відзначимо, що загальнолюдські цінності – це світоглядні ідеали, моральні норми, які відображають духовний досвід людства. Це сукупність уявлень про справді людське, гідне, праведне, добре, все, що об'єднує людей. Інтеріоризовані загальнолюдські цінності становлять основу моральності

особистості, як важливої складової соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови. При цьому важливим є толерантне ставлення до іншомовної культури та її представників.

Підсумовуючи вищесказане, можна зробити висновок, що використання вказаних підходів як методологічної основи формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови у процесі практичної підготовки в педагогічному коледжі уможливило теоретичний розгляд шляхів і способів формування досліджуваної якості та дає змогу побудувати структурно-функціональну модель формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови й експериментально її апробувати.

Педагогічний досвід засвідчує, що реалізація системи формування соціокультурної компетентності не може здійснюватися лише засобами одного предмета чи навчального курсу. На нашу думку, весь освітньо-виховний процес у педагогічному коледжі має бути насичений різними аспектами соціокультурної освіченості, однак особлива увага належить предметам соціально-гуманітарного циклу.

Педагогічна модель формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови повинна включати структуру досліджуваного поняття.

У дослідженні соціокультурну компетентність майбутніх учителів іноземної мови вважаємо складним, цілісним, індивідуально-психологічним, інтегративним утворенням, яке об'єднує соціокультурні знання, особистісне ставлення до іншомовних культур, дає змогу успішно спілкування з їхніми представниками, почуватися впевнено та комфортно в іншомовному соціокультурному середовищі завдяки володінню способами застосування іноземної мови; характеризує теоретичну і практичну готовність до соціокультурної діяльності й розвитку відповідних якостей в учнів під час вивчення іноземної мови. У структурі соціокультурної компетентності

майбутнього вчителя іноземної мови доцільно виокремити інформаційно-когнітивний, мотиваційно-ціннісний та практико-діяльнісний компоненти.

Врахування культурологічного підходу під час формування соціокультурної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови дозволяє розглядати в її структурі не тільки процесуальний компонент (необхідні знання, вміння та навички), але й виокремити ціннісну складову та мотиваційну складову, що включає елементи саморегуляції.

У цьому контексті вважаємо, що кожен з компонентів соціокультурної компетентності може бути представлений як інтегрована якість особистості та екстраполювати розуміння компетентності з позицій системного підходу (Т. Браже, Н. Запруський, В. Ломакіна) як певної системи, що інтегрує цінності, знання, вміння, навички, професійно значущі якості особистості вчителя, забезпечує виконання соціальних та професійних обов'язків.

На думку І. Зязюна, культура задає систему ціннісних уявлень для кожної людини і регулює її індивідуальну, соціальну поведінку, служить базою для постановки і здійснення пізнавальних, практичних, професійних і особистісних завдань [88, с. 44].

Узагальнюючи ідеї М. Кагана, вважаємо, що культурологічний підхід як наукова методологія пізнання соціальної та педагогічної дійсності ґрунтується на дослідженні об'єктивних зв'язків людини з культурою як системою цінностей. Саме у вигляді цінностей людина інтеріоризує частину культури, формує на їхній основі власну загальну культуру й здійснює вплив на культуру суспільства або соціальної (професійної) групи [96, с. 188].

Оскільки провідним видом соціокультурної діяльності майбутнього вчителя іноземної мови є педагогічна діяльність, розглядаємо соціокультурну компетентність як важливу складову його професійної культури.

Враховуючи думку Л. Хоружої [305, с. 14], вважаємо, що соціокультурна компетентність майбутніх учителів іноземної мови має дві форми вияву: статичну і динамічну.

Статична форма характеризує рівень сформованості професійних і соціокультурних знань, умінь, навичок, цінностей, якостей і здібностей особистості та відображає наявний у неї рівень розвитку соціокультурної компетентності. Динамічна форма виявляється в умінні реагувати в різних ситуаціях педагогічної діяльності та організовувати належним чином процес соціокультурної освіти і виховання. Завдяки динамічній формі створюються умови для педагогічної рефлексії, самовдосконалення, вибору оптимальних професійно-особистісних орієнтирів, шляхів взаємодії з усіма учасниками навчально-виховного процесу.

Діалектика розвитку соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови полягає у взаємодії статичної і динамічної її форм, що може відбуватися у процесі професійної підготовки та діяльності в умовах коледжу.

Таким чином, **структуру** соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови визначаємо як сукупність таких складових: мотиваційно-ціннісного, інформаційно-когнітивного, діяльнісно-поведінкового компонентів.

Інформаційно-когнітивний компонент соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови складається, передусім, із знань і якостей, що входять до змісту таких компетенцій:

- методологічної компетенції (знання принципів, норм, закономірностей змісту соціокультурної освіти; готовність до соціокультурної діяльності; уміння здійснювати наукову рефлексію та самоосвітню діяльність);
- фахової компетенції (знання національно-культурних особливостей іноземної країни, національної специфіки мовленнєвого іншомовного етикету; правил мовленнєвої та немовленнєвої поведінки в типових ситуаціях спілкування й мовного етикету; знання і готовності використовувати потенціал фахових навчальних дисциплін для соціокультурної освіти і виховання);
- спеціально-наукової компетенції (активної соціальної діяльності та культурного самовдосконалення);

- виховної компетенції (знання закономірностей, принципів, методів та форм організації, готовність до прогнозування, проектування, організації та управління процесом соціокультурного виховання);
- психологічної компетенції (розуміння загальних характеристик особистостей іншомовного середовища, особливостей їхніх психічних процесів).

Зміст діяльнісно-поведінкового компонента соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови визначається, насамперед, сукупністю професійних та особистісних умінь та навичок, що зумовлюють функціональну готовність і здатність фахівця вирішувати завдання соціокультурної діяльності, освіти і виховання.

Зауважимо, що під уміннями розуміють здатність належно виконувати певні дії, доцільно використовуючи набуті знання й навички. Уміння передбачає застосування раніше набутого досвіду, певних знань, без яких немає уміння. Формування умінь є складним процесом аналітико-синтетичної діяльності кори великих півкуль головного мозку, в ході якого створюються й закріплюються асоціації між знаннями, завданнями, необхідними для його виконання, та застосуванням знань на практиці [48, с. 4]. Навичка – це психічне утворення, завдяки якому індивід спроможний виконувати певні дії раціонально, точно і швидко, без зайвих затрат фізичної та нервово-психічної енергії [48, с. 5]. У цьому контексті професійні навички майбутнього вчителя іноземної мови, що формуються в умовах коледжу – це здатність самостійно, у відведений час і з певною якістю виконувати завдання соціокультурної і педагогічної діяльності на основі набутих знань. Вони формуються шляхом вправ, які дозволяють діяти не тільки у звичних, але й у змінних умовах.

Безперечно, зміст діяльнісно-поведінкового компонента соціокультурної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови утворюють, насамперед, вміння і навички (гностичні, дидактичні, організаційні, методичні, проєктивні, конструктивні, оцінювально-аналітичні, комунікативні), що входять до таких компетенцій:

- дидактичної (вміння і навички виділяти зі змісту предмета «Іноземна мова» соціокультурний компонент і здатність до організації процесу соціокультурної освіти та виховання як під час уроків, так і в процесі позаурочної та позашкільної діяльності; усвідомлення та розвиток комунікативних інтенцій, уміння реалізувати інтенцію за допомогою відповідних вербальних засобів (навички діалогічного мовлення);

- компетенції самоаналізу (вміння, навички та здатність до самоосвіти, саморефлексії і самоусвідомлення; володіння вміннями й навичками управління вольовою й емоційною сферою, володіння різними методами і прийомами здійснення соціокультурної освіти, виховання та розвитку.

Основу мотиваційно-ціннісного компонента соціокультурної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови складають цінності й норми, що утворюють зміст загальної та професійної культури. У нашому дослідженні ми дотримуємося найбільш поширеного на сьогодні культурно-історичного або культурологічного підходу до розуміння цінностей. Його прихильники (С. Анісімов, А. Арнольдов, Л. Буєва, О. Здравомислов та ін.) вважають, що цінності є якісними характеристиками певної культури, висвітлюють систему значень, смислів та пріоритетів, характерних для певної культури чи цивілізації, уособлюють змістовні характеристики духовного життя людини і суспільства [6, 8, **Ошибка! Источник ссылки не найден.**].

М. Каган звертає увагу на те, що духовна активність людини виступає у двох формах – пізнання об'єктивного світу та його ціннісного усвідомлення, на основі якого формується ціннісна свідомість. Науковець зазначає, що «ціннісна свідомість визначає цілі культурної діяльності людини, смисли, її спрямованість, а пізнання – найбільш ефективний спосіб досягнення цих цілей» [96, с. 66].

Слід зазначити, що специфікою соціокультурної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови є те, що її мотиваційно-ціннісний компонент ґрунтується на професійних нормах педагогічного працівника

(гуманізм, любов до дітей, відповідальність тощо). При цьому в змісті соціокультурної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови поєднуються освітні, педагогічні та соціокультурні цінності.

Намагаючись подати модельне уявлення про процес формування соціокультурної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови в умовах коледжу, важливо окреслити педагогічні умови, що сприяють його результативності.

Отже, визначення *педагогічних умов* є важливим аспектом моделі, оскільки мова йде про реалізацію поставленої мети і результативне формування у майбутніх учителів іноземної мови соціокультурної компетентності. У нашому дослідженні запропоновані такі педагогічні умови формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови: використання під час вивчення іноземної мови інтегрованих завдань соціокультурного спрямування з варіативним змістом; вивчення національно-культурних особливостей та специфіки національної комунікативної поведінки носіїв іноземної мови; забезпечення ціннісної орієнтації студентів на соціокультурну діяльність у процесі комплексного використання традиційних та інноваційних методів навчання.

Формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови в умовах коледжу здійснюємо в три етапи, як показано в розробленій структурно-функціональній моделі.

Перший – стимуляційно-мотиваційний – знайомство зі студентами, інструктаж стосовно подальшої експериментальної роботи, вироблення мотивації до процесу формування соціокультурної компетентності, адаптація студентів до умов експерименту. При вивченні навчальних дисциплін і, в першу чергу, англійської мови акцентується увага в процесі викладання на певних елементах підготовки до формування соціокультурної компетентності. Такі навчальні предмети, як основи філософських знань, культурологія, соціологія, історія також сприяють і допомагають викликати бажання брати активну участь у педагогічному експерименті. Короткий екскурс в сьогоденні

реалії дозволяє сприяти тому, що студенти замислюються над користю для подальшої педагогічної діяльності експериментальної роботи. На цьому етапі передбачається впровадження цілеспрямованої роботи в межах спецкурсу «Соціокультурна компетентність майбутніх учителів іноземної мови», яка мала на меті дати загальні теоретичні знання студентам у сфері досліджуваного явища.

Другий – діяльнісно-операційний – впровадження визначених нами педагогічних умов, а саме: використання під час вивчення іноземної мови інтегрованих завдань соціокультурного спрямування з варіативним змістом; вивчення національно-культурних особливостей та специфіки національної комунікативної поведінки носіїв іноземної мови; забезпечення ціннісної орієнтації студентів на соціокультурну діяльність у процесі комплексного використання традиційних та інноваційних методів навчання.

Використовували інтегровані завдання соціокультурного спрямування з варіативним змістом, що максимально наближені до педагогічних реалій, в процесі виконання яких студенти не лише продемонстрували знання культурологічних особливостей країни, що вивчається, а ще й пояснювали доцільність найоптимальнішого варіанту дій. Розв'язання завдань студентами здійснювалося на трьох рівнях: варіативному (вибір правильної відповіді); репродуктивному (знаходження стандартного рішення); творчому (розробка власного проєкту).

На заняттях з іноземної мови вивчалися теми про англомовні країни, Україну, традиції і звичаї народів, про власну сім'ю, про себе, особливості процесі таких занять акцентується увага на толерантному ставленні до навколишньої дійсності, на великодушному і тактовному сприйнятті й розумінні інших людей, їх проблем, недоліків, соціокультурного розвитку, у процесі чого використовували інтегровані завдання соціокультурного спрямування з варіативним змістом, що максимально наближені до педагогічних реалій.

Рис. 2.1. Структурно-функціональна модель формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови

У процесі їх виконання студенти не лише продемонстрували знання культурологічних особливостей країни, що вивчається, а ще й пояснювали доцільність найоптимальнішого варіанту дій. Розв'язання завдань студентами здійснювалося на трьох рівнях: варіативному (вибір правильної відповіді); репродуктивному (знаходження стандартного рішення); творчому (розробка власного проєкту).

Названі етапи мають спільну мету саморозвитку та самовдосконалення особистості студентів щодо розвитку їхньої соціокультурної компетентності.

Третій – корекційно-результативний – здійснювався аналіз отриманих результатів.

У підсумку відзначимо, що сформована структурно-функціональна модель у загальному вигляді дає уявлення про різні аспекти формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови (теоретико-методологічний; структурно-функціональний; проєктувально-технологічний; критеріально-діагностичний).

Отже, в розробленій нами структурно-функціональній моделі формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови умовно можна виділити такі блоки: цільовий (мета та завдання щодо формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови); концептуальний (методологічні підходи; педагогічні умови); процесуальний (етапи формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови); результативний (очікуваний результат).

Висновки до другого розділу

Педагогічними умовами формування у педагогічному коледжі соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови у дослідженні визначено: використання під час вивчення іноземної мови інтегрованих завдань соціокультурного спрямування з варіативним змістом; удосконалення змісту дисципліни «Іноземна мова» шляхом уведення тем про національно-культурні особливості та специфіку національної комунікативної поведінки носіїв іноземної мови; забезпечення ціннісної орієнтації студентів на соціокультурну діяльність у процесі комплексного використання традиційних та інноваційних методів навчання.

Використання інтегрованих завдань професійного соціокультурного спрямування з варіативним змістом з метою формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови сприяє розвитку складових соціокультурної компетентності (інформаційно-когнітивного, операційно-процесуального та мотиваційно-ціннісного компонентів); соціокультурна спрямованість інтегрованих завдань сприяє формуванню позитивної мотивації студентів до розвитку власної соціокультурної компетентності й тим самим підвищується рівень відповідних знань соціокультурного спрямування на заняттях з іноземної мови.

Формувати соціокультурну компетентність та навчити творчо користуватися мовою можна тільки в ході активного спілкування (взаємодії) всіх суб'єктів навчального процесу, тому на заняттях повинні переважати способи навчання, спрямовані не тільки на засвоєння системи мови. На зміну їм мають прийти інтерактивні форми навчання, що додають процесу навчання діяльнісного характеру, сприяють розвитку в них волі і розкнутості, що є справжнім підґрунтям для розвитку комунікативних компетенцій майбутніх вчителів англійської мови.

Використання інтерактивних методів навчання спонукає до того, щоб студенти відчували себе суб'єктами формування соціокультурної

компетентності, були активними учасниками цього процесу. І, власне, ця суб'єктна позиція сприяє розвитку пізнавальної мотивації щодо соціокультурної компетентності, що сприяє ефективному засвоєнню студентами знань соціокультурного спрямування і результативності формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови в цілому.

Розроблено структурно-функціональну модель формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови, умовно можна виділити такі блоки: цільовий (мета та завдання щодо формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови); концептуальний (методологічні підходи; педагогічні умови); процесуальний (етапи формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови); результативний (очікуваний результат).

Матеріали першого розділу детальніше розкрито в працях автора [108], [110], [116], [118], [110], [116], [118].

РОЗДІЛ 3.

ОРГАНІЗАЦІЯ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ТА АНАЛІЗ ЙОГО РЕЗУЛЬТАТІВ

3.1. Критерії, показники та рівні сформованості соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови

Для проведення діагностування рівня сформованості соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови необхідно, з урахуванням визначеної нами структури, визначити критерії, показники та рівні соціокультурної компетентності майбутніх учителів.

Умовно визначені критерії слугують зразком для порівняння з реальними явищами навчального процесу. Об'єктивні фактори визначення критеріїв і показників у педагогічному дослідженні опрацьовували педагоги Ю. Бабанський [13], Г. Балл [14], Г. Цехмістрова [309] та ін. Виділення критеріїв допомагає оцінити якість і рівень сформованості досліджуваних об'єктів. Критерії повинні бути об'єктивними (результати мають відповідати педагогічному явищу), унікальними (не повинно бути взаємопересічних критеріїв і їх показників), повними (охоплювати найбільш значні й стійкі сторони педагогічного явища), надійними (має бути достовірний результат у різних умовах) і зрозумілими (усі експерти мають однозначно тлумачити критерії та їх показники). Показник є компонентом критерію, типовим і конкретним проявом однієї із суттєвих сторін певної якості особистості або явища.

Так, визначити рівень сформованості мотиваційно-ціннісного компонента соціокультурної компетентності дає змогу аксіологічний критерій, інформаційно-когнітивного компонента – лінгвокультурологічний критерій, діяльнісно-поведінкового – практично-комунікативний критерій.

Для визначення показників названих критеріїв звернемося до аналізу наукових праць із цієї проблеми.

Л. Хіценко, наприклад, показниками когнітивного компонента соціокультурної компетентності вважає: знання культури спілкування, усного і писемного мовлення, культурних цінностей тощо країни, мова якої вивчається; знання мовних правил спілкування, мовних особливостей тощо. Операційно-функціональний має показники: вміння впізнавати, коректно вживати соціокультурно-марковані лексичні одиниці в мові; будувати мовну, немовну поведінку відповідно до культурознавчих норм соціуму; дотримуватися норм мовного етикету, прийнятого в країні мови, що вивчається, тощо. Емоційно-оцінний характеризується показниками: наявність соціокультурної та соціолінгвістичної спостережливості; сприйнятливості до виявлення соціокультурно забарвленої лексики і соціолінгвістичних особливостей носіїв мови та культури, що вивчається, тощо [304].

О. Фроловою визначено такі критерії й відповідні показники сформованості соціокультурної компетенції майбутніх фахівців: мотиваційний (розуміння ролі й значення соціокультурної компетенції у міжкультурному спілкуванні, сформованість мотивації до професійної діяльності в мультинаціональному середовищі, внутрішньоособистісна потреба у формуванні соціокультурної компетенції, професійне спрямування на соціокультурну діяльність), когнітивний (повнота у засвоєнні знань соціокультурного характеру, оволодіння тактикою і стратегією ведення міжкультурної комунікації у мультинаціональному середовищі та знання стандартизованої англійської мови професійного спрямування), діяльнісно-поведінковий (участь у реалізації соціокультурної діяльності, використання соціокультурних знань на заняттях з професійно орієнтованих дисциплін, стійкість використання соціокультурних знань і навичок комунікативної поведінки, адекватність комунікативної поведінки, що базується на соціокультурних знаннях) і рефлексійний (усвідомлення власних задатків до здійснення соціокультурної діяльності, рефлексія щодо результатів професійного розвитку в мультинаціональному середовищі, орієнтація на самовдосконалення через визначення більш складних професійних завдань,

самооцінка власної конкурентоспроможності на світовому ринку праці) [302, с. 12].

Критеріями сформованості соціокультурної компетентності, які характеризуються певними показниками, Н. Бобаль визначає такі: наявність інтересу до різних культур; задоволеність у професійній діяльності в умовах міжкультурної комунікації; існування у майбутнього фахівця установок на подальше вдосконалення соціокультурної компетентності (мотиваційний критерій); усвідомлення важливості міжкультурної комунікації; ціннісне ставлення до різноманітності культур (ціннісний критерій); здатність орієнтуватися в потоці інформації, знаходити, відбирати необхідний матеріал для розв'язання практичних завдань; уміння інтерпретувати факти іншої культури (когнітивний критерій); практичне та оперативне застосування знань у процесі вирішення конкретних професійних завдань (діяльнісний критерій); сформованість умінь визначати ціль спілкування, оцінювати його результати (рефлексивний критерій); здатність підтримувати контакт із співрозмовниками, уникати комунікативних невдач; здатність до спілкування з іншими комунікантами (критерій комунікабельності) [21, с. 14].

Як бачимо, науковці визначають різні показники соціокультурної компетентності особистості, й не всі з них можна використати для діагностики соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови. Тому уточнимо показники соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови в контексті нашого дослідження.

Аксіологічний критерій оцінки мотиваційно-ціннісного компонента соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови дозволяє виявити ієрархію загальнолюдських і педагогічних цінностей майбутніх учителів іноземної мови, мотивацію в оволодінні та майбутньому використанні в педагогічній практиці соціокультурних знань.

Визначено такі показники аксіологічного критерію соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови: мотивація в оволодінні та майбутньому використанні в педагогічній практиці соціокультурних знань;

потреба у формуванні соціокультурної компетентності; усвідомлення значення соціокультурної компетентності для майбутньої професійної діяльності; толерантне й емоційне ставлення до представників різних етнічних груп, носіїв різних мов і культур.

Лінгвокультурологічний критерій оцінки інформаційно-когнітивного компонента соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови виявляє їх рівень обізнаності студентів з національними особливостями та специфікою національної комунікативної поведінки носіїв української та іноземної мови й готовність використовувати ці знання у професійній педагогічній діяльності.

Визначено такі показники лінгвокультурологічного критерію соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови: соціокультурні знання, рівень обізнаності з національно-культурними особливостями носіїв української та іноземних мов; володіння знаннями про особливості здійснення ефективної комунікації в мультинаціональному середовищі; готовність використовувати соціокультурні знання у професійній педагогічній діяльності.

Практико-комунікативний критерій оцінки діяльнісно-поведінкового компонента соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови дозволяє виявити вміння та здатність використовувати знання соціокультурного характеру в процесі застосування соціокультурних знань засобами діалогу в ході аудиторної та позааудиторної роботи під час навчання в коледжі та безпосередньо в педагогічній діяльності (під час педагогічної практики).

Визначено такі показники практико-комунікативного критерію соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови: уміння та навички використання соціокультурних знань у конкретних соціально-мовленнєвих ситуаціях; навички організації соціокультурної діяльності зі школярами; досвід спілкування у полікультурному середовищі; рефлексія щодо результатів власної соціокультурної діяльності.

Рівні соціокультурної компетенції особистості також визначають по-різному [38, 56, 58, 62, 63, 82, 89, 90, 91].

Зокрема, у науковій літературі зумітраємо такі рівні соціокультурної компетенції: когнітивний рівень, що передбачає володіння знаннями про особливості мови, що вивчається, і культури його носіїв; поведінковий рівень, що забезпечує володіння моделями поведінки носіїв мови, що вивчається, володіння вміннями мовної і немовної поведінки; емоційно-оцінний рівень, що забезпечує усвідомлення і оцінку власних емоційних реакцій на особливості культури народу, мова якого вивчається; виявлення подібностей і відмінностей між явищами іншої та рідної культури [313]. Проте, на наш погляд, визначені рівні більше наближені до компонентів, а не різних ступеней прояву досліджуваної якості.

Розроблені нами критерії та показники дали змогу визначити чотири умовних рівні сформованості соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови у процесі професійної підготовки в умовах педагогічного коледжу: *високий, достатній, базовий та початковий рівні*.

Високий рівень відзначається якісною сформованістю всіх структурних компонентів соціокультурної компетентності: глибокою обізнаністю з національно-культурними особливостями та специфікою комунікативної поведінки носіїв української та англійської мов, готовністю творчо використовувати ці знання у педагогічній діяльності, стійкою самоактуалізацією до соціокультурної самоосвіти та саморозвитку, розвинутою активною громадянською позицією та вміннями будувати стосунки з представниками іншомовної культури на основі принципів толерантності й гуманності тощо [86].

Достатній рівень – характеризується сформованістю всіх елементів соціокультурної компетентності і проявом потреби до їхнього подальшого вдосконалення, дієвою громадянською позицією. Наявна стійка позитивна мотивація до реалізації завдань соціокультурної освіти і виховання; знання, вміння, навички, якості та здібності розвинені достатньо, відповідно до вимог

державних стандартів, забезпечують готовність до соціокультурної та професійної діяльності. Недостатньо повно сформовано компетенції, що забезпечують методологічне усвідомлення сутності соціокультурної діяльності, здатність до її самоаналізу та саморефлексії, не завжди спостерігається творчий підхід до практичної організації соціокультурної освіти і виховання [102].

Базовий рівень характеризується недостатньою сформованістю окремих компонентів соціокультурної компетентності, відсутністю стійкої потреби їх вдосконалювати. Обізнаність з національно-культурними особливостями та специфікою комунікативної поведінки носіїв української та англійської мов або недостатня, або ж носить формальний характер, відсутня готовність використовувати ці знання у майбутній педагогічній діяльності, мотивація до якої є нестійкою [123].

Початковий рівень характеризується епізодичними проявами всіх компонентів соціокультурної компетентності, відсутністю цілісного уявлення про завдання і зміст соціокультурної діяльності, освіти і виховання. Знання, вміння, навички та педагогічні здібності розвинені недостатньо для вирішення основних завдань професійної діяльності. Присутні труднощі (наявність комунікативних бар'єрів) у міжкультурному спілкуванні, наявна безініціативність у встановленні міжособистісних контактів з комунікативними партнерами. Відсутня стійка мотивація до майбутньої педагогічної діяльності й до розвитку власної соціокультурної компетентності [149].

Для досягнення більшої точності у з'ясуванні результатів дослідно-експериментальної роботи нами розроблено змістове наповнення рівнів кожного із компонентів соціокультурної компетентності. Зокрема в таблиці 3.1 подано наповнення стосовно мотиваційно-ціннісного компонента.

Таблиця 3.1

**Показники та рівні мотиваційно-ціннісного компонента
соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови**

Рівні	Міра вияву показників
Високий	Студент розуміє, приймає та толерантно ставиться до системи значень, смислів і пріоритетів, характерних для іншомовної культури, виявляє стійку мотивацію до прийняття як власних та постійного вдосконалення цінностей, властивих українській культурі
Достатній	Студент позитивно сприймає та толерантно ставиться до цінностей, властивих іншомовній культурі, проте не виявляє стійкої мотивації у справі постійного саморозвитку загальнолюдських та національних цінностей українського суспільства
Базовий	Загальнолюдські цінності сприймаються як професійно значущі, сформовано основні педагогічні здібності та якості, необхідні для виконання соціокультурних завдань у професійній діяльності, проте мотивація стосовно самовдосконалення загальнолюдських цінностей носить епізодичний характер. Студент, володіючи комунікативною іншомовною компетенцією, виявляє байдуже ставлення як до соціокультурного потенціалу предмета «Іноземна мова», так і до соціокультурного самовдосконалення
Початковий	Студент виявляє байдуже ставлення до майбутньої педагогічної діяльності та негативне ставлення до діяльності стосовно виділення соціокультурного потенціалу в предметі «Іноземна мова»

Показники та рівні інформаційно-когнітивного компонента соціокультурної компетентності студентів показано в таблиці 3.2.

Таблиця 3.2

**Показники та рівні інформаційно-когнітивного компонента
соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови**

Рівні	Міра вияву показників
Високий	Студент демонструє знання національно-культурних особливостей іноземної країни, національної специфіки мовленнєвого іншомовного етикету; глибоко володіє знаннями принципів, норм, закономірностей змісту соціокультурної освіти; виявляє готовність до інноваційної діяльності та критичного осмислення і творчого застосування концептуальних наукових положень змісту соціокультурної освіти.
Достатній	Студент має знання національно-культурних особливостей іноземної країни, володіє психологічною та виховною компетенцією, виявляє готовність використовувати потенціал фахових навчальних дисциплін для соціокультурної освіти і виховання, проте відчуває труднощі у критичному осмисленні та творчому застосуванні концептуальних положень змісту соціокультурної освіти
Базовий	Знання студента стосовно національно-культурних особливостей іноземної країни фрагментарні та епізодичні. Студент демонструє знання національно-культурних особливостей іноземної країни під час вивчення конкретної теми, проте відчуває труднощі у їх відтворенні по закінченні теми чи на наступному занятті. Прагнення до їхнього постійного вдосконалення та функціональні прояви нестійкі.
Початковий	Знання студента характеризуються відсутністю цілісного уявлення про завдання і зміст соціокультурної діяльності, освіти і виховання. Знання, вміння, навички та педагогічні здібності розвинені недостатньо для вирішення основних завдань соціокультурної діяльності

Показники та рівні третього критерію подано в таблиці 3.3.

Таблиця 3.3

**Показники та рівні діяльнісно-поведінкового компонента
соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови**

Рівні	Міра вияву показників
Високий	Студент демонструє вміння і навички виділяти зі змісту навчального предмета «Іноземна мова» соціокультурний компонент і здатність до організації процесу соціокультурної освіти та виховання як під час уроків, так і в процесі позаурочної та позашкільної діяльності; здатність до самоосвітньої соціокультурної діяльності
Достатній	Незважаючи на наявність у студента вмінь виділяти соціокультурний компонент зі змісту іноземної мови, спостерігається відсутність творчого підходу до практичної організації соціокультурної освіти і виховання
Базовий	Дидактична компетенція та рівень розвитку педагогічних якостей і здібностей недостатні для постійного ефективного розв'язання завдань соціокультурної освіти і виховання, потребують практичного вдосконалення вмінь і навички
Початковий	Знання, вміння, навички та педагогічні здібності розвинені недостатньо для вирішення основних завдань соціокультурної діяльності

Визначені критерії, рівні та показники сформованості соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови було покладено в основу розробленої програми діагностичної оцінки сформованості кожного з компонентів соціокультурної компетентності.

На початковому етапі педагогічного експерименту важливе було визначення (констатація) початкового рівня всіх компонентів соціокультурної компетентності (мотиваційно-ціннісного, інформаційно-когнітивного,

діяльнісно-поведінкового) майбутніх учителів іноземної мови в процесі професійної підготовки в умовах педагогічного коледжу.

Для цього необхідно розробити та апробувати оптимальну методику діагностики рівнів сформованості соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови в процесі професійної підготовки в умовах коледжу; провести діагностування рівнів сформованості соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови на початку першого та в кінці останнього року навчання в коледжі з метою виявлення недоліків традиційної професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови стосовно формування соціокультурної компетентності в умовах коледжу.

Для проведення констатувального етапу педагогічного експерименту, спрямованого на з'ясування вихідного рівня соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови в процесі професійної підготовки в умовах коледжу доцільно застосовувати такі діагностичні методи та прийоми: аналіз методичного забезпечення професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови в соціокультурній сфері (навчальні плани та програми, навчально-методичні матеріали, посібники тощо); спостереження за навчальною, самостійною роботою студентів як у процесі аудиторної, так і позааудиторної роботи під час навчання в коледжі; анкетування; тестування; бесіди зі студентами та викладачами; аналіз усного та писемного контролю; метод експертного оцінювання. Для опрацювання результатів використовували методи математичної статистики.

Метою експериментального дослідження є виявлення можливості підвищення рівня соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови в системі педагогічного коледжу на основі комплексного застосування традиційних методів та пропонованих автором педагогічних умов [179]. Аналіз психолого-педагогічної літератури, результати пошукового експерименту та власний досвід роботи у педагогічному коледжі дали змогу висунути гіпотезу дослідження, яка полягає у припущенні, що ефективність формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної

мови в процесі професійної підготовки у педагогічному коледжі підвищиться за реалізації таких педагогічних умов: використання під час вивчення іноземної мови інтегрованих завдань соціокультурного спрямування з варіативним змістом; удосконалення змісту дисципліни «Іноземна мова» шляхом уведення тем про національно-культурні особливості та специфіку національної комунікативної поведінки носіїв іноземної мови; забезпечення ціннісної орієнтації студентів на соціокультурну діяльність у процесі комплексного використання традиційних та інноваційних методів навчання.

Досягнення мети дисертаційного дослідження вимагає проведення експериментальної перевірки ефективності розроблених педагогічних умов та структурно-функціональної моделі формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови. Проведення пошуково-дослідницької роботи націлене на фіксування початкових і кінцевих результатів, виявлення динаміки змін у досліджуваних групах та з'ясування відповідних причинно-наслідкових зв'язків. Головною формою проведення цієї роботи є педагогічний експеримент – комплекс методів дослідження, метою якого є забезпечення науково-об'єктивної і доказової перевірки правильності гіпотези дисертаційного дослідження, доведення ефективності обраних дослідником методів та демонстрації результативності розробленої структурно-функціональної моделі формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови [304, с. 42]. Виходячи з цього, можна сформулювати основні завдання педагогічного експерименту:

- з'ясування (на підставі аналізу результатів констатувального етапу педагогічного експерименту) необхідності визначення та застосування педагогічних умов формування соціокультурної компетентності у процесі вивчення студентами іноземної мови;

- експериментальна перевірка обґрунтованих педагогічних умов та моделі формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови;

- з'ясування необхідності створення методичних рекомендацій для роботи

зі студентами педагогічного коледжу під час аудиторної та позааудиторної роботи, спрямованих на формування їхньої соціокультурної компетентності;

- впровадження авторських методичних рекомендацій щодо формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови.

Упровадження педагогічних умов формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови здійснювалося у процесі апробації поетапної методики реалізації педагогічних умов і було спрямоване на:

- обґрунтування змісту навчального процесу, який повинен мати міжпредметний характер й бути спрямованим на формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів;

- поєднання традиційних та інтерактивних технологій навчання у процесі формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови;

- організація варіативних форм навчальної та позааудиторної роботи зі студентами;

- формування потреби і здатності студентів спеціальності «Іноземна філологія» до самостійного вдосконалення соціокультурної компетентності та її застосування у професійному й особистісному вимірах.

Автор протягом усього періоду дослідження особисто брала участь у впровадженні розробленої поетапної методики реалізації педагогічних умов та структурно-функціональної моделі формування соціокультурної компетентності, організації та проведенні експериментальної роботи, працюючи викладачем кафедри іноземної філології Вінницького гуманітарно-педагогічного коледжу.

Дослідження проводилося з 2014 року до 2019 року і містило такі послідовні етапи: підготовчий, констатувальний, формувальний та контрольний.

На першому й другому етапі – підготовчому й констатувальному (2014 – 2015 рр.) – проводилися:

- аналітичний аналіз основних аспектів проблеми формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови з точки зору її розробленості в науковій літературі;

- обґрунтування основних цілей, ідей та конкретних завдань дослідження та педагогічного експерименту;

- діагностування і аналіз рівня соціокультурної компетентності студентів педагогічного коледжу;

- виявлення чинників, що впливають на формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної філології у системі педагогічного коледжу.

Під час проведення підготовчого етапу експерименту вивчався вітчизняний та зарубіжний досвід, що стосується діагностування досліджуваної якості. Метою констатувального експерименту було виявлення стану соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови на початку експерименту. Основними завданнями констатувального етапу педагогічного експерименту є:

- виявлення сучасного стану викладання іноземної мови в педагогічному коледжі, актуальних проблем формування соціокультурної компетентності студентів під час занять з іноземної мови;

- виявлення доцільності обґрунтування й впровадження педагогічних умов;

- виявлення педагогічних вимог до процесу формування соціокультурної компетентності в системі сучасного педагогічного коледжу;

- виявлення ставлення викладачів і студентів до впровадження інноваційних методів, спрямованих на формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови, в процес професійної підготовки майбутніх учителів.

На підготовчому етапі шляхом аналізу вступних випробувань, модульних контролів і семестрових екзаменів з іноземної мови та за результатами анкетування студентів і викладачів автором аналізувався стан мотивації студентів до вивчення іноземної мови та соціокультурної компетентності.

Основні методи дослідження на підготовчому етапі: теоретичний аналіз літератури за проблематикою дослідження, аналіз державних стандартів підготовки майбутніх учителів іноземної мови в системі педагогічного коледжу, навчальних планів і робочих програм, узагальнення педагогічного досвіду з використання різноманітних методів та умов формування соціокультурної компетентності. На основі проведеного аналізу в подальшому розроблялися теоретичні засади концепції дослідження, будувалася структурно-функціональна модель формування соціокультурної компетентності та педагогічні умови.

На другому етапі – констатувальному експерименті (2016 – 2017 рр.) – здійснювалося початкове діагностування рівня соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови. На підставі отриманих результатів теоретично обґрунтовано основні концептуальні підходи щодо створення педагогічних умов та структурно-функціональної моделі формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови в системі педагогічного коледжу, розроблялися робочі програми, програма спецкурсу та програма проведення формувального етапу педагогічного експерименту, доповнення до навчальних посібників, методичні рекомендації.

Завданнями етапу педагогічного експерименту були:

- пошук різноманітних організаційних форм, методичних прийомів та педагогічних умов ефективного формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови;

- пошук оптимальних шляхів ефективного впровадження пропонованих педагогічних умов у систему підготовки майбутнього вчителя іноземної мови, розроблення поетапної методики реалізації педагогічних умов формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови.

На третьому етапі проводився формувальний етап експерименту. Формувальний експеримент – це метод активного впливу на досліджуваного, що сприяє його психічному розвитку та особистісному зростанню [260, с. 212]. Виникнення формувального експерименту пов'язане з ім'ям Л. Виготського,

який у першій половині ХХ століття вивчав процеси цілеспрямованого формування психічних процесів [123, с. 23]. Подальше використання формувальних дослідницьких процедур (Л. Венгер, П. Гальперін, Г. Костюк, О. Леонтьєв) пов'язано із з'ясуванням впливу перебудови певних характеристик навчального процесу на властивості учнів. Особливу роль формувальний експеримент відіграє у системі розвиваючого навчання (В. Давидов, Д. Ельконін, О. Дусавицький, С. Максименко, В. Рєпкін), у якому за його допомогою здійснюється проектування та моделювання змісту психологічних новоутворень, психолого-педагогічних засобів і шляхів їх формування. У межах формувального експерименту здійснюється не тільки констатація особливостей, а й їх активне моделювання та відтворення, що дає змогу розкрити їх сутність та причини виникнення [157, с. 140]. Саме таке моделювання ми здійснювали.

На третьому етапі – формувальному експерименті (2016 – 2017 рр.) – здійснювалося впровадження розробленої методики реалізації педагогічних умов та структурно-функціональної моделі формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови, проводився моніторинг впливу розробленої моделі на основні складові соціокультурної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови.

Мета проведеного автором формувального експерименту полягала в реалізації розробленої поетапної методики реалізації педагогічних умов та структурно-функціональної моделі формування соціокультурної компетентності в процесі підготовки майбутнього вчителя іноземної мови. Основні завдання формувального етапу педагогічного експерименту, це:

- впровадження розроблених педагогічних умов та структурно-функціональної моделі формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови;
- підвищення і розвиток мотивації студентів, яка спрямована на формування інтересу до іноземної мови, майбутньої професійної діяльності та соціокультурної компетентності;

- підтвердження впливу розроблених підходів: особистісно-орієнтованого, діяльнісного, компетентнісного та інших на розвиток соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови;

- підтвердження впливу застосованих педагогічних умов на рівень соціокультурної компетентності студентів напряму підготовки «Іноземна філологія».

Основними напрямами роботи на цьому етапі були чітка фіксація змін у процесі навчання за допомогою діагностичних методів (тестування, анкетування, експертної оцінки, самооцінки тощо), обробка отриманих даних методами математичної статистики та розробка методичних рекомендацій з впровадження педагогічних умов і структурно-функціональної моделі у навчальний процес педагогічних коледжів.

Перевірка теоретичних висновків, їх корекція та уточнення, аналіз та узагальнення результатів дослідження здійснювалися у рамках контрольного експерименту (2017 – 2019 рр.). Його метою є опрацювання отриманих результатів та підтвердження правильності гіпотези дослідження. Зміст цього етапу: опрацювання та осмислення отриманих даних; опис ходу експерименту; узагальнення результатів і співвіднесення їх з метою та завданнями педагогічного експерименту; визначення практичної значущості результатів та формулювання висновків; оформлення дисертаційної роботи. Основні методи: теоретичний аналіз, синтез, систематизація, порівняльний аналіз та узагальнення матеріалів дослідження, методи наочного представлення результатів.

3.2. Діагностика стану сформованості соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови

Метою констатувального етапу педагогічного експерименту було виявлення у студентів педагогічного коледжу, майбутніх учителів іноземної мови, початкового рівня соціокультурної компетентності як складного, цілісного, індивідуально-психологічного, інтегративного утворення, що поєднує соціокультурні знання, особистісне ставлення до іншомовних культур, дає змогу успішно спілкуватися з їхніми представниками, почуватися впевнено та комфортно в іншомовному соціокультурному середовищі завдяки володінню способами застосування іноземної мови; характеризує теоретичну і практичну готовність до соціокультурної діяльності й розвитку відповідних якостей в учнів під час вивчення іноземної мови.

Констатувальний експеримент проводився на базі педагогічних коледжів: м. Вінниця (Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж), м. Коростишів (Коростишівський педагогічний коледж імені І. Я. Франка), м. Умань (Уманський гуманітарно-педагогічний коледж імені Т. Г. Шевченка), м. Білгород-Дністровський (Білгород-Дністровське педагогічне училище), м. Чортків (Чортківський гуманітарно-педагогічний коледж імені Олександра Барвінського), м. Балта (Балтське педагогічне училище) зі студентами першого та четвертого та п'ятого (випускного) курсів.

Мета і завдання експериментально-дослідної роботи зумовили використання такої сукупності методів дослідження, які передбачали як комплексне визначення рівнів сформованості соціокультурної компетентності, так і оцінку її окремих компонентів: спостереження й аналіз результатів навчальної, позааудиторної та самостійної діяльності студентів, їхньої діяльності під час педагогічної практики, метод незалежних характеристик, робота з навчальною та звітною документацією, методи самооцінки, тестування, експертне оцінювання, анкетування, методи математичної статистики.

На констатувальному етапі дослідження здійснювалася розробка методик дослідження, визначення початкового рівня соціокультурної компетентності студентів першого курсу та рівня соціокультурної компетентності студентів четвертого й п'ятого, випускного курсів, підбір контрольної та експериментальної груп студентів. Результати дослідження соціокультурної компетентності студентів першого курсу важливі для порівняння даних після формувального етапу педагогічного експерименту, а результати студентів четвертого курсу потрібні нам для з'ясування ефективності традиційної системи підготовки майбутнього вчителя іноземної мови у педагогічному коледжі стосовно формування соціокультурної компетентності, виявлення причини можливих недоліків у цьому процесі для більш ефективного планування методики формувального експерименту.

До складу експериментальної групи, що нараховувала 197 особу, увійшли студенти зазначених вище коледжів спеціальностей «Іноземна філологія». До контрольної групи, кількістю 199 осіб, увійшли студенти тих самих коледжів аналогічних спеціальностей. Контрольні та експериментальні групи (Додаток 3) підбиралися таким чином, кількість студентів початкового, базового, достатнього та високого рівнів соціокультурної компетентності була приблизно однаковою.

На початковому етапі дослідно-експериментальної роботи були визначені завдання, які конкретизували поставлену мету, зокрема:

- підібрати та розробити діагностичні методики для визначення рівнів соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови;
- вивчити стан підготовленості педагогів до формування досліджуваного поняття;
- виявити рівні соціокультурної компетентності у студентів педагогічних коледжів.

Відповідно до визначених критеріїв і показників було підібрано комплекс методик діагностування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови: спостереження, анкетування, методика «Мотивація навчання у

ЗВО» Т. Ільїної, методика вивчення мотивів навчальної діяльності (модифікація А. Реана, В. Якуніна), метод експертних оцінок.

Для визначення рівня загальних знань про компетентність та соціокультурну компетентність було використано анкетування студентів першого курсу (Додаток Г).

Як засвідчив аналіз відповідей студентів-першокурсників, поняття «компетентність» чи «компетентна людина» вони розуміють як: навички, якими володіє особистість – 13 % респондентів, освічена людина – 24,1 %, людина, яка має знання і досвід – 41, 4 % опитаних, знання та вміння – 21,5 %.

Соціокультурну компетентність переважна більшість студентів першого курсу (майже 82 %) ототожнює зі знаннями з культурології; 16, 4 % опитаних студентів ототожнюють досліджуване поняття з ерудованістю вчителя іноземної мови в своєму предметі та інших суміжних предметах, а 1,6 % опитаних – з креативністю.

На запитання про важливість формування соціокультурної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови 56 % студентів відповіли, що це є важливим, а 31 % – вкрай важливим; не змогли визначитися 11 % студентів.

Відповідаючи на запитання анкети про предмети, які, на їхню думку, мають найбільший потенціал у формуванні соціокультурної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови, більшість опитаних – 73 % – назвали іноземну мову.

Цікавими виявилися відповіді студентів на п'яте запитання анкети про шляхи підвищення ефективності формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови. Частина опитаних (38 %) вважає, що все залежить від викладачів, оскільки саме вони можуть цікаво, доступно подавати навчальний матеріал, організовувати спілкування студентів з носіями мови тощо; а частина (51 %) опитаних вважає, що їм самим варто проявляти активність і бути цілеспрямованим, більше часу приділяти фаховим предметам тощо.

Варто зазначити, що опрацювання отриманих відповідей здійснювалося у відповідності до визначених нами показників соціокультурної компетентності й оцінювалося 2, 3, 4 або 5 балами відповідно до шкали:

2 бали: початковий рівень, низький рівень прояву того чи іншого показника соціокультурної компетентності;

3 бали: базовий рівень, поверхневе розуміння сутності тих чи інших ознак соціокультурної компетентності;

4 бали: достатній рівень: загалом правильне розуміння сутності соціокультурної компетентності, інколи з допомогою викладача;

5 балів: високий рівень, повноцінне розуміння різних аспектів соціокультурної компетентності.

Аналіз відповідей на проведене анкетування і узагальнення одержаної інформації засвідчили такі рівні соціокультурної компетентності студентів:

- високий рівень виявили 23 студенти (6,6 % респондентів);
- достатній рівень – 46 студентів (13,1 % респондентів);
- базовий рівень – 156 студентів (44,6 % респондентів);
- початковий рівень – 125 студентів (35,7 % респондентів).

З метою отримання даних стосовно знань студентів про наявність якостей майбутнього вчителя іноземної мови, які визначають його соціокультурну компетентність, було реалізовано методику ранжування якостей (Додаток 3).

У процесі оброблення результатів був визначений індекс значущості кожної із запропонованих якостей у контрольних та експериментальних групах за формулою: $I_i = \frac{\sum_i}{n}$, де i – порядковий номер якості, що ранжується, I_i – індекс значущості якості, а $\sum_i$ – сума балів за цим індикатором, n – кількість студентів у групі (для контрольної групи $n = 199$, для експериментальної – 197). Результати ранжування якостей подано в Додатку 6.

Аналіз відповідей студентів як контрольних, так і експериментальних груп засвідчив, що найбільше рангове місце отримали працелюбність й комунікативність. На другій позиції в ієрархії якостей майбутніх учителів іноземної мови була, безперечно, професійно необхідна особистісна якість

педагога – любов до дітей. Примітно, що соціальна активність та толерантність, що є показниками соціокультурної компетентності, знаходяться на сьомій та восьмій (у контрольних групах) та на шостій і восьмій (в експериментальних групах) позиціях. Стосовно визначення рівня даної якості у себе, то більшість студентів (73,4 %) зазначала нижчий показник. Вважаємо, що в даному випадку мали місце чесність та самокритичність майбутніх учителів іноземної мови.

У контексті дослідження важливо було з'ясувати рівень сформованості як соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови загалом, так і за окремими компонентами.

Так, зокрема, для отримання результатів початкового діагностування необхідно було виявити рівень сформованості таких показників мотиваційно-ціннісного критерію, як: мотивація в оволодінні та майбутньому використанні в педагогічній практиці соціокультурних знань; потреба у формуванні соціокультурної компетентності; усвідомлення значення соціокультурної компетентності для майбутньої професійної діяльності; толерантне й емоційне ставлення до представників різних етнічних груп, носіїв різних мов і культур.

Частково ми отримали ці результати методом анкетування. Додатково використовували методи спостереження та експертних оцінок. У таблиці 3.6 подано рівні сформованості соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови на початку експерименту (в абсолютних числах, %) за аксіологічним компонентом.

Таблиця 3.4

Рівні сформованості соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови на початку експерименту (в абсолютних числах, %) за аксіологічним компонентом

Групи	Рівні соціокультурної компетентності							
	Високий		Достатній		Базовий		Початковий	
	осіб	%	осіб	%	осіб	%	осіб	%
Контрольна	9	4,5	23	11,7	88	44,1	79	39,7
Експери- ментальна	10	5,3	19	9,9	94	47,4	74	37,4

Як видно з таблиці 3.6, до експерименту в ЕГ було 37,7 % студентів з початковим рівнем соціокультурної компетентності за вказаним критерієм, в КГ – 39,7 %; з базовим рівнем в ЕГ було 47,4 % студентів, а в КГ – 44,1 %; з достатнім рівнем в ЕГ було 9,9 %, а у КГ – 11,7 %; високі результати продемонстрували в ЕГ 5,3 %, тоді, як в КГ – 4,5 %.

Якісний аналіз отриманих даних засвідчив, що значна частина опитаних мають низький рівень мотивації в оволодінні та майбутньому використанні в педагогічній практиці соціокультурних знань; вони не бачать поки що потреби у таких знаннях, не розуміють їхньої значущості для майбутньої професійної діяльності. Тому, звісно, вказані студенти не відчують потреби у формуванні соціокультурної компетентності; вони ніколи не замислювалися над цією проблемою і не ставили собі такого завдання. Варто зазначити інколи не зовсім толерантне ставлення студентів до представників різних етнічних груп, носіїв різних мов і культур. Це ми помітили, спостерігаючи за майбутніми вчителями як під час спеціально створених педагогічних ситуацій, так і під час бесід, екскурсій, «круглих столів», на яких вони мали змогу відверто висловлюватися з тих чи інших питань, не хвилюючись про те, що їх неправильно зрозуміють. Варто зазначити, що ми завжди під час експерименту намагалися створити атмосферу довіри, підтримки, розуміння.

На рисунку 3.1 отримані результати початкової діагностики соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови за мотиваційно-ціннісним критерієм можна побачити наочно.

Для отримання результатів початкового діагностування також необхідно було виявити рівень сформованості таких показників інформаційно-когнітивного критерію, як: соціокультурні знання, рівень обізнаності з національно-культурними особливостями носіїв української та іноземних мов; володіння знаннями про особливості здійснення ефективної комунікації в мультинаціональному середовищі; готовність використовувати соціокультурні знання в професійній педагогічній діяльності.

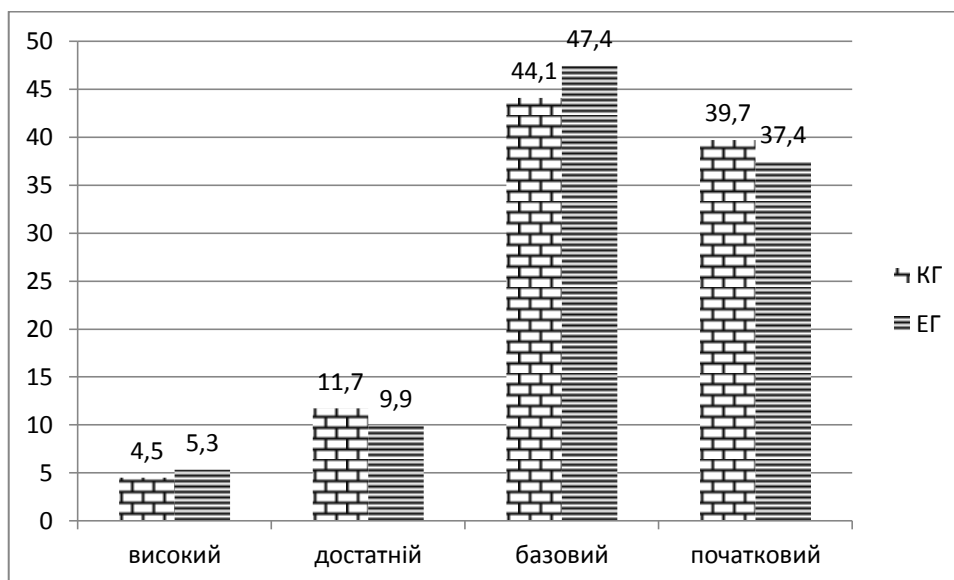

Рис. 3.1. Результати початкової діагностики соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови за мотиваційно-ціннісним критерієм

У таблиці 3.7 подано рівні сформованості соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови на початку експерименту (в абсолютних числах, %) за інформаційно-когнітивним критерієм.

Таблиця 3.7

Рівні сформованості соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови на початку експерименту за лінгвокультурологічним компонентом (в абсолютних числах, %)

Групи	Рівні соціокультурної компетентності							
	Високий		Достатній		Базовий		Початковий	
	осіб	%	осіб	%	осіб	%	осіб	%
Контрольна	13	6,7	20	10,1	68	34,1	98	49,1
Експериментальна	13	6,4	24	12,3	64	32,7	96	48,6

Як видно з таблиці 3.7, до експерименту в ЕГ було 48,6 % студентів з початковим рівнем соціокультурної компетентності за вказаним критерієм, в КГ – 49,1 %; з базовим рівнем в ЕГ було 32,7 % студентів, а в КГ – 34,1 %; з достатнім рівнем в ЕГ було 12,3 %, а в КГ – 10,1 %; високі результати продемонстрували в ЕГ 6,4 %, в КГ – 6,7 %.

Маємо зазначити такі якісні характеристики початкової діагностики за вказаним критерієм: переважна більшість студентів (близько 80 %) продемонструвала недостатність соціокультурних знань, низький рівень обізнаності з національно-культурними особливостями носіїв іноземної мови і, що нас особливо здивувало, української мови; студенти виявилися мало обізнаними щодо особливостей здійснення ефективної комунікації в мультинаціональному середовищі й зовсім не готовими використовувати соціокультурні знання у майбутній професійній педагогічній діяльності.

На рисунку 3.2 отримані результати початкової діагностики соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови за інформаційно-когнітивним критерієм можна побачити наочно.

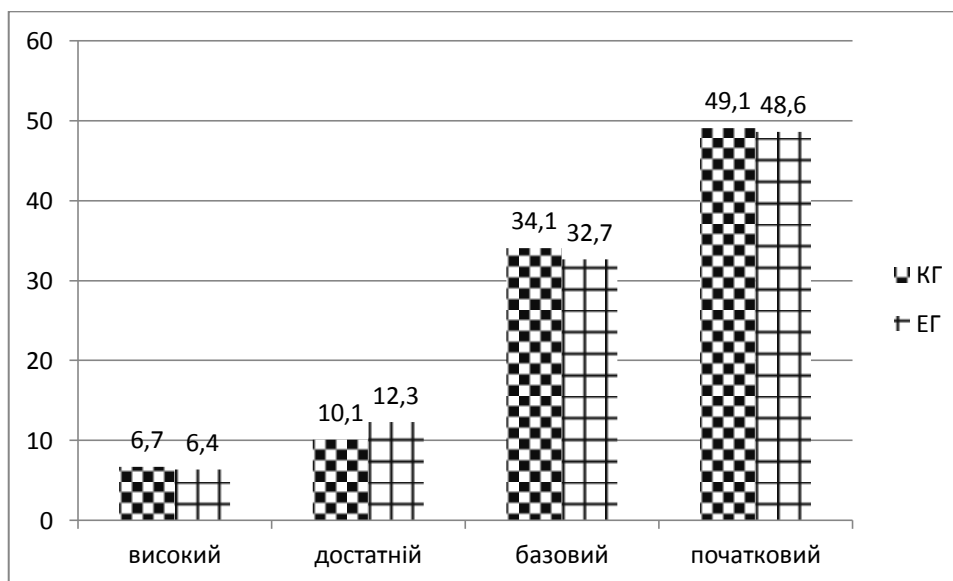

Рис. 3.2. Результати початкової діагностики соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови за інформаційно-когнітивним критерієм

Показниками діяльнісно-поведінкового критерію соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови, за якими відбувалося діагностування, були такі: уміння та навички використання соціокультурних знань у конкретних соціально-мовленнєвих ситуаціях; навички організації соціокультурної діяльності зі школярами; досвід спілкування в полікультурному середовищі; рефлексія щодо результатів власної соціокультурної діяльності.

У таблиці 3.8 подано рівні сформованості соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови на початку експерименту (в абсолютних числах, %) за діяльнісно-поведінковим критерієм.

Таблиця 3.8

Рівні сформованості соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови на початку експерименту за практично-комунікативним компонентом (в абсолютних числах, %)

Групи	Рівні соціокультурної компетентності							
	Високий		Достатній		Базовий		Початковий	
	осіб	%	осіб	%	осіб	%	осіб	%
Контрольна	17	8,4	27	13,4	84	42,5	71	35,7
Експериментальна	18	9,3	23	11,7	89	45	67	34

Як видно з таблиці 3.8, до експерименту в ЕГ було 34 % студентів з початковим рівнем соціокультурної компетентності за вказаним критерієм, в КГ – 35,7 %; з базовим рівнем в ЕГ було 45 % студентів, а в КГ – 42,5 %; з достатнім рівнем в ЕГ було 11,7 %, а в КГ – 13,4 %; високі результати продемонстрували в ЕГ 9,3 %, у КГ – 8,4 %.

Варто також відзначити невміння та відсутність навичок у студентів використовувати соціокультурні знання у конкретних соціально-мовленнєвих ситуаціях. Ці ситуації, як вже зазначалося вище, або спеціально створювали, або брали з життя (фрагменти кінофільмів тощо). Спостереження за студентами

під час педагогічної практики засвідчили загалом відсутність навичок організації соціокультурної діяльності зі школярами, що свідчить про необхідність організації цілеспрямованої роботи у цьому напрямі. Студенти також мають недостатній досвід спілкування у полікультурному середовищі й нездатні до рефлексії (без сторонньої допомоги) щодо результатів власної соціокультурної діяльності.

На рисунку 3.3 отримані результати початкової діагностики соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови за діяльнісно-поведінковим критерієм можна побачити наочно.

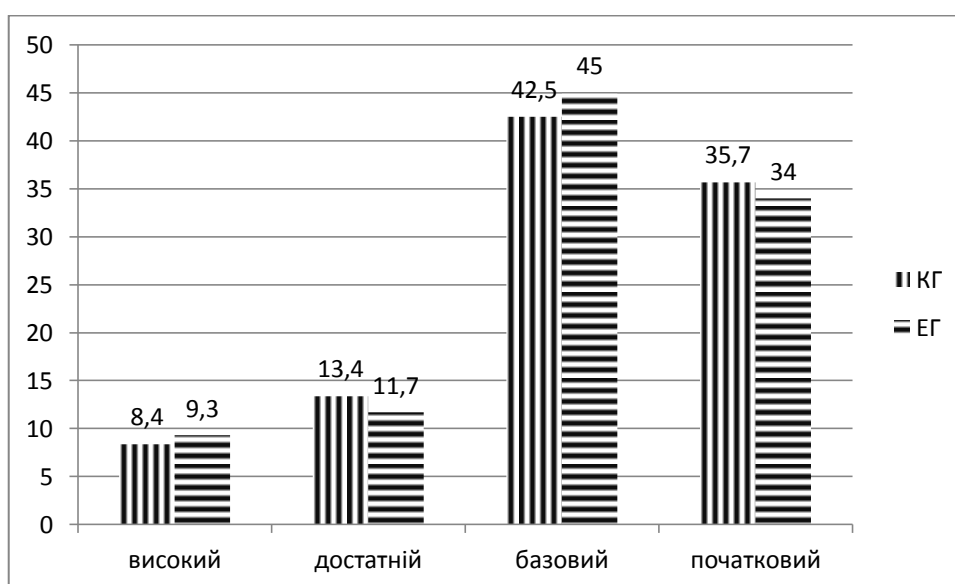

Рис. 3.3. Результати початкової діагностики соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови за діяльнісно-поведінковим критерієм

У таблиці 3.9 подано узагальнені результати сформованості соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови на початку експерименту (в абсолютних числах, %).

Як видно з таблиці 3.9, у якій подано узагальнені результати початкової діагностики за трьома критеріями, до експерименту в ЕГ було 40,4 % студентів з початковим рівнем соціокультурної компетентності, в КГ – 41,4 %; з базовим рівнем в ЕГ було 41,5 % студентів, а в КГ – 40,2 %; з достатнім рівнем в ЕГ було 11,1 %, а в КГ – 11,7 %; з високим рівнем в ЕГ 7 %, у КГ – 6,7 %.

Таблиця 3.4

Узагальнені результати рівнів сформованості соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови на початку експерименту (в абсолютних числах, %)

Групи	Рівні							
	Високий		Достатній		Базовий		Початковий	
	осіб	%	осіб	%	осіб	%	осіб	%
Контрольна	17	8,5	26	13	77	38,7	79	39,7
Експериментальна	18	9,1	26	13,2	77	39,1	76	38,6

На діаграмі (рисунку 3.4) подано узагальнені результати початкової діагностики соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови. Детальніше результати контрольних та експериментальних груп подано в Додатку І.

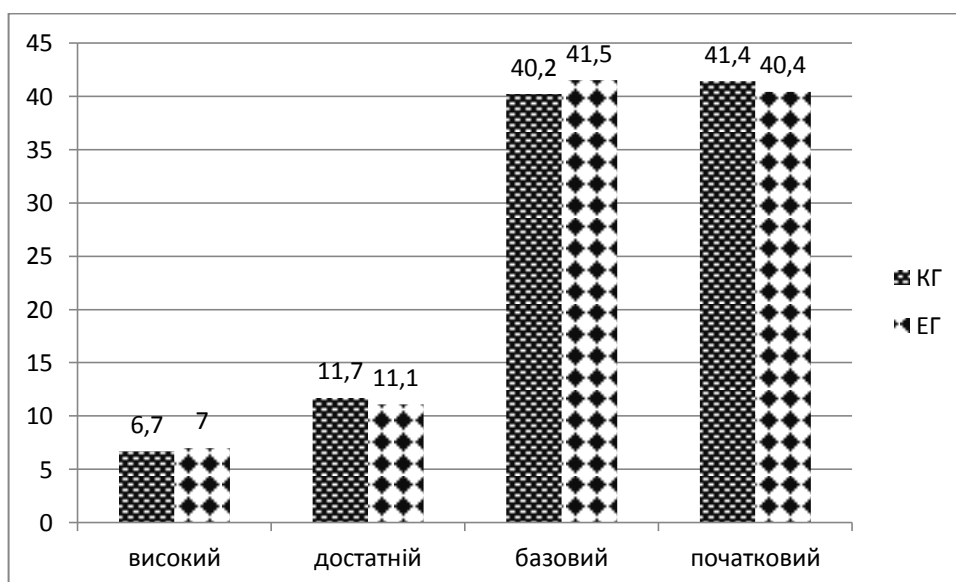

Рис. 3.4. Узагальнені результати початкової діагностики соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови.

Як видно з рисунка 3.4, до експерименту в експериментальній і контрольній групах рівень соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови був майже ідентичний.

Водночас ми проводили анкетування студентів випускних курсів (4-го та 5-го) педагогічних коледжів на базі яких проводилося експериментальне дослідження, яке показало такі результати.

На запитання «Як ви розумієте поняття «компетентність»?» 73 % респондентів дали поверхневу відповідь, обмежившись лише однією складовою компетентності, а саме – знаннями: «... – це знання свого предмета (для вчителя) або просто знання своєї професії, всіх її деталей». 15 % студентів 4-го курсу ототожнюють поняття «компетентність» з авторитетністю. Дещо ширше розуміння поняття «компетентність» як набуту здатність людини в процесі навчання, яка складається із знань, досвіду, що можуть реалізовуватися на практиці, дали 8 % опитаних. І, нарешті, 4 % студентів 4-го курсу – майбутніх учителів іноземної мови – показали фрагментарне уривчасте розуміння досліджуваного поняття. Прикладом відповіді, які ми відносимо до цих чотирьох відсотків, може бути така: «Правильність, методичність, точність, обізнаність».

На друге запитання анкети про сутність поняття соціокультурної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови також переважна більшість опитаних (81 %) дала поверхневу відповідь, як обізнаність з країною тієї мови, що вивчається, її звичаями і традиціями. 7 % ототожнюють соціокультурну компетентність з комунікативними здібностями чи вміннями, як забезпечення успішного спілкування майбутнього вчителя з представниками іншомовної культури. 5 % студентів повторили свою відповідь на перше запитання: «Сутність соціокультурної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови в тому, що вчитель повинен бути добре обізнаний у своїй сфері діяльності». 4% від загального числа опитаних не пов'язують досліджуване поняття з діяльністю вчителя: «Це вміння застосувати знання про країну для досягнення порозуміння з її представниками». 3 % студентів не змогли дати відповідь на запитання.

Незважаючи на незадовільне, на нашу думку, розуміння студентами-випускниками – майбутніми учителями іноземної мови – змісту поняття

«компетентність» та «соціокультурна компетентність», 25,4 % опитаних при відповіді на третє запитання анкети зазначили, що формування соціокультурної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови в педагогічному коледжі є дуже важливим, і 74,6 % – важливим. Варіант «не дуже важливим» та «неважливим» не обрав жоден студент.

Під час відповіді на четверте запитання стосовно предметів, які мають найбільший потенціал у формуванні соціокультурної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови, студенти зазначали очевидні предмети: культурологію, світову літературу, практичний курс англійської мови, лексикологію, історію, країнознавство у різних варіаціях. Лише один предмет – культурологію або країнознавство у відповіді на це запитання зазначили 6,9 % респондентів. Студентів, які б не дали відповідь на це запитання, не виявлено.

Метою шостого запитання було з'ясування глибини усвідомлення студентами необхідності ефективного здійснення процесуального компонента педагогічної діяльності під час викладання предмета з метою формування соціокультурної компетентності, а не лише змістового. Вважаємо, що випускники, які мають знання з психолого-педагогічних дисциплін і пройшли різні види педагогічної практики, повинні мати достатній рівень професійної компетентності для відповіді на дане запитання. Проте, з відповіддю на це запитання анкети у студентів виникли певні складнощі. Фактично жоден з них не зміг повноцінно відповісти на нього. 21% студентів зазначив предмет, тему заняття, і інтуїтивно зазначали: «Під час вивчення цієї теми буде формуватися, когнітивний компонент соціокультурної компетентності»; 63 % зазначали лише предмет і тему, а 16 % респондентів взагалі не дали відповідь на це запитання.

Дублюванням цієї відповіді була відповідь на запитання: «Наведіть приклад теми з іноземної мови, зазначте методи, прийоми, підходи, за допомогою яких вчителю середньої школи вдасться сформувати конкретний компонент соціокультурної компетентності», тому не будемо зупинятися на її аналізі.

Стосовно відповіді на запитання анкети про підвищення ефективності формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови в умовах коледжу переважна більшість студентів (67,3 %) називали такі форми, методи та прийоми роботи, які сприяють підвищенню рівня знань з іноземної мови: «проводити заходи англійською, зробити тиждень спілкування тільки англійською мовою», «запрошувати носіїв мови для спілкування зі студентами», «додати цікаві способи вивчення», «проводити екскурсії», «показувати відео з країн, мову яких ми вивчаємо»; «більше годин виділити для предмета країнознавство» – 5,7 %; 8,1 % студентів відповідали загальними фразами: «Більше розповідати про те, що буде впливати на соціокультурну компетентність» тощо. Відповіді близько 6,4 % респондентів відрізнялися творчим підходом: «збільшити взаємодію студентів з представниками іншої країни, носіями мови, подорожі за підтримки коледжу до країн, мови яких вивчаються». А 12,5 % опитаних умовою підвищення ефективності формування соціокультурної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови в умовах коледжу бачать зміну стилю спілкування викладачів зі студентами. У своїх анкетах ці студенти зазначають у категоричній формі: «Змінити підхід до організації процесу навчання. Прислухатися до студентів».

Стосовно відповіді на п'яте запитання анкети відповіді студентів розділилися таким чином: 34,6 % респондентів вважають, що найефективніше формуванню соціокультурної компетентності майбутнього вчителя сприяють аудиторні заняття. Головним аргументом більшості студентів було те, що на занятті викладач пояснить все, що потребує студент. 25,4 % студентів зазначили, що це позааудиторна робота, тому що заняття, на їхню думку, мають проводитися не лише в аудиторіях і за традиційною програмою. 21,8 % опитаних обрали самостійну роботу і акцентували на тому, що головним у питанні формування соціокультурної компетентності є самовдосконалення та саморозвиток самої людини, оскільки за їхньої відсутності інші форми роботи будуть або ж неефективними, або малоефективними. 14,7 % респондентів обирали як аудиторну, так і позааудиторну роботу. Ще 3,5 % студентів, на нашу

думку, ухилилися від відповіді з невідомої причини, написавши: «соціокультурна компетентність повинна формуватися у комплексі».

З метою ефективнішого планування роботи під час формувального експерименту було проведено анкетування викладачів іноземної мови (англійської) педагогічних коледжів. Всього в анкетуванні взяли участь 38 викладачів.

Перше запитання. 61,5 % викладачів зазначили, що формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови є дуже важливим і 38,5 % – важливим. Варіант в) «не дуже важливий» та г) «неважливий» не обрав жоден викладач.

Друге запитання. Викладачі зазначали серед предметів, які мають найбільший потенціал у формуванні соціокультурної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови, історію англomовних країн, країнознавство, лексикологію, стилістику, культурологію, соціологію, предмети філологічного напрямку.

У відповіді на третє запитання: «Чи вважаєте ви достатнім формування соціокультурної компетентності в межах програми коледжу під час вивчення майбутнім учителем іноземної мови?» переважна більшість викладачів (76,3 %) зазначала, що є достатнім, проте варто більше годин і уваги приділяти дисциплінам лінгвокраїнознавчого напрямку. 15, 6 % викладачів зазначали, що формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови залежить не лише від програмного матеріалу, а й від особистості викладача та його педагогічної майстерності. Цілком погоджуємося з такою відповіддю. І ще 8,1 % респондентів зазначали, що в межах програми формування соціокультурної компетентності вважають недостатнім, оскільки задля ефективності цього процесу потрібно студентам мати можливість спілкуватися з носіями мови, відвідати англomовні країни, прослуховувати вебінари.

У формуванні соціокультурної компетентності (відповідь на четверте запитання анкети) викладачі коледжів користуються переважно електронними

підручниками, відео з British Council, Youtube, автентичними текстами, відеоматеріалами, використовують газетні статті, афоризми, прислів'я, приказки та інше. Спостереження за роботою на заняттях підтвердили ці відповіді.

З текстами соціокультурної тематики викладачі орієнтують студентів на таку роботу: знаходити в текстах культуро- і країнознавчу інформацію, систематизувати її, зіставляти з феноменами рідної культури, оволодівати типовими формами і формулами мовленнєвого етикету, правилами і нормами спілкування, користуватися лінгвокраїнознавчими словниками та довідковими виданнями, написання власних творів-роздумів на основі прочитаного тексту, дискусії, читання, переклад та аналіз мовних явищ, прослуховування текстів та перевірка розуміння почутого, письмове відтворення прослуханого тексту, вибіркове читання, складання діалогів, творчі завдання з пошуком додаткової інформації, стилістичний аналіз тексту, визначення теми, основної думки, почуттів автора, аналіз відео тощо.

У відповіді на шосте запитання анкети викладачі зазначали, що для формування соціокультурної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови використовують метод проектів, пошуковий метод, рольові ігри, презентації, бесіди, вправи творчого характеру, розучування та розігрування діалогів і полілогів, створення мовленнєвих ситуацій, інтерактивних методів, створення ситуативної взаємодії, підготовку доповідей про країну і культуру виучуваної мови, драматизацію діалогів, написання листів зарубіжному другові, залучення студентів до позаурочних виховних заходів.

Діагностування соціокультурної компетентності, як стало помітно з відповіді на сьоме запитання анкети, викладачі проводять, як правило, опосередковано за допомогою спостереження, бесід, анкетування, переказу з творчим завданням, творів на задану тему, написання есе, під час перевірки розуміння текстів для читання і аудіювання, рольових ігор, написання листів, аналізу письмових та усних відповідей студентів. Також під час відповіді на це запитання викладачі коледжів зазначали, що, на жаль, на сьогодні відсутній

інструментарій визначення динаміки розвитку соціокультурної компетентності як окремої особистісної цілісності.

Способами підвищення ефективності формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови в умовах коледжу викладачі бачать: залучення іноземних вчителів з англomовних країн для проведення тренінгів та семінарів для студентів; забезпечення сучасною літературою, відео- та аудіозаписами; проведення занять зі збільшеною соціокультурною забарвленістю; сприяння розвитку громадянської компетентності під час дебатів; перегляд традиційних ролей викладача та студентів під час навчального процесу, залучення студентів до співпраці; використання соціокультурних компонентів як обов'язкового фактора під час проведення занять; запровадження спецкурсу з формування соціокультурної компетентності; переорієнтація викладання іноземної мови з інформативного на проблемно-орієнтоване; наявність технології формування соціокультурної компетентності.

Отже, незважаючи на те, що викладачі коледжу здійснюють на заняттях з іноземної мови доволі серйозну роботу з використанням автентичних текстів, аудіо- та відеоматеріалів, різноманітних сучасних методів навчання, анкетування студентів випускних курсів засвідчило недостатній рівень соціокультурної компетентності згідно з сучасними суспільними вимогами до особистості вчителя. Як зазначали викладачі в індивідуальних бесідах, поясненням такого протиріччя може бути відсутність доцільної технології формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови.

Отже, проведене дослідження (констатувальний етап експерименту) засвідчило недостатній рівень соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови і підтвердило необхідність розроблення і впровадження у навчальний процес педагогічних коледжів педагогічних умов та структурно-функціональної моделі формування соціокультурної компетентності студентів, що забезпечать високий рівень професійної

компетентності та конкурентоспроможність у майбутній педагогічній діяльності.

Мета проведеного автором формувального етапу експерименту полягала в реалізації педагогічних умов формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови та апробації розробленої структурно-функціональної моделі. Апробація авторської методики реалізації педагогічних умов, яка здійснена на цьому етапі, повинна забезпечити створення сприятливого освітнього середовища для ефективної реалізації представленої структурно-функціональної моделі в процесі аудиторної та позааудиторної роботи зі студентами.

Основними завданнями формувального етапу педагогічного експерименту є такі:

- підвищення і розвиток позитивної мотивації до опанування студентами соціокультурним змістом іноземної мови;
- поглиблення знань про українську та культуру країн, мова яких вивчається;
- формування умінь використовувати знання соціокультурного характеру.

У процесі підготовки до проведення формувального етапу педагогічного експерименту ми намагалися забезпечити: цілісність знань студентів про країну, мова якої вивчається, шляхом інтеграції змісту навчання з різних предметів; спрямованість на міжкультурну комунікацію, шляхом моделювання ситуацій реального іншомовного спілкування; системний підхід до процесу формування соціокультурної компетенції; посилення соціокультурного аспекту відбору текстів для навчання іноземної мови.

Завданням формувального експерименту як важливого етапу нашого дослідження була перевірка ефективності прогнозованої моделі, згідно з якою напрями вдосконалення навчального процесу з іноземної мови визначено так:

- системна і послідовна реалізація у навчальному процесі міжпредметних зв'язків іноземної мови щодо країнознавчої інформації;
- доповнення текстотеки чинних підручників з іноземної мови текстами з

достатнім соціокультурним потенціалом і організація комплексної роботи з ними на занятті з метою поглиблення соціокультурних знань майбутніх учителів іноземної мови;

- проблемно-тематична організація предметного змісту спілкування як на заняттях з іноземної мови, так і в позааудиторній діяльності як моделі реальної комунікації з носіями мови, що вивчається;

- збагачення інтерактивних форм роботи на занятті, наближення їх до реального спілкування;

- послідовне введення до мовлення студентів різноманітних формул мовленнєвого етикету, ситуаційних кліше, притаманних носіям мови, що вивчається.

Експериментальна перевірка здійснювалась на заняттях англійської мови та під час позааудиторної роботи в 2016/2017 навчальному році. Експериментальні заняття проводили як вчителі англійської мови, так і експериментатор (автор дослідження).

Формувальний експеримент проводився зі студентами 2 курсу спеціальності «Іноземна філологія» в кількості 197 осіб. Навчання зі студентами контрольних груп (199 осіб.) здійснювалось за чинними підручниками, посібниками та програмами, кількість занять для обох груп була однаковою. Однаковим був і обсяг навчального матеріалу. У контрольних групах робота з формування соціокультурної компетенції будувалася відповідно до структури навчального процесу, що склалась у сучасній педагогічній практиці педагогічного коледжу. В експериментальних групах навчання здійснювалось відповідно до авторської структурно-функціональної моделі та розробленої методики реалізації педагогічних умов формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови. Під час застосування експериментальної методики використовувалися теми чинної програми, матеріали пропонованих посібників і підручників, який доповнювався іншими необхідними текстами, видами завдань, яких бракує для здійснення формування соціокультурної компетенції відповідно до

експериментальної моделі цього процесу.

Отже, перевірка педагогічних умов формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови в умовах коледжу здійснювалася з допомогою розробленої нами експериментальної методики реалізації педагогічних умов у три етапи, як показано в розробленій структурно-функціональній моделі.

Перший етап формувального експерименту – *стимуляційно-мотиваційний*. Він був спрямований, передусім, на вироблення мотивації до процесу формування соціокультурної компетентності, адаптації студентів до умов експерименту.

Метою стимуляційно-мотиваційного етапу був розвиток показників показників мотиваційно-ціннісного критерію, а саме: мотивації в оволодінні та майбутньому використанні в педагогічній практиці соціокультурних знань; потреби студентів у формуванні соціокультурної компетентності; усвідомлення значення соціокультурної компетентності для майбутньої професійної діяльності; толерантного й емоційного ставлення до представників різних етнічних груп, носіїв різних мов і культур.

На цьому етапі для студентів експериментальної групи було прочитано *спецсемінар* «Соціокультурна компетентність майбутніх учителів іноземної мови», який мав на меті дати загальні теоретичні знання студентам у сфері досліджуваного явища.

Студенти експериментальної групи працювали над такими темами: «Сутність поняття «соціокультурна компетентність»»; «Чинники, що сприяють розвитку соціокультурної компетентності особистості»; «Професійно-ціннісні орієнтації майбутніх учителів іноземної мови щодо соціокультурної компетентності»; «Структурні компоненти та критерії соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови»; «Методи діагностування (та самодіагностування) соціокультурної компетентності»; «Психолого-педагогічний тренінг сприяння розвитку соціокультурної компетентності

особистості»; «Форми, методи, прийоми розвитку соціокультурної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови».

Майбутні учителі іноземної мови оволоділи теоретичною інформацією спецсемінару, відвідали практичні заняття, на яких вони мали змогу оволодіти відповідними вміннями і навичками, зокрема щодо застосування діагностичних методів тощо.

Також мета поглиблення базових країнознавчих, лінгвокраїнознавчих і соціокультурних складових досліджуваного поняття студентів експериментальних груп була врахована в програмі спецсемінару, який було прочитано студентам експериментальної групи. Багаторічний досвід автора та проведене нами анкетування студентів коледжу засвідчило, що чинні програми та підручники недостатньо сприяють задоволенню інтересу сучасних студентів коледжу до країни, мова якої вивчається, її людей, а відтак, не підтримують на належному рівні позитивну мотивацію до вивчення іноземної мови, котра здебільшого базується саме на такому інтересі. Новітніми педагогічними дослідженнями доведено, що інтереси більшості (89 %) українських студентів пов'язані з особливостями соціокультурного життя закордонних однолітків [312, 8]. А такий матеріал майже відсутній у чинних підручниках. Зазначені недоліки були усунуті завдяки авторському спецсемінару (див. Додаток І).

Під час формувального етапу експерименту важливо було апробувати обґрунтовані нами педагогічні умови формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови, а саме, на цьому етапі більше уваги приділялося удосконаленню змісту дисципліни «Іноземна мова» шляхом уведення тем про національно-культурні особливості та специфіку національної комунікативної поведінки носіїв іноземної мови та забезпеченню ціннісної орієнтації студентів на соціокультурну діяльність у процесі комплексного використання традиційних та інноваційних методів навчання. Варто зазначити, що вказані умови використовувалися не послідовно, а паралельно, тобто, на всіх трьох етапах формування соціокультурної компетентності студентів.

Зазначимо методи і прийоми, які ми використовували на першому етапі з метою розвитку показників мотиваційно-ціннісного критерію соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови, з-поміж них такі: творчі завдання, аналіз педагогічних ситуацій, метод проектів.

Другий етап формувального експерименту – *діяльнісно-операційний* – активне впровадження визначених нами педагогічних умов формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови, а саме: використання під час вивчення іноземної мови інтегрованих завдань соціокультурного спрямування з варіативним змістом; удосконалення змісту дисципліни «Іноземна мова» шляхом уведення тем про національно-культурні особливості та специфіку національної комунікативної поведінки носіїв іноземної мови; забезпечення ціннісної орієнтації студентів на соціокультурну діяльність у процесі комплексного використання традиційних та інноваційних методів навчання.

Метою діяльнісно-операційного етапу був, з-поміж іншого, розвиток показників інформаційно-когнітивного критерію, таких, як: соціокультурні знання, рівень обізнаності з національно-культурними особливостями носіїв української та іноземних мов; володіння знаннями про особливості здійснення ефективної комунікації у мультинаціональному середовищі; готовність використовувати соціокультурні знання у професійній педагогічній діяльності.

Варто сказати про досить умовний поділ формувального етапу експерименту на етапи, оскільки вказані показники частково розвивалися у студентів ще на першому етапі, під час вивчення спецкурсу.

Мовленнєвий етикет, який ми вивчаємо зі студентами на заняттях з іноземної мови, являє собою соціально зорієнтований аспект спілкування з урахуванням національно-культурної специфіки. З лінгвістичного погляду формули мовленнєвого етикету за своєю структурою можуть бути:

- *словами*, наприклад: certainly, indeed, really, hi, heavingly, so-so etc.;
- *словосполученнями*, наприклад: if I were you..., excuse me, but..., for ages, allow me to... etc.;

- *реченнями*, наприклад: Drop any time you please. See you soon. Many happy returns of the day. Awfully sorry. Not at all. etc.

Визначальною рисою, що характеризує формули мовленнєвого етикету, є ввічливість, інакше – мовленнєвий етикет є системою стійких висловів, які реалізуються функцією ввічливості під час прощання, вибачення, прохання та ін., наприклад: I beg your pardon (вибачте), very pleased (дуже радий/вдячний/задоволений), ever so glad to see you (дуже радий бачити вас), if I am not mistaken (якщо я не помиляюсь), many thanks (дуже дякую), etc. Але ввічливість виступає лише однією з ознак формул мовленнєвого етикету. В них знаходять своє відображення також й інші сторони людського спілкування: наміри, ілюкції, які є нейтральними, але виражають більш різноманітні стосунки між співрозмовниками, ніж формули ввічливості: to be speaking acquaintance of smb (бути знайомим заочно), perhaps so (можливо, так), take it easy (не сприймайте це серйозно), if I were you (якби я був на вашому місці), etc. Ще однією функцією формул мовленнєвого етикету є комунікативні стереотипи, без яких неможливий повноцінний ілюктивний акт, — це такі утворення, які використовуються лише у мовленнєвих актах для вираження комунікативних намірів співрозмовників. Наприклад: Will you...? (Чи не ... ви...?); Could you...? (Чи не ... ви...?); Pardon! (Вибачте/Прошу); To meet you, of all people, here! (Яким вітром?!); Cheerio! (Будьмо!); Keep in touch! (Не зникай!); I say! (Слухайте!); How goes it? (Як справи?); By what chance? (Яким вітром?); Let me... (Дозвольте...); Ten thousand pardons! (Тисяча вибачень!); I cannot for the life... (Вбийте, не можу). Їх можна назвати ситуаційними кліше.

Тому ми, ознайомлюючи студентів з видами мовленнєвого етикету англomовних країн, переважно Англії та Сполучених Штатів Америки, організовуємо роботу в групах над порівнянням мовленнєвого етикету українців та в подальшому спонукаємо студентів до їх використання під час навчальних занять.

Рациональний відбір способів і засобів роботи, що забезпечували б досягнення кожним студентом, окрім високого рівня соціокультурної

компетентності якісного рівня розвитку комунікативних умінь, є вкрай важливим. Тому органічно поєднуватися з інтерактивними методами мають інтегровані завдання професійного спрямування з варіативним змістом.

Під час експерименту студентам експериментальної групи ми пропонували інтегровані завдання професійного соціокультурного спрямування, що включають знання не лише із суміжних з «Іноземною мовою» дисциплін, а й з педагогіки. Завдання формулюються таким чином, щоб вони були орієнтованими на наявний у студента рівень соціокультурної компетентності і спрямованими на його «зону найближчого розвитку» (за Л. Виготським). Скажімо, для студентів з низьким рівнем соціокультурної компетентності ми пропонували завдання, що передбачало наявність знань з однієї галузі і орієнтованим на певну вікову категорію учнів. Скажімо: «Змодельовати та продемонструвати фрагмент уроку іноземної мови, що передбачає перевірку знань учнів 6 класу про географічне положення Великої Британії». Для студентів початкового рівня соціокультурної компетентності завдання виглядало таким чином: «Запропонувати метод засвоєння учнями 8 класу на занятті з іноземної мови особливостей історичної епохи, в якій жив і творив У. Шекспір та фрагменти його біографії». Для студентів кожного наступного рівня завдання ускладнювалося на один крок. Варіативність змісту пропонованих завдань професійного соціокультурного спрямування визначалася індивідуальними особливостями кожного студента і враховувалися побажання самого студента, скажімо, стосовно вікових особливостей учнів чи конкретних тем. Таким чином вдавалося зацікавити практично всіх студентів до виконання таких завдань. У ході проведення формувального етапу педагогічного експерименту було виявлено лише 2,3 % студентів, які формально ставилися до виконання завдань.

Загалом показниками, що використовувалися для ускладнення завдань, були: загальні відомості з історії країни, мова якої вивчається, загальні відомості про державний і політичний устрій країни, загальні відомості з фізичної географії країни, інформація про великі міста, історичні та культурні

центри Великої Британії, видатні діячі, вікові особливості учнів, етап (етапи) уроку, методи та прийоми формування соціокультурної компетентності в учнів.

Критеріями для перевірки даного завдання було:

1. Володіння країнознавчою та лексикознавчою інформацією.
2. Врахування індивідуальних особливостей учнів.
3. Професійні та особистісні якості майбутнього вчителя (за вимоги демонстрації фрагменту уроку чи форми роботи з дітьми).

Як свідчать спостереження за виконанням завдань професійного соціокультурного спрямування, вони виявляються особливо цінними для студентів високого рівня соціокультурної компетентності, оскільки, як правило, вони володіють енциклопедичними знаннями соціокультурного змісту. А виконання пропонованих завдань дозволяє надати цим знанням практичної спрямованості, тобто перевести їх на компетентнісний рівень.

У ході формувального експерименту доведено, що пропоновані педагогічні умови поглиблюють зміст знань студентів про англomовні країни, активізують потребу студентів у здобутті знань соціокультурного спрямування, сприяють формуванню у майбутніх учителів умінь вводити факти з різних галузей знань у загальну систему соціокультурних знань, оволодінню не лише енциклопедичними країнознавчими знаннями (а на це більше зорієнтовані чинні програми), але й системою знань щодо сучасних особливостей іншомовної країни, усвідомлення сутності іншої культури, іншої системи понять, через яку можна сприймати дійсність.

Третій етап формувального експерименту – корекційно-результативний – здійснювався аналіз отриманих результатів і відповідне коригування.

Метою третього етапу був розвиток показників діяльнісно-поведінкового критерію соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови: умінь та навичок використання соціокультурних знань у конкретних соціально-мовленнєвих ситуаціях; навичок організації соціокультурної діяльності зі школярами; досвіду спілкування у полікультурному середовищі; рефлексії щодо результатів власної соціокультурної діяльності.

Формування соціокультурної компетентності з використанням лише знань з іноземної мови не є ефективним. Вважаємо, що потрібно інтегрувати знання з інших галузей, скажімо, з історії, географії та зарубіжної літератури. На нашу думку, інтегративний підхід до наповнення країнознавчого компоненту соціокультурної компетентності найяскравіше виявляється у міжпредметних зв'язках з літературою. У творах літератури відображається як об'єктивний світ країни, народу (інформація географічного, етнографічного, історичного, релігійного, соціального, політичного, економічного характеру), так і світ духовний. Через художні твори відбувається знайомство учнів із національною культурою народу, мова якого вивчається, з історією країни, її сьогоденням, зі способом життя та естетичними нормами нації. Адже «найближчий шлях» пізнання іншомовної культури полягає в «аналізі національної образності літератури» [65, 52-53]. Художня література завдяки її онтологічним властивостям сприяє засвоєнню національної культури, духовної історії, проникненню в національний менталітет народу (Г. Гачев, Г. Томахін). Крім того, країнознавча і соціокультурна інформація, засвоєна у процесі читання художніх творів, на переконання окремих науковців, є міцнішою, ніж та, яку подано теоретично (Л. Рудакова).

У курсі зарубіжної літератури студенти вивчають художні твори, які становлять найвищі досягнення світової літератури і національних літератур, мають національну своєрідність, загальнолюдську цінність. Такі художні твори — невичерпне джерело країнознавчої та соціокультурної інформації. Інтегровані завдання професійного спрямування включають знання не лише із суміжних з предметом «Іноземна мова», але і з педагогіки. Також, оскільки завдання були орієнтованими на наявний у студента рівень соціокультурної компетентності і спрямованими на його «зону найближчого розвитку» (за Л. Виготським), то для студентів з низьким рівнем соціокультурної компетентності ми пропонували завдання, що передбачало наявність знань з однієї галузі і орієнтованим на певну вікову категорію учнів. Скажімо: «Змодельовати та продемонструвати фрагмент уроку іноземної мови, що

передбачає перевірку знань учнів 6 класу про географічне положення Великої Британії».

Для студентів початкового рівня соціокультурної компетентності завдання виглядало таким чином: «Запропонувати метод засвоєння учнями 8 класу на занятті з іноземної мови особливостей історичної епохи, в якій жив і творив У. Шекспір, та фрагменти його біографії». Таким чином, для студентів кожного наступного рівня завдання ускладнювалося. Наприклад, для студентів високого рівня пропонувалося таке завдання: «Запропонувати творчий підхід для мотивації учнів 5 класу засвоєння лексики під час вивчення теми «Подорож до Англії»».

Варіативність змісту пропонованих завдань професійного спрямування визначалася індивідуальними особливостями кожного студента і враховувалися побажання самого студента, скажімо, стосовно вікових особливостей учнів. Таким чином вдавалося зацікавити практично всіх студентів до виконання таких завдань. У ході проведення формувального етапу педагогічного експерименту було виявлено лише 2,3 % студентів, які формально ставилися до виконання завдань.

Загалом показниками, що використовувалися для ускладнення завдань, були: загальні відомості з історії Великої Британії, загальні відомості про державний і політичний устрій країни, загальні відомості з фізичної географії країни, інформація про великі міста, історичні та культурні центри Великої Британії, видатні діячі.

Критеріями для перевірки даного завдання було:

1. Врахування індивідуальних особливостей учнів.
2. Володіння країнознавчою та лексикознавчою інформацією.
3. Професійні та особистісні якості майбутнього вчителя (за вимоги демонстрації фрагменту уроку чи форми роботи з дітьми).

Як свідчать спостереження за виконанням завдань професійного спрямування, вони виявляються особливо цінними для студентів високого рівня соціокультурної компетентності, оскільки, як правило, вони володіють

енциклопедичними знаннями соціокультурного змісту. А виконання пропонуванних завдань дозволяє надати цим знанням практичної спрямованості, тобто перевести їх на компетентний рівень.

Для допомоги студентам у виконанні індивідуального завдання професійного спрямування пропонуємо пам'ятку (див. Додаток И).

Отже, пропонувані педагогічні умови поглиблюють зміст знань студентів про англomовні країни, активізують розвиток мотиваційної сфери їхньої пізнавальної діяльності щодо іноземної мови, сприяють формуванню у майбутніх учителів умінь вводити факти з різних галузей знань у загальну систему соціокультурних знань, оволодінню не лише енциклопедичними країнознавчими знаннями (а на це більше зорієнтовані чинні програми), але й системою знань щодо сучасних національно-культурних особливостей і реалій країни, мова якої вивчається, усвідомити сутність іншої культури, іншої системи понять, через яку можна сприймати дійсність. Однак при цьому слід наголосити, що соціокультурну компетентність майбутніх учителів іноземної мови ми формували обов'язково з опорою на рідну культуру, через зіставлення з нею.

Варто зазначити, що значні потенційні можливості щодо формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови має позааудиторна діяльність. Так, студенти експериментальної групи завжди брали участь у таких заходах, що проводилися в педагогічному коледжі. Інколи вони виконували те, що пропонували організатори тих чи інших заходів, інколи – виконували при цьому спеціально розроблені нами завдання і вправи.

Назвемо декілька таких заходів. Так, наприклад, студенти брали участь у тижні філологічного факультету під гаслом «Філологічна освіта в полівекторному контексті». Найбільш активні з них долучалися до колективного збірника авторських творів студентів та викладачів філологічного факультету «Камертон філолога». Також студенти брали активну частку у літературно-мистецькій студії «Словоцвіт», театральному гуртку «Сузір'я

Мельпомени», факультетській команді КВН «Вінегрет», студії естрадного співу «Арт-Нова» тощо.

Вважаємо важливим видом діяльності, що також сприяє формуванню соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови, їхню участь у науково-дослідній роботі. Тому студенти експериментальної групи брали активну участь у «круглих столах», семінарах, конференціях вузівського та міжвузівського рівнів, апробовуючи результати науково-дослідної роботи студент у формі тез та наукових статей у збірниках різного рівня. Обов'язковим етапом підготовки було написання курсової та дипломної робіт. Звісно, ми намагалися пропонувати студентам теми соціокультурного спрямування.

Результати студентських наукових досліджень знайшли відображення в багатьох друкованих статтях та апробовані під час всеукраїнських та міжнародних конференцій, семінарів, зокрема: Міжвузівська студентська науково-практична конференція «Етнос. Мова. Культура» (м. Вінниця), Всеукраїнський науково-методичний семінар «Теорія і практика підготовки до ЗНО з української мови і літератури» (м. Умань), Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми формування успішної особистості в сучасному освітньому просторі» (м. Вінниця), Практична конференція Harvard Teacher Training School «Top Effective Tools Motivate 21st c. Learner», Міжнародний науково-практичний семінар «Тенденції та перспективи формування професійної лексики» (м. Ірпінь), Регіональний науково-методичний семінар «Літературне краєзнавство у системі національно-патріотичного виховання» (м. Умань), Всеукраїнська науково-практична конференція «Актуальні проблеми літературної освіти (пам'яті О. Р. Мазуркевича та П. К. Волинського)» (м. Умань) та ін.

Майбутні учителі іноземної мови були активними учасниками наукових заходів регіонального та всеукраїнського масштабу, зокрема щорічної студентської науково-практичної конференції «Сучасна лінгводидактика в початковій школі: проблеми, пошуки, здобутки», що проводилася між коледжами, творчого семінару-зустрічі з учителями іноземної мови «Інноватика

в роботі вчителя іноземної мови», засіданні студентських філологічних студій «Теоретична та дидактична лінгвістика: ключові аспекти філологічної освіти», науково-методичного тренінгу «Наукова мовна культура – основа професійної діяльності» тощо. Такий рівень залучення студентів до науково-дослідної роботи дає можливість більш ефективно побудувати роботу над курсовими та дипломними роботами, більш широко апробувати результати наукових досліджень, розширити географію міжвузівської діяльності як викладачів, так і студентів факультету, що в цілому сприяє формуванню соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови.

3.3. Аналіз результатів упровадження методики реалізації педагогічних умов формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови

З метою перевірки ефективності методики реалізації педагогічних умов та структурно-функціональної моделі формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови здійснено контрольний етап дослідно-експериментальної роботи.

Цілісність експерименту забезпечувалась тим, що на контрольному етапі використовувались такі ж діагностичні методики, як і на констатувальному етапі дослідження (анкетування студентів, інтерв'ювання, бесіда, спостереження, тестування, експертне оцінювання тощо).

Узагальнення результативності проведеного дослідження відбувалося за такими напрямками:

- узагальнення результатів формувального експерименту;
- здійснення контрольного зрізу для визначення рівнів соціокультурної компетентності у студентів педагогічних коледжів у контрольних та експериментальних групах;

- визначення змін, які відбулися у кількісних показниках рівнів соціокультурної компетентності;
- використання методів математичної статистики для підтвердження достовірності результатів, що показують ефективність експериментальної роботи.

За результатами контрольного зрізу було з'ясовано, що знання студентів в експериментальній групі про значення і трактування поняття «соціокультурна компетентність» наприкінці дослідження підвищилися, в певній мірі, стали більш глибокими і чіткішими.

Когнітивна складова соціокультурної компетентності студентів контрольної та експериментальної груп виявилася низькою на початку дослідження, і це свідчить про те, що необхідна спеціальна робота стосовно формування досліджуваного поняття. У процесі експерименту відбулися якісні переміщення студентів з одного рівня на інший, при цьому в експериментальних групах темпи зростання позитивних результатів значно вищі.

Для більш повного аналізу розуміння студентами теоретичної проблеми категорії «соціокультурна компетентність», рівнів її прояву нами було запропоновано написати мінітвори «Для чого вчителю іноземної мови соціокультурна компетентність?», які студенти написали наприкінці формувального етапу нашого дослідження. Перед написанням творчих робіт було запропоновано короткий план викладу матеріалу і наголошувалося на правдивості, чесності і самостійності:

1. У чому виявляється компетентність учителя?
2. Що таке «соціокультурна компетентність»?
3. Які ознаки вияву соціокультурної компетентності у роботі вчителя?
4. Наскільки необхідною є соціокультурна компетентність для роботи вчителя?

Таблиця 2.4.1

**Рівні знань студентів про поняття «соціокультурна компетентність»
на початку і після завершення формувального експерименту
(в абсолютних числах і в %)**

Рівень знань	Показники							
	ЕГ		ЕГ		КГ		КГ	
	Після завершення		На початку		Після завершення		На початку	
	Осіб	%	осіб	%	осіб	%	осіб	%
Високий	38	19,3	20	10,5	22	11,7	19	10,1
Достатній	46	23,4	18	9,4	17	8,9	16	8,4
Базовий	60	30,4	41	20,5	48	24,6	46	24
Початковий	53	26,9	118	59,6	104	54,7	110	57,5
Всього	197	100	197	100	199	100	199	100

Зміст творчих робіт студентів показав досить позитивні зрушення в розумінні й усвідомленні важливості, цінності та необхідності соціокультурної компетентності майбутньому вчителю іноземної мови. Більшість студентів експериментальної групи показали достатній рівень засвоєння знань про соціокультурну компетентність майбутнього вчителя іноземної мови. Вони логічно пов'язали запропоновані пункти плану, надавши лаконічні, змістовні відповіді.

У студентських творах також була помітна загальна тенденція позитивної налаштованості на самостійне формування даної якості у майбутньому. Із рівнями соціокультурної компетентності, що були визначені на констатувальному етапі дослідження, були ознайомлені викладачі педагогічних коледжів, на базі яких проводилося дослідження (всього 17 експертів), яким було доручено визначити рівень мотиваційно-ціннісного компоненту соціокультурної компетентності (позитивне сприйняття та толерантне ставлення до цінностей, властивих іншомовній культурі; сприйняття загальнолюдських цінностей як професійно значущих) майбутніх учителів

іноземної мови.

В обов'язки членів експертної групи входило:

- встановлення рівня прагнення до поглиблення знань у культурній сфері народу, мова якого вивчається;
- ефективність використання додаткових інформаційних джерел, що стосуються теми дослідження;
- активність студентів у процесі навчально-виховної роботи з метою розширення та поглиблення соціокультурних знань.

Експертна група працювала з студентами контрольної та експериментальної груп. Дані, представлені експертами, ретельно аналізувалися і враховувалися при загальній оцінці результатів експерименту.

Для визначення рівнів прагнення студентів до поглиблення соціокультурних знань та формування цієї якості в учнів ми скористалися формулою:

$$I = \frac{k_1 + k_2 + k_3 + a \times k_2 + b \times k_3}{n}$$

де I – індекс рівня соціокультурної компетентності;

k_3 – кількість отриманих студентом характеристик, що свідчать про високий рівень соціокультурної компетентності (оцінка «відмінно» (5));

k_2 – кількість отриманих студентом характеристик, що свідчать про достатній рівень соціокультурної компетентності (оцінка «добре» (4));

k_1 – кількість отриманих студентом характеристик, що свідчать про низький рівень прагнення проявляти гуманні якості (оцінка «задовільно» (3));

k – загальна кількість оцінок,

$a=1$ – різниця між середньою та мінімальною оцінками (в балах);

$b=2$ – різниця між високою та мінімальною оцінками (в балах);

n – кількість студентів.

Таким чином, індекс рівня соціокультурної компетентності – це проаналізована та охарактеризована (на основі даних сумісної з викладачем роботи) діяльність студентів, її спрямованість на відповідність основним вимогам з метою формування соціокультурної компетентності.

Відзначимо, що індекс загального рівня соціокультурної компетентності у студентів може змінюватись у діапазонах: низький рівень – 1...1,5; достатній рівень – 1,5...2,5; високий рівень – 2,5...3.

Істинність результатів буде забезпечена в разі використання вихідних кількісних або відсоткових статистичних даних проведених досліджень, причому похибка отриманих результатів не перевищуватиме 1-2 %.

Відповідно до статистичних даних оцінювання студентів педагогічних коледжів, на основі яких здійснювалася дослідно-експериментальна робота контрольної та експериментальної груп за рівнем прояву соціокультурної компетентності на формувальному етапі дослідження, розподілилися таким чином, як показано в таблицях нижче.

У таблиці 3.9 подано рівні сформованості соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови на початку експерименту (в абсолютних числах, %) за аксіологічним компонентом.

Таблиця 3.9

Рівні сформованості соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови після експерименту (в абсолютних числах, %) за аксіологічним компонентом

Групи	Рівні соціокультурної компетентності							
	Високий		Достатній		Базовий		Початковий	
	осіб	%	осіб	%	осіб	%	осіб	%
Контрольна	11	5,3	24	12,29	88	44,13	76	38,55
Експериментальна	34	18,12	44	22,81	102	53,22	11	5,85

Як видно з таблиці 3.9, після експерименту в ЕГ стало 5,85 % студентів з початковим рівнем соціокультурної компетентності за вказаним критерієм, в КГ – 38,55 %; з базовим рівнем в ЕГ зафіксовано 53,22 % студентів, а в КГ – 44,13 %; з достатнім рівнем в ЕГ стало 22,81 %, а в КГ – 12,29 %; високі результати продемонстрували в ЕГ 18,12 %, тоді, як у КГ – 5,3 %.

На рисунку 3.5 отримані результати прикінцевої діагностики

соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови за мотиваційно-ціннісним критерієм можна побачити наочно.

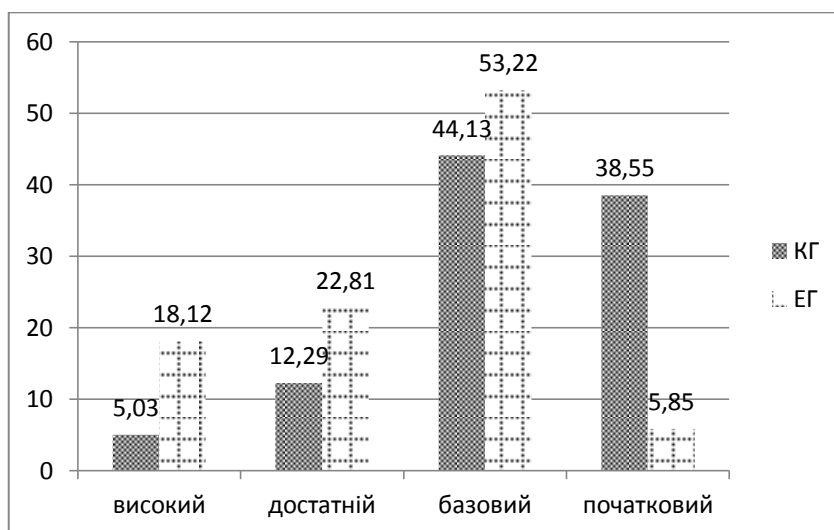

Рис. 3.5. Результати прикінцевої діагностики соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови за мотиваційно-ціннісним критерієм

Результати експертного оцінювання показали, що в експериментальній групі на початку експерименту у 37,4 % студентів не було мотивації в оволодінні та майбутньому використанні в педагогічній практиці соціокультурних знань. Повторний діагностичний зріз, проведений наприкінці дослідно-експериментальної роботи, виявив лише 5,85 % таких студентів. Більшість майбутніх фахівців експериментальної групи виявила в кінці експерименту потребу у формуванні соціокультурної компетентності; чітке усвідомлення значення соціокультурної компетентності для майбутньої професійної діяльності; продемонстрували толерантне й емоційне ставлення до представників різних етнічних груп, носіїв різних мов і культур. На відміну від експериментальної, у контрольній групі кількість студентів, що не мають потреби у формуванні соціокультурної компетентності, зменшилася лише з 39,7 % до 38,55 %, що дає підстави зробити висновок про більшу ефективність розробленої методики реалізації педагогічних умов формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови порівняно з традиційною системою їх підготовки. Загалом, отримані результати свідчать про позитивну динаміку розвитку соціокультурної компетентності студентів

експериментальної групи за всіма показниками мотиваційно-ціннісного критерію. Внаслідок впровадження розробленої методики реалізації педагогічних умов формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови відбулося розширення і уточнення їх уявлень про соціокультурну компетентність, підвищилася мотивація в оволодінні та майбутньому використанні в педагогічній практиці соціокультурних знань; з'явилася усвідомлена потреба у формуванні соціокультурної компетентності; чітко усвідомлення значення соціокультурної компетентності для майбутньої професійної діяльності; чітко виражене толерантне й емоційне ставлення до представників різних етнічних груп, носіїв різних мов і культур.

Для отримання результатів прикінцевого діагностування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови також необхідно було виявити рівень сформованості таких показників інформаційно-когнітивного критерію, як: соціокультурні знання, рівень обізнаності з національно-культурними особливостями носіїв української та іноземних мов; володіння знаннями про особливості здійснення ефективної комунікації в мультинаціональному середовищі; готовність використовувати соціокультурні знання у професійній педагогічній діяльності.

У таблиці 3.6 подано рівні сформованості соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови після експерименту (в абсолютних числах, %) за інформаційно-когнітивним критерієм.

Таблиця 3.6

Рівні сформованості соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови після експерименту за лінгвокультурологічним компонентом (в абсолютних числах, %)

Групи	Рівні соціокультурної компетентності							
	Високий		Достатній		Базовий		Початковий	
	осіб	%	осіб	%	осіб	%	осіб	%
Контрольна	13	6,7	21	10,61	69	34,64	96	48,05
Експериментальна	28	14,03	36	18,71	93	46,78	40	20,47

Як видно з таблиці 3.6, після експерименту в ЕГ стало 20,47 % студентів з початковим рівнем соціокультурної компетентності за вказаним критерієм, в КГ – 48,051 %; з базовим рівнем в ЕГ стало 46,78 % студентів, а в КГ – 34,64 %; з достатнім рівнем в ЕГ стало 18,71 %, а в КГ – 10,61 %; високі результати продемонстрували в ЕГ 14,03 %, у КГ – 6,7 %.

У ході експериментального дослідження студенти все більше замислювалися над необхідністю поглиблення та розширення соціокультурних знань, незважаючи на те, що це непросте рішення приймалося у процесі частих суперечок, непогоджень, сумнівів.

Студенти експериментальної групи (загальна кількість – 197) відвідували лекційні та практичні заняття. Особливого значення при проведенні практичних занять надавалося методиці міжособистісного іншомовного спілкування під час бесід, диспутів, відвертих розмов, з метою розвитку морально-емоційної сфери, коли студенти вчилися діяти, висловлюватися, активізуючи увагу, мислення, логіку, попередній аналіз.

Під час експерименту помітили, що студенти експериментальної групи виявили значну схильність до співпраці, взаємодопомоги, направленості на одну спільну ідею. Бездіяльність не спостерігалася практично ні на одному занятті, окрім перших трьох, де мали місце елементи випробовування викладача і протидії.

На рисунку 3.2 отримані результати прикінцевої діагностики соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови за інформаційно-когнітивним критерієм можна побачити наочно.

Показниками діяльнісно-поведінкового критерію соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови, за якими відбувалося прикінцеве діагностування, були такі: уміння та навички використання соціокультурних знань у конкретних соціально-мовленнєвих ситуаціях; навички організації соціокультурної діяльності зі школярами; досвід спілкування у полікультурному середовищі; рефлексія щодо результатів власної соціокультурної діяльності.

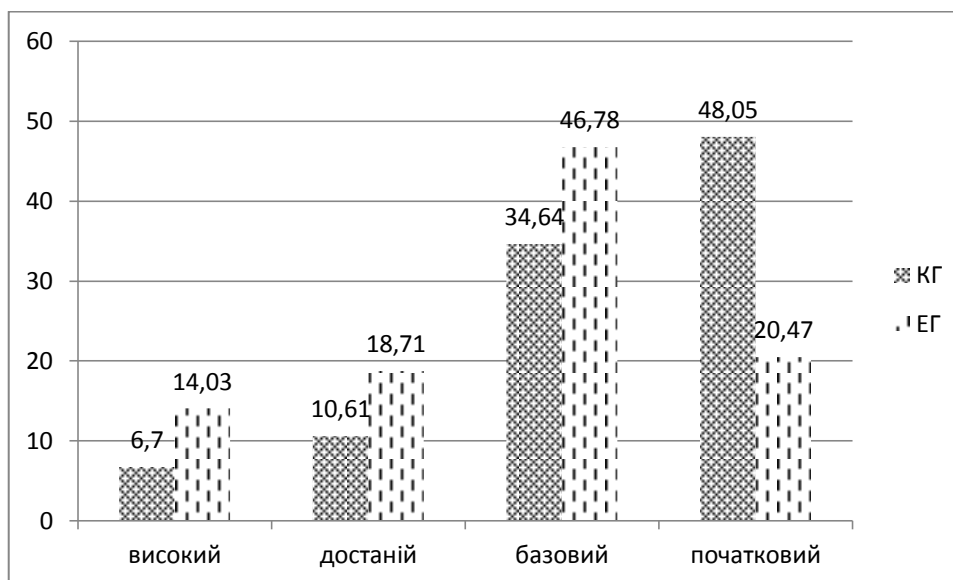

Рис. 3.2. Результати прикінцевої діагностики соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови за інформаційно-когнітивним критерієм

У таблиці 3.7 подано рівні сформованості соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови після експерименту (в абсолютних числах, %) за діяльнісно-поведінковим критерієм.

Таблиця 3.7

Рівні сформованості соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови після експерименту за практично-комунікативним компонентом (в абсолютних числах, %)

Групи	Рівні соціокультурної компетентності							
	Високий		Достатній		Базовий		Початковий	
	осіб	%	осіб	%	осіб	%	осіб	%
Контрольна	16	8,38	28	13,97	87	43,57	68	34,08
Експериментальна	37	18,71	43	21,64	97	49,12	20	10,53

Як видно з таблиці 3.7, після експерименту в ЕГ стало 10,53 % студентів з початковим рівнем соціокультурної компетентності за вказаним критерієм, в КГ – 34,08 %; з базовим рівнем в ЕГ стало 45 % студентів, а в КГ – 43,57 %; з достатнім рівнем в ЕГ стало 21,64 %, а в КГ – 13,97 %; високі результати продемонстрували в ЕГ 18,71 %, у КГ – 8,38 %.

На рисунку 3.3 отримані результати прикінцевої діагностики соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови за діяльнісно-поведінковим критерієм можна побачити наочно.

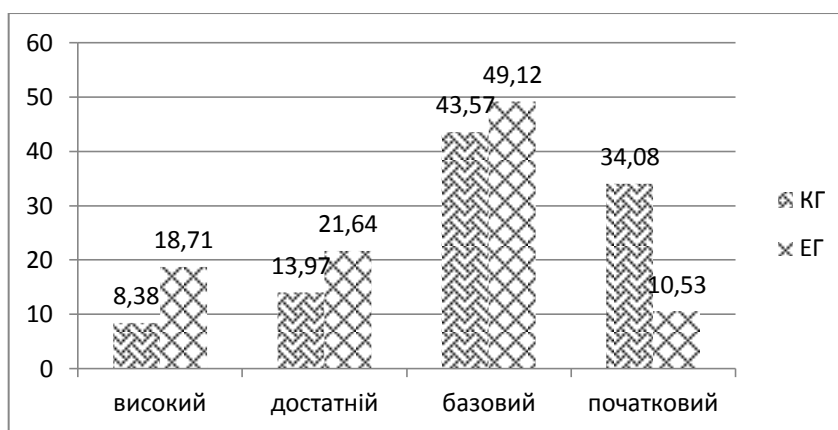

Рис. 3.3. Результати прикінцевої діагностики соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови за діяльнісно-поведінковим критерієм

Загалом варто відзначити значні якісні зміни у студентів експериментальної групи щодо їхньої соціокультурної компетентності, оскільки у них суттєво розширилися і поглибилися соціокультурні знання, змінилося особистісне ставлення до іншомовних культур, з'явилися навички продуктивного спілкування з їхніми представниками, вони почали почуватися більш упевнено та комфортно в іншомовному соціокультурному середовищі, завдяки відмінному володінню способами застосування іноземної мови; майбутні учителі іноземної мови після експерименту продемонстрували теоретичну і практичну готовність до соціокультурної діяльності й розвитку відповідних якостей в учнів під час вивчення іноземної мови.

У таблиці 3.8 подано узагальнені результати сформованості соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови після експерименту (в абсолютних числах, %).

Таблиця 3.8

**Узагальнені результати рівнів сформованості соціокультурної
компетентності майбутніх учителів іноземної мови після експерименту**
(в абсолютних числах, %)

Групи	Рівні							
	Високий		Достатній		Базовий		Початковий	
	осіб	%	осіб	%	осіб	%	осіб	%
Контрольна	13	6,7	25	12,29	81	40,78	80	40,22
Експериментальна	33	16,96	42	21,05	98	49,71	24	12,28

Як видно з таблиці 3.8, у якій подано узагальнені результати прикінцевої діагностики за трьома критеріями після експерименту, в ЕГ зафіксовано 12,28 % студентів з початковим рівнем соціокультурної компетентності, в КГ – 40,22 %; з базовим рівнем в ЕГ стало 49,71 % студентів, а в КГ – 40,78 %; з достатнім рівнем в ЕГ стало 21,05 %, а в КГ – 12,29 %; з високим рівнем в ЕГ виявилось 16,96 %, у КГ – 6,7 %.

На діаграмі (рисунок 3.4) подано узагальнені результати прикінцевої діагностики соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови. Детальніше результати контрольних та експериментальних груп подано в Додатку К.

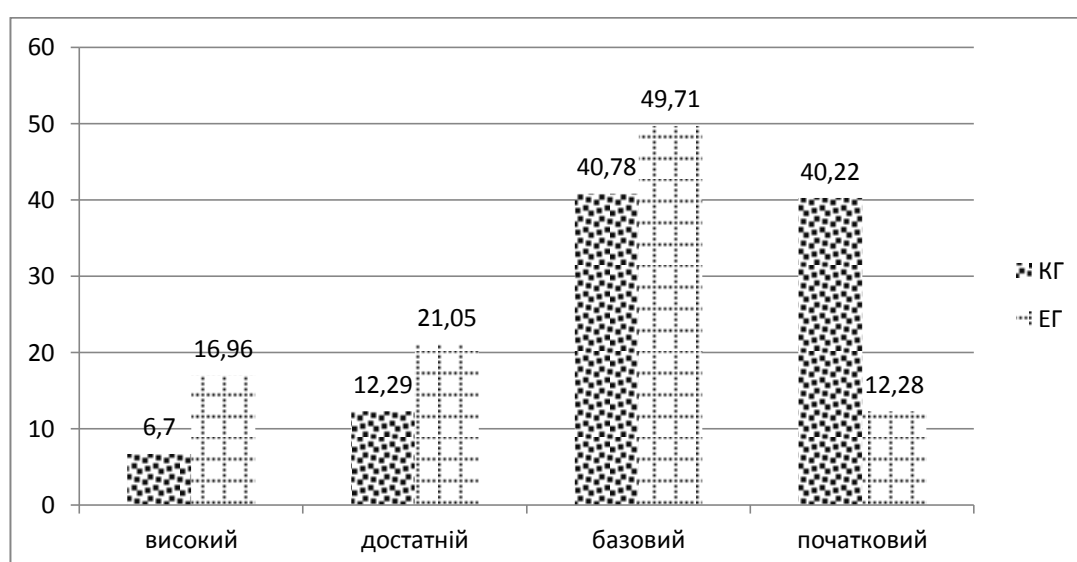

Рис. 3.4. Узагальнені результати прикінцевої діагностики
соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови

Як видно з рисунка 3.4, після експерименту в експериментальній і контрольній групах рівень соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови суттєво відрізняється.

У результаті впровадження у навчально-виховний процес педагогічних коледжів експериментальної методики реалізації педагогічних умов формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови простежено позитивні зміни показників соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови експериментальної групи.

Динаміку соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови до та після експерименту показано на рисунку 3.5.

Як видно з рисунка 3.5, якщо до експерименту в ЕГ було 40,4 % студентів з початковим рівнем соціокультурної компетентності, то після експерименту, в ЕГ зафіксовано 12,28 %; в КГ було 41,4 %, а стало 40,22 %; з базовим рівнем в ЕГ було 41,5 % студентів, в КГ – 40,2 %, а стало в ЕГ 49,71 % студентів, а в КГ – 40,78 %; з достатнім рівнем в ЕГ було 11,1 %, в КГ – 11,7 %, а стало в ЕГ 21,05 %, а в КГ – 12,29 %; з високим рівнем в ЕГ було 7 %, в КГ – 6,7 %, а після експерименту з високим рівнем в ЕГ виявилося 16,96 %, у КГ – 6,7 %.

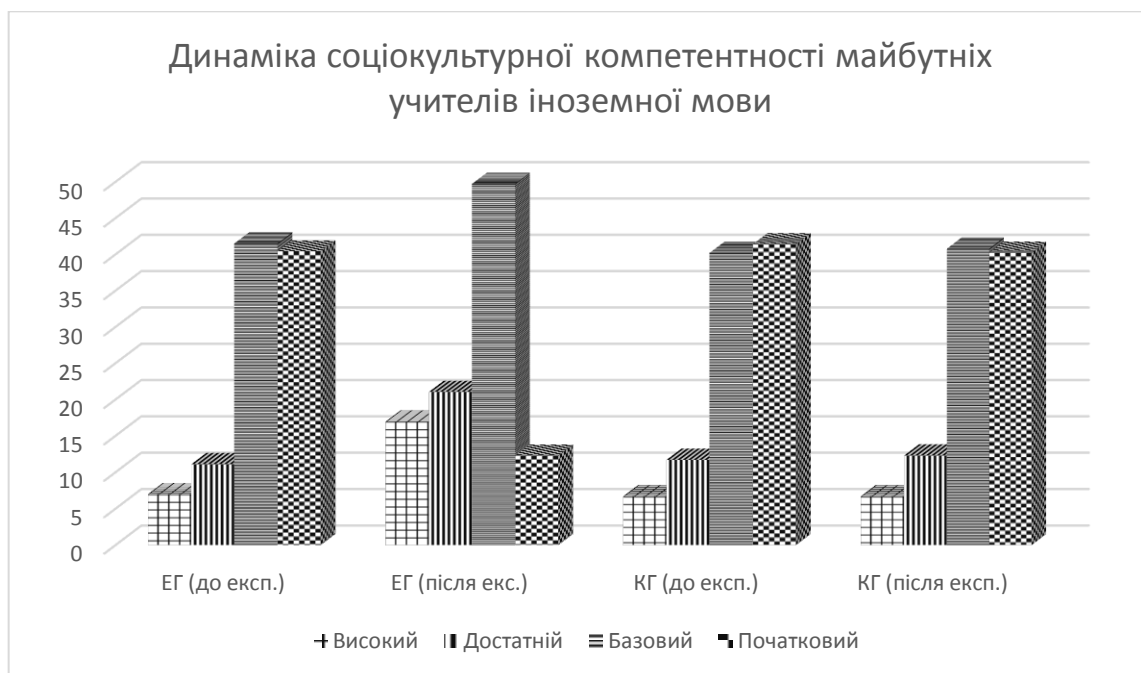

Рис. 3.5. Динаміка соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови

Отже, отримані у результаті проведеного дослідження дані засвідчують підвищення рівнів соціокультурної компетентності в студентів експериментальної групи. Порівняння показників контрольної та експериментальної груп дають підстави вважати впровадження методики реалізації педагогічних умов і структурно-функціональної моделі формування соціокультурної компетентності для студентів педагогічних коледжів ефективною й доцільною.

Отримані результати контрольної групи свідчать про те, що традиційна система професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови у педагогічних коледжах меншою мірою сприяє розвитку соціокультурної компетентності студентів, ніж впроваджена нами експериментальна методика, спрямована на реалізацію комплексу визначених педагогічних умов формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови.

Для підтвердження результатів, зафіксованих на рисунку 3.5, які свідчать про те, що запропонована методика стала суттєвим фактором впливу на рівень соціокультурної компетентності студентів експериментальної групи, використаємо критерій згоди χ^2 Пірсона.

Необхідно перевірити гіпотезу про те, що рівні прояву соціокультурної компетентності студентів експериментальної групи до і після експерименту відрізняються в достатній мірі, що дозволяє говорити про ефективність використовуваної методики.

Результати обчислень за критерієм згоди χ^2 для ЕГ та КГ (після експерименту):

$$\chi^2 = \frac{(6,7 - 16,96)^2}{16,96} + \frac{(12,29 - 21,05)^2}{21,05} + \frac{(40,78 - 49,71)^2}{49,71} + \frac{(40,22 - 12,28)^2}{12,28} = 6,95 + 3,64 + 1,6 + 63,57 = 75,76$$

Оскільки емпіричне значення критерію згоди χ^2 (75,76) знаходиться в зоні значимості і значно перевищує критичне значення критерію з довірчою вірогідністю $P \leq 0,001$, то можна однозначно стверджувати про правомірність гіпотези про те, що запропоновані педагогічні умови і методика реалізації

педагогічних умов формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови є суттєвим фактором, який впливає на формування соціокультурної компетентності студентів в експериментальній групі.

Отже, отримані результати (75,76) дослідження підтвердили статистичну значущість відмінності отриманих результатів діагностики соціокультурної компетентності між експериментальною й контрольною групами. Оскільки емпіричне значення критерію є більшим від критичного значення, то гіпотеза H^0 не відхиляється на рівні значущості 0,05. Тому можна стверджувати, що відмінності в рівнях сформованості соціокультурної компетентності студентів ЕГ та КГ є достовірними.

Статистична обробка результатів КГ до та після експерименту також була здійснена.

Результати обчислень за критерієм згоди χ^2 для КГ (до та після експерименту):

$$\chi^2 = \frac{(6,7 - 6,7)^2}{6,7} + \frac{(12,29 - 11,7)^2}{11,7} + \frac{(40,78 - 40,2)^2}{40,2} + \frac{(40,22 - 41,4)^2}{41,4} = 0 + 0,03 + 0,01 + 0,03 = 0,07$$

Результати (0,07), що отримали в результаті обчислень, не підтвердили статистично значущої відмінності отриманих відмінностей щодо рівнів соціокультурної компетентності студентів контрольної групи.

Порівняння результати ЕГ до та після експерименту шляхом обчислення за критерієм згоди χ^2 було здійснено також.

Результати обчислень за критерієм згоди χ^2 для ЕГ:

$$\chi^2 = \frac{(16,96 - 7)^2}{7} + \frac{(21,05 - 11,1)^2}{11,1} + \frac{(49,71 - 41,5)^2}{41,5} + \frac{(12,28 - 40,4)^2}{40,4} = 14,17 + 8,92 + 1,62 + 19,57 = 44,28$$

Статистична обробка результатів (44,28) підтвердила статистичну значущість відмінності отриманих результатів експериментальної групи (до та після експерименту).

Як бачимо, апробована структурно-функціональна модель формування соціокультурної компетентності студентів педагогічних коледжів – майбутніх учителів іноземної мови показала свою дієвість та ефективність. Статистична

обробка результатів дослідження, представлена вище, про це свідчить.

Результати експериментального дослідження довели, що розроблена структурно-функціональна модель формування соціокультурної компетентності, в основу якої покладено визначені й обгрунтовані нами педагогічні умови, методика їх реалізації, розроблений спецсеминар «Соціокультурна компетентність майбутніх учителів іноземної мови» із розвитку соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови є ефективною.

Доведено, що реалізація структурно-функціональної моделі формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови певною мірою пов'язана з комплексним поєднанням традиційних та інтерактивних методів навчання, виконання студентами індивідуальних інтегрованих завдань професійного соціокультурного спрямування, вирішення професійних ситуацій соціокультурного спрямування сприяють формуванню соціокультурної компетентності студентів педагогічного коледжу. Співставлення даних констатувального та формувального етапів експерименту свідчать про зростання рівня сформованості усіх показників соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови (експериментальної групи).

Спостереження і експертні оцінки свідчать, що застосування у процесі дослідно-експериментальної роботи під час вивчення іноземної мови інтегрованих завдань соціокультурного спрямування з варіативним змістом; вивчення національно-культурних особливостей та специфіки національної комунікативної поведінки носіїв іноземної мови; забезпечення ціннісної орієнтації студентів на соціокультурну діяльність у процесі комплексного використання традиційних та інноваційних методів навчання, – все це сприяло формуванню у майбутніх учителів іноземної мови позитивного сприйняття та толерантного ставлення до цінностей, властивих іншомовній культурі; сприйняттю загальнолюдських цінностей як професійно значущих; збагаченню знань про історичні, країнознавчі особливості іншомовної культури, особливості способу життя носіїв іншої мови, норм, традицій; розвитку

здатності до взаємодії в умовах міжкультурної комунікації, до прояву толерантності, умінню ефективно спілкуватися з представниками інших культур.

Висновки до третього розділу

Критеріями визначення рівня сформованості інформаційно-когнітивного компонента соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови є аксіологічний, лінгвокультурологічний, практично-комунікативний.

Показниками аксіологічного критерію соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови є: мотивація в оволодінні та майбутньому використанні в педагогічній практиці соціокультурних знань; потреба у формуванні соціокультурної компетентності; усвідомлення значення соціокультурної компетентності для майбутньої професійної діяльності; толерантне й емоційне ставлення до представників різних етнічних груп, носіїв різних мов і культур.

Показниками лінгвокультурологічного критерію соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови є: соціокультурні знання, рівень обізнаності з національно-культурними особливостями носіїв української та іноземних мов; володіння знаннями про особливості здійснення ефективної комунікації у мультинаціональному середовищі; готовність використовувати соціокультурні знання у професійній педагогічній діяльності.

Показниками практико-комунікативного критерію соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови є: уміння та навички використання соціокультурних знань у конкретних соціально-мовленнєвих ситуаціях; навички організації соціокультурної діяльності зі школярами; досвід спілкування у полікультурному середовищі; рефлексія щодо результатів власної соціокультурної діяльності.

Розроблені критерії та показники дали змогу виділити чотири умовних рівні сформованості соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови у процесі професійної підготовки в умовах педагогічного коледжу: високий, достатній, початковий та низький.

Результати констатувального експерименту засвідчили недостатній рівень соціокультурної компетентності у студентів педагогічного коледжу. Викладачі коледжів пояснили переважно низький та початковий рівень соціокультурної

компетентності студентів відсутністю спрямованості освітнього процесу педагогічних коледжів на формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови.

Розроблена методика реалізації педагогічних умов формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови передбачала актуалізацію та поглиблення базових країнознавчих, лінгвокраїнознавчих та соціокультурних знань і вмінь на основі реалізації внутрішньопредметних і міжпредметних зв'язків.

У ході формувального етапу педагогічного експерименту автор та викладачі педагогічних коледжів, що працювали за пропонованою автором методикою, підбирали автентичні тексти та завдання на заняття з іноземної мови, уривки з творів літератури тієї країни, мова якої вивчається, зразки діалогів, мовленнєві зразки і формули, навчально-комунікативні ситуації для організації інтерактивної взаємодії тощо. Використання сучасних публіцистичних матеріалів з метою формування у майбутніх учителів англійської мови соціокультурної компетентності в умовах коледжу зумовлено тим, що зазначені вище засоби являють собою фрагмент національної культури, який містить інформацію про політичні, економічні, соціокультурні процеси сучасного англомовного суспільства та відображає специфіку світогляду, світосприйняття носіїв мови – представників іншої культури. Констатовано позитивний вплив впроваджених методик у роботі зі студентами експериментальної групи, що сприяло підвищенню рівня розвитку їхньої соціокультурної компетентності.

Таким чином, отримані дані в ході експерименту свідчать про позитивний вплив структурно-функціональної моделі формування соціокультурної компетентності у студентів, що підтверджує гіпотезу про необхідність застосування педагогічних умов для успішного формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови.

Матеріали розділу детальніше описані у публікаціях автора : [107], [107], [107], [107], [346].

ВИСНОВКИ

1. У сучасних умовах глобалізації та інтеграції України до світового та європейського освітнього простору надзвичайно важливим є пошук засобу чи механізму, що дозволить перетворити різноманітні мови та культури з чинника, який заважає діалогу між представниками різних культур, у засіб, котрий сприяє взаєморозумінню, культурному збагаченню та творчому розвитку особистості. Саме тому, засвоєння знань, умінь і навичок, як мета професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови в умовах педагогічного коледжу втрачає дієздатність. Майбутнім учителям іноземних мов для ефективної професійної діяльності потрібно мати високий рівень соціокультурної компетентності. У дослідженні «соціокультурну компетентність майбутніх учителів іноземної мови» визначено як складне, цілісне, індивідуально-психологічне, інтегративне утворення, що об'єднує соціокультурні знання, особистісне ставлення до іншомовних культур, дає змогу успішно спілкуватися з їхніми представниками, почуватися впевнено та комфортно в іншомовному соціокультурному середовищі, завдяки володінню способами застосування іноземної мови; характеризує теоретичну і практичну готовність до соціокультурної діяльності й розвитку відповідних якостей в учнів під час вивчення іноземної мови.

2. На підставі аналізу наукових джерел з проблеми дослідження визначено компоненти соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови: мотиваційно-ціннісний, інформаційно-когнітивний та діяльнісно-поведінковий. Рівень соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови визначається за показниками трьох критеріїв сформованості соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної: аксіологічного (мотивація в оволодінні та майбутньому використанні в педагогічній практиці соціокультурних знань; потреба у формуванні соціокультурної компетентності; усвідомлення значення соціокультурної компетентності для майбутньої професійної діяльності; толерантне й емоційне ставлення до представників різних етнічних груп, носіїв різних мов і культур), лінгвокультурологічного (соціокультурні знання, рівень обізнаності з

національно-культурними особливостями носіїв української та іноземних мов; володіння знаннями про особливості здійснення ефективної комунікації в мультинаціональному середовищі; готовність використовувати соціокультурні знання в професійній педагогічній діяльності), практично-комунікативного (уміння та навички використання соціокультурних знань в конкретних соціально-мовленнєвих ситуаціях; навички організації соціокультурної діяльності зі школярами; досвід спілкування в полікультурному середовищі; рефлексія щодо результатів власної соціокультурної діяльності), та рівнів сформованості соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови (високий, достатній, базовий, початковий).

3. Теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено ефективність методики реалізації педагогічних умов формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови в системі педагогічного коледжу: використання під час вивчення іноземної мови інтегрованих завдань соціокультурного спрямування з варіативним змістом; вивчення національно-культурних особливостей та специфіки національної комунікативної поведінки носіїв іноземної мови; забезпечення ціннісної орієнтації студентів на соціокультурну діяльність у процесі комплексного використання традиційних та інноваційних методів навчання.

Розроблена структурно-функціональна модель формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови містить блоки: цільовий (мета та завдання щодо формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови); концептуальний (методологічні підходи; педагогічні умови); процесуальний (етапи формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови); результативний (очікуваний результат).

4. Обґрунтовані педагогічні умови покладено в основу розробленої методики реалізації педагогічних умов формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови, що містить три послідовних етапи: стимуляційно-мотиваційний – формування мотивації,

адаптація студентів до умов експерименту; діяльнісно-операційний – реалізація педагогічних умов в аудиторній і позааудиторній роботі задля ефективного формування соціокультурної компетентності; корекційно-результативний – аналіз і корегування результатів. Розроблена методика комплексно відображає мету, завдання, принципи формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови, стимуляційно-мотиваційний, діяльнісний, корекційно-результативний етапи, відповідні форми і методи розвитку досліджуваної якості. З-поміж методів, що використовували на вказаних етапах: вправи; творчі завдання; написання творів-роздумів; ігри: ділові, сюжетні, ситуаційно-рольові; інтерактивні методи: «мікрофон», «карусель», «акваріум», «мозковий штурм»; кейстехнології; метод проектів тощо.

Результати формувального етапу експерименту підтвердили ефективність методики реалізації обґрунтованих педагогічних умов формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови, що забезпечило комплексний розвиток компонентів соціокультурної компетентності майбутніх учителів. У експериментальній групі, на відміну від контрольної, на статистично значущому рівні зменшилася кількість студентів з початковим рівнем соціокультурної компетентності (з 41,4% до 12,28%) і водночас підвищилася кількість студентів з високим (з 7 % до 16,96 %) рівнем розвитку соціокультурної компетентності. Статистична обробка одержаних результатів підтвердила значущість вказаних змін.

Проведене дисертаційне дослідження, звісно, не претендує на вичерпний розгляд усіх аспектів проблеми формування соціокультурної компетентності особистості. Перспективи подальших досліджень полягають у з'ясуванні можливостей інформаційно-комунікаційних технологій у формуванні соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови; формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів у процесі педагогічної практики, вивченні та узагальненні зарубіжного досвіду формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Азимов Э. Г. Новый словарь методических терминов и понятий (теория и практика обучения языкам) / Э. Г. Азимов, А. Н. Щукин. – М. : Изд-во ИКАР, 2009. – 448 с.
2. Азимов Э. Г. Словарь методических терминов (теория и практика преподавания языков) / Э. Г. Азимов, А. Н. Щукин. – СПб. : Златоуст, 1999. – 472 с.
3. Алмазова Н. И. Формирование межкультурной компетентности при обучении иностранному языку в экономическом вузе [Электронный ресурс] / Н. И. Алмазова. – Режим доступа: elibrary.unecon.ru/materials_files/izv/IzvSPbUEF2003_3_C132_143_s.pdf
4. Алюшина Ю. Е. Наше видение модели специалиста / Ю. Е. Алюшина, Н. А. Дмитриевская, Л. А. Ефимова // Научное обеспечение открытого образования : [науч.-метод. и информ. сб.]. – М. : Мос. гос. ун-т экономики, статистики и информатики, 2000. – С. 27-33.
5. Андреев В. И. Диалектика воспитания и самовоспитания творческой личности : основы педагогики творчества / В. И. Андреев. – Казань : Изд-во Казанского ун-та, 1988. – 236 с.
6. Анисимов С. Ф. Духовные ценности: производство и потребление / С. Ф. Анисимов. – М. : Прогресс, 1988. – С. 23-25.
7. Арнольд В. И. «Жесткие» и «мягкие» математические модели / В. И. Арнольд. – М. : МЦНМО, 2004. – 32 с.
8. Арнольдов А. И. Введение в культурологию. Новая расширенная редакция. Учебное пособие / А. И. Арнольдов. – М: Народная Академия культуры и общечеловеческих ценностей. 1993. – 352 с.
9. Архангельский С. И. Учебный процесс в высшей школе : его закономерные основы и методы / С. И. Архангельский. – М. : Высшая школа, 1980. – 368 с.

10. Арцишевська М. Суспільствознавча картина світу як теоретична основа інтеграції змісту шкільної освіти / М. Арцишевська // Шлях освіти. 2000. – №3. – С. 16-20.
11. Атанов Г. А. Деятельностный подход в обучении / Геннадий Алексеевич Атанов. – Донецк : ЕАИ-пресс, 2001. – 160 с.
12. Бабанский Ю. Интенсификация процесса обучения / Ю. Бабанский. – М., 1987. – 140 с.
13. Бабанський Ю. К. Оптимізація педагогічного процесу : (у питаннях і відповідях) / Ю. К. Бабанський, М. М. Поташник. – Київ : Радянська школа, 1982. – 200 с.
14. Балл Г. Інтегративно-особистісний підхід у психології: впорядкування головних понять / Г. Балл // Психологія і суспільство. 2009. – № 4. – С. 25-53.
15. Баркасі В. В. Формування професійної компетентності у майбутніх вчителів іноземних мов : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / В. В. Баркасі. – Одеса, 2004. – 21 с.
16. Безвін Ю. Г. Формування соціокультурної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов у контексті науково-педагогічних досліджень / Ю. Г. Безвін // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна». – Вип. 61. – С. 171-174.
17. Бех І. Д. Теоретико-прикладний сенс компетентнісного підходу в педагогіці / І. Д. Бех // Педагогіка і психологія. 2009. – № 2 (63). – С. 26-31.
18. Білоус Н. П., Чала Н. М. Платформа kahoot як інструмент моделі «перевернутого навчання» при викладанні іноземної мови. Тези доповідей (Київ, 21 березня 2018 року), 2018. – С. 11–13.
19. Білоцерківська Н. Г. Формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Н. Г. Білоцерківська ; Харк. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Х., 2009. – 20 с.
20. Блазгина Б. С. Обучение языкам в диалоге культур. // Сучасні

стратегії мовної підготовки іноземних студентів-нефілологів. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції / Б. С. Блазгина. – 25-26 вересня 2008 р. – Запоріжжя, 2008. – С. 169.

21. Бобаль Н. Р. Формування соціокультурної компетентності майбутніх журналістів у процесі професійної підготовки автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Наталія Робертівна Бобаль. – Вінниця. 2013. – 20 с.

22. Бобиенко О. М. Ключевые компетенции личности как образовательный результат системы профессионального образования: дис. ... канд. пед. наук / О. М. Бобиенко / Казанский гос. технол. университет. – Казань. 2005. – 186 с.

23. Бобохуджаев Ш. И. Инновационные методы обучения : особенности кейс-стади метода обучения и пути его практического использования / Ш. И. Бобохуджаев, З. Ю. Юлдашев. – Ташкент. 2006. – 88 с.

24. Богданова І. М. Професійно-педагогічна підготовка майбутнього вчителя на основі інноваційних технологій : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Богданова Інна Миколаївна. – К., 2003. – 440 с.

25. Болонский процесс : Результаты обучения и компетентностный поход : [книга-приложение 1] / под науч. ред. В. И. Байденко. – М. : Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2009. – 536 с.

26. Болотов В. А. Компетентностная модель : от идеи к образовательной программе / В. А. Болотов, В. В. Сериков // Педагогика. 2003. – № 10. – С. 8-14.

27. Бондар В. І. Стратегія і тактика стандартизації змісту й організації його засвоєння у процесі професійної підготовки вчителя на засадах компетентнісного підходу / В. І. Бондар // Наукові записки : зб. наук. статей. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. – Вип. 80. – С. 3-11. – (Серія : Педагогічні та історичні науки).

28. Бондар В. І. Управління формуванням професійної компетентності вчителя / В. Бондар, І. Шапошнікова // Освіта і управління. 2006. – Т. 9, № 2. – С. 20-27.

29. Бордовский Г. А. Управление качеством образовательного процесса. Монография. / Г. А. Бордовский, А. А. Нестеров, С. Ю. Трапицын. – СПб.: Изд-во РГПУ им. А.И. Герцена, 2001. – 359 с.
30. Боринштейн Є. Р. Соціокультурні особливості мовної особистості / Є. Р. Боринштейн // Соціальна психологія. 2004. – № 5 (7). – С. 63-72.
31. Бурцева Ю. О. Структура компетентності як педагогічного явища в контексті сучасного навчально-виховного процесу / Ю. О. Бурцева // Вища освіта України. 2011. – № 3. – Т. 1. – С. 576-582. – (Педагогіка вищої школи : методологія, теорія, технології).
32. Бутенко Т. О. Формування комунікативної компетентності майбутніх інженерів у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / Т. О. Бутенко. – Вінниця, 2011. – 20 с.
33. Варянко Т. Формування соціокультурної компетентності у студентів на заняттях з іноземної мови / Тетяна Варянко, Лариса Іванченко. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.kamts1.kpi.ua/sites/default/files/files/varianko_ivanchenko_formuvannia.pdf
34. Васьков Ю. В. Педагогічні теорії, технології, досвід : дидактичний аспект / Ю. В. Васьков – Х. : Скорпіон, 2000. – 120 с.
35. Введенский В. Н. Моделирование профессиональной компетентности педагога / В. Н. Введенский // Педагогика. 2003. – № 10. – С. 51-55.
36. Вежбицкая А. Язык. Культура. Познание / А. Вежбицкая. – М., 1999. – 198 с.
37. Великий тлумачний словник сучасної української мови / укл. і головний ред. В. Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2004. – 1440 с.
38. Вербицкий А. А. Школа контекстного обучения как модель реализации компетентностного подхода в общем образовании / А. А. Вербицкий, О. Б. Ермакова // Педагогика. 2009. – № 2. – С. 12-18.

39. Вовк Л. П. З'ясування дидактичної моделі науки і дисципліни / Л. П. Вовк // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. – Випуск 53: збірник наукових праць / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені М.П.Драгоманова. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2016. – С. 5-10.

40. Вовк Л. П. Історія освіти дорослих в Україні : [нариси] / Людмила Петрівна Вовк. – К. : УДПУ, 1994. – 228 с.

41. Волкова Н. П. Теоретичні та методичні засади підготовки майбутніх учителів до професійно-педагогічної комунікації : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. / Волкова Наталія Петрівна. – Дніпропетровськ, 2006. – 628 с.

42. Вольнова Л. М. Соціокультурна компетентність як складова підготовки студентів – майбутніх фахівців системи діяльності «людина-людина» / Л. М. Вольнова // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова : [зб. наук. праць]. – Випуск 28 (52). – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. – С. 137- 145.

43. Воротняк Л. І. Педагогічна технологія формування полікультурної компетентності магістрів у вищих навчальних закладах : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / Л. І. Воротняк. – Хмельницький, 2008. – 20 с.

44. Гальскова Н. Д. Теория обучения иностранным языкам. Лингводидактика и методика / Н. Д. Гальскова, Н. И. Гез. – М.: Издательский центр «Академия», 2007. – 336 с.

45. Гіптерс З. В. Культурологічний словник-довідник / З. В. Гіптерс. – К.: ВД «Професіонал», 2006. – 328 с.

46. Глоссарий терминов по технологии образования. – Женева: ЮНЕСКО, 1986. – 239 с.

47. Гнезділова К. М. Моделі та моделювання у професійній діяльності викладача вищої школи : [навч. посіб.] / К. М. Гнезділова. С. О. Касярум. – Черкаси : Вид. Чабаненко Ю. А., 2011. – 124 с.

48. Гончаренко С. У. Гуманізація освіти як основний критерій розробки засобів реалізації сучасних технологій навчання / С. У. Гончаренко. – Наукові записки. – Серія: педагогічні науки. – Вип. 34. – Кіровоград: РВЦ КДПУ ім. В. Винниченка, 2001. – С. 3-6.

49. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження : методологічні поради молодим науковцям / Семен Устинович Гончаренко. – Київ-Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2008. – 278 с.

50. Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник. Видання друге, доповнене і виправлене / С. У. Гончаренко. – Рівне : Волинські обереги, 2011. – 522 с.

51. Горошкіна О. Підручник як засіб формування соціокультурної компетенції учнів / О. Горошкіна // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. 2010. – № 22. – Ч II. – С. 183-189.

52. Грабарь М. И. Применение математической статистики в педагогических исследованиях. Непараметрические методы / М. И. Грабарь, К. А. Краснянская. – М.: Педагогика, 1977. – 136 с.

53. Гришкова Р. О. Педагогічні засади формування іншомовної соціокультурної компетенції студентів нефілологічних спеціальностей у процесі фахової підготовки : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : спец. 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / Р. О. Гришкова. – Чернігів, 2011. – 36 с.

54. Гришкова Р. О. Формування іншомовної соціокультурної компетенції студентів нефілологічних спеціальностей : монографія / Р. О. Гришкова. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2007. – 424 с.

55. Гуменюк О. Є. Психологія інноваційної освіти : теоретико-методологічний аспект : [монографія] / Оксана Євстахіївна Гуменюк. – Тернопіль : Економічна думка, 2007. – 385 с.

56. Гура О. І. Теоретико-методологічні основи формування психолого-педагогічної компетентності викладача вищого навчального закладу в умовах магістратури : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Гура Олександр Іванович. – К., 2008. – 546 с.

57. Гудзик І. Інформаційна грамотність як важлива ознака компетентності учня / І. Гудзик // Шлях освіти. 2005. – № 4. – С. 34-37.
58. Далингер В. А. Компетентностный подход – альтернатива экстенсивному пути развития системы образования / В. А. Далингер // Фундаментальные исследования. 2007. – № 10. – С. 46-47.
59. Данилюк Д. Я. Учебный предмет как интегрированная система / Д. Я. Данилюк // Педагогика. 1997. – № 4. – С. 24-28.
60. Дахин А. Н. Педагогическое моделирование: сущность, эффективность и ... неопределенность / А. Н. Дахин // Педагогика. 2003. – № 4. – С. 21-26.
61. Дем'яненко Н. Підготовка педагогічних кадрів : пошук інноваційної моделі / Н. Дем'яненко // Рідна школа. 2012. – № 4-5. – С. 32-38.
62. Дем'яненко Н. М. Контекстність підготовки майбутнього педагога : теоретичні підходи, напрями реалізації / Н. М. Дем'яненко // Проблеми освіти. 2012. – № 70. – С. 36-42.
63. Демченко С. О. Розвиток професійно-педагогічної компетентності викладачів спеціальних дисциплін вищих технічних закладів освіти : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / С. О. Демченко. – Кіровоград, 2005. – 20 с.
64. Дерев'янюк Н. Особистісно зорієнтоване навчання : досвід впровадження / Н. Дерев'янюк // Завуч. 2008. – № 25. – С. 18-30.
65. Деркач А. А., Щербак С. Ф. Педагогическая эвристика: Искусство овладения иностранным языком / А. А. Деркач, С. Ф. Щербак. – М.: Педагогика, 1991. – 224 с.
66. Диденко Н. В. Формирование инновационной образовательной среды колледжа технического профиля на основе программно-проектного подхода : автореф. дисс. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 – общая педагогика, история педагогики и образования / Н. В. Диденко. – Уфа, 2010. – 26 с.
67. Додаток Quizlet: як користуватися? URL: <http://hi-news.pp.ua/kompyuteri/16989-dodatok-quizlet-yak-koristuvatisya.html>.

68. Долінська К. Формування соціокультурної компетенції майбутніх учителів початкових класів як педагогічна проблема / Каріна Долінська // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. – 2013. – Вип. 12. – С. 24-26.

69. Дорофєєва Є. А. Реалізація інтегрованого підходу на уроках української мови в 10-11 класах / Є. А. Дорофєєва. Актуальні проблеми природничих та гуманітарних наук у дослідженнях студентської молоді «Родзинка – 2008»: Х Всеукр. студ. наук. конф., 24-26 квіт. 2008 р., м. Черкаси. Серія філологічні науки / МОН України, ЧНУ ім. Б. Хмельницького – Черкаси: Видавництво ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2008 – С. 49-51.

70. Дудник Е. В. Проблема формирования компетентности в педагогической науке / Е. В. Дудник // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. – 2011. – № 8 (219). – Ч. I. – С. 27-33.

71. Дьяченко В. К. Сотрудничество в обучении: О коллективном способе учебной работы / В. К. Дьяченко. – М.: Просвещение, 1991. – С. 18-26.

72. Евдокимова Н. В. Становление понятий «компетентность» и «компетенция» в современной педагогической практике [Електронний ресурс]. / Н. В. Евдокимова // Социс. 2007. – № 5. – Режим доступу :<http://www.t21.rgups.ru/doc/1/07.doc>.

73. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; головний ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.

74. Ермаков Д. С. Компетентностный подход в образовании / Д. С. Ермаков // Педагогика. – № 4. 2011. – С. 8-15.

75. Жежера Е. А. Социокультурная компетентность будущего специалиста: от сущности к технологии формирования [Електронний ресурс] / Е. А. Жежера. — Режим доступу : www.sworld.com.ua/konfer30/894.pdf.

76. Жоль К. К. Соціологія : навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / Костянтин Костянтинович Жоль. – К. : Либідь, 2005. – 351 с.

77. Жорнова О. І. Соціокультурна компетентність студентів в контексті оминання «слабких ланок» сучасного освітнього процесу / О. І. Жорнова //

Вища освіта України. Тематичний випуск «Вища освіта у контексті інтеграції до європейського простору». 2006. – (Т. 3). – С. 93-100.

78. Жукова Т. А. Педагогическая технология формирования социокультурной компетентности будущих учителей : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.08 – теория и методика профессионального образования / Т. А. Жукова. – Самара, 2007. – 21 с.

79. Завалевський Ю. І. Педагогіка гуманізму : [навч. посіб.] / Ю. І. Завалевський, Г. І. Назаренко, Л. Д. Покроєва. – Х. : Оберіг, 2011. – 380 с.

80. Завгородня О. В. Проблема особистості з позицій інтегративного підходу / О. В. Завгородня // Практична психологія та соціальна робота. 2009. – № 5. – С. 1-7.

81. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / науковий ред. видання д-р пед. наук, проф. С. Ю. Ніколаєва. – К.: Ленвіт, 2003. – 273 с.

82. Загородня О. Ю. Формування комунікативної професійної компетентності студентів економічних спеціальностей засобами інноваційних технологій : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / О. Ю. Загородня. – К., 2010. – 20 с.

83. Закір'янова І. А. Формування соціокультурної компетентності у майбутніх вчителів іноземної мови в процесі професійної підготовки: автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.04 – теорія та методика виховання / І. А. Закір'янова // Ін-т вищої освіти АПН України. – К., 2006. – 22 с.

84. Запорожан В. М. Взаємозв'язок мотивації досягнень та успіхів у навчанні у студентів медичного факультету / В. М. Запорожан, Л. Р. Нікогосян, К. В. Аймедов // Медична освіта. 2011. – № 2. – С. 108-113.

85. Зарицька А. А. Акмеологічні засади професійної самореалізації майбутнього вчителя музики: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова – К., 2016. – 20 с.

86. Збірник нормативно-правових документів з вищої освіти // Укл.:

В. Д. Шинкарук, А. В. Кудін, К. М. Левківський та ін. / за заг. ред. С. М. Ніколаєнка. – К., 2007. – 87 с.

87. Зимняя И. А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентного подхода в образовании. Авторская версия / И. А. Зимняя. – М. : Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. – 40 с.

88. Зязюн І. А. Педагогіка добра : ідеали і реалії / Іван Андрійович Зязюн. – К. : МАУП, 2000. – 312 с.

89. Иванова Е. О. Компетентностный подход в соотношении со знаниево-ориентированным и культурологическим [Электронный ресурс] / Е. О. Иванова // Эйдос. 2007. – Режим доступа : <http://www.eidos.ru/journal/2007/0930-23.htm>.

90. Иванова С. Оценка компетенций методом интервью : Универсальное руководство / С. Иванова. – М. : Альпина Паблишерз, 2011. – 155 с.

91. Ильязова М. Д. Компетентностный подход в системе методологического анализа / М. Д. Ильязова // Успехи современного естествознания. 2007. – № 4. – С. 35-42.

92. Ингенкамп К. Педагогическая диагностика / К. Ингенкамп ; пер. с нем. – М. : Педагогика, 1991. – 240 с.

93. Іванчук М. Г. Інтегроване навчання: сутність та виховний потенціал / М. Г. Іванчук. – Чернівці: Рута, 2004. – 359 с.

94. Івашньова С. В. Організаційно-педагогічні засади вдосконалення методичної компетентності вчителів іноземної мови початкової школи : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / С. В. Івашньова. – К., 2010. – 20 с.

95. Інтегрований підхід до навчання англійської мови курсантів військових вузів [Електронний ресурс] / А. Л. Котковець. – Режим доступу: <http://confesp.fl.kpi.ua/fr/node/1159>.

96. Каган М. С. Философская тория ценности / М. С. Каган. – СПб.: Петрополис, 1997. – 205 с.

97. Кадемія М. Ю. Педагогічні умови інформатизації навчального процесу в професійно-технічних закладах / М. Ю. Кадемія // Psychologiczne i pedagogiczne podstawy kształcenia specjalistów w warunkach integracji europejskiej. Tom II. Pod redakcją Zdzisława Ratajka, Pawła Beołusa // Prace Wszechnicy SwiŁtokryskiej nr. 90. Kielce 2010. – С. 88-94.

98. Калінін В. О. Формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови засобами діалогу культур : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / В. О. Калінін. – Житомир, 2005 – 20 с.

99. Канова Л. П. Основні форми та методи навчання курсантів іноземної мови у вищому військовому навчальному закладі / Л. П. Канова // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. 2011. – № 57. – С. 153-157.

100. Карпова Л. Г. Формування професійної компетентності вчителя загальноосвітньої школи : дис. ... канд. пед. наук / Л. Г. Карпова. – Харків, 2003. – 207 с.

101. Картава Ю. Теоретичні аспекти формування педагогічної компетентності педагога / Ю. Картава // Витоки педагогічної майстерності . – 2012. – Вип. 10. – С. 115-118.

102. Катаев С. Г. Индикаторный метод оценивания компетенций / С. Г. Катаев, Ю. О. Лобода, Е. А. Хомякова // Вестник ТГПУ. 2009. – Вып. 11 (89). – С. 70-73.

103. Каташов А. І. Педагогічні основи розвитку інноваційного освітнього середовища сучасного ліцею : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 – теорія та історія педагогіки / А. І. Каташов. – Луганськ, 2001. – 20 с.

104. Качалова С. М. Технология контекстного обучения в практике вузовского обучения / С. М. Качалова // Вестник ЦМО МГУ. 2009. – №3. – С. 87-91.

105. Квасник О. В. Педагогічні технології формування соціокультурної компетентності у майбутніх інженерів / О. В. Квасник // Науковий вісник

Миколаївського державного університету : Зб. наук. праць. – Вип. 23: Педагогічні науки. – Т. 2 / [За заг. ред. В. Д. Будака, О. М. Пехоти]. – Миколаїв : МДУ, 2008. – С.154-160.

106. Киливник В. В. Використання інтегрованих завдань професійного спрямування з варіативним змістом для формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови / В. В. Киливник // Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини. Слов'янська філологія: історія, сьогодення, перспективи: матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції (м.Умань, 25-26 листопада 2016 року). Умань : ВПЦ «Візаві», 2017. – С.61-64.

107. Киливник В. В. Діагностика знань про соціокультурну компетентність майбутніх учителів іноземної мови в системі професійної підготовки / В. В. Киливник // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка [Текст]. Випуск 151. В. 2-х томах. Том 1/ Чернігівський національний університет імені Т.Г.Шевченка; гол.ред. Носко М.О. – Чернігів: ЧНПУ, 2018. – С.188-191.

108. Киливник В. В. Зміст соціокультурної компетентності майбутніх вчителів іноземної мови // В. В. Киливник // Матеріали наукової конференції викладачів кафедри теорії та історії педагогіки (м.Київ, 22 березня 2018 року). Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. – С. 219-233.

109. Киливник В. В. Методичні рекомендації щодо формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови в системі педагогічного коледжу: навч.-метод.посібн. Вінниця: ТОВ «Твори», 2019. – 92 с.

110. Киливник В. В. Особистісне зорінтування студентів у процесі вивчення англійської мови // В. В. Киливник // Актуальні проблеми сучасної науки та наукових досліджень: зб.наук.пр. – Вип.4 (7) / Редкол.: Р. С. Гуревич (голова) [та ін.]; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. – Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2015. – С.273-277.

111. Киливник В. В. Педагогічна модель формування соціокультурної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови (англійської) в умовах коледжу / В. В. Киливник // Проблеми освіти: збірник наукових праць. - Вінниця: ТОВ «Твори», 2019. – Вип. 91. – С. 196-203.

112. Киливник В. В. Педагогічні умови формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови / В. В. Киливник // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології : наук. журнал / голов. ред. А. А. Сбруюва. – № 2 (76). – Суми: Сум ДПУ імені А. С. Макаренка, 2018. – С. 156-166.

113. Киливник В. В. Професійна підготовка майбутнього вчителя іноземної мови / В. В. Киливник // Матеріали наукової конференції викладачів кафедри теорії та історії педагогіки (м.Київ, 16-17 квітня 2015 року). Київ: Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова, 2015. – С.155-159.

114. Киливник В. В. Результати впровадження моделі формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови / В. В. Киливник // Science, Research, Development # 15. Pedagogy. – Warszawa, 2019. – Р. 20-27.

115. Киливник В. В. Рольова гра як один з методів активного навчання студентів іноземній мові / В. В. Киливник // Вісник науково-методичних досліджень Вінницького гуманітарно-педагогічного коледжу/ [ред.кол.: Заболотний В.Ф. (гол.ред) та інші]. – Вінниця: ТОВ «Вінницька міська друкарня», 2012. – Випуск 1. – С 94-105.

116. Киливник В. В. Соціокультурна компетентність як складова професійної компетентності майбутніх учителів англійської мови в процесі навчання / В. В. Киливник // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Випуск 44. – Серія: Педагогіка і психологія. – Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2015. – С.173-175.

117. Киливник В. В. Специфіка формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів англійської мови в умовах педагогічного коледжу // В. В. Киливник // Теоретико-методичні засади вивчення англійської

мови (партнерство школи й університету), 30 березня 2018 р., м.Умань: ФОП Новожилов С.В., 2018 – С.101-105.

118. Киливник В. В. Структура соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови / В. В. Киливник // Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г.Шевченка. Серія: Педагогічні науки: зб.наук пр. Чернігів: ТОВ «Десна Поліграф», 2019. – Випуск 2 (158). – С.217-221.

119. Киливник В. В. Умови формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів англійської мови// В. В. Киливник // Матеріали наукової конференції викладачів кафедри теорії та історії педагогіки (м.Київ, 22 березня 2018 року). Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. – С. 335-344.

120. Киливник В. В. Формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземних мов у процесі підготовки в коледжі / В. В. Киливник // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. – Вип. 53: збірник наукових праць / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені М.П.Драгоманова. – Київ: НПУ імені М.П.Драгоманова, 2016. – С.75-79.

121. Кісіль М. В. Простір освіти з точки зору її основного суб'єкта / М. В. Кісіль // Вісник Черкаського університету. 2006. – Вип. 88. – С. 138-141.

122. Кларин М. В. Инновации в обучении: метафоры и модели / Михаил Владимирович Кларин. – М. : Наука, 1997. – 223 с.

123. Клепко С. Ф. «Компетенізація освіти» : обмеження і перспективи / С. Ф. Клепко // Життєва компетентність особистості : від теорії до практики : [наук.-метод. посібник]. – Запоріжжя : Центріон, 2004. – 23 с.

124. Климова К. Я. Формування мовно-комунікативної професійної компетентності студентів нефілологічних спеціальностей педагогічних університетів : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : спец. 13.00.02 – теорія і методика навчання / К. Я. Климова. – К., 2011. – 35 с.

125. Ковалинська І. В. Формування загальнокультурної компетенції майбутніх фахівців технічного профілю у процесі вивчення дисциплін

гуманітарного профілю : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / І. В. Ковалинська. – Хмельницький, 2011. – 20 с.

126. Кодлюк Я. Модернізація змісту шкільної освіти за рубежом: компетентісно орієнтований підхід / Я. Кодлюк // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету (Серія: Педагогіка). 2006. – № 1. – С. 125-131.

127. Козловська І. М. Теоретико-методологічні аспекти інтеграції знань учнів професійно-технічної школи: дидактичні основи : монографія / за ред. С. У. Гончаренка / І. М. Козловська. – Львів : Світ, 1999. – 302 с.

128. Козырева О. А. Профессиональная педагогическая компетентность учителя : феноменология понятия / О. А. Козырева // Вестник ТГПУ. 2009. – Вып. 2 (80). – С. 17-23.

129. Козяр М. М. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. / М. М. Козяр, М. С. Коваль. – К.:Знання, 2013. – 327 с.

130. Колодько Т. М. Формування соціокультурної компетенції майбутніх учителів іноземних мов у вищих педагогічних навчальних закладах : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / Т. М. Колодько. – К., 2005. – 24 с.

131. Коломієць А. М. Інформаційна культура вчителя початкових класів : монографія / Алла Миколаївна Коломієць. – Вінниця : ВДПУ, 2007. – 379 с.

132. Коломієць А. М. Міжпредметні зв'язки у контексті проблеми інтеграції / А. М. Коломієць, Д. І. Коломієць // Педагогіка і психологія професійної освіти. – Львів, 1999. – № 2. – С. 61-66.

133. Комар О. А. Теоретичні та методичні засади підготовки майбутніх учителів початкової школи до застосування інтерактивної технології : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Комар Ольга Анатоліївна. – Умань, 2011. – 405 с.

134. Комарницька О. М. Особливості застосування мобільних технологій у навчанні. Матеріали Міжнародної науковопрактичної конференції «Новітні інформаційно-комунікаційні технології в навчальному процесі: актуальні

проблеми»: (Тернопіль, 30 листопада 2016 року), 2016. С. 3–8.

135. Компетентнісний підхід у сучасній освіті : світовий досвід та українські перспективи : бібліотека з освітньої політики / за заг. ред. О. В. Овчарук. – К. : «К.І.С.», 2004. – 112 с.

136. Комп'ютерна програма Quizlet – навчання за допомогою карток. URL: <http://jak.magey.com.ua/articles/komp-juterna-programa-quizlet-navchannja-za.html>.

137. Конфедерація профспілок України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.confeu.org/ru/presscentre/news/pubtext.html&docid=1178>

138. Кострова Ю. С. Генезис понятий «компетенция» и «компетентность» / Ю. С. Кострова // Молодой ученый. 2011. – № 12. – Т. 2. – С. 102-104.

139. Котенко О. В. Розвиток полікультурної компетентності вчителів світової літератури в системі післядипломної освіти : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / О. В. Котенко. – К., 2011. – 20 с.

140. Котковець А. Л. Інтегрований підхід до навчання англійської мови курсантів військових вузів / А. Л. Котковець. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://confesp.fl.kpi.ua/node/1159>.

141. Кочергин А. Н. Моделирование мышления / А. Н. Кочергин. – М. : Политиздат, 1969. – 224 с.

142. Краевский В. В. Методология для педагога : теория и практика / В. В. Краевский, В. М. Полонский. – Волгоград : Перемена, 2001. – 324 с.

143. Кремень В. Г. Нові вимоги до якісної освіти / В. Г. Кремень // Освіта України. 2006. – № 45-46. – С. 6-7.

144. Кузьмінський А. І. Педагогіка вищої школи : [навч. посіб.] / Анатолій Іванович Кузьмінський. – К. : Знання, 2005. – 486 с.

145. Культура и культурология: Словарь / Сост. и ред. А. И. Кравченко. – М.: Академ. проект; Екатеринбург: Деловая книга, 2003. – 928 с.

146. Культурологічна складова професійного розвитку педагога: Зб. наук. праць / За ред. Л. Хомич, Л. Султанової, Т. Шахрай. – Київ-Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2012. – 126 с.

147. Курлянд З. Н. Професійна усталеність вчителя – основа його педагогічної майстерності / З. Н. Курлянд. – Одеса, 1995. – 160 с.

148. Курлянд З. Н. Основи педагогічної майстерності / З. Н. Курлянд. – Одеса, 1996. – 180 с.

149. Кучай О. В. Підготовка майбутнього вчителя в сучасних умовах інформаційного суспільства / О. В. Кучай // Вісник Черкаського університету. 2011. – Вип. № 196, Ч. 2. – С. 71-74.

150. Кучерявий О. Г. Модульно-розвивальне навчання у вищій школі : аспекти проектування : [монографія] / Олександр Георгійович Кучерявий. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2012. – 280 с.

151. Кушнір А. С. Робоча програма з практичного курсу англійської мови для студентів 2 курсу за напрямом підготовки 6.020303. Філологія (англійська та література). 2015. Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж. Кафедра германської філології. – 32 с.

152. Лебеденко Ю. М. Компетентнісний підхід у системі вищої освіти / Ю. М. Лебеденко // [«Гуманізм та освіта»] : матеріали VIII міжнар. наук.-практ. конф., (м. Вінниця, 19-21 вересня 2006 р.). – Вінниця : Універсум-Вінниця, 2006. – С. 93-95.

153. Левківський К. Професійна спрямованість практичної підготовки студентів – вагома складова майбутнього попиту на них на ринку праці / К. Левківський, Д. Панасевич // Вища школа. 2009. – № 8. – С. 12-25.

154. Левківський М. В. Історія педагогіки : [навч. посіб.] / М. В. Левківський, О. М. Микитюк ; за ред. М. В. Левківського. – Харків : «ОВС», 2002. – 240 с.

155. Левківський М. В. Нові навчальні технології / М. В. Левківський // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. 1999. – № 3. – С. 14-18.

156. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность / Алексей Николаевич Леонтьев. – М. : Политиздат, 1975. – 304 с.
157. Леонтьев Д. А. Методика изучения ценностных ориентации / Д. А. Леонтьев. – М. : Смысл, 1992. – 17 с.
158. Липшиць Л. В. Формування соціокультурної компетентності майбутніх судноводіїв міжнародних рейсів у процесі вивчення англійської мови / Л. В. Липшиць // Педагогічний альманах. 2012. – Випуск 15. – С. 178-182.
159. Лисенко Н. В. Вища освіта України – погляд у світовий простір / Н. В. Лисенко // Вісник Прикарпатського ун-ту. 2006. – Вип. 12. – С. 3-11.
160. Лобанова Н. Н. Профессионально-педагогическая компетентность преподавателя системы повышения квалификации и підготовки специалистов как условие совершенствования их образования: проблемы, поиски, опыт / Н. Н. Лобанова. – СПб., 1992. – С.12-19.
161. Локшина О. І. Розвиток компетентнісного підходу в освіті Європейського Союзу / О. І. Локшина // Шлях освіти. 2007. – № 1. – С. 16-21.
162. Ломакина О. Е. Формирование профессиональной компетентности будущего учителя иностранных языков : автореф. дисс. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.08 – теория и методика профессионального образования / О. Е. Ломакина. – Волгоград, 1998. – 26 с.
163. Луговий В. І. Європейська концепція компетентнісного підходу у вищій школі та проблеми її реалізації в Україні // Вісник НАПН України. 2009. – 2 (63) – С. 13-25. – (Серія : Педагогіка і психологія).
164. Луговий В. І. Ідентифікація складу і структури компетентностей – ключова умова підвищення ефективності викладання та оцінювання навчальних результатів у вищій школі / В. І.Луговий, О. М. Слюсаренко, Ж. В. Таланова // Вища освіта України. 2011. – № 3, Т. 1. – С. 9-15.
165. Луговий В. І. Компетентності та компетенції : поняттєво-термінологічний дискурс // Вища освіта України. 2009. – № 3. – С. 8-14.
166. Лукьянова М. И. Психолого-педагогическая компетентность учителя / М. И. Лукьянова // Педагогика. 2001. – № 10. – С. 56-61.

167. Максимець М. Формування соціокультурної компетенції у процесі вивчення іноземної мови / М. Максимець // Вісник Львівського університету. Серія педагогічна. 2006. – Випуск 21. – С. 211-218.

168. Мальченко А. А. Психолого-педагогический компонент профессиональной компетентности учителя иностранного языка / А. А. Мальченко // Вестник ВГУ. 2006. – № 2. – С. 150-156.

169. Мардахаев Л. В. Социальная педагогика : учебник [для студ. высш. учебн. завед.] / Л. В. Мардахаев. – М., 2003. – 269 с.

170. Мариновська О. Моделювання навчальних занять на інтегрованій основі / За ред. О.Мариновської / О. Мариновська, Г. Бабійчук. – Івано-Франківськ, 2002. – 136 с.

171. Маркова А. К. Психологические критерии и ступени профессиональности учителя / А. К. Маркова // Педагогика. 1995. – № 6. – С. 56-63.

172. Маркова А. К. Психология профессионализма / А. К. Маркова. – М. : Международный гуманитарный фонд «Знание», 1996. – 312 с.

173. Маркова А. К. Психология труда учителя : книга для учителя / А. К. Маркова. – М. : Просвещение, 1993. – 192 с.

174. Маслоу А. Г. Мотивация и личность / Абрахам Г. Маслоу ; пер. с англ. А. М. Татлыбаевой. – [3-е изд.] – СПб. : Евразия, 2008. – 352 с.

175. Матушинский Г. У. Проектирование моделей подготовки к профессиональной деятельности преподавателей высшей школы / Г. У. Матушинский, А. Г. Фролов // Educational Technology and Society. 2000. – № 3 (4). – Р. 183-192.

176. Мерзон Е. Е. Образовательная среда как фактор формирования профессиональной компетентности студентов педагогического вуза / Е. Е. Мерзон // Молодой ученый. 2011. – № 10. – Т. 2. – С. 170-172.

177. Методика оценки уровня квалификации педагогических работников / [Н. П. Ансинова, О. В. Борисова., В. В. Емельянова и др.] ; под ред. В. Д. Шадрикова, И. В. Кузнецовой. – М, 2010. – 176 с.

178. Методичні рекомендації щодо запровадження Європейської кредитно-трансферної системи та її ключових документів у вищих навчальних закладах [Електронний ресурс] / Лист МОН України № 1/9 – 119 (від 26. 02. 2010 р.). – 10 с. – Режим доступу : ministry@mon.gov.ua

179. Методы системного педагогического исследования : учеб. пособ. / [под ред. Н. В. Кузьминой]. – Л. : Ленинград. гос. ун-т, 1980. – 172 с.

180. Митина Л. М. Психология труда и профессионального развития учителя / Л. М. Митина. – М. : Логос, 2004. – 320 с.

181. Михайліченко М. В. Формування громадянської компетентності майбутніх учителів предметів гуманітарного циклу : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Михайліченко Микола Васильович. – К., 2007. – 229 с.

182. Михайлова Н. Н. Повышение профессиональной компетентности педагога в условиях освоения образовательной технологии / Н. Н. Михайлова, В. Н. Орлова, Г. М. Шеламова // Профессиональное образование. Столица. 2008. – № 12. – С. 27-37.

183. Мінчак І. І. Складові полікультурної освіти і виховання майбутнього вчителя іноземної мови / І. І. Мінчак // Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. [«Проблеми освіти у Польщі та в Україні в контексті процесів глобалізації та євроінтеграції»], Житомир, 22-24 квітня 2009 р.) / Київ-Житомир : КІМ, 2009. – С. 538-546.

184. Мірошник О. Педагогічна рефлексія як чинник вияву творчого потенціалу особистості вчителя / О. Мірошник // Естетика і етика педагогічної дії. 2011. – Вип. – С. 47-57.

185. Модернізація системи вищої освіти : соціальна цінність і вартість для України : монографія / за ред. В. Кременя. – К. : Пед. думка, 2007. – 257 с. – (Серія «Модернізація вищої освіти: світоглядно-педагогічні проблеми»).

186. Морська Н. О. Інтегрований підхід до викладання іноземної мови. / Н. О. Морська // Проблеми лінгвістики науково-технічного і художнього тексту та питання лінгвометодики : [збірник наукових праць] / Вісник Національного університету «Львівська політехніка»; – № 419. – Львів : Видавництво

Національного університету «Львівська політехніка», 2001. – С. 18-20.

187. Морфологія культури: тезаурус / [за ред. проф. В. О. Лозового]. – Х.: Право, 2007. – 384 с.

188. Мышление учителя : Личностные механизмы и понятийный аппарат / [под ред. Ю. Н. Кулюткина, Г. С. Сухобской]. – М. : Педагогика, 1990. – 104 с.

189. На шляху до Європейського простору вищої освіти: відповіді на виклики глобалізації Комюніке Конференції Міністрів європейських країн, відповідальних за сферу вищої освіти (м. Лондон, 16-19 травня 2007 року) - [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/links/language/2007_London_communique_Ukrainian.pdf

190. Науково-освітній потенціал нації: погляд у XXI століття / авт. кол.: В. Литвин, В. Андрущенко, А. Гурій та ін. – К.: Навч. книга, 2004. // Кн.2: Освіта і наука: творчий потенціал державо- і культуротворення. – 672 с.

191. Національна доктрина розвитку освіти України XXI століття // Освіта. 2002. – С. 2-5.

192. Національна рамка кваліфікацій [Електронний ресурс] / Постанова Кабінету Міністрів України : за станом на 23.11.2011. – № 1341. – Режим доступу : <http://ovu.com.ua/articles/12872-pro-zatverdzhennya-natsionalnoyi-ramki-kvalifikats>.

193. Ніколаєва С.Ю. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: Підручник / кол. авторів під керівн. С. Ю. Ніколаєвої. – К.: Ленвіт, 2002. – 328 с.

194. Нісімчук А. С. Сучасні педагогічні технології : навч. посіб. / А. С. Нісімчук, О. С. Падалка, О. Т. Шпак. – К. : Просвіта, 2000. – 368 с.

195. Новейший словарь иностранных слов и выражений. – М.: ООО «Изд-во АСТ»: Харвест, 2002. – 976 с.

196. Новейший философский словарь. – [2-е изд., перераб. и доп.]. – М. : Интерпресс-сервис; Книжный Дом, 2001. – 1280 с. – (Мир энциклопедий).

197. Новий тлумачний словник української мови : [у 3 т.] / укл. В. В. Яременко, О. М. Сліпушко. – К. : АКОНІТ, 2006. – Т. 1 (А – К). – 2006. – 926 с.
198. Новиков С. П. Применение новых информационных технологий в образовательном процессе / С. П. Новиков // Педагогика. 2003. – № 9. – С. 32-38.
199. Носенко Е. Л. Картина світу як інтегруючий фактор у змісті освіти / Е. Л. Носенко // Гуманітарні науки. 2001. – №2. – С.48-59.
200. Овчарук О. Перспективи впровадження компетентнісного підходу у зміст освіти в Україні / О. Овчарук // Педагогічна думка. 2004. – № 3. – С. 3-7.
201. Огарев В. И. Компетентное образование : социальный аспект / В. И. Огарев. – СПб. : РАИ ИОВ, 1995. – 197 с.
202. Освітнє середовище для підготовки майбутніх педагогів засобами ІКТ: [монографія] / Р. С. Гуревич, Г. Б. Гордійчук, Л. Л. Коношевський, О. Л. Коношевський, О. В. Шестопа; за ред. проф. Р. С. Гуревича. – Вінниця : ФОП Рогальська І. О., 2011. – 348 с.
203. Особливості викладання іноземних мов для студентів немовних спеціальностей: збірник матеріалів І Всеукраїнського науково-практичного вебінару (26 листопада 2014 р.). – Житомир: Житомирський державний університет імені Івана Франка, 2014. – С. 45-47.
204. Островерхова Н. М. Системный подход к изучению деятельности учителя : метод. рекомендации / Н. М. Островерхова. – К., 1980. – 37 с.
205. Павленко О. О. Формування комунікативної компетенції фахівців митної служби в системі неперервної професійної освіти : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Павленко Олена Олександрівна. – К., 2005. – 447 с.
206. Падун Н. О. Особливості форм інтегрованого навчання у сучасній школі / Н. О. Падун, Н. Й. Андріїв // Наукові записки НДУ ім. М.Гоголя. Психолого-педагогічні науки. 2011. – №1. – С.79-82.

207. Паламарчук В. Ф. Першооснови педагогічної інноватики : [у 2 т.] / Валентина Федорівна Паламарчук. – К. : Освіта України, 2005. – Т. 2. 2005. – 504 с.

208. Пархоменко О. М. Формування балетмейстерських умінь майбутніх учителів хореографії у процесі фахової підготовки: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / О. М. Пархоменко / Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова – К., 2016. – 20 с.

209. Пассов Е. И. Терминсистема методики, или как мы говорим и пишем / Е. И. Пассов. – СПб.: Златоуст, 2009. – 124 с.

210. Пахотина С. В. Формирование социокультурной компетентности студентов неязыковых факультетов педагогического вуза (на примере факультета физической культуры) : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.08 – теория и методика профессионального образования» / С. В. Пахотина. – Ишим, 2007. – 20 с.

211. Педагогический словарь. В 2 Т. – М.: Изд-во Акад. пед. наук. – 1960. – Т 2. – 472 с.

212. Педагогіка вищої школи / [В. П. Андрущенко, І. Д. Бех, І. С. Волощук та ін.] ; за ред. В. Г. Кременя, В. П. Андрущенка, В. І. Лугового. – К. : Педагогічна думка. – 2009. – 256 с.

213. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. / [З. Н. Курлянд, Р. І. Хмелюк, А. В. Семенова та ін. ; за ред. З. Н. Курлянд]. – К. : Знання, 2005. – 399 с.

214. Педагогічна діагностика : [методичні рекомендації] / укладач В. Уруський. – Тернопіль, 2012. – 129 с.

215. Петрова О. М. «Використання можливостей ресурсу LearningApps під час створення віртуального класу / О.М. Петрова // Комп'ютер у школі та сім'ї. – 2014. – №1. – С. 46–48.

216. Петровская Л. А. Компетентность в общении : социально-психологический тренинг / Л. А. Петровская. – М. : МГУ, 1989. – 216 с.

217. Пехота О. М. Особистісно орієнтована освіта і технології / О. М. Пехота // Неперервна освіта : проблеми, пошуки, перспективи : монографія / [за ред. І. Я. Зязюна]. – К. : Вид-во «Віпол», 2000. – С. 274-318.

218. Пикельная В. С. Теория и методика моделирования управленческой деятельности (школоведческий аспект) : дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.01 / Пикельная Валерия Семеновна. – Кривой Рог, 1993. – 374 с.

219. Писанко М. Л. Формування англомовної соціокультурної компетенції у студентів мовних спеціальностей на базі німецької мови як першої іноземної : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.02 – теорія і методика навчання / М. Л. Писанко. – К. : 2008. – 25 с.

220. Підвищення ефективності вищої освіти і науки як дієвого чинника суспільного розвитку та інтеграції в Європейське співтовариство // Освіта України. 2005. – № 17. – С. 12-15.

221. Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій : навч. посіб. / [О. М. Пехота, В. Д. Будає, А. М. Старєва та ін.] ; за ред. І. А. Зязюна, О. М. Пехоти. – К. : А.С.К., 2003. – 240 с.

222. Піддячий В. М. Естетичні засади професійного саморозвитку майбутнього педагога: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / В. М. Піддячий / Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова. – К., 2016. – 22 с.

223. Підручна З. Ф. Формування професійної комунікативної компетентності майбутніх перекладачів у процесі фахової підготовки : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / З. Ф. Підручна. – Тернопіль, 2008. – 22 с.

224. Підручна З. Ф. Формування професійної комунікативної компетентності майбутніх перекладачів у процесі фахової підготовки : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / З. Ф. Підручна. – Тернопіль, 2008. – 252 с.

225. Плотинский Ю. М. Модели социальных процессов : учеб. пособ. Теорія та методика управління освітою [для высших учебных заведений] / Ю. М. Плотинский. – М. : Логос, 2001. – 296 с.

226. Подымова Л. С. Введение в инновационную педагогику : [учеб. пособ.] / Людмила Степановна Подымова. – Курск : КГПУ, 1994. – 120 с.

227. Поєднання інноваційних і традиційних технологій навчання іноземних мов: матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції / Харківський торговельно-економічний інститут КНТЕУ. – Х.: РВВ ХТЕІ КНТЕУ, 2015. – 374 с.

228. Поєднання інноваційних і традиційних технологій навчання української та іноземних мов як чинник забезпечення дієвості знань: матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції / Харківський торговельно-економічний інститут КНТЕУ. – Х.: РВВ ХТЕІ КНТЕУ, 2015. – 374 с.

229. Полани М. Личностное знание / М. Полани. – СПб. : Альфа, 2001. – 341 с.

230. Пометун О. Інтерактивні технології навчання: теорія і практика / О. Пометун, Л. Пироженко. – К., 2002. – 136 с.

231. Пометун О. І. Енциклопедія інтерактивного навчання / Олена Іванівна Пометун. – К. : СПД Кулінічев, 2007. – 144 с.

232. Про порядок розробки складових нормативного та навчально-методичного забезпечення підготовки фахівців з вищою освітою / Наказ Міністерства освіти : за станом від 31.07.1998 р. – № 285. – К. : МО, 1998.

233. Професійні компетенції та компетентності вчителя : матеріали регіонального науково-практичного семінару. – Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2006. – 188 с.

234. Процюк І. Є. Формування соціокультурної компетентності особистості в науковій літературі / І. Є. Процюк // Педагогічні науки. – Випуск 3 (85). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eprints.zu.edu.ua/22239/1/21.pdf>.

235. Психологічна енциклопедія / [автор-упорядник О. М. Степанов]. – К. : «Академвидав», 2006. – 424 с.
236. Психологічна енциклопедія / автор-упорядник О. М. Степанов. – К. : «Академвидав», 2009. – 454 с.
237. Психологія та педагогіка. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://psihelp.com/storya-pedagogki/29-pedagogchna-dyalnst-ta-teorya-komenskogo/176-didaktichnvmogi.html>.
238. Равен Дж. Компетентность в современном обществе : выявление, развитие и реализация / Джон Равен ; пер. с англ. под общ. ред. В. И. Белопольского. – М. : «Когито-Центр», 2002. – 396 с.
239. Радул В. В. Соціально-професійне становлення особистості : [монографія] / В. В. Радул. – Кіровоград : Імекс ЛТД, 2002. – 263 с.
240. Разина Н. А. Акмеологический подход к развитию профессионализма современного педагога в инновационной образовательной среде средней школы / А. Н. Разина // Вестник Научной школы педагогов «АКМЕ». – Вип. 3. (Акмеологическое моделирование профессионально-личностного развития педагогов) : сб. науч. стат. [под ред. М. И. Лукьяновой]. – Ульяновск : УИПКПРО, 2009. – 60 с.
241. Рацул А. Б. Зміст професійної компетентності вчителя / А. Б. Рацул // Наукові записки : [зб. наук. праць]. – Кіровоград : ДПУ імені Володимира Винниченка, 2010. – Вип. 88. – С. 32-38.
242. Реализация компетентностного подхода в образовательном процессе / В. Нечаев, Р. Бозиев, А. Вербицкий, В. Лазарев [и др.] // Педагогика. 2013. – № 3. – С. 100-121.
243. Рибалко Л. С. Методолого-теоретичні засади професійно-педагогічної самореалізації майбутнього вчителя (акмеологічний аспект) : [монографія] / Л. С. Рибалко. – Запоріжжя : ЗДМУ, 2007. – 443 с.
244. Рогульська О. О. Педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх перекладачів засобами сучасних інформаційних

технологій : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04. – теорія і методика професійної освіти / О. О. Рогульська. – Вінниця, – 2010. – 21 с.

245. Родигіна І. В. Компетентнісно орієнтований підхід до навчання / І. В. Родигіна. – Х. : Видавнича група «Основа», 2005. – 96 с.

246. Розов Н. С. Культура, ценности и развитие образования / Н. С. Розов. – М.: Педагогика, 1991. – 193 с.

247. Романова О. В. Модель формирования профессиональной компетентности учителя / О. В. Романова // Педагогика. 2012. – № 2. – С. 63-70.

248. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии / Сергей Леонидович Рубинштейн. – СПб. : Питер Ком, 1999. – 720 с.

249. Рубинштейн С. Л. Проблемы общей психологии / С. Л. Рубинштейн. – М. : Педагогика, 1973. – 423 с.

250. Савченко О. Я. Ключові компетентності – інноваційний результат шкільної освіти / О. Я. Савченко // Рідна школа. – № 8-9. 2011. – С. 4-8.

251. Савченко О. Я. Удосконалення професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів / О. Я. Савченко // Початкова школа. 2001. – № 7. – С. 1-4.

252. Самарский А. А. Математическое моделирование. Идеи, методы, примеры [2-е изд., испр.] / А. А. Самарский, А. П. Михайлов. – М. : Физматиздат, 2001. – 316 с.

253. Сафонова В. В. Культуроведение в системе современного языкового образования / В. В. Сафонова // Иностранные языки в школе. 2001. – №3. – С. 17-23.

254. Селевко Г. К. Современные образовательные технологии / Г. К. Селевко. – М. : Народное образование, 1998. – 255 с.

255. Селиванова Е. А. Основы лингвистической теории текста и коммуникации: Монограф. учеб. пособие / Е. А. Селиванова. – К.: ЦУЛ, Фитосоциоцентр, 2002. – 336 с.

256. Сепир Э. Избранные труды по языкознанию и культурологии. – 2-е изд. / Э. Сепир. – М.: Изд. группа «Прогресс», 2001. – 656 с.

257. Сергійчук О. М. Організація педагогічної практики в педагогічному університеті : навч.-метод. посіб. [для студентів ; вид. 2-е, оновл.] / О. М. Сергійчук, Н. П. Онищенко, Н. Д. Янц. – Переяслав-Хмельницький, 2009. – 128 с.

258. Сиротюк В. Д. Теоретико-методичні засади використання дидактичних засобів у навчанні фізики в школах інтенсивної педагогічної корекції : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : спец. 13.00.02 – теорія і методика навчання / В. Д. Сиротюк. – Київ, 2005. – 44 с.

259. Сисоєва С. Створення Національної системи кваліфікацій – проблема загальнонаціонального рівня / С. Сисоєва // Рідна школа. 2010. – № 6. – С. 7-13.

260. Сіданіч І. Професійна компетентність учителя та культура мислення учнів / І. Сіданіч // Директор школи. Україна. 2008. – № 3. – С. 25-29.

261. Скірко Р. Л. Формування соціальної компетентності майбутніх практичних психологів у процесі професійної підготовки : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / Р. Л. Скірко. – Запоріжжя, 2010. – 20 с.

262. Скребець В. О. Основи психодіагностики : [навч. посіб.] / Василь Олексійович Скребець. – [4 вид.]. – К. : Видавничий дім «Слово», 2007. – 192 с.

263. Сластенин В. А. Педагогика : инновационная деятельность / В. А. Сластенин, Л. С. Подымова. – М. : ИЧП : «Издательство Магистр», 1997. – 224 с.

264. Словник термінів з професійної освіти / авт. кол. за заг. ред. О. І. Шапран. – Переяслав-Хмельницький : «Видавництво К С В», 2013. – 276 с.

265. Словник української мови: в 11 т. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. – К.: Наукова думка, 1973. – Т.4. – С. 35.

266. Слюсаренко О. М. Кваліфікаційна критеріальність компетентності : понятійно-методологічні аспекти / О. М. Слюсаренко // Філософія освіти. 2009. – № 1-2 (8). – С. 287-298.

267. Смирнова Е. С. Пути формирования модели специалиста с высшим образованием / Е. С. Смирнова. – Л. : ЛГУ, 1977. – 136 с.

268. Смірнова Л. Методичні аспекти формування соціокультурної компетентності майбутнього учителя іноземної мови / Л. Смірнова. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://core.ac.uk/download/pdf/53035677.pdf>.

269. Смірнова Л. Л. Соціокультурна компетентність майбутнього вчителя іноземної мови як необхідна складова полікультурної освіти / Л. Л. Смірнова // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції [«Розвиток освіти в умовах поліетнічного регіону»]: зб. статей: – Вип. 5. – Ч. 3. – Ялта: РВВ КГУ, 2009. – С. 58-61.

270. Смірнова Л. Л. Соціокультурна компетентність у структурі підготовки вчителів іноземної мови у Польщі : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 – теорія та історія педагогіки / Л. Л. Смірнова. – Кіровоград, 2010. – 20 с.

271. Сова М. О. Концептуальна модель інтегрованого навчання і технологія її впровадження у навчальний процес вищої школи / М. О. Сова // Біоресурси і природокористування : Науковий журнал. 2009. – Т. 1, № 1/2. – С. 169-177.

272. Соколова І. Професійна компетентність вчителя: проблема структури та змісту // Неперервна професійна освіта: теорія і практика: Науково-методичний журнал. 2004. – Вип. 1. – С. 8-16.

273. Соловова Е. Н. Методика обучения иностранному языку: базовый курс лекций: Пособие для студентов пед. вузов и учителей / Е. Н. Соловова. – М.: Просвещение, 2001. – 239 с.

274. Сорокіна Н. В. Формування професійної іншомовної компетентності майбутніх філологів засобами мультимедійних технологій: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. – К., 2016. – 22 с.

275. Стародубцев В. А. Создание персонального образа среды преподавателя вуза : [учеб. пособие] / В. А. Стародубцев. – Томск : Изд-во Томского политехнического университета, 2012. – 124 с.

276. Степко М. Компетентнісний підхід : його сутність. Що є прийнятним, а що є проблемним для вищої освіти України ? / М. Степко // Вища освіта України. 2009. – № 1. – С. 43-52.

277. Стратегія реформування освіти в Україні: Рекомендації з освітньої політики.– К.: «К.І.С.», 2003. – 296 с.

278. Сулейманова П. В. Национально-культурные центры как средство формирования социокультурной компетентности студентов [Електронний ресурс] / П. В. Сулейманова. – Режим доступу : www.science-education.ru/113-11137.

279. Суліма Є. Інноваційно-інформаційний розвиток освіти – якісно новий етап модернізації всієї освітньої системи / Євген Суліма // Рідна школа. 2010. – № 9. – С. 3-8.

280. Сухарніков Ю. Диверсифікація вищої освіти в контексті розробки Національної рамки кваліфікації України / Ю. Сухарніков // Вища школа. 2009. – № 3. – С. 26-43.

281. Сухарніков Ю. Концептуальні підстави розробки і впровадження Національної рамки (академічних) кваліфікацій України / Ю. Сухарніков // Вища школа. 2012. – № 3. – С. 16-38.

282. Сысоев П. В. Социокультурный компонент содержания обучения американскому варианту английского языка: автореф. дис. ... канд. пед. наук. / П. В. Сысоев. – Тамбов, 1999. – 20 с.

283. Тарнопольський О. Б. Аспектний підхід до навчання англійської мови для спеціальних цілей у немовних ВНЗ / О. Б. Тарнопольський, З. М. Корнєва // Вісник ХНУ ім. В.Н. Каразіна. 2011. – Вип. 18. – С. 231-239.

284. Тер-Минасова С. Г. Язык и межкультурная коммуникация / С. Г. Тер-Минасова. – М.: Изд-во МГУ, 2008. – 350 с.

285. Топалова В. М. Формування соціокультурної компетенції студентів технічного вузу (на матеріалі англійської мови): автореф. дис. ... канд. пед. наук за спеціальністю 13.00.02 – теорія та методика навчання (англійська мова) / В. М. Топалова. – К., 1998. – 17 с.

286. Топчій Л. С. Педагогічні умови підготовки майбутніх учителів-філологів до формування соціокультурної компетентності учнів старших класів гімназії / Л. С. Топчій // Педагогіка вищої та середньої школи. 2015. – Вип. 44. – С. 122-128. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PVSSh_2015_44_24.

287. Топчій Л. С. Соціокультурна компетентність у структурі професійної компетентності майбутніх учителів-філологів / Л. С. Топчій // «Наука і освіта», – № 10, 2014. – С. 198-203.

288. Топчій Л. С. Формування україномовної соціокультурної компетентності : теоретичні і практичні аспекти / Л. С. Топчій // Молодий вчений. 2014. – № 7 (10). – С. 170-173.

289. Торхова А. В. Становление индивидуального стиля деятельности будущих учителей / А. В. Торхова // Педагогика. 2006. – № 8. – С. 59-66.

290. Туріщева Л. В. Професійний розвиток педагога : психологічний аспект / Л. В. Туріщева. – Х. : Вид. група «Основа», 2006. – 144 с.

291. Туркот Т. І. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. [для студентів вищих навч. закладів] / Тетяна Іванівна Туркот. – К. : Кондор, 2011. – 626 с.

292. Турчина І. С. Психолого-педагогічні умови формування соціокультурної компетентності у майбутніх учителів початкової школи / І. С. Турчина, М. С. Шостак. – Режим доступу: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2018/2.1/37.pdf>.

293. Тушева В. В. Теоретичні і методичні основи формування науково-дослідницької культури майбутніх учителів музики в процесі професійної підготовки: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. – К., 2016. – 44 с.

294. Усе про мотивацію / укладач А. Г. Дербеньова. – Х. : Вид. група «Основа», 2012. – 207 с.

295. Усик О. Ф. Формування соціокультурної компетентності студентів філологічних спеціальностей у процесі вивчення гуманітарних дисциплін : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.09 – теорія навчання / О. Ф. Усик. – Кривий Ріг, 2010. – 20 с.

296. Фетискин Н. П. Социально-психологическая диагностика развития личности и малых групп / Н. П. Фетискин, В. В. Козлов, Г. М. Мануйлов. – М. : Изд-во Института Психотерапии, 2002. – 490 с.

297. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи : [навч. посіб.] / Михайло Михайлович Фіцула. – К. : Академвидав, 2006. – 352 с.

298. Фоменко Т. М. Визначення поняття «соціокультурна компетентність» у сучасній парадигмі вищої освіти / Т. М. Фоменко. – Режим доступу: <http://journals.urau.ua/index.php/2312-1548/article/view/44124/40368>

299. Фоменко Т. М. Педагогічні умови формування соціокультурної компетентності майбутніх аграріїв у процесі вивчення гуманітарних дисциплін [Електронний ресурс] / Т. М. Фоменко // Педагогічні науки : теорія, історія, інноваційні технології : науковий журнал / голов. ред. А. А. Сбруєва. – Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2016. – № 7 (61). – С.174-184.

300. Формування професійної компетентності майбутнього вчителя в умовах вищого навчального закладу : науковий посібник / [під ред. С. І. Якименко]. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2012. – 464 с.

301. Фролов Ю. В. Компетентностная модель как основа оценки качества подготовки специалистов / Ю. В. Фролов, Д. А. Махотин // Высшее образование сегодня. 2004. – № 8. – С. 34-41.

302. Фролова О. О. Формування соціокультурної компетенції майбутніх судноводіїв у процесі вивчення професійно орієнтованих дисциплін : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / Фролова Олена Олександрівна ; Тернопільський нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. – Тернопіль, 2015. – 20 с.

303. Харченко Г. Формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів англійської мови засобами фразеології. [Електронний ресурс]/ Г. Харченко, Ю. Дем'янова // Науково-методичний журнал «Іноземні мови». – Режим доступу: <http://fl.knlu.edu.ua/article/view/122354/117201>.

304. Хіщенко Л. Критерії, показники та рівні сформованості соціокультурної компетентності. [Електронний ресурс] // Л. Хіщенко. – Режим доступу: http://www.ps.stateuniversity.ks.ua/file/issue_74/part_1/32.pdf.

305. Хоружа Л. Л. Теоретичні засади формування етичної компетентності майбутніх учителів початкових класів : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : спец. 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / Л. Л. Хоружа. – К., 2004. – 36 с.

306. Хуторской А. В. Деятельность как содержание образования / А. В. Хуторской // Народное образование. 2003. – № 8. – С. 107-114.

307. Хуторской А. В. Компетентность как педагогическое понятие : содержание, структура и модели конструирования / А. В. Хуторской, Л. Н. Хуторская // Проектирование и организация самостоятельной работы студентов в контексте компетентностного подхода : межвузовский сб. науч. тр. ; под ред. А. А. Орлова. – Тула : ТГПУ им. Л. Н. Толстого, 2008. – Вып. 1. – С. 117-137.

308. Цехмістрова Г. С. Основи наукових досліджень. Навчальний посібник. / Г. С. Цехмістрова. – Київ: Видавничий Дім «Слово», 2004. – 240 с.

309. Цехмістрова Г. С. Управління в освіті та педагогічна діагностика. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Г.С. Цехмістрова, Н.А. Фоменко. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2005. – 144 с.

310. Цюлюпа Н. Л. Педагогічні умови формування педагогічної компетентності вчителів музики в процесі інструментальної підготовки : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.02 – теорія та методика навчання / Н. Л. Цюлюпа. – К., 2009. – 20 с.

311. Черновол Н. Формування екологічної компетентності студентів вищих технічних навчальних закладів у процесі технологічних практик : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / Н. Черновол. – Хмельницький, 2010. – 19 с.

312. Чернуха Н. М. Умови формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів філологів / Н. М. Чернуха, А. В. Мурзіна // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. – № 9 (172). 2009. – С. 165-173.

313. Чупракова С. Н. Формирование социокультурной компетенции учащихся на уроках английского языка / С. Н. Чупракова. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sch-6.edusite.ru/DswMedia/chuprakovasn.pdf>.

314. Шапран Ю. П. Використання кейс-стаді як технології інтерактивного навчання майбутнього вчителя / Ю. П. Шапран // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. 2012. – № 22 (257), Ч. VII.– С. 180-186.

315. Шапран Ю. П. Впровадження компетентнісного підходу у процес професійної підготовки майбутніх учителів / Ю. П. Шапран // Вища освіта України. 2011. – № 3, Т. 2. – С. 330-334.

316. Шапран Ю. П. Новітні технології підготовки майбутнього вчителя / Ю. П. Шапран // Вища педагогічна освіта і наука України : історія, сьогодення та перспективи розвитку. Київська область / ред. рада вид. : В. Г. Кремень (гол.) [та ін.] ; редкол. тому : В. П. Коцур (гол.) [та ін.] ; НАПН України ; Асоціація ректорів пед. ун-тів Європи ; Ін-т вищої освіти. – К. : Знання України, 2013. – С. 199-208.

317. Швалб Ю. М. Психологічні аспекти компетентнісного підходу в освіті / Ю. М. Швалб // Вища школа. 2010. – № 1 – С. 31-36.

318. Шевчук К. Інтегрований підхід до навчання: ретроспективний аналіз / К. Шевчук // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Сер. Педагогіка і психологія. 2007. – №20. – С. 50-55.

319. Шевчук Л. О. Формування інформаційної компетентності майбутніх учителів у вищих навчальних закладах республіка Польща : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / Л. О. Шевчук. – Умань, 2011. – 20 с.

320. Шестакова Т. В. Формування готовності майбутніх педагогів до професійного самовдосконалення : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Шестакова Тетяна Віталіївна. – К., 2006. – 244 с.

321. Шестопалюк О. В. Теоретичні і практичні засади розвитку громадянської компетентності майбутніх учителів : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : спец. 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / О. В. Шестопалюк. – К., 2010. – 44 с.

322. Шехавцова С. О. Сутність соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови у контексті компетентнісного підходу / С. О. Шехавцова. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/NN14/11ssokkr.pdf>.

323. Шеховцова С. О. Формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови у позанавчальній діяльності університету : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / С. О. Шеховцова. – Луганск, 2009. – 20 с.

324. Шиловська М. О. Соціокультурна компетенція майбутніх учителів іноземних мов: методологія та перспективи / М. О. Шиловська. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2009/7_2009/62.pdf.pdf.

325. Шишов С. Е. Понятие компетенции в контексте качества образования / С. Е. Шишов // Стандарты и мониторинг в образовании. 1999. – № 2. – С. 30.

326. Штепа О. С. Особливості загальної компетентності та її діагностика / О. С. Штепа // Практична психологія та соціальна робота. – № 10. 2011. – С. 39-49.

327. Штофф В. А. Моделирование и философия / В. А. Штофф. – М. : Наука, 1966. – 300 с.

328. Шукліна С. І. Методика контролю рівня сформованості англomовної соціокультурної компетенції в рецептивних видах мовленнєвої діяльності

майбутніх учителів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / С. І. Шукліна. – К., 2006. – 289 с.

329. Шулдик Г. Педагогічна практика : навч. посіб. [для студ. пед. вузів] / Г. О. Шулдик, В. І. Шулдик. – К. : Науковий світ, 2000. – 143 с.

330. Шутовська Л. В. Мета та зміст формування соціокультурної компетенції майбутніх вчителів під час читання англomовних публіцистичних текстів / Л. В. Шутовська // Молодий вчений. – № 5 (57). – 2018. – С. 56-60.

331. Шэннон Р. Имитационное моделирование систем – искусство и наука / Р. Шэннон. – М. : Мир, 1978. – 418 с.

332. Щукин А. Н. Методика обучения иностранным языкам : курс лекцій / А. Н. Щукин. – М. : Издательство УРАО, 2002. – 288 с.

333. Эльконин Б. Д. Понятие компетентности с позиций развивающего обучения / Б. Д. Эльконин // Современные подходы к компетентностно-ориентированному образованию. – Красноярск, 2002. – 267 с.

334. Яблоков С. В. Формування загальнокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови засобами інноваційних технологій: автореф. ... канд. пед. наук / Сергій Володимирович Яблоков. – Вінниця. 2016. – 20 с.

335. Ягупов В. В. Компетентісний підхід до підготовки фахівців у системі вищої освіти / В. В. Ягупов, В. І. Свистун // Наукові записки. – К. : Києво-Могилянська Академія. 2007. – Т. 71. – С. 3-8.

336. Якиляшек Й. В. Інтегративний підхід до формування ймовірнісно-статистичних понять / Й. В. Якиляшек // Педагогіка і психологія. 1998. – № 2. (19). – С. 67-78.

337. Яциніна Н. О. Формування інформаційно-технологічної компетенції майбутнього вчителя у навчальному процесі педагогічного університету : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.09 / Яциніна Наталія Олександрівна. – Х., 2008. – 252 с.

338. Byram M. Teaching and Assessing Intercultural Competence / M. Byram. Clevedon Philadelphia: Multilingual Matters LTD, 1997. – 124 p.

339. Byram M., Zarate G., The Sociocultural and Intercultural Dimension of Language Learning and Teaching (Strasbourg: Council of Europe Press, 1997).

340. Gentry D. W. Anger management and work stress: health and unhealthy styles. Behavioral medicine: Work, stress and health. Ed. by: D. W. Gentry, H. Benson, C. J. de Wolff. Dordrecht. Martinus Nijhoff Publ, 1985. – P. 205-217.

341. Google classroom Help [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://support.google.com/edu/classroom/answer/6025224?hl=7175444>.

342. Google Cloud Oficial Blog [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://cloud.googleblog.com/2014/08/more-teaching-less-tech-ing-google.html>.

343. How does Classroom relate to G Suite for Education? [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://support.google.com/edu/classroom/answer/9093530?hl>.

344. Jan van Ek. Sociocultural Conference – Vantage Level, Council for Cultural Cooperation. Education Commitee / Jan van Ek, John L. M. Trim. – 1996.

345. Kahoot! URL: <https://en.wikipedia.org/wiki/Kahoot!> (Last accessed: 08.10.2018).

346. Kylyvnyk V. Interactive methods in shaping the sociocultural competence of future foreign language teachers in college of education / Victoria Kylyvnyk // European science scientific journal, 5. – Slovakia, 2018. – P.84-88.

347. Laitakare J., Milunpalo S., Vuori I. Pereception of the Effectiveness of client patient heaith education by primary health care workers in Finland 2 and European conference on effectiveness of Health Promotiorr and Health Education. – Athens, Greece, 1992. – P. 14-18.

348. Lustig M. W., & Koester, J. (2012). Intercultural competence (7th ed.). Boston: Pearson Education.

349. Mohr Kathleen A. J. Understanding Generation Z Students to Promote a Contemporary Learning Environment / Kathleen A. J Mohr // Journal on Empowering Teaching Excellence. – 2016. – Article 9.

350. Organization for Economic Co-operation and Development (OECD) [Electronic resource]. – Mode of access: <<http://www.oecd.org>>.

351. Ottawa Charter for Health Promotion. First International Conference on Health Promotion. Canada, 17-21 November. – Ottawa, 1986. – 843 p.

352. Pinet G. Health challenges of the 21 st century: a legislative approach to health determinants, Pinet G. Health legislation at the dawn of the XXIst century. International Digest of Health Legislation 1998. – Vol.49,№, special issue. – P. 137-138.

353. Popple K. Analysing Community Work: its Theory and Practice Buckingham, Open University Press, 1995. – 200 p.

354. Quizlet – современный подход к изучению иностранных слов. URL: http://helpix.ru/appinion/201403/649-quizlet-sovremennyj_podhod_k_izucheniju_inostrannyh_slov.html (Дата звернения: 27.02.2019).

355. Rodriguez F. A. Physical activity Level and Health. Book of Abstracts. Second Annual Congress of the European College of Sport Science. August 20-23, 1997. – Vol. 1. – Copenhagen, Denmark, 1997. – P. 66-68.

356. Savignon S. J. Communicative Language Teaching: Linguistic Theory and Classroom Practice, Interpreting Communicative Language Teaching (Yale University Press, 2002).

357. Sobel D. S. Rethinking medicine: Improving health outcomes with cost-effective psychosocial interventions. Psychosomatic Medicine. 1995. – №57. – P. 234-244.

358. Van Ek J. A., Trim J. L. M., Vantage (Cambridge University Press, 2001).

359. Vuori I. Exercise and physical Health: Musculoskeletal health and functional capabilities. Research Quarterly for Exercise and Sport, 1995. – V.66. – P. 276-285.

360. Westhoff G. Fertigkeit Lesen – Fernstudieneinheit / G. Westhoff. – München, 1997. – S. 36.

361. Wingerd D. L., Berkman L.F., Brand R.J. A multivariatave analysis of health-related practices: A nine-year mortality follow-up the Alameda Country Study. Psychosocial processes and health.- Cambridge: Cambridge university press, 1994. – P. 273-347.

362. Ziebart H. Wege zum verstehenden Lesen [Электронный ресурс]. –
Режим доступа : <http://repozytorium.ukw.edu.pl/handle/item/3122>.

ДОДАТКИ

Додаток А

Використання ресурсів мережі Інтернет для вивчення національно-культурних особливостей та специфіки національної комунікативної поведінки носіїв іноземної мови

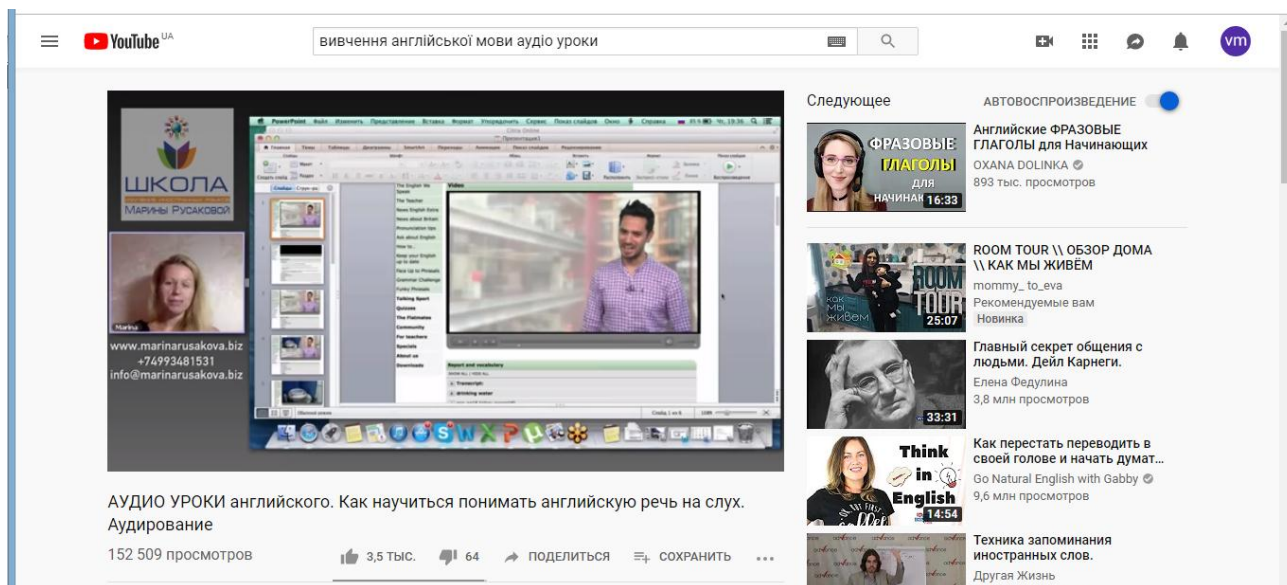

Рис. А. 1. Використання аудіоуроків для вивчення національно-культурних особливостей та специфіки національної комунікативної поведінки носіїв іноземної мови

Додаток Б

Інформаційне освітнє середовище Google Classroom

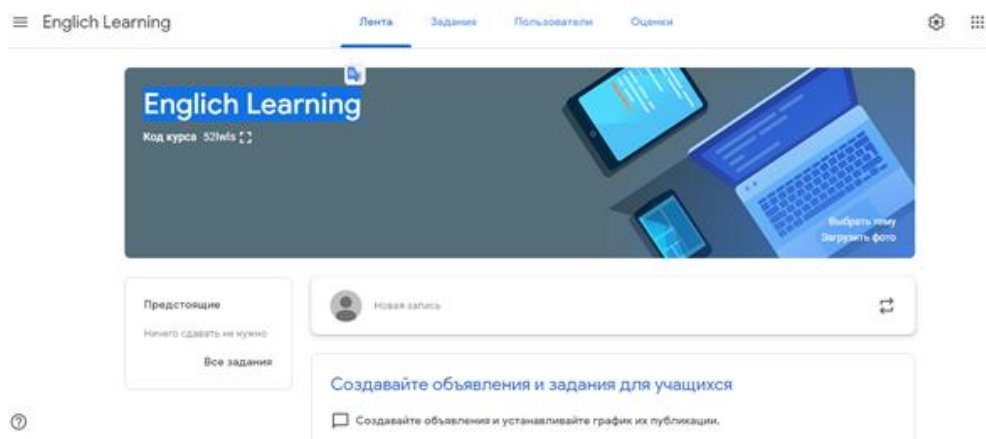

Рис. Б.1. Головна сторінка курсу English Learning

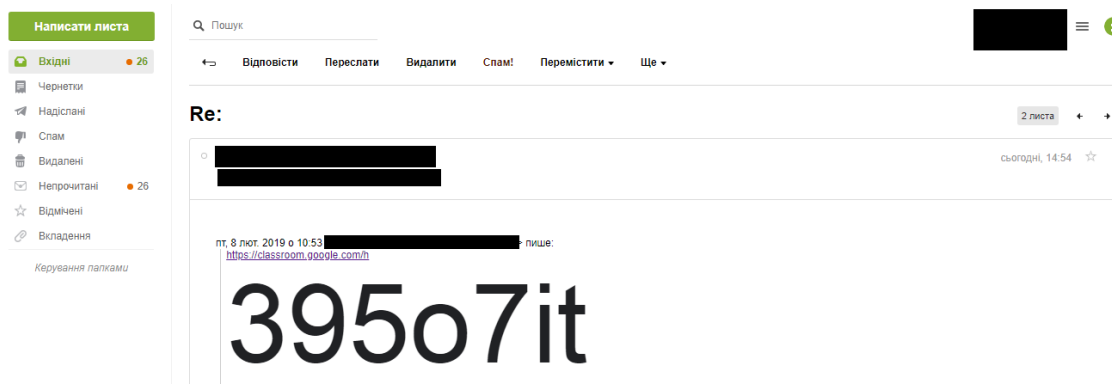

Рис. Б.2. Код доступу до навчального курсу

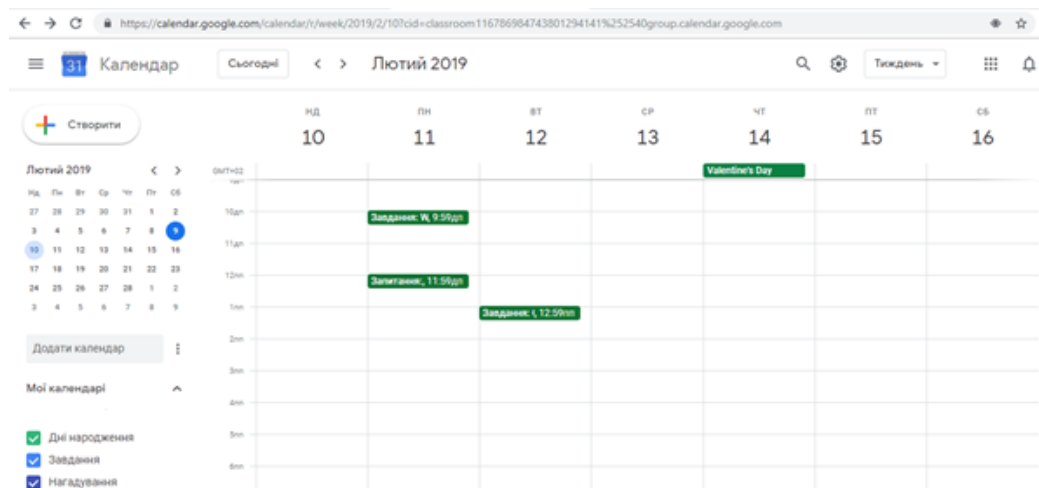

Рис. Б. 3. Календар планування подій у GoogleClassRoom з акаунта викладача

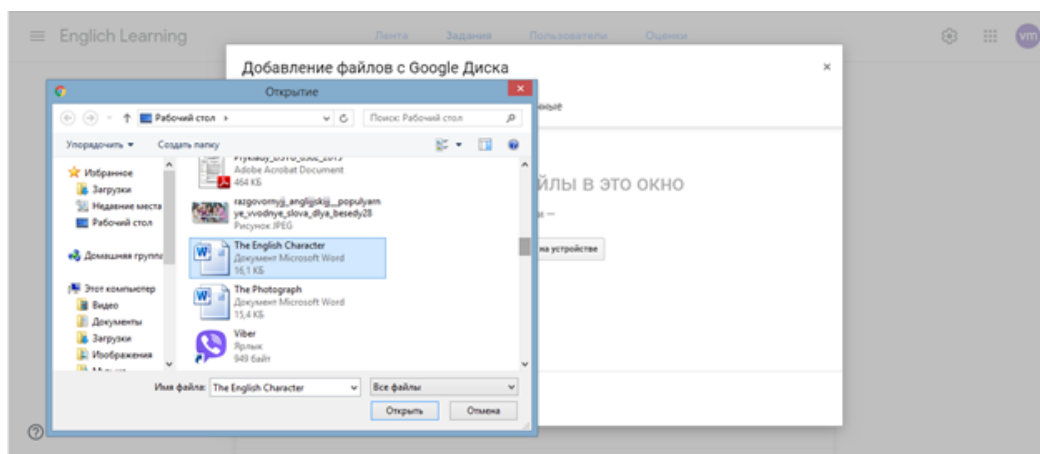

Рис. Б.4. Приєднання документа з матеріалом лекції у GoogleClassRoom з акаунта викладача

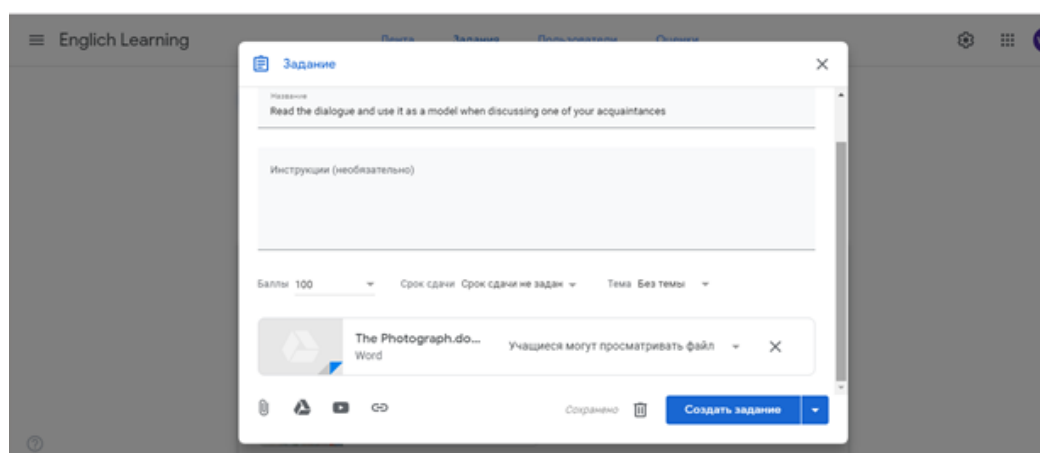

Рис. Б.5. Зразок приєднаного документа Microsoft Word до матеріалів GoogleClassRoom з акаунта викладача

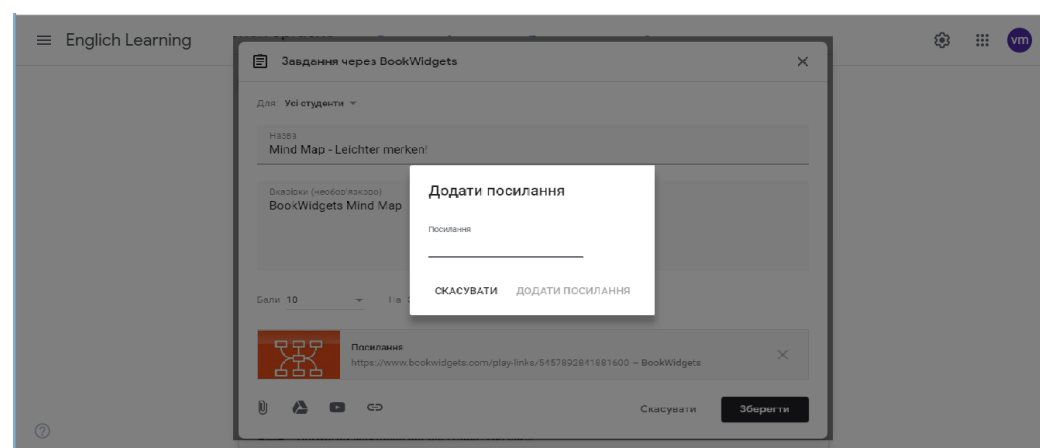

Рис. Б.6. Створення посилання на карту знань у GoogleClassRoom з акаунта викладача

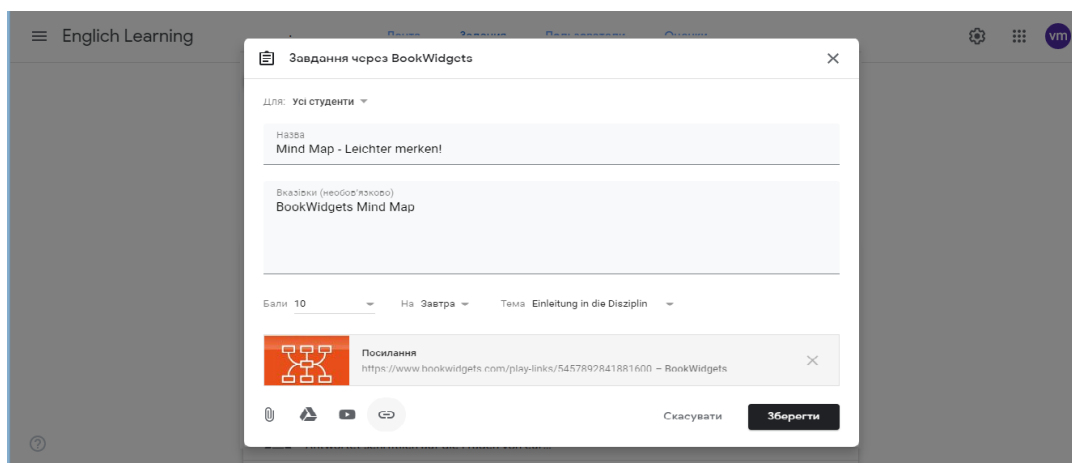

Рис. Б.7. Налаштування приєднаного завдання у вигляді карти знань у GoogleClassRoom з акаунта викладача

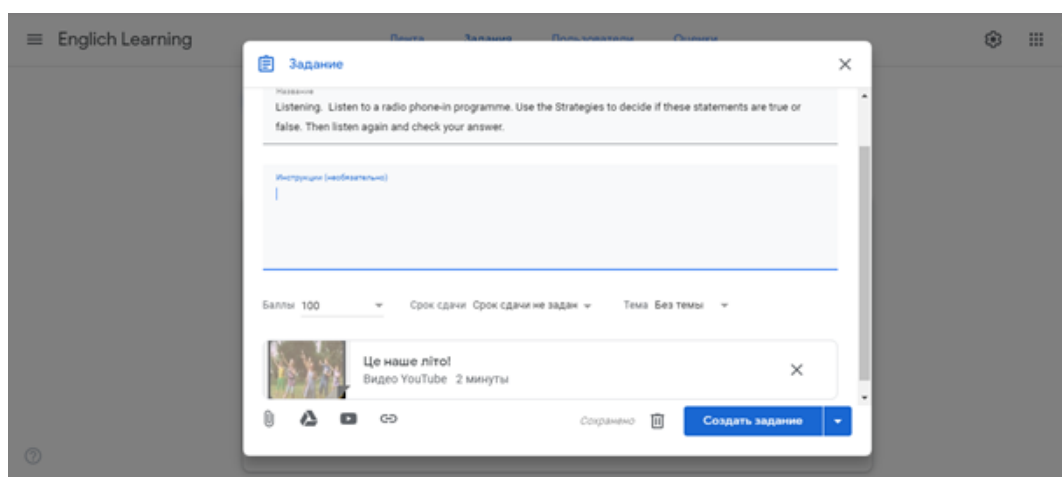

Рис. Б.8. Приєднання відеоматеріалів до матеріалів GoogleClassRoom з акаунта викладача

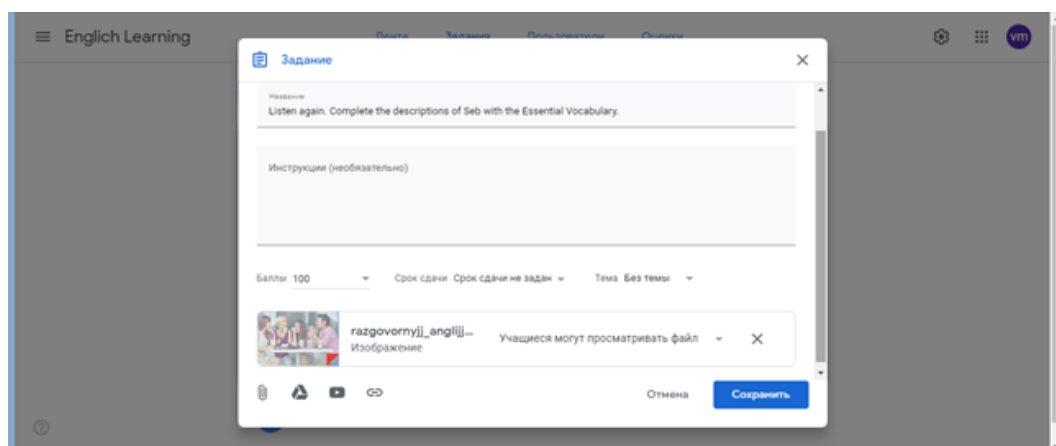

Рис. Б.9. Налаштування завдання з графічним зображенням у GoogleClassRoom з акаунта викладача

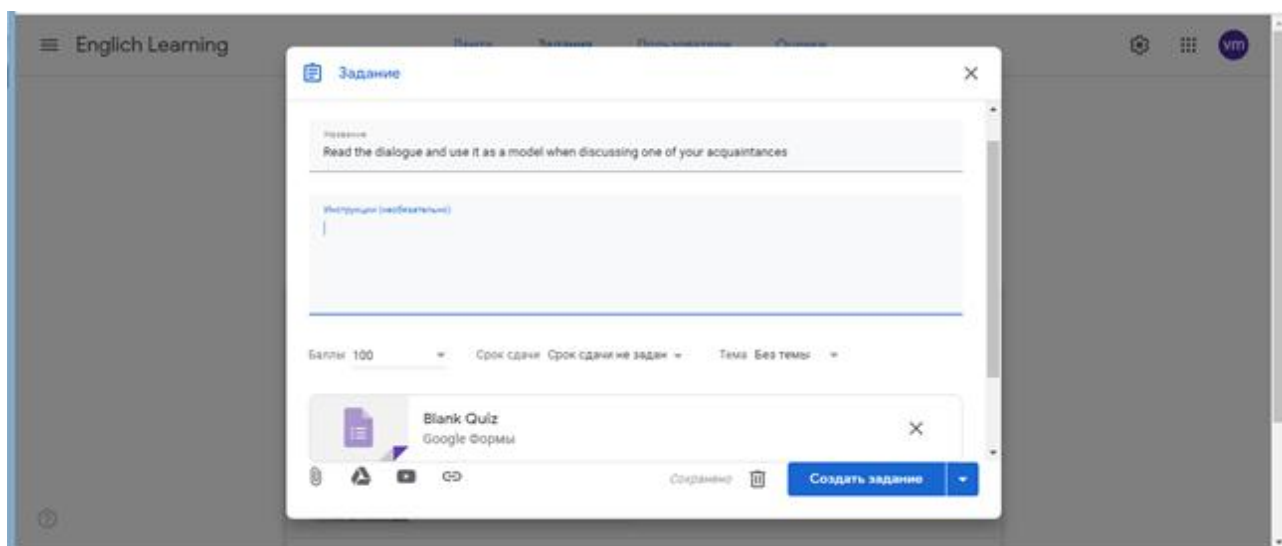

Рис. Б.10. Створення форми-опитувальника до відеоматеріалу в GoogleClassRoom з акаунта викладача

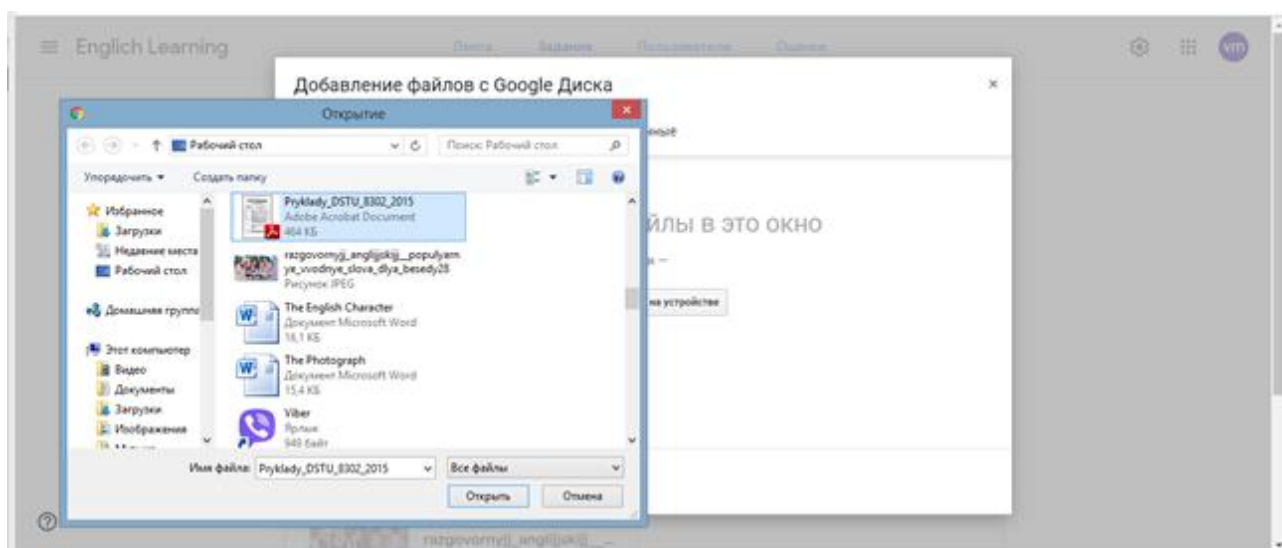

Рис. Б.11. Приєднання pdf-документа до завдань у GoogleClassRoom з акаунта викладача

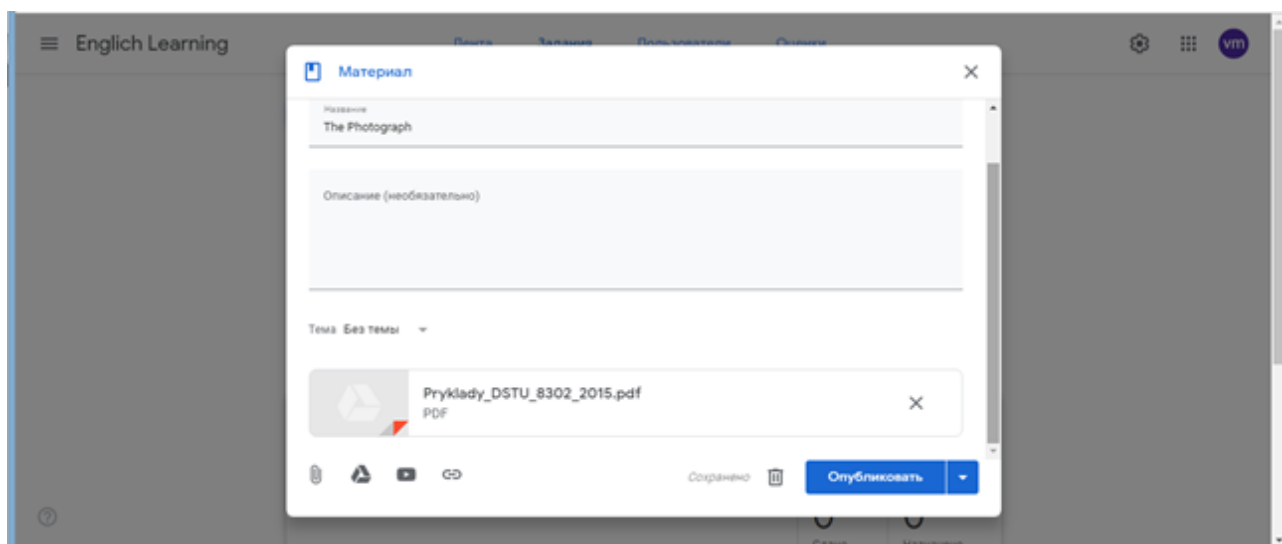

Рис. Б.12. Налаштування приєднаного pdf-документа до завдань у GoogleClassRoom з акаунта викладача

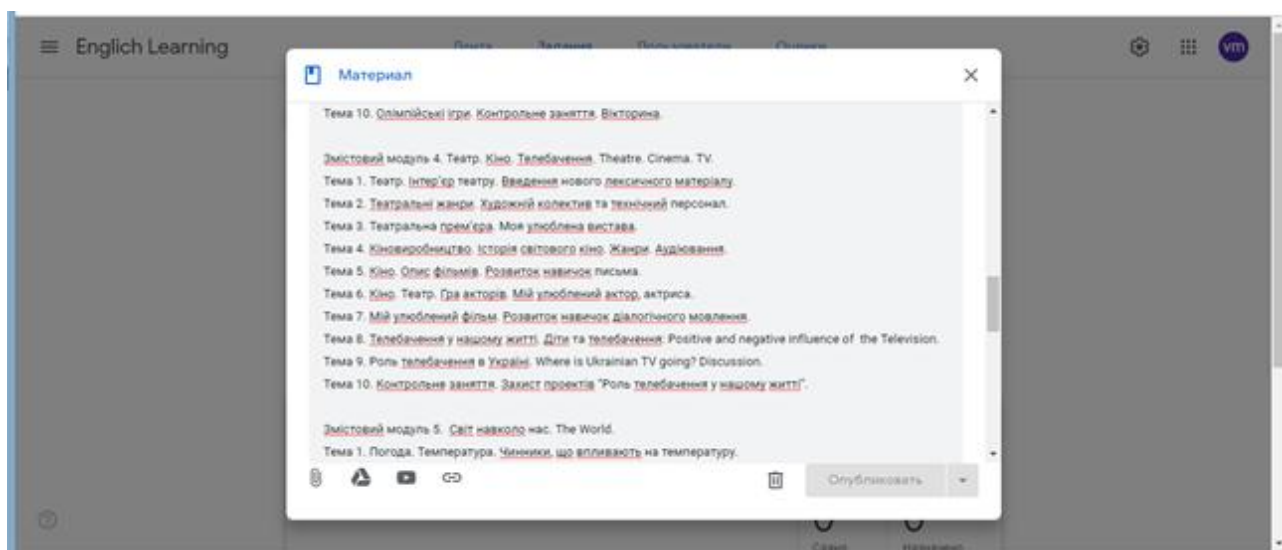

Рис. Б.13. Вигляд навчального плану навчальної дисципліни у GoogleClassRoom з акаунта студента

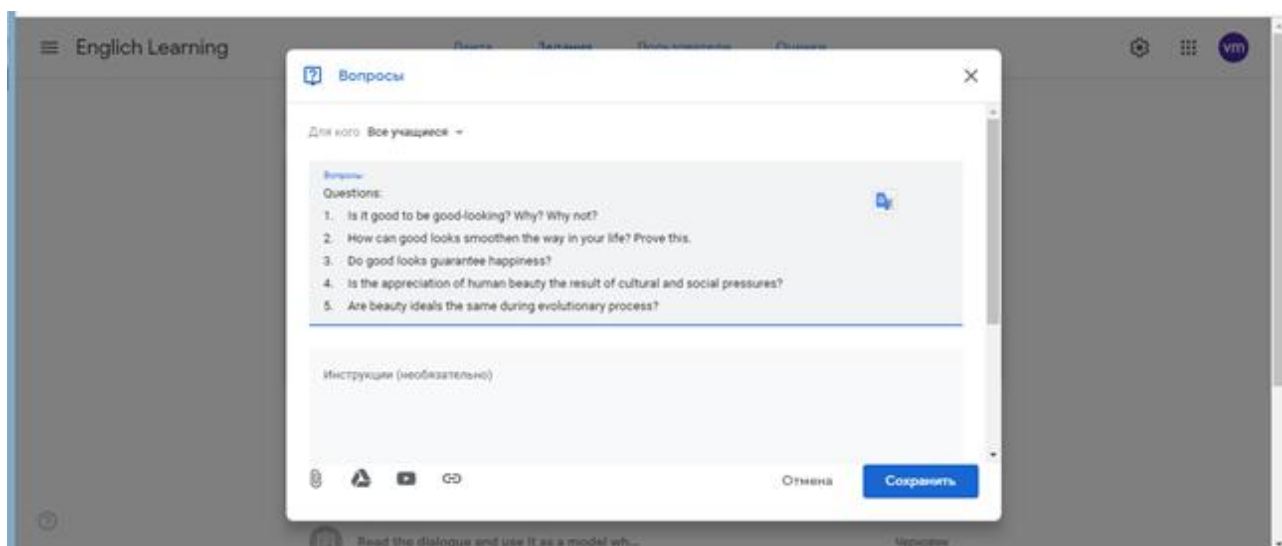

Рис. Б.14. Створення запитань до заняття у GoogleClassRoom з акаунта студента

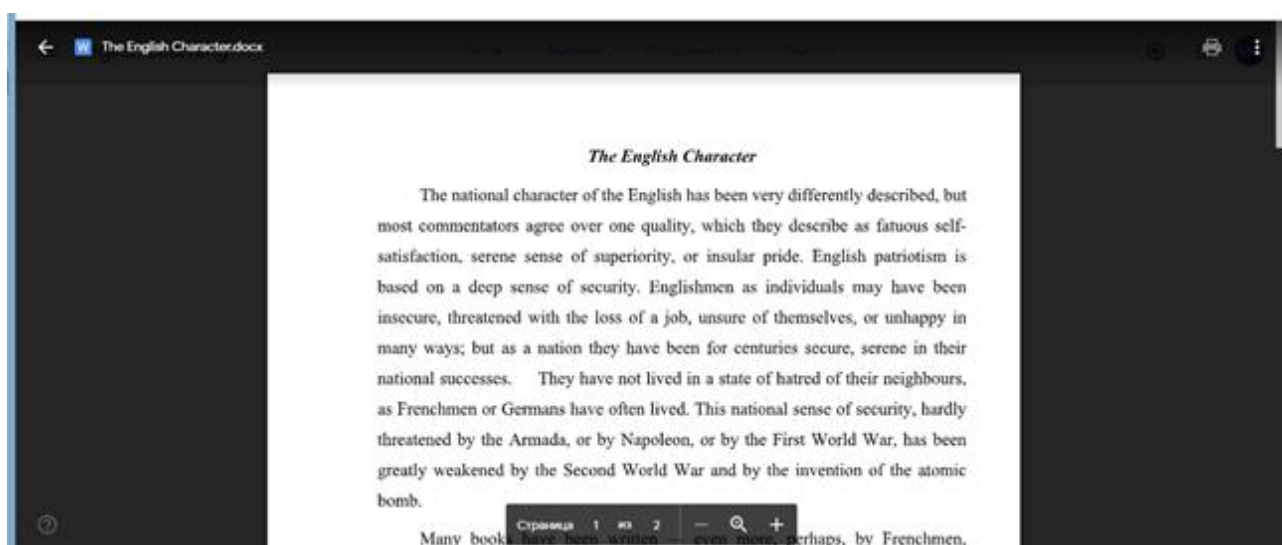

Рис. Б.15. Опрацювання матеріалу лекції у форматі документа у GoogleClassRoom з акаунта студента

Рис. Б.16. Виконання інтерактивної вправи у GoogleClassRoom з акаунта студента

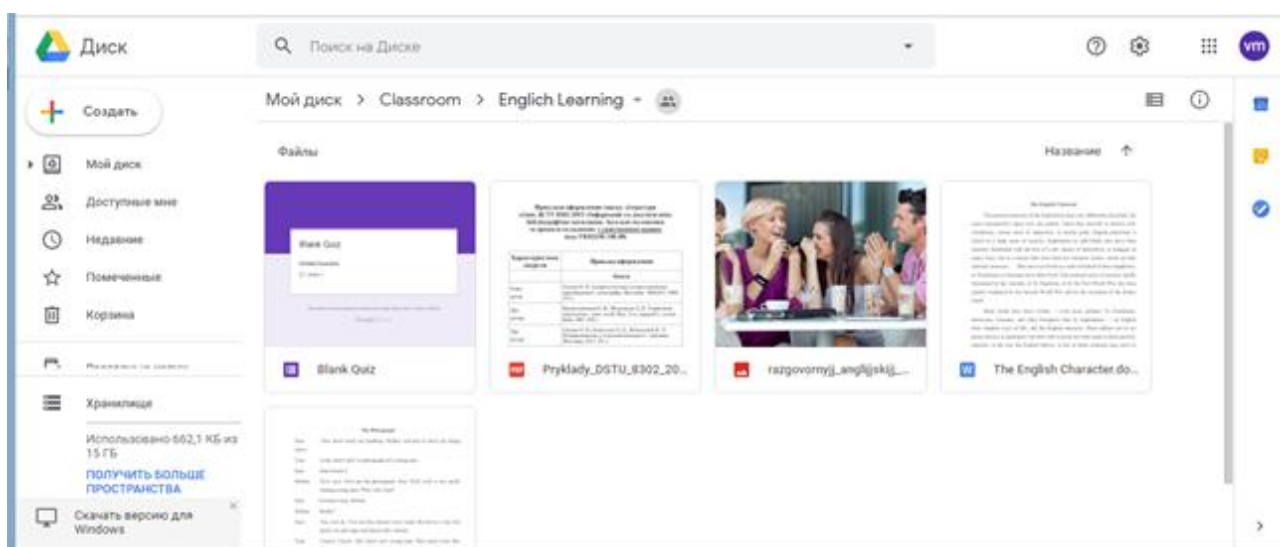

Рис. Б.17 Відображення матеріалів навчального курсу у папці на диску Google з акаунта викладача

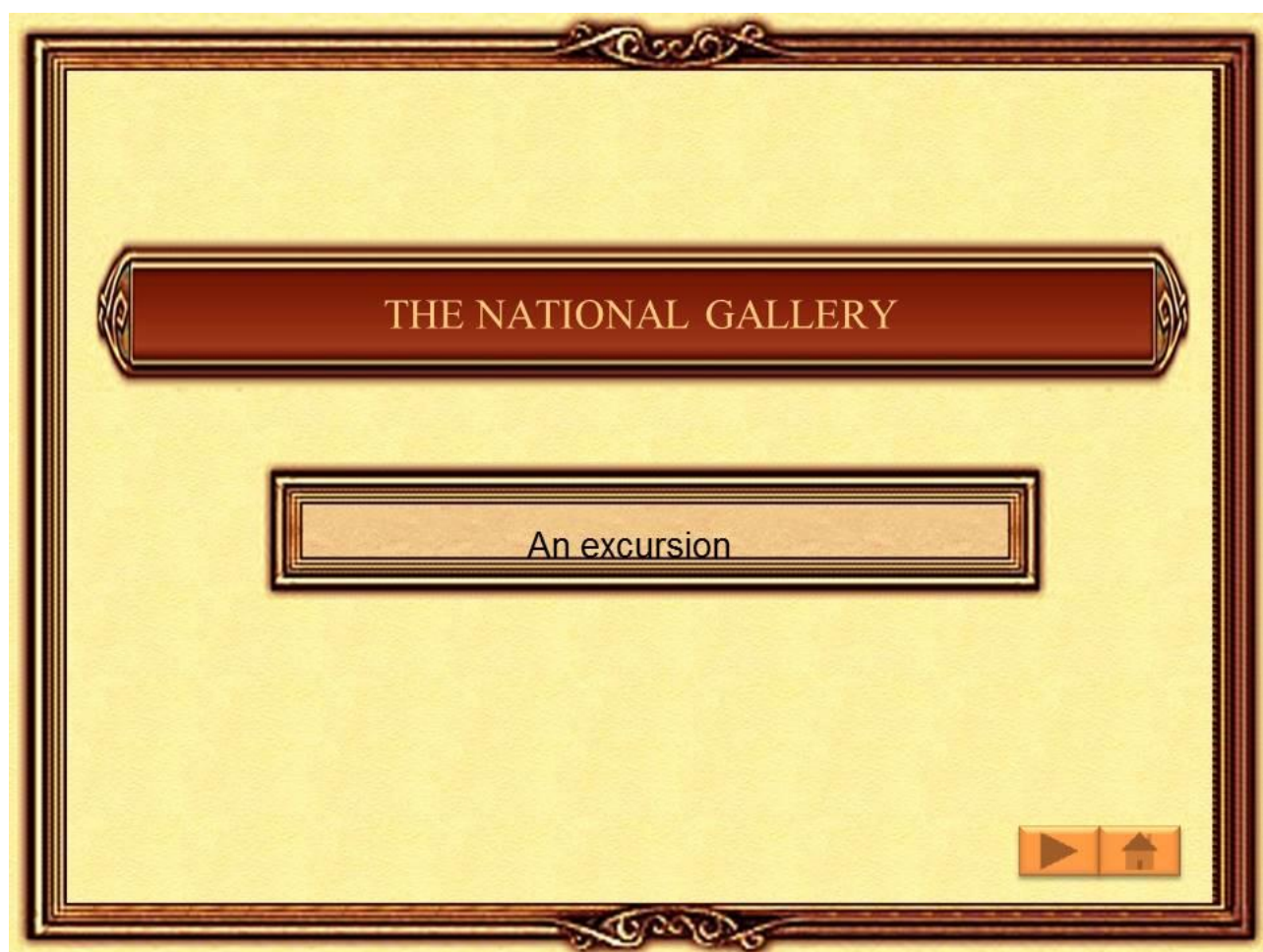
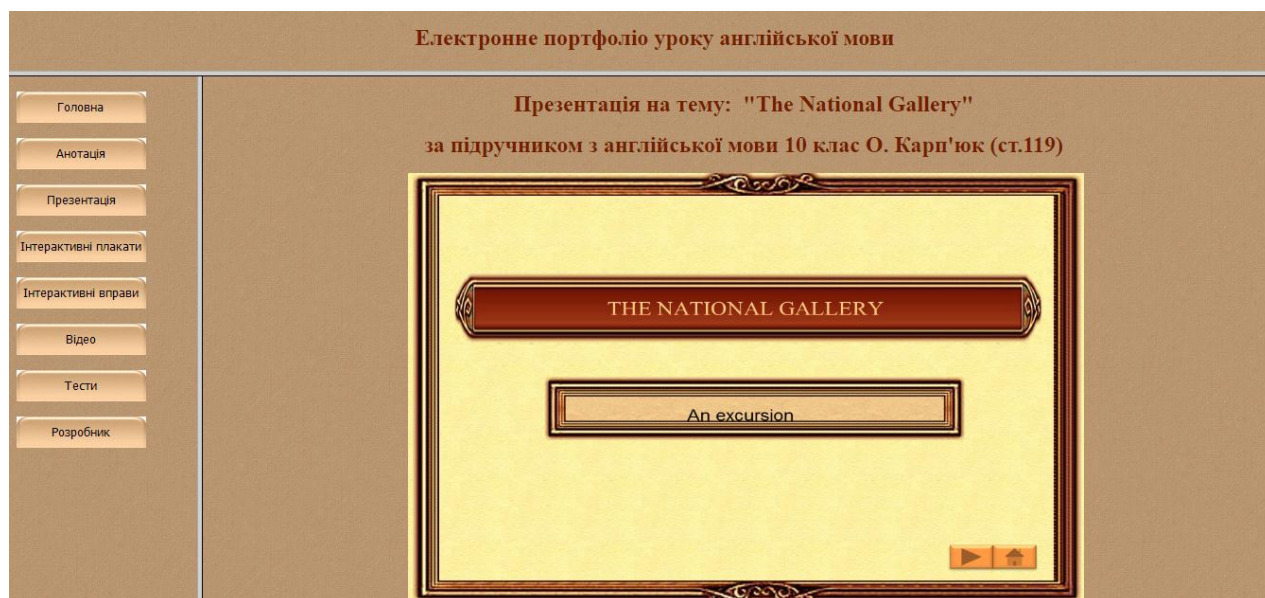
Навчальний проект з вивчення іноземної мови

Рис. В.1. Головна сторінка портфоліо

Рис. В. 2. Анотація портфоліо

3mict

1. Some facts about this Gallery.	10. Van Gogh.
2. Departments of the Gallery.	11. Micro Gallery.
3. Different paintings.	12. Learn about art.
4. The hall of the Gallery.	13. Learning.
5. Leonardo da Vinci.	14. Explore the paintings.
6. Bellini.	15. Audio tour.
7. Raphael.	16. Eat and drink?
8. Michelangelo .	17. Shop art.
9. Rubens.	18. Virtual tour.

Some facts about this Gallery

The National Gallery

It was founded in 1824.

It houses collection of Western Europe in painting: over 2000 pictures.

Departments of the Gallery

Different paintings

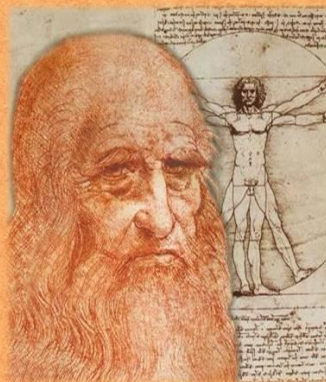
Collection represents all the major European schools of painting and includes masterpieces by virtually all the great artists.

The hall of the Gallery

Leonardo da Vinci

Bellini

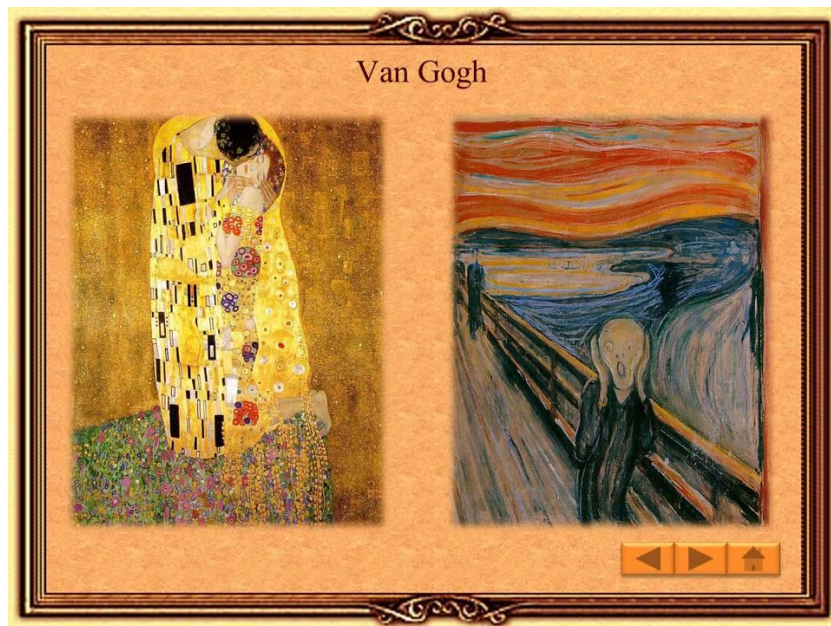
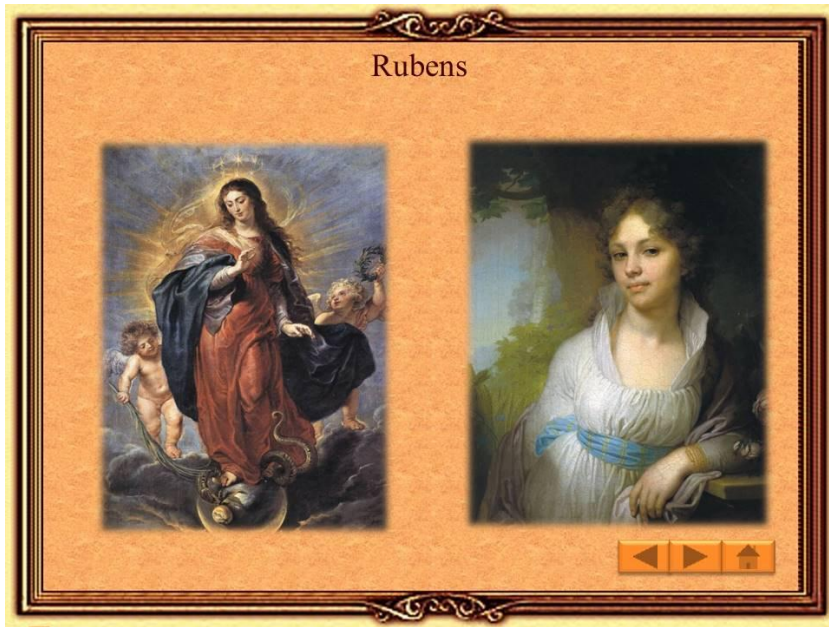

Raphael

Michelangelo

Learn about art

The stories behind National Gallery:
lives of artists,
paintings in depth,
guide to
Impressionism.

Learning

The Gallery can offer your school free resources for teachers and plan a school visit.

Free talks and tours for adult visitors every day.

Explore the paintings

View the entire National Gallery Collection online:
artist A-Z, Browse by century, 30 highlight paintings.

Рис. В.5. Слайди презентації портфоліо

Modal verbs

Modal verbs are can, could, may, might, shall, will, should, would, ought to, must, have to.

Can

Could

May

Might

Shall

Will

Should

Would

Ought to

Must

Have to

ДОВІДКА

Modal verbs

Modal verbs are can, could, may, might, shall, will, should, would, ought to, must, have to.

Can

Could

May

Might

Shall

Will

Should

Would

Ought to

Must

Have to

use	example
To talk about possibility. To talk about ability inability.	It could rain today. He can't do maths.

ДОВІДКА

Modal verbs

Modal verbs are can, could, may, might, shall, will, should, would, ought to, must, have to.

Can

Could

May

Might

Shall

Will

Should

Would

Ought to

Must

Have to

use	example
To talk about possibility. To talk about ability inability.	It could rain today. He can't do maths.

ДОВІДКА

Рис. В.7. Інтерактивний плакат портфоліо

Complete the sentence (b) in each pair so that it has a similar meaning to the sentence (a).

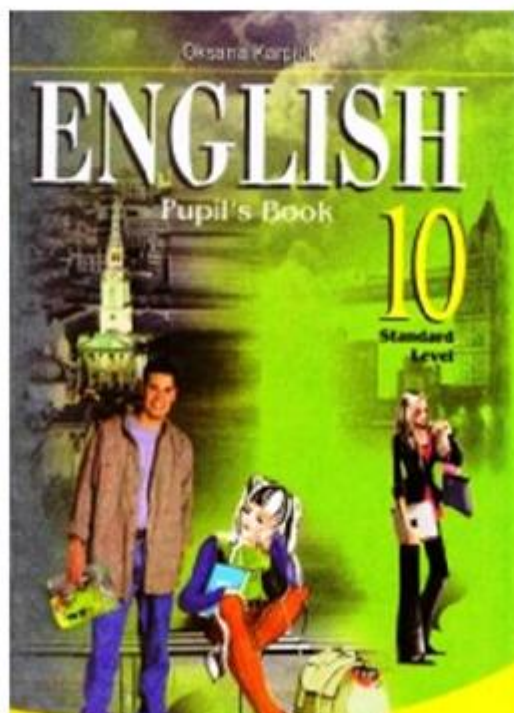

Рис. В.8. Інтерактивна вправа портфоліо

Категорія: Английский язык ▾ Сортировать по: Любимые приложения ▾ Показать фильтр ▾

- Animals - Celebrities - Cinema - Clothes - Days of week - English Grammar - Family - Grammar - Great Britain	- History - Holidays - Inventions - Listening comprehension - London - People - Sport - Weather and climate	- Word skills - adjective - alphabet - animals - cities - countries - crossword - family	- food - geography - grammar - high school - hobby - holidays - home - instruments	- irregular verbs - nature - numbers - parts of the body - phrasal verbs - primary school - professions - pupils of the 6 - 7th forms	- revision of vocabulary - school - shopping - travelling - verbs - word formation - words - литература
--	--	---	---	--	--

Расставьте цифры по порядку от 1 до 12	Овощи на английском языке.	Months of the year	Articles a/an	Seasons of the year
CAN, HAS, HAVE, IS, ARE	ВІКТОРИНА по теме ANIMALS	Части тела	"Countries"	Present Continuous

Рис. В.9. Інтерактивна вправа портфоліо

Додаток Г

Анкета самооцінки майбутніми вчителями іноземної мови соціокультурних якостей

Шановні колеги! Відмітьте позначкою * із запропонованих якостей 10 найбільш значущих для наявності у майбутнього вчителя іноземної мови соціокультурної компетентності. Визначте їхній ранг за 12-бальною шкалою, присвоюючи 12 балів найбільш значущій і далі – з інтервалом 1 до найменш значущої.

№	Якість	Ранговий бал (ідеальний)	Ранговий бал (наявний у Вас)
1	Відповідальність		
2	Толерантність		
3	Працелюбність		
4	Соціальна зрілість		
5	Ініціативність		
6	Креативність		
7	Самостійність		
8	Цілеспрямованість		
9	Миролюбність		
10	Соціальна активність		
11	Комунікативність		
12	Любов до дітей		
13	Дисциплінованість		
14	Почуття гумору		
15	Патріотизм		
16	Чесність		
17	Справедливість		
18	Ерудованість		
19	Інноваційність		
20	Спостережливість		
22	Тактовність		
23	Емпатійність		

Анкета для майбутніх учителів іноземної мови щодо визначення рівня соціокультурної компетентності

Шановні студенти! Візьміть участь у тестуванні з визначення рівня вашої соціокультурної компетентності. Біля кожного вислову поставте кількість балів відповідно ступеня згоди з ним: цілком згодний – 5, скоріше згодний, ніж ні – 4, не знаю, вагаюся – 3, скоріше не згодний – 2, цілком не згодний – 1.

1. Якщо в міжкультурній розмові з носіями іншої мови виникає велика пауза, мені часто нічого не спадає на думку, щоб урятувати ситуацію.
2. Я надаю великого значення тому, що інші люди будь-якої національності та культури думають про мене.
3. Людина, яка робить культурні та лінгвістичні помилки, дратує мене.
4. Легко втрачаю терпіння, коли на мене нападають зі звинуваченнями.
5. Мені важко подружитися з будь-ким, особливо з представниками інших мов та культур.
6. Перш ніж зайняти власну позицію у соціокультурному питанні, намагаюся дізнатися думку людей інших мов та культур.
7. У незнайомих лінгвокультурних ситуаціях внутрішня схвильованість змушує мене приймати необдумані рішення.
8. Час від часу я втрачаю терпіння, якщо люди мають інші погляди, тому що належать до інших соціальних та культурних груп та угруповань.
9. У товаристві можу, не відчуваючи труднощів, говорити з людьми інших мов та культур, з котрими раніше ніколи не зустрічався.
10. Якщо між людьми інших мов та культур виникають суперечки, я намагаюся триматися осторонь.
11. Уникаю міжкультурного спілкування, щоб не зробити лінгвокультурні помилки у спілкуванні з іноземцями.
12. Мені легко передбачити поведінку будь-якої людини навіть інших соціокультурних поглядів.
13. У транспорті я майже ніколи не спілкуюся з випадковими попутниками.
14. У суперечливих ситуаціях я завжди висловлюю свою думку.
15. Мені не подобається, якщо у кінці фільму чи книги сцена залишається незакінченою.
16. Я здатний під час суперечки говорити голосніше, ніж звичайно.
17. Я можу залучити до розмови цілком незнайомих людей, навіть людей інших мов та культур.
18. Я краще змирюся з чим-небудь, ніж дам справі дійти до кінця.
19. Мене непокоїть, коли я повинен відкладати прийняті рішення.
20. Буває, висловлюю погрози, котрі сам не сприймаю серйозно.
21. Мені легко внести жвавість у будь-яке товариство, навіть у незнайоме.
22. Уникаю критикувати людей інших поглядів, звичок, хоча це іноді необхідно.
23. Якщо я відчуваю брак знань з історичного та культурного матеріалу, я охоче відвідую сайти з історично-культурним матеріалом у Інтернеті.

24. Часто відчуваю себе як порохова бочка перед вибухом у оточенні малознайомих мені людей.
25. Мені не подобається зустрічати гостей.
26. Легко можу відмовитися від своїх планів, намірів, якщо інші від них невисокої думки.
27. Як правило, я дотримуюся іншомовних граматичних та лінгвістичних правил при заповненні потрібної документації.
28. Якщо не вдається підтримати діалог, я намагаюся виявляти дипломатичність і не нав'язуватися.
29. Я повсюди швидко заводжу нові знайомства, навіть в іншомовному середовищі.
30. Коли мене несправедливо звинувачують, скоріше промовчу, погоджуся, ніж почну захищатися.
31. Частіше за все мені важко обрати правильне рішення, коли я не впевнений у своїх знаннях.
32. Іноді я серджуся на інших людей без причини.
33. У мене рідко бувають гості.
34. Мені легше, коли я можу приєднатися до думки більшості.
35. Мені подобається відчувати себе впевнено завдяки лінгвістичним та культурним знанням іноземної мови.
36. Якщо мені довго суперечать, втрачаю рівновагу.
37. Мене рідко запрошують у гості.
38. У дитинстві я часто визнавав правоту інших, хоча й не поділяв їхньої думки.
39. Люблю знати наперед, хто буде на вечірці, на яку мене запросили, і як вона буде проходити.
40. Не можу спілкуватися та товаришувати з іноземцям у нашій країні за браком соціолінгвістичних знань.
41. Зі знайомими людьми, яких тривалий час не бачив, я неохоче розмовляю першим.
42. В іншомовному середовищі намагаюся узгоджувати свою поведінку відповідно до ситуації, намагаючись копіювати поведінку носіїв мови.
43. Іноді я розгублююсь від непередбачуваних запитань, які не можу зрозуміти за браком знань лексичних одиниць з національно-культурною семантикою.
44. Я відчуваю цілковитий спокій, і мене нелегко вивести з себе, навіть якщо я припустився соціокультурної помилки.
45. Мені неприємно, коли в друзів, до яких я був запрошений, зустрічаю незнайомих людей, особливо представників інших мов та культур.
46. Якщо я не згоден, я не буду адаптувати свою поведінку до соціокультурних обставин, тобто я здатний щось критикувати, ніж приймати.
47. Я охоче беруся за що-небудь, хоча з самого початку невідомо, яким буде кінець.
48. Я не відчуваю відповідальності за свою поведінку як громадянина нашої країни під час спілкування з представниками інших країн.

Щиро дякуємо за співпрацю!

Додаток Е

Шановні студенти! Просимо вас взяти участь у анкетуванні.

1. Як ви розумієте поняття «компетентність»?
2. У чому сутність, на вашу думку, поняття «соціокультурна компетентність майбутнього вчителя іноземної мови»?
3. Як вважаєте, наскільки важливим є формування соціокультурної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови в педагогічному коледжі?
а) дуже важливим; б) важливим; в) не дуже важливим; г) неважливим.
4. Зміст яких предметів, на вашу думку, має найбільший потенціал у формуванні соціокультурної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови? Відповідь обґрунтуйте.
5. На ваш погляд, як можна підвищити ефективність формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови в умовах коледжу?

Щиро дякуємо за співпрацю!

Шановні колеги! Просимо вас взяти участь у анкетуванні з приводу визначення системи підготовки в коледжі соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови

1. Наскільки важливим, на вашу думку, є формування соціокультурної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови в педагогічному коледжі?
а) дуже важливим; б) важливим; в) не дуже важливим; г) не важливим.
2. Зміст яких предметів, на вашу думку, має найбільший потенціал у формуванні соціокультурної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови? Відповідь обґрунтуйте.
3. Чи вважаєте ви достатнім формування соціокультурної компетентності в межах програми коледжу під час вивчення майбутнім учителем іноземної мови?
4. Якими матеріалами ви користуєтеся для формування соціокультурної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови?
5. Яку роботу з текстом соціокультурної тематики ви проводите?
6. Які методи, прийоми та засоби використовуєте для формування соціокультурної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови?
7. Якими методами ви діагностуєте сформованість соціокультурної компетентності?
8. На ваш погляд, що можна зробити для підвищення ефективності формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови в умовах коледжу?

Щиро дякуємо за співпрацю!

Анкета для студентів 4-го та 5-го (випускних) курсів

Шановні студенти! Просимо вас взяти участь у анкетуванні.

1. Як ви розумієте поняття «компетентність»?
2. У чому сутність, на вашу думку, поняття «соціокультурна компетентність майбутнього вчителя іноземної мови»?
3. Як вважаєте, наскільки важливим є формування соціокультурної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови в педагогічному коледжі?
а) дуже важливим; б) важливим; в) не дуже важливим; г) неважливим.
4. Зміст яких предметів, на вашу думку, має найбільший потенціал у формуванні соціокультурної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови? Відповідь обґрунтуйте.
5. Що найефективніше сприяє формуванню соціокультурної компетентності майбутнього вчителя а) аудиторні заняття; б) позааудиторна робота; в) самостійна робота. Відповідь обґрунтуйте.
6. Відомо, що соціокультурна компетентність майбутнього вчителя іноземної мови складається з когнітивного, операційно-процесуального та мотиваційно-ціннісного компонентів. Наведіть фрагмент заняття з будь-якого предмета і зазначте, який із компонентів формувався.
7. Наведіть приклад теми з іноземної мови, зазначте методи, прийоми, підходи, за допомогою яких вчителю середньої школи вдасться сформувати конкретний компонент соціокультурної компетентності в учнів.
8. На ваш погляд, як можна підвищити ефективність формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови в умовах коледжу?

Щиро дякуємо за співпрацю!

Додаток 3

**Результати ранжування якостей в експериментальних та контрольних
групах на початку експерименту**

ранг	Якість	Індекс
КОНТРОЛЬНА ГРУПА		
1	Працелюбність	9,46
2	Любов до дітей	9,1
3	Відповідальність	8,76
4	Чесність	8,32
5	Цілеспрямованість	7,49
6	Самостійність	6,23
7	Соціальна активність	5,57
8	Толерантність	5,22
9	Комунікативність	4,6
10	Дисциплінованість	3,8
ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ГРУПА		
1	Комунікативність	9,31
2	Любов до дітей	9,13
3	Працелюбність	8,78
4	Відповідальність	8,29
5	Чесність	7,42
6	Соціальна активність	6,35
7	Самостійність	5,51
8	Толерантність	5,25
9	Цілеспрямованість	4,73
10	Дисциплінованість	3,83

Додаток И**Пам'ятка студенту для виконання індивідуального завдання професійного спрямування (За І.Воробйовою)**

Розв'язання вами завдання повинно враховувати, що в учнів повинні активізуватися й розвиватися знання про:

- 1) умови сучасного життя носіїв мови: рівень життя, житлові й побутові умови, охорону здоров'я, освіту, соціальний захист молоді у суспільстві;
- 2) спосіб життя: розпорядок дня, роботу і вільний час, їжу та напої, години прийняття їжі, дозвілля;
- 3) міжособистісні стосунки: у родині, між старшими й молодшими; статеві, у молодіжному середовищі; у навчальних закладах, трудові взаємовідносини; офіційні — з представниками влади, в органах влади; між політичними та релігійними групами;
- 4) культурні традиції народу, мова якого вивчається: національні свята, визначні історичні дати, видатні особистості та їх вклад у культуру країни (у сферах науки, живопису, літератури, музики, політики, спорту), особливості та правила поведінки у суспільстві, цінності, норми, рольові структури;
- 5) сучасні аспекти життя молоді у країні, мова якої вивчається: вибір навчальних закладів та професії, способи заробітку, організація дозвілля, туризм, спорт, молодіжні організації, молодіжна субкультура (книги, музика, комп'ютери, мода, міжособистісні та міжстатеві стосунки), ставлення до сигарет, алкоголю, наркотиків тощо;
- 6) культуру мовленнєвої поведінки та етикету, прийняті у країні, мова якої вивчається, у типових ситуаціях повсякденного і ділового (обмежено) спілкування: на вулиці, в офіційних установах, культових закладах, у театрі, на дискотеці; під час візитів;
- 7) національні особливості невербальної поведінки: міміки, жестів, просторово-часової організації спілкування, контакту очей і т.п.

Додаток І

Програма спецкурсу «Вдосконалення соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземних мов»

Мета курсу: вдосконалення складових соціокультурної компетентності (когнітивної, мотиваційно-чуттєвої та практико-діяльнісної) майбутніх учителів іноземних мов.

Вступ

Під соціокультурною компетентністю майбутніх учителів іноземної мови будемо розуміти інтегративну особистісну якість, яка ґрунтується на знаннях, уміннях та досвіді, що набуваються у педагогічному коледжі, переважно під час вивчення іноземної мови, дозволяє продуктивно взаємодіяти з представниками інших мов і культур у соціокультурному просторі та формувати цю якість в учнів.

До складу соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови входять:

- когнітивний компонент (знання історико-культурних, країнознавчих особливостей, етнокультурного фону країни, ціннісно-розумових аспектів духовної культури, способу життя соціокультурних співтовариств та співвідносні з ними звички, норми, традиції; уміння та навички культурного самовизначення, тобто визначення себе як полікультурного суб'єкта);
- операційно-процесуальний компонент (здатність до взаємодії в умовах міжкультурної комунікації, до прояву толерантності розуміння соціокультурних особливостей представників інших культур; виявлення соціальної відповідальності за свою поведінку як громадянина Української держави, поваги та знання національно-специфічних моделей комунікативної поведінки представників інших мов та культур; вибір відповідного стилю спілкування);
- мотиваційно-ціннісний компонент (позитивне сприйняття та толерантне ставлення до цінностей, властивих іншомовній культурі; сприйняття загальнолюдських цінностей як професійно значущих).

№ з/п	Назва змістового модуля	Назва теми	Кількість годин		
			Всього	Практичні	Самостійні
1.	Зовнішність і характер. Appearance and character.	Тема 1. Сімейне дерево. Автобіографія. Розвиток навичок аудіювання. «Family Night». Тема 2. Сімейне життя. «Family photos». Тема 3. Національна приналежність. Nationality Test. Розвиток навичок письма.	32	20	12

		Тема 4. Майбутнє у твоїх руках. Розвиток навичок читання. Тема 5. Що таке особистість? Тема 6. Гороскоп. Знак зодіаку. Тема 7. Що можна дізнатись про характер людини з її почерку? Тема 8. Переказ. Робота з словником. Тема 9. Розвиток навичок говоріння. Діалогічне мовлення. Тема 10. Контрольне заняття.			
2.	Моє повсякденне життя. Student's life.	Тема 1. Введення нової лексики. Домашні обов'язки, щоденні турботи. Тема 2. Розподіл обов'язків у сім'ї. «Do-it-yourself». Розвиток навичок аудіювання. Тема 3. Мій робочий день. Тема 4. Найщасливіший/найгірший день у моєму житті. Розвиток навичок письма. Тема 5. Розвиток навичок діалогічного мовлення. Сперечання з приводу приготування обіду, миття посуду. Тема 6. Що робить наше життя приємним та легким? Розвиток навичок читання. Тема 7. Моя ідея здорового життя. Проєкт. Тема 8. Моє хобі. Фільм-рев'ю. «Paulie». Тема 9. Проблеми молоді. Студентське життя. Тема 10. Контрольне заняття.	28	20	8

3.	Погода. Пори року. Seasons and weather.	Тема 1. Введення нової лексики. Погода. Пори року. Тема 2. Моя улюблена пора року. Розвиток навичок аудіювання. Тема 3. Прогноз погоди. Розвиток навичок говоріння. Тема 4. Погода сьогодні і моє ставлення до неї. Тема 5. Клімат України. Розвиток навичок читання. Тема 6. Клімат і погода Великобританії. Тема 7. Чи вмієш ти передбачати погоду? Тема 8. Ситуаційні діалоги. Розвиток навичок діалогічного мовлення. Тема 9. Розвиток навичок письма. Тема 10. Climate and Human Body. Клімат і людське тіло. Дискусія. Тема 11. Контрольне заняття. Тема 12. Revision. Захист проєктів «Моя улюблена пора року».	40	24	16
4.	Будинок моєї мрії. The house of my dream.	Тема 1. Введення нової лексики. Типи домівок. Тема 2. Домогосподарство та дизайн. Аудіювання. «Do-it-yourself». Тема 3. Опис вітальні. Меблі. Опис спальної кімнати. Розвиток навичок читання. Тема 4. Опис ванної кімнати. Елементи декору. Тема 5. Мій дім – моя фортеця. Розвиток навичок письма. Тема 6. Будинки в	46	30	16

		Британії. «Hunting for Antiques». Діалогічне мовлення. Тема 7. Перегляд фільму. Обмін враженнями. Тема 8. Непідготовлене зв'язне мовлення по темі «Моя кімната». Тема 9. Види даху та покрівлі. Закріплення лексичного матеріалу з теми. Тема 10. Види вікон та дверей. Читання автентичних текстів та їх обговорення. Тема 11. Ландшафтний дизайн. Закріплення лексичного матеріалу з теми. Тема 12. Британці та їх сади. Читання автентичних текстів та їх обговорення. Тема 13. Види інтер'єру. Ремонтні роботи. Тема 14. Будинок моєї мрії. Розвиток навичок говоріння. Тема 15. Контрольне заняття. Контроль розвитку навичок письма. Захист проєктів.			
5.	Їжа. Meals.	Тема 1. Введення нової лексики, активізація лексичного матеріалу. Тема 2. Ресторан. Меню. Години прийому їжі та різноманітність страв. Вивчаюче читання по темі. Тема 3. Способи нарізання та приготування їжі. Аудіювання. «Family outing». Тема 4. М'ясо. Види та частини м'яса. Страви з м'яса. Тема 5. Рибні страви. Розвиток навичок читання. Тема 6. Фрукти. Десерт. Опис їжі. Вживання прикметників при описуванні	44	30	14

		страви. Розвиток навичок письма. Тема 7. Овочі. Опис їжі. Тема 8. Трави та спеції. Діалогічне мовлення. Тема 9. Напої. Вживання прикметників при описуванні. Тема 10. Непідготовлене усне мовлення на базі прочитаного тексту по темі «Їжа». Тема 11. Моя улюблена страва. Рецепти улюблених страв. Тема 12. Перегляд фільму «Нація фаст-фуду». Фільм-ревію. Тема 13. Піст чи дієта. Правила здорового харчування. Тема 14. Порівняльна характеристика національної та інтернаціональної кухонь. Дискусія. Тема 15. Національна та інтернаціональна кухня. Захист проєктів. Контрольне заняття.			
6.	Магазин та покупки. Shopping.	Тема 1. Типи магазинів, відділів та речей, які можна купити. Тема 2. Перегляд фільму «Harrods». Фільм-ревію. Тема 3. «Harrods». Читання тексту та виконання післятекстових завдань. Тема 4. Види одягу. Взуття. Чоловічий одяг. Тема 5. Жіночий одяг. Прикраси. Читання тексту. Тема 6. Розвиток навичок діалогічного мовлення з теми «Теплий одяг. Головні убори». Тема 7. Розвиток навичок письма. Переказ.	42	28	14

		Тема 8. Мода. Аудіювання тексту та відтворення прослуханого. Тема 9. Дизайн одягу. Вживання прикметників при описі. Тема 10. Одяг загалом. Опис одягу. Тема 11. Мій останній похід у магазин. Розвиток навичок монологічного мовлення. Тема 12. Шопоголізм і що з цим робити. Дискусія. Тема 13. Як правильно обрати подарунок? Тема 14. Контрольне заняття. Захист проєктів. «Найбільші супермаркети світу».			
--	--	--	--	--	--

Тема 1. Сімейне дерево. Автобіографія. Розвиток навичок аудіювання. «Family Night»

Task 1.

1. **Look at the photos of Seb and the people in his life. Listen and identify who is speaking about him.** (Photos attached)

2. **Listen again. Complete the descriptions of Seb with the Essential Vocabulary.**

Essential Vocabulary:

Personality: ambitious, careless, chatty, cheerfull, childish, competitive, considerate, conventional, easygoing, hard-working, idealistic, impatient, individualistic, kind, likeable, moody, outgoing popular, reckless, reliable, reserved, romantic, selfish, sensible, sensitive, sentimental, shy, sociable, sympathetic.

3. **Choose three different people who know you. Write what they might say about you.** Example. This person thinks that I'm nice and kind. She also probably thinks....

4. **Work in pairs. Read your descriptions to your partner. Guess the people.**

5. **Say a) what kind of family you come from; b) what your likes and dislikes are; c) what your hobby is; d) if you are the healthy-eating and sporty type; e) if you have a role-model; f) what your dream is; g) if you are pleased with your life.**

Texts

A.

Hello! My name is Mary. I'm 22 years old. I'm a University graduate. I speak Russian and Czech.

My parents speak French and German. My father is a teacher of foreign languages, and my mother is a translator. My brother Charles is not interested in foreign languages. He is interested in sport. He is a sporty person.

I don't smoke. I have a glass of wine now and then, but I'm not keen on it. I am not on a diet. If I know certain foods are bad for me, or make me fat, I don't eat them. My hobby is traditional Chinese medicine. It helps with psychological things as well as physical problems. I'm also fond of literature and music. I'd like to travel more and see different countries.

B.

Hallo! I'm Charles. I'm nineteen. I am a would-be teacher of physical education. I play football and tennis. It's good for my health. I started smoking but I managed to give up after about one year. It's a matter of will-power. You can do absolutely anything if you want to. That's what I believe. I have a lot of relatives and friends. I'm a good mixer. My role-model is Pete Sampras, an outstanding American tennis player. I'd like to have more money and an interesting job. Now I'm quite pleased with my life.

C.

Hi! I'm Judy. I'm fifteen. I attend a boarding school. It's a good school, but it does not affect me too much. For me the most important thing about a school is the other kids that go there. I find some lessons rather boring. I don't like swots. They say I'm not hot on my subjects at school. But I'm good at music and dancing. I have a lot of friends, but my parents dislike them because they smoke and rarely look at their books.

My parents travel around a lot. I do not like living away from my parents. Y'd like to spend more time with them.

Тема 2. Сімейне життя. «Family photos»

Task 1. Read the text and answer the questions.

Family Life

How close are you as a family? We talked to Corinne Mathieu, from Montpellier, France, about her family life.

1. We usually see each other at least once a month, maybe more often. We have lunch together on Sunday if we haven't got anything special to do. We live in Montpellier, which is about an hour and a half away from Marseilles, but we always come to Marseilles where my mother and father live. It's not so far. Usually my grandmother and my uncle and aunt are there too — we're quite a large family! Sometimes my brother and his girlfriend come over — they live nearby. The meal takes about four hours, we spend a lot of time chatting and there's always lots to eat.

2. There's no one we call the head of the family, although my father's advice and opinion are very important in any decisions we take. My uncle Tony is older than my father, so I suppose he's the real head of the family. When my grandfather was alive he liked to think that the whole family organized itself around him, but these days it's

different. But we all try to discuss things together when we meet.

3. In most families, it's a small family group who live in the same house, mother, father and the children before they get married. But if one of the grandparents dies, the other usually sells their home and goes to live with their children. So it's quite common to have one grandparent living with you, but not more.

4. In France most children leave home when they get married. I lived in Marseilles with my mother and father until I got married. But there are some people who want to lead independent lives and they find a flat as soon as they start their first job, even before they get married. Of course, the main problem is that flats are so expensive to rent here, and we simply have to live with our parents.

Questions:

1. Who is the head of your family?
2. How often does your family get together?
3. How many people live in your flat or in your house?
4. How long do people live with their parents?
5. Do you talk about your family to people you don't know?
6. How close are you as a family?

Task 2. Work in pairs. Describe your relatives' characters.

Task 3. Discuss the following problems:

- What factors influence the people's characters?
- Do the people's characters change throughout their lives?
- Can you change a child's character to have a good-natured grown-up? Why or why not? How can you do it?
- What kind of character do you have?
- What do you like to change it? Why and how?
- What might happen if you managed to do it?

Тема 3. Національна приналежність. Nationality Test. Розвиток навичок письма

Essential vocabulary

Country: developed, developing, historic, innovative, multicultural, wealthy, well-organised

People: class-conscious, communicative, conservative, excitable, family-oriented, law-abiding, nationalistic, polite, proud, religious, reserved, serious, traditional, tolerant, suspicious of foreigners

Task 1. Look at the photos of Britain. (Photos attached). Choose eight adjectives or expressions from Essential vocabulary that reflect your view of Britain and the British. Tell the class.

Task 2. Listening. *Listen to a radio phone-in programme. Use the Strategies to decide if these statements are true or false. Then listen again and check your answer.*

- Great Britain is made up of four different nations: England, Northern Ireland, Scotland and Wales.
- In a poll, British people describe themselves as animal lovers and tolerant but suspicious of foreigners and reserved.
- Eighty-seven percent of British people thought that the British were class-conscious.
- The first caller thinks Britain is an innovative place.
- She describes herself as English rather than place.
- The second caller feels European.
- The third caller is of Indian origin.
- She thinks Britain is multicultural but there is an intolerant minority.
- The last caller thinks Britain is a modern country.
- He is a Scottish nationalist and doesn't feel British.

A radio phone –in programme

Presenter: Good evening and welcome to tonight's phone-in programme. Our subject tonight is the identity of Britain and the British. For many countries, identity is not a problem but Britain is more complicated. Great Britain is made up of three nations - England, Scotland and Wales. The United Kingdom is made up of Great Britain plus Northern Ireland.

So, at the start of the twenty-first century, who exactly are we? Are we Europeans? Are we British? Or are we just a collection of English, Scots and Welsh?

And what kind of people are the British? In a recent poll, British people were asked to describe themselves: eighty-five percent said we were great animal lovers; eighty percent described us as tolerant; seventy-seven percent said the British were class-conscious; seventy-three percent thought the British were suspicious of foreigners; finally, seventy-one percent agreed that the British were reserved people.

You can phone us on 0207 444 333 222 and give your opinion about Britain's identity. OK, let's start with our first caller. Hello, Claire. You're from Liverpool. How would you describe Britain and the British?

Female 1: Well, you know, I think a lot of people from abroad see Britain as very conservative and sort of old-fashioned. I don't agree with that. I think Britain today is a very multicultural place and it's very innovative, especially when you think about music and the arts and that sort of thing.

Presenter: How would you describe yourself, Claire? English, British, European ...

Female 1: Right. I'm from Liverpool and that's very important to me. Then I'm definitely English - I think we are different from the Welsh and the Scots. I feel European, too - you know I feel part of Europe.

Presenter: Thanks very much, Claire. We have John Andrews on the line. How would you describe Britain, John?

Male 1: In my opinion, Britain is a historic country - we have a long history and we should all be proud of it.

Presenter: And how would you describe yourself, John? British, English ... ?

Male 1: Well, I'm from England, but I feel British of course. And I don't feel at all European - I'm one hundred percent British and personally, I think we've more in common with people like the Americans and Australians.

Presenter: Thanks very much, John. And now Deshini Mohammed from London. What would your description of Britain be?

Female 2: I think the first word I'd choose would be multicultural. Britain now has so many people from different races, religions. I think a lot of British people are now tolerant of other races but unfortunately there's still an intolerant minority and that's a real problem.

Presenter: And how would you describe yourself, Deshini? I mean, where are you from?

Female 2: OK, well ... my parents were born in Pakistan but I was born here and I suppose I feel British but I also feel a member of the Pakistani community too.

Presenter: Thanks a lot, Deshini. Now our last caller. Fergus McKay from Glasgow. Fergus, how would you describe Britain?

Male 2: Right ... mmm ... I think Britain's very conservative.

Presenter: So do you feel British?

Male 2: No, I don't. I don't feel British at all. I feel Scottish and I'm a Scots nationalist.

Presenter: What about Europe? Do you feel European?

Male 2: Yeah. I suppose I do. I think Europeans have a lot of things in common.

Task 3. Speaking. Make-up of good and bad things about living in your country, town or region and in pairs, ask and answer the questions:

- What kind of things do you like about living in?
- What sort of things do you dislike about living in ...?
- Where else would you like to live? Why?

Task 4. Speaking. Comparing Cultures.

How would you describe your country or region and the people from it?

Task 5. Add the quote:

'An Englishman is never happy unless he is miserable; a Scotsman is never at home but when he is abroad and Ukrainain....

Тема 4. Майбутнє в твоїх руках. Розвиток навичок читання

Task 1. Read the text and answer the questions.

How good looks can help attain success in your life

Good looks can smooth the way to a better education and well-paid job as well as getting the best of others.

Attractive men and women reap the benefits of their appearances all through their lives, says psychologist Dr Nancy Etcoff.

Bonny babies get preferential treatment over plain ones while teachers assume their most attractive pupils are the smartest. Police officers, judges and juries are more lenient towards pretty women and handsome men.

Dr Etcoff, who works at Harvard Medical School in the U. S., in her book "Survival of the Fittest: The Science of Beauty" argues that beautiful people are born under a lucky star".

Her studies showed both women and men tended to be more helpful towards a pretty woman asking for help than a plainer one. In one experiment, researchers left a coin in full view in a telephone kiosk and waited for passers-by to make a call.

The callers were then approached by one of two actresses and asked if they had found a coin left behind. The better looking woman got her coin back 87 per cent of the time. But the plainer actress was less successful, scoring a 64 per cent return rate.

The two Women later stood at the roadside by a car with a flat tyre. The prettier one was far more likely to be *помог положить* first, the study found.

Dr Etcoff shows mothers are more likely to talk and play with beautiful babies, while teachers expect good looking pupils to be "smarter and more sociable".

Dr Etcoff said that while good looks can make life easier, they do not guarantee happiness.

"Beautiful people are perhaps a little bit happier," she said. "But not as much as we might imagine".

Although ideals vary between generations and nationalities, Dr Etcoff believes the appreciation of human beauty is "gene deep", rather than the result of cultural and social pressures. Even three-month-old babies stare the longest at attractive people when shown pictures, she said.

It suggests that we all come into the world with these beauty detectors.

"The fascination with beauty seems to run very deep. Forty thousand years ago, people had red ochre crayons and they were painting their faces. Today we have breast implants, wigs and 24-hour mascara, but it's the same thing."

Her book also claims that beauty ideals are not imposed on women by men. They are part of an evolutionary process in which humans do whatever they can to advertise their fertility and health to potential mates.

We use appearance to judge how suitable a potential partner is, she said. Big eyes in women are linked to high levels of the female hormone oestrogen, while a red flush on the face indicates fertility.

Research has shown that people with symmetrical appearances are regarded as more attractive than those with irregular features.

Symmetry has also been linked to health and may be a sign of a long-living partner. There are even parallels in the animal kingdom, according to Dr Etcoff. "Some of animals lengthen the tail or make spots brighter and then other animals are more attracted. For the rest, perhaps a nip and tuck."

One in three women under 40 have considered cosmetic surgery. Women from the South of England are more likely take cosmetic surgeons' advice than those from elsewhere in the country. Women in their twenties and early thirties are most likely to opt for breast enlargement.

The survey of more than 1 200 women between 15 and 40 was carried out for the Lanark Centre, a London cosmetic surgery clinic.

More than 50 000 patients had cosmetic surgery in Britain in 1997. Ahmed Jawad, the centre's chief surgeon, said surgery had long been more popular in the U. S. but

added: "Now everyone wants to realize their full potential in terms of their features and physique, so demand is rising."

Questions:

1. Is it good to be good-looking? Why? Why not?
2. How can good looks smoothen the way in your life? Prove this.
3. Do good looks guarantee happiness?
4. Is the appreciation of human beauty the result of cultural and social pressures?
5. Are beauty ideals the same during evolutionary process?

Тема 5. Що таке особистість?

Task 1. Read the statements and say if you agree or disagree with them. Try to add your description of it.

- The person is individualistic.
- The person is ambitious and idealistic.
- The person is quite conventional.

Тема 6. Гороскоп. Знак зодіаку

Task 1. Answer the questions and tell your personal point of view:

- [What are the personality traits of each zodiac sign?](#)
- [How can your Zodiac sign affect your personality?](#)
- [Do our zodiac signs affect our nature personality life and destiny?](#)
- [Do zodiac signs really correlate with personality and do humans with similar zodiac signs have same nature?](#)
- How do zodiac signs influence us?

Тема 7. Що можна дізнатись про характер людини з її почерку?

Task 1. There are three styles of handwriting (1-3). Try to match them with the personality descriptions (a-c).

- a) This person is individualistic - someone who likes doing things in their own way. He/She is also a perfectionist who always makes sure that everything is just right.
 - b) This person is ambitious and idealistic - someone who has strong principles and beliefs. He/She is also very logical.
 - c) This person is quite conventional - someone who doesn't like to be different. He/She is also rather shy but is a good observer of people.
1. I suppose I am quite a sporty person. I play tennis and badminton quite a lot. I'm also learning judo, though I'm still not very good at it. Unfortunately, I haven't got much time to practise as I've been very busy with my exams. Anyway, when I finish school I'm going to do an intensive summer course that they're organizing at my local club.
 2. Hi, Sue. How are you getting on? Has anything happened at home while I've been away? Have you been doing anything interesting? We're getting the boat to Athens and flying back from there on Saturday. The plane leaves quite late, so we'll probably get home after midnight. Yesterday, we went to a street market and I bought

some really nice things and I bargained a bit! It was fun! By the way, I've bought that bracelet you wanted. I'll see you when we get back. Love. Emma.

3. One of the worst experiences that has ever happened to me was last year. I was riding my horse Toby in the woods. It had rained a lot the night before and the ground was very wet. We were going down a steep path when I saw a huge snake....

Тема 8. Переказ. Робота з словником

Task 1. Read and answer the questions:

- How was the girl different from other children?
- Why was her teacher so important for her?
- How did she feel happy when she understood the meaning of the word 'water'?

The most important day

I remember in all my life is the one on which my teacher, Anne Sullivan, came to me. It was three months before I was seven years old.

On the afternoon of that day, I knew that something was happening. I went outside and waited on the steps of the house. I could feel the sun on my face and I could touch the leaves of the plants. Then I felt someone walking towards me. I thought it was my mother and she picked me up and held me close. This was my teacher who had come to teach all things to me and, above all, to love me.

The next morning, the teacher took me into her room and gave me a doll. When I was playing with it, Miss Sullivan slowly spelled the word 'd-o-l-l' into my hand. I was interested and I imitated the movements with my fingers. I learned a lot of words like this, but only after my teacher had been with me for several weeks did I understand that everything has a name.

One day, I didn't understand the difference between 'mug' and 'water'. I became angry and threw the doll on the floor. In my quiet, dark world I didn't feel sorry for doing it. Then my teacher took me out into the warm sunshine. We walked down to the well where someone was drawing water. My teacher put my hand under the water and spelled the word 'w-a-t-e-r' at the same time in my other hand. Suddenly, I felt an understanding. The mystery of language was revealed to me. I knew then that 'w-a-t-e-r' was the wonderful cool something flowing over my hand. That living word awakened my soul, gave it light, hope, joy, set it free!

Тема 9. Розвиток навичок говоріння. Діалогічне мовлення

Task 1. Read the dialogue and use it as a model when discussing one of your acquaintances:

The Photograph

Jane: Tom, don't touch my handbag. Mother, tell him to leave my things alone.

Tom: Look, what's this? A photograph of a young man.

Jane: Don't touch it.

Mother: Now, now. Give me the photograph, Tom. Well, well, a very good-looking young man. Who is he, Jane?

Jane: You know him, Mother.

Mother: Really?

Jane: Yes, you do. You see him almost every week. He drives a very fast sports car and sings and dances like a dream.

Tom: I know, I know. He's Jane's new young man. They meet every day. They go to pictures together. She waits for his telephone calls and then goes out to meet him.

Jane: Mother, that isn't true. He's trying to be funny, that's all.

Mother: But who is the young man? Tom: I think I can guess. He's an actor. He acts in a lot of films. Am I right, Jane?

Jane: Yes, you are. And the photograph really belongs to Pat. She is mad about him.

Тема 10. Контрольные занятия

The English Character

The national character of the English has been very differently described, but most commentators agree over one quality, which they describe as fatuous self-satisfaction, serene sense of superiority, or insular pride. English patriotism is based on a deep sense of security. Englishmen as individuals may have been insecure, threatened with the loss of a job, unsure of themselves, or unhappy in many ways; but as a nation they have been for centuries secure, serene in their national successes. They have not lived in a state of hatred of their neighbours, as Frenchmen or Germans have often lived. This national sense of security, hardly threatened by the Armada, or by Napoleon, or by the First World War, has been greatly weakened by the Second World War and by the invention of the atomic bomb.

Many books have been written — even more, perhaps, by Frenchmen, Americans, Germans, and other foreigners than by Englishmen — on English traits, English ways of life, and the English character. Their authors are by no means always in agreement, but they tend to point out what seem to them puzzles, contrasts, in the way the English behave. A few of these contrasts may serve to sum up how the world looks at the English.

First, there is the contrast between the unity the English display in a crisis, their strong sense for public order, indeed for conformity, and their extraordinary toleration of individual eccentricities. Germans are usually astounded by what they regard as the Englishman's lack of respect for authority and discipline. Frenchmen are often puzzled by the vehemence of English political debates, by the Hyde Park public orator, and similar aspects of English life, which in their own country would seem signs of grave political disturbance. This sort of contrast has led to the common belief held by foreigners, and indeed by Englishmen themselves, that they are a most illogical people, always preferring practical compromises to theoretical exactness.

Second, there is the contrast between English democracy, the English sense of the dignity and importance of the individual, and the very great social and economic inequalities that have hitherto characterized English life. There has recently been some tendency to allow greater social equality. But Victorian and Edwardian England — which foreigners still think of as the typical England — did display extremes of

riches and poverty, and drew an almost caste line between ladies and gentlemen and those not ladies and gentlemen.

Third, there is the contrast between the reputation of the English as hard-headed practical men — the "nation of shopkeepers" — and as men of poetry — the countrymen of Shakespeare and Shelley. The English tradition in philosophy has always been realistic and hostile to mysticism; yet the English look down on the French as narrow rationalists. The apparent coldness of Englishmen and their reserve has been almost universally noted by foreigners; but foreigners also confess that they find English reserve not unpleasant, and that once one gets to know an Englishman he turns out to be a very companionable fellow.

Words and Word-combinations:

fatuous (foolish) self-satisfaction - нерозумне самовдоволення

serene sense of superiority – спокійне почуття переваги

insular pride – обмежена гордість

conformity – конформізм

toleration of individual eccentricities – терпимість до індивідуальної ексцентричності

lack of respect for authority – відсутність чиношанування

sense of dignity – почуття гідності

to display extremes of riches and poverty – демонструвати крайності багатства й бідності

hard-headed practical men – твердоголові реалісти

nation of shopkeepers - нація крамарів

a companionable fellow – компанійська людина

EXERCISES

1. Explain what is meant by:

- Most commentators agree over one quality, which they describe as fatuous self-satisfaction.
- English patriotism is based on a deep sense of security.
- Englishmen have been for centuries secure, serene in their national successes.
- There is the contrast between the unity the English display in a crisis and their extraordinary toleration of individual eccentricities.
- There is the contrast between English democracy and the very great social and economic inequalities.
- There is a contrast between the reputation of the English as hard-headed practical men and as men of poetry.
- The apparent coldness of Englishmen and their reserve has been almost universally noted by foreigners.
- Once one gets to know an Englishman he turns out to be a very companionable fellow.

2. What quality of English character is notorious? Why? Find some proof in literature.

3. Use the list below to describe: a) your character; b) your friend's character; c) your sister's or brother's character:

easy-going; sociable; communicable; on good terms with everybody; grudging and malicious; flippant; having a way with people; reserved; considerate; tolerant; stoical; loyal; devoted; decent; serene; reliable; trustworthy; gallant; exacting; honest; extravagant; fair; skeptical; sober; steady; sympathetic; kind.

4. What traits in people's character do you appreciate most and why? Use the vocabulary under study when answering.

5. What traits of character are most important for: a) a teacher; b) a doctor;

c) a nurse; d) a lawyer; e) a shop-assistant. Discuss them in class.

6. Work in pairs. Discuss real people or fictitious characters you find interesting. Bring out clearly their most prominent individual traits. One of the students is supposed to describe a person he/she likes, the other a person he/she dislikes. Try and interrupt each other with questions to get sufficient information about the characters you speak about. Use the Topical Vocabulary.

Model:

A: I want to tell you about Peter who is by far the most affable man from all I know. I can speak about him unreservedly. He is honest and generous, he is a man of high morals. Moreover, he is everyone's favourite

B: I am not as enthusiastic about people as you are. I do not take people for what they look and sound. I try to size them up according to their deeds. That's why I pass my judgement only on second thought. Very often some little things make us change our opinion of a person for the worse

7. Speak about the most striking traits of people's characters. Consider the following:

1. Your favourite traits of character in a person.
2. The traits of character you detest.
3. Your own chief characteristics.

8. Read the following interview. The expressions in bold type show the way English people describe themselves and other matters. Note them down. Be ready to act out the interview in group.

TV interviewer: In this week's edition of "Up with People" we went into the streets and asked a number of people a question they just didn't expect. We asked them to be self-critical ... to ask themselves exactly what they thought they lacked or — the other side of the coin — what virtues they had. Here is what we heard.

Jane Smith: Well ... I ... I don't know really ... it's not the sort of question you ask yourself directly. I know I'm good at my job ... at least my boss calls me hard-working, conscientious, efficient. I am a secretary by the way. As for when I look at myself in a mirror as it were ... you know... you sometimes do in the privacy of your own bedroom ... or at your reflection in the ... in the shop window as you walk up the street... Well... then I see someone a bit different. Yes ... I'm different in my private life. And that's probably, my main fault I should say ... I'm not exactly — Oh, how shall I say? — I suppose I'm not coherent in my behaviour ... My office is always in order ... but my flat! Well... you'd have to see it to believe it.

Charles Dimmock: Well ... I'm retired, you know. Used to be a secondary school teacher. And ... I think I've kept myself ... yes, I've kept myself respectable — that's the word I'd use — respectable and dignified the whole of my life. I've tried to help

those who depended on me. Perhaps you might consider me a bit of a fanatic about organization and discipline — self-discipline comes first — and all that sort of thing. But basically I'm a good chap ... not too polemic ... fond of my wife and family ... That's me.

Arthur Fuller: Well... when I was young I was very shy. At times I ... I was very unhappy ... especially when I was sent to boarding school at seven. I didn't make close friends till ... till quite late in life ... till I was about... what... fifteen. Then I became quite good at being myself. I had no one to rely on ... and no one to ask for advice. That made me independent ... and I've always solved my problems myself...

9. Role-Playing.

The group of students is divided into two teams. Each team performs the same role play. While discussing the virtues and imperfections of prospective reporters they show a different outlook in regard to their jobs and problems they face in life. At the end of the sitting the better applicant is chosen.

The People We Choose

Situation: It's an emergency sitting of the Editorial Board of the "Teachers' Newspaper". There is a vacancy to be filled. The newspaper needs a new correspondent to report for the paper in the "Family and School" feature. You are members of the Editorial Board with conclusions to make about some particular applicants. The list of applicants has been rather long. After a heated discussion only two apparently eligible people remain on it: a professional journalist who has worked for about 20 years for a children's magazine and a former teacher of literature who has made up her mind to change occupation after having worked at a secondary school for about 15 years. Both the applicants are mature people and know their trades. In the course of discussion opinions differ: two members of the staff are for the journalist, two others are for the teacher.

Characters:

Student A: Editor-in-Chief, presides at the sitting, a talented journalist, has spent his whole life in the paper, knows a good thing when he sees it, doesn't show his attitude to the applicants during the discussion. In the long run he has to bring forth his decision because the opinions differ much. His opinion turns out to be reasonable, convincing and fair.

Students B, C, D, E: members of the Editorial Board, experienced journalists, enthusiasts of their paper, devoted to the problems of upbringing and schooling, have worked together for a long period of time.

They study the personal sheets and records of the applicants, make suggestions and try to formulate valid reasons why the journalist/the teacher should be employed by the paper. Such important items as professional experience, age, interests and traits of character are taken into account. As a result of the discussion, they produce various judgements mainly connected with the personal qualities of the applicants. Thus two members are in favour of the journalist, two others are in favour of the teacher. They point out advantages and disadvantages of either employment, giving warnings based on personal experience where possible.

10. Group Discussion.

Give your views on the problems listed below and speak in rebuttal of your opponent.

Topic 1. What are the essential factors that help to mould a person's character?

Talking points:

1. Background and environment: with regard to family, friends and acquaintances.
2. Educational possibilities: with regard to schooling, further education of any type, interest in learning.
3. Cultural standards: with regard to literary, musical, artistic tastes, abilities and ambitions.
4. Circumstances: adverse and favourable.

Topic 2. What are the ways and means by which a person's character is revealed and estimated?

Talking points:

1. Appearance.
2. Speech characterization.
3. Manners and attitudes.
4. Likes and dislikes: with regard to people and things.

Topic 3. What is the role played by personal traits of character in choosing a profession?

Talking points:

1. Psychological types suitable for work in different trades.
2. Psychological tests and professional (vocational) guidance.
3. Success or failure caused by personal traits in a chosen profession.

11. Написати ессе на тему "Being a personality is not the same as having a personality".

12. Find out some information about graphology / astrology / palmistry. Express your personal opinion.

13. Створити проект «My Ideal Husband / Wife»

Список публікацій здобувача за темою дисертації

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Киливник В.В. Соціокультурна компетентність як складова професійної компетентності майбутніх учителів англійської мови в процесі навчання / В.В. Киливник // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Випуск 44. – Серія: Педагогіка і психологія. – Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2015. – С. 173-175.

2. Киливник В.В. Формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземних мов у процесі підготовки в коледжі / В.В. Киливник // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. – Випуск 53: збірник наукових праць / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені М.П.Драгоманова. – Київ: НПУ імені М.П.Драгоманова, 2016. – С. 75-79.

3. Киливник В.В. Педагогічні умови формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови / В.В. Киливник // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології : наук. журнал / голов. ред. А. А. Сбруюва. – № 2 (76). – Суми: Сум ДПУ імені А. С. Макаренка, 2018. – С. 156-166.

4. Киливник В.В. Діагностика знань про соціокультурну компетентність майбутніх учителів іноземної мови в системі професійної підготовки / В.В.Киливник // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г.Шевченка [Текст]. Випуск 151. В. 2-х томах. Том 1 / Чернігівський національний університет імені Т.Г.Шевченка; гол.ред. Носко М.О. – Чернігів: ЧНПУ, 2018. – С. 188-191.

5. Киливник В.В. Педагогічна модель формування соціокультурної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови (англійської) в умовах коледжу / В.В. Киливник // Проблеми освіти: збірник наукових праць. – Вінниця: ТОВ «Твори», 2019. – Випуск 91. – С. 196-203.

6. Киливник В.В. Структура соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови / В.В. Киливник // Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г.Шевченка. Серія: Педагогічні науки: зб.наук пр. Чернігів: ТОВ «Десна Поліграф», 2019. – Випуск 2 (158). – С. 217-221.

Статті в наукових закордонних виданнях

7. Kylyvnyk V. Interactive methods in shaping the sociocultural competence of future foreign language teachers in college of education / Victoria Kylyvnyk // European science scientific journal, 5. – Slovakia, 2018. – P.84-88.

8. Киливник В.В. Результати впровадження моделі формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови / В.В.Киливник // Science, Research, Development # 15. Pedagogy. – Warszawa, 2019. – P. 20-27.

Навчальні та навчально-методичні посібники

9. Киливник В.В. Методичні рекомендації щодо формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови в системі педагогічного коледжу: навч.-метод. посібн. Вінниця: ТОВ «Твори», 2019. – 92 с.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

10. Киливник В.В. Рольова гра як один з методів активного навчання студентів іноземній мові / В.В.Киливник // Вісник науково-методичних досліджень Вінницького гуманітарно-педагогічного коледжу / [ред.кол.: Заболотний В.Ф. (гол.ред) та інші]. – Вінниця: ТОВ «Вінницька міська друкарня», 2012. – Випуск 1. – С 94-105.

11. Киливник В.В. Особистісне зорінтування студентів у процесі вивчення англійської мови // В.В.Киливник // Актуальні проблеми сучасної науки та наукових досліджень: зб. наук. пр. – Вип.4 (7) / Редкол.: Р.С. Гуревич (голова) [та ін.]; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. – Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2015. – С. 273-277.

12. Киливник В.В. Професійна підготовка майбутнього вчителя іноземної мови / В.В. Киливник // Матеріали наукової конференції викладачів кафедри теорії та історії педагогіки (Київ, 16-17 квітня 2015 року). – Київ: Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова, 2015. – С.155-159.

13. Киливник В.В. Використання інтегрованих завдань професійного спрямування з варіативним змістом для формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови // Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини. Слов'янська філологія: історія, сьогодення, перспективи: матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції (Умань, 25 – 26 листопада 2016 року). – Умань : ВПЦ «Візаві», 2017. – С. 61-64.

14. Киливник В.В. Зміст соціокультурної компетентності майбутніх вчителів іноземної мови // Киливник В.В // Матеріали наукової конференції викладачів кафедри теорії та історії педагогіки (Київ, 22 березня 2018 року). – Київ: НПУ імені М.П.Драгоманова, 2018. – С. 219-233.

15. Киливник В.В. Умови формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів англійської мови// Киливник В.В // Матеріали наукової конференції викладачів кафедри теорії та історії педагогіки (Київ, 22 березня 2018 року). – Київ: НПУ імені М.П.Драгоманова, 2018. – С. 335-344.

16. Киливник В.В. Специфіка формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів англійської мови в умовах педагогічного коледжу // В.В. Киливник // Теоретико-методичні засади вивчення англійської мови (партнерство школи й університету), 30 березня 2018 р., – Умань: ФОП Новожилов С.В., 2018 – С. 101-105.